

અર્પણપત્રિકા

પરમ પૂજ્ય તીર્થ સ્વરૂપ પિતાશ્રી

આપે અનેક દુઃખ વેઠી બચવણમાં મારું
લાલન પાલન કર્યું, નીતિ અને સદ્ધર્મના
સંસ્કારો છેક બાલપણથી મારા કૃમળા હૃદયમાં
ઠસાવ્યા. યોગ્ય કેળવણી આપી ઉદર નિર્વાહનું
સાધન કરી આપ્યું. મારા સુખને માટે બીજાં
અનેક કષ્ટ વેઠી મારું જીવન સુખમાં જાય
તેને માટે અહોનિશ ચિંતા રાખ્યા કરી. આ
બધા ઉપકારોનો બહલો હું આ જન્મે વાળી
શકું તેમ નથી, છતાં આપનું પ્રાતઃસ્મર્ત્વિય
નામ અને આપનો અપૂર્વ પ્રેમ સંભારી ભગ્ન
હૃદયે આપને આ પુસ્તક રૂપે નિવાપાંજલિ
જારા પ્રેમથી સમર્પું છું તે સ્વીકારશે.

આપનો

આશા ધારક પુત્ર

છ. વિ. રાવળ.

રા. હમનલાલ વિઘારામ રાવળ
 જન્મ: સંવત ૧૯૧૫ ના ફાગણ સુદ ૮.

પ્રસ્તાવના.

હર કાંઈ દેશના પ્રાચીન રીત રિવાજો, લોક રિધતિ, સ્વભાવ અને તેમની રહેણી કરણી જોવા માટે કાંઈ પણ આધાર હોય તો તેમની તે વખતની કવિતાઓ અને કાવ્યો છે. તે વિના અન્ય સાધનોમાં તેમના વખતના સિક્કા, તામ્રપટ, ચિત્રાલેખ અને વ્યવહારમાં આવતા બીજા દસ્તાવેજો અને દાનપત્રો હોય છે પણ, પણ આવી જડ વસ્તુઓથી તેમના વિશે જોઈએ તેવી પુરતી માહિતી મળતી નથી. ઐતિહાસિક લખાણોમાં ફક્ત રાજાઓની વંશાવળી, તેમણે પ્રસંગોપાત કરેલાં દાન, અને તેમના રાજ્યાભિષેક પછી તેમણે કરેલી લઘાઈઓનાં પદાક્રમ, અને વાવ કુવા આદિ લોભપયોગી કરેલાં પરાપકારનાં કામ, તથા હુખી સાતો કરનાં કાંઈ વિશેષ જાણવામાં આવતું નથી. પણ તેમનાં વખતના કાવ્યોથી તો તેમના ધર્મો, આચારો, તેમનાં લગ્ન, જનોઈ અને સીમંત વખતના તથા મહોત્સર ક્રિયા વખતના પ્રસંગોની સ્પષ્ટતાને પણ જાણવામાં આવે છે. એટલું જ નહિ પણ તે વખતના વર્ણનો ઉપરથી તેમના મનોમાવો, અને લાગણીઓ, વગેરે બહુ ઝીણી ઝીણી ખામતો પણ જાણવામાં આવે છે. અને તે બધું તેમના પછી થનારા વિદ્વાનોને તેમ પ્રગતને બહુ ઉપયોગી થઈ પડે છે. તે વખતના કવિઓએ પોતાની કવિતામાં નવે રસની જમાવટ કરેલી હોવાથી વાંચનાર બંધુઓના મનને શાંતિ, ધૈર્ય, વિવેક, જ્ઞાન, સદાચાર, અને વેરાગ્ય આવે છે. તેની સાથે એકચિત્તથી વાંચનાં તેમના કર્તા (કવિ) સાથે જોઈ વાંચનાર બંધુ પ્રત્યક્ષ વાતચીત કરતો હોય એમ લાગે છે. એટલું જ નહિ, પણ કાવ્યોના રસ સાથે વાંચનારનું મન સેજામેજ થઈ જતું હોવાથી તેમને અપૂર્વ આનંદ થાય છે.

હર દોષ ખાલ પદાર્થનું વધારે સેવન કરવાથી કોઈ પણ વખતે તેની ઉપર અભાવ થાય છે. પણ આવાં કાબ્યો વાંચવાથી તો અનહદ આનંદ આવે છે તેથી તેની ઉપર કદી અનાદર, કે અભાવ થતોજ નથી ! જેમ જેમ વાંચનાર તેમાં વધારે વધારે નિમગ્ન થતો જાય છે તેમ તેમ તેને તેમાં એટલો બધો રસ પડે છે, કે કેટલીક વાર જમવાનો સમય થયા છતાં પણ તેને ઉઠવાનું મન પણ થતું નથી. પણ આ બધું સુદૃઢથી માણસ માટે છે. જેઓ કાબ્યોના આવા રસથી તદ્દન અજાણ્યા હોય છે. તેવા પણ દુષ્ટ માણસને આવો અખંડ આનંદ મળતો જ નથી, ને તેથી જ કેટલાક વિદ્વાનોએ તેમની ગળાના પશુઓમાં કરી તેમના શ્વતરને જે બધા મણેલું છે, તે ખોદું નથી. કેટલીકવાર આવા માણસો કાબ્યોના પુત્રકેને સ્પર્શ કરવા પણ ખુશી હોતા નથી.

ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે રસદા માણસને અપૂર્વ આનંદ થતો હોવાથી આ પ્રાચીન કાબ્યોનો એવો ભાગ હું આપણા ગુર્જર બંધુઓ અને બહેનોના પવિત્ર ને કૈમળ હૃદયમાં આપતાં આનંદ પામું છું, અને તેમ કરતાં તેમાં એટલો વખત ગયો તેને હું જીવનમાં સાર્યક થયેલો માની, ભાગ્યશાળી સમજી છું.

આ ભાગના આરંભમાં આપણા આદિ ભક્તરાજ કવિ નરસિંહ મહેતાનાં છુટક પદ મુક્યાં છે ખરાં, પણ તે બધાં લઘીઆઓની કવમથી રૂપાંતર થયેલાં છે, એમ કહેવાને જરા પણ હરકત નથી. મહેતાના પોતાના વખતનું એક પણ પદ, હજી સુધી આ લેખકના જ્ઞેવામાં આવ્યું નથી. ફક્ત પાંચમા ને છઠ્ઠા પૃષ્ઠે આપેલાં બે પદની બાવા જોતાં તે કંઈક જુનાં જણાય છે.

આ પદ્ધતિ આપણા માનવતા અને પદ્ધતિ વર્ગમાં પહેલે નંબરે ગણાતા કવિ પ્રેમાનંદભાઈએ રચેલું “નાસિકેતા-પથના” આવે છે. આ કાવ્ય તેમણે નાની ઉંમરમાં ને મોટાં કાવ્યો રચવાનો આરંભ કરતા પહેલાં રચેલું જણાય છે. તેઓ પોતે જ આ કાવ્યના ઇતિહાસ ભાગમાં ખુદશરીરે જણાવે છે કે:-

“મેં અજ્ઞાન બાળક રમત કીધી, નથી ગણી
જાણ્યા બેધ.”

આવી રીતે તેઓ જણાવતા હોવાથી તેમની આ કૃતિ માટે શંકા ઉઠાવવી કીક નથી. નિશાળમાં બીજા ધોરણના છોકરાઓની કોપી ખુદા જોતાં, તે વખતના એટલે સખવાનો આરંભ કરતી વખતના અક્ષરો સારા આવતા નથી. પણ એજ છોકરાઓના ઉપદ્રા વર્ગના અક્ષરો જોતાં તેનો મરોડ ને સુંદરતા જોઈ આપણે ચકિત થઈએ છીએ. આ પ્રમાણે આ કવિની બાળપણની કવિતા, તેમનાં બીજા કાવ્યો કરતાં વખતે હલકા પ્રકારની હોય તો તેમાં નવાઈ જણે નથી.

પ્રેમાનંદ કવિનાં કાવ્યો જોતાં મનમાં જરા શંકા ઉત્પન્ન થાય છે. જે પ્રેમાનંદ કવિએ આખાહરણ, નળાખ્યાન, ને સુદામા ચરિત્ર રચ્યાં, તેજ પ્રેમાનંદ કવિએ “સાહિત્ય” માસિકમાં હાલ છપાતું ભારત રચ્યું હોય એમ લાગતું નથી. આ વાતનો નિર્ણય કરી જોવા માટે આ એકજ કવિનો કહેવાતી બને કૃતિઓ ખરોખર વાંચી તુલના કરી જોવાની ખાસ જરૂર છે. તેમ કરવાથી જ વાંચનાર બંધુના મનમાં આ વિષેની ખરી ખાત્રી થઈ જશે. ક્યાં સુદામાખ્યાનના રસની જમાવટ, અને ક્યાં મહા-ભારતની સામાન્ય અને લુપ્ત કવિતા એક સાધારણ પંક્તિનો

હર મેઘ ખાધ પદાર્થનું વધારે સેવન કરવાથી મેઘ પણ વખતે તેની ઉપર અજાન થાય છે પણ આના કાબ્યો વાચવાથી તો અનહદ આનંદ આવે છે તેથી તેની ઉપર કદી અનાદર, કે અભાવ થતોજ નથી ! જેમ જેમ વાચનાર તેમા વધારે વધારે નિમગ્ન થતો જાય છે તેમ તેમ તેને તેમા એટલો ખમ્મો રસ પડે છે, કે ટેલીક વાર જમનાનો સમય થયા છતા પણ તેને ઉડવાનું મન પણ થતું નથી પણ આ ખમ્મ સુદૃઢથી માણસ માટે છે જેઓ કાબ્યોના આવા રસથી તદ્દન અગ્નિપ્રવાહ હોય છે તેવા પણ તુ ય માણસને આવો અખડ આનંદ મળતો જ નથી, ને તેથી જ ટેનાક વિદ્વાનોએ તેમની ગણના પણઓમા કરી તેમના હૃવતરને જે બધા ગણેલું છે, તે ખોટું નથી ટેલીકવાગ આવા માણસો કાબ્યોના પુસ્તકોને સ્પર્શ કરતા પણ ખુશી હોતા નથી

ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે રસગ્રસ્ત માણસને અપૂર્વ આનંદ થતો હોવાથી આ પ્રાચીન કાબ્યોનો ચોથો ભાગ હું આપણા ગુર્જર ખમ્મો અને બહેનોના પવિત્ર ને પ્રેમળ હાથમા આપતા આનંદ પામું છું, અને તેમ કરતા તેમા એટલો વખત ગયો તેને હું હૃવતરમા સાર્થક થયેનો માની, ભાગ્યશાળી સમજું છું

આ ભાગના આરંભમા આપણા આદિ ભક્તરાજ કવિ નરસિંહ મહેતાના છુટક પદ મૂખ્યા છે ખરા, પણ તે બધા લઠીઆઓની કનમથી રૂપાતર થયેના છે, એમ કહેવાને જરા પણ હરકત નથી મહેતાના પોતાના વખતનું એક પણ પદ, હજી સુધી આ લેખનના જોવામા આવ્યું નથી ફક્ત પાચમા ને છઠ્ઠા પૃષ્ઠે આપેના બે પદની ભાષા જોના તે કંઈક જુના જણાય છે

આ પછી આપણા માનનંતા અને પહેલા વર્ગમાં પહેલે નખરે ગણાતા કવિ પ્રેમાનંદલાલએ રચેલું “નાસિકેતા-જયન્તા” આવે છે. આ કાવ્ય તેમણે નાની ઉંમરમાં ને મોટાં કાવ્યો રચવાનો આરંભ કરતા પહેલાં રચેલું જણાય છે. તેઓ પોતે જ આ કાવ્યના ઇતિશ્રી ભાગમાં પ્રુદનીરીતે જણાવે છે કે -

“ મેં અજ્ઞાન બાળક રમત કીધી, નધી ગણી
જાણ્યા જોય. ”

આવી રીતે તેઓ જણાવતા હોવાથી તેમની આ કૃતિ માટે સંકા ઉદ્ભવવી શકે નથી. નિશાળમાં ખીજા ધોરણના છાત્રાઓની કોપી ખુલે જોતા, તે વખતના એટલે વખવાનો આરંભ કરતી વખતના અક્ષરો સારા આવતા નથી. પણ એજ છાત્રાઓના ઉપના વર્ગના અક્ષરો જોતા તેનો મરોડ ને મુદરતા જોઈ આપણે ચમ્પિત થઈએ છીએ. આ પ્રમાણે આ કવિની બાળપણની કવિતા, તેમના ખીજા કાવ્યો કરતા વખતે હનકા પ્રકારની હોય તો તેમાં નવાઈ જોવા નથી

પ્રેમાનંદ કવિના કાવ્યો જોતા મનમાં જરા શકા ઉત્પન્ન થાય છે. જે પ્રેમાનંદ કવિએ ઓખાહરણ, નળાખ્યાન, ને સુદામા ચરિત્ર રચ્યા, તેજ પ્રેમાનંદ કવિએ “ સાહિત્ય ” માસિકમાં હાલ છપાતું ભારત રમ્યુ હોય એમ લાગતું નથી આ વાતનો નિર્ણય કરી જોવા માટે આ એકજ કવિની કહેવાતી બને કૃતિઓ ખરોખર વાચી તુલના કરી જોવાની ખાસ જરૂર છે તેમ કરવાથી જ વાચનાર બધુંના મનમાં આ વિરોધી ખરી ખાત્રી થઈ જશે ક્યાં સુદામાખ્યાનના રસની જમાવટ, અને ક્યાં મહા-ભારતની સામાન્ય અને ધુળી કવિતા એક સાધારણ પકિતનો

કવિ, જેવાં જોડકણાં જોડે, તેવી આ ભારતની કવિતા દેખાઈ આવે છે. ખરું જોતાં ગદ્ય કરતાં તે પદ્યમાં જ છે એટલું જ. બાકી તેનામાં ને ગદ્યમાં જરા પણ ફેર નથી.

સાંભળવા પ્રમાણે કવિ પ્રેમાનંદના વખતમાં જ તે તેમનાજ વતનમાં તેમ તેમની ન્યાતમાં આ નામના બે ત્રણ કવિઓ થઈ ગયા કહેવાય છે. આશ્ચર્ય જેતું છે, કે આ ત્રણેના પિતાશ્રીનાં નામ પણ એકજ હતાં. આ વાત જો ખરી હોય તો, આ ત્રણે કવિઓની કાવ્ય રચના જુદી જુદી હોય એ દેખીતું છે. જ્યાં સુધી આ વાતનો ખાદો પુરાવો, કે કોઈ જાતનો લેખી આધાર મળ્યો નથી, ત્યાં સુધી આ વિશે ખરી હકીકત શી છે તે બરાબર કહી શકાય નહિ.

ખરું જોતાં પ્રેમાનંદ કવિની કવિતા ધણા ઉંચા પ્રકારન હોવા છતાં તે એકદેશિય છે. સર્વદેશિય નથી તેમની કવિતાનાં વખાણુ ભારોભાર કરનારામાંથી ધણા ખરા આપણા ગુજરાત-માંના ઉંચા કામના હિંદુઓજ છે તે વિના ગુજરાતી લોકમાં તેમની કવિતા અન્ય વર્ણના તેમ અન્ય ધર્મના ખીજા કોઈ પુરેપુરી જાણતા હોય, કે સમજતા હોય એમ લાગતું નથી. કવિ નર્મદના મત પ્રમાણે (કોની કોની છે ગુજરાત) ફક્ત ઉંચા કામના હિંદુઓ એજ ગુજરાતના ગુજરાતીઓ નથી પણ જે લોકો ગુજરાતી ભાષાને માત્ર ભાષા સમજીને જે બોલે છે તે તે બધા ગુજરાતીઓજ છે. પછી તેમાં બહેને સુસજ્જમાનો, જૈનો, ખોજાઓ, મહેમણા ખ્રિસ્તીઓ, કે લોટીયા વહોરાઓ હોય.

આટલા માટે આપણે પ્રેમાનંદના કાવ્યોની જરા ઉપલક્ષ તપાસ કરી જઈએ, જેથી સત્ય હકીકત જણાઈ આવે.

ચંદ્રહાસ આખ્યાનના કાવ્યમાં આવેલાં પાત્રો જ્યાં કે,
નરનારાયણ, સુધાર્મિક, પ્રદ્યુમ્ન, શાંતિઆમ, પિનાકપાણી
અને વિષયાને ધ્યાવનો જરજેરજી, નવસારીનો પીરોજશાહ કે
બર્યનો જમનશાહ મોટી ગેડ સમજી શકશે કે ?

અભિમન્યુ આખ્યાનમાં આવેલાં પાત્રો—હિતરા, અહીનોયન,
અયદાનવ, જરાસંધ અને હેડંબાને મોરખીનો અધારખીયો
મેમજી ભાગ્યેજ જાણી શકશે.

મદાલસાના કાવ્યમાં આવેલા, દુર્વાસા, વિશ્વામિત્ર સપ્ત
ઋષિ, ધ્વજકેતુ, ગાંધવ, પાતાલકેતુ અને તાલકેતુને પોરખંદરના
બોજા ગેડ શામે મહંમદ, કે મહુવાના કાસમ શેડ સમજે તો
તેમનું પૂર્ણ માગ્ય સમજતું.

વામન ચરિત્રમાં આવેલાં—વૃવસ્ય, કરમપ, શુક્લચાર્મ,
શુભ્રકેતુ, જયંત, બીજવાક્ષ, રાહ, અને જનકોપને સિદ્ધપુરનો
મહંમદઅલી કે કપડવણુજનો સુક્ષતાનઅલી શેડ ન સમજે તો
તેમા તેમનો વાંક નથી.

ઋષ્ય શૃંગાખ્યાનમાં—વિભાડક, લોમસ, અજાતશત્રુ, શૃંગી
ઋષિ, લોમપાદ, ખડ્ગ્રથ, અને નવદુર્ગા, વિશે બર્ય જાણામા
બેતી કરતા જતાલી ગામના વહોરાઓ કાંઈ જાણે છે કે ?

દ્રાપદી હરણુમા—ખડકે ભૈગવ, કાર્તિક સ્વામી, ઉપા,
જયદ્રથ, મેધનાદ, ચકુની, હિરણ્યાક્ષ અને સાધ્વના પાત્રો,
બોરસદ કે, આણંદનો એક દેશી પ્રીસ્તિ સીમન જરા પણ
જાણી કે સમજી શકતો નથી.

હરિશ્ચંદ્ર આખ્યાનમા આવેલા પાત્રો—કૌશિક, જૈમિનિ અને
પુરંદરને મીયાંગામ કરજણનો શેખ મહંમદ, કે ખાટણનો યાદુખ
હુસેન જરાએ જાણ્યો નથી.

આજ પ્રમાણે દેવી ચરિત્ર, માર્કણ્ડેય પુરાણ, રણપત્ર, ઝોખાદરણ, નળાખ્યાન, મહેતાના બાપના શ્રાદ્ધનું કવ્ય અને હુંડી વગેરેનું પણ સંગ્રહ લેવું *

સંસ્કૃતના ગ્રંથોનો આધાર લેઈ આ કવિએ પોતાના બધા કાવ્યો રચવાથી આ પ્રમાણે થયું છે કવિ શામળભટ્ટ પેડે તેમણે પશુન્તે મંસાર વ્યવહારમાં ઘણી ઉપરોક્તી થાય એવી બીજી કેટલીક છુટક કવિતા રચી હોત તો આવી રીતે તેમની કવિતા એકદેશિય થાત નહિ તેમ હમણાના કરતાં તે વગરે ફનાવો પામત

પ્રેમાનંદ બટ કવિના આ કાવ્ય પછી વૈષ્ણવ લોકોને અતિ પ્રિય એવું 'મથુરા લીલાનુ, કાવ્ય આવે છે તેનો પૂર્વાર્ધ ભાગ પ્રા કા સુધાના ત્રીજા ભાગમાં આવી ગયાથી તેના કર્તા કવિ કેશનદાસની જેટલી મળી તેટલી હકીકત તે ભાગમાં આપવામાં આવી છે, તેમ છતાં અતિ ઉત્તરાર્ધ ભાગ પુરો થવાથી કાવ્યના ધૃતિ શ્રી ભાગમાં કવિએ પોતાના હાથે જે હકીકત આપી છે તે વાચનાર બહુઓના ધ્યાનમાં આવશે

આ પછી મોવેસવામ મુસવમાન ગુરાસીયા કવિ રાજે ભક્તની કવિતા દાખલ કરવામાં આવી છે આ કવિના જીવન

* પ્રેમાનંદ કવિ વિષે જરા પણ નમતું જોવાથી ઠાંકક સાહિત્ય રસિક એકદમ ભરાઈને ફફડી ઉઠે છે, પણ દરેક માણસને પોતાનો મત દર્શાવવા માટે સંપૂર્ણ હુમ્મ છે ને હોવીજ જોઈએ.

પ્રેમાનંદભાઈ માટે આ દેખાડે માન છે, નો પણ સત્યતાની ખાતર કહેવું જોઈએ કે આ કવિની સાથે સમકાલ સરસાઈ કરે એવા કેટલા કવિ થઈ ગયા છે (કવિ વિશ્વનાથ ભલ્લી કરતાં મોસાણું ને નાકરનું નળાખ્યાન તેના કાવ્ય કરતાં ઉતરે તેવા નથી) પણ થયું એમ કે, આ કવિના કાવ્યો વહેલાં છપાઈ ગયા, ને ત્યાર પછી બીજા કેટલાક અપ્રસિદ્ધ કવિના કાવ્ય બહાર આવ્યાં, એટલે પંથમ લોકોના મનમાં જે વાત રમી રહી તે હવે નીકળતી નથી.

ચરિત્રનો લેખ અને તેનીજ બધી કવિતાનો સંગ્રહ, પ્રાચીન કાવ્ય સુધાના પાચમા ભાગમાં છપાતો હોવાથી અહિં તેમના માટે વિશેષ લખવાની જરૂર નથી. ૬૮૫૧

આ કવિની કવિતાના આરંભમાં ફતી સંદેશ ને બોધ વચનનું કાવ્ય આપ્યું છે. (કવિએ) આ કવિનાનું સવૈયા-વાતક-આવ શુવદી નામ આપ્યું છે ખરું, પણ તે બધા મનહર કે કવિત છે.

આ કવિનું આ કાવ્ય જઠણ ન હોત, અથવા તેમણે તેમાં પોતાનું નામ ના આપ્યું હોત તો આ કવિતાની ભાષા શૈલી મર્મ કવિ દયપતરામભાઈની શૈલીને ઘણી જ મળતી આવતી હોવાથી તે તેમની કૃતિ છે, એમ વખતે ગણાઈ જાત.

દેવકાક લેખકો દાવજોઈએ તેવી પાકી શોધ કર્યા વિના અમુક જાતનો છંદ અથવા અમુક જાતનો તે દેશી રાગ, અમુક કવિએજ પહેલ પહેલો આપ્યો ભાષામાં દાખલ કર્યો, એમ નિઃસંદેહ રીતે કહેના નીકળ્યા છે, તેમના માટે આ મનહર છંદનું કાવ્ય એક ઉદાહરણ રૂપે છે તેઓ આ પ્રમાણે કહેવા નીકળતા પહેલાં ને પુરેપુરી તપાસ કરતા હોત તો તેમનું આ કહેવું ખરું પડત પણ અધુરી તપાસે કરેલી તપાસણી તે અધુરી જ ગહે એ દેખીતું છે. પહેલાં દેવકાક કહેતા હતા કે 'ગજલ' તો કવિ બાળારા કર કંઠારીયા એજ પહેલ વહેલી આપણી ભાષામાં રચી. પણ તપાસ કરતા જણાય છે, કે તેનીજ ગજલો કવિ દયારામ ભાઈએ પણ બહુ બનાવી છે ગરબા તો પ્રથમ વચ્ચળ બંદે રચ્યા, પણ તે ખરું નથી ગરબાને રાગે ગવાતી કવિતા તો આદિકવિ નરસિંહ મહેતાએ પણ રચેલી છે.^૧

૧ આ વિષે આ લેખકનો ૧૯૬૫ ના વર્ષના આપેલો લેખ જોશો.

હમણા એક પ્રખ્યાત વિદ્વાને પોતાના માળખામાં જણાવ્યું,
 છે, કે આપણી બાપામાં ગરબી તો પરેસ વહેવી કવિ દયારામે જ
 દાખવ કરી

તેમણે આ કહેવું પણ બરોબર નથી ગરબીના રાગે ગવાતી કવિતા
 (પછી તેણે જુના વખતમાં ગમે તે નામ હોય, તે ગમે તે નામથી
 આગળની હોય) તો કેટલા બાળક કવિના વખતથી હતરી
 આવે છે તે વખતે તેને લોક ગરબી કહેતા નહિ, તે ઉપરથી
 તેના રાગની કવિતા કસ્ટીમાં જ ન હતી, એમ કહેવું એ ઠીક નથી.
 ધારે, કે હાલના લોકોને જુના વખતના લોકો કળશીયા (કળશના
 આકારના હોરાથી) કહેતા હતા, તેને પછી ઘણે કાળે એક
 જણે લોકો પ્રેમમાં આણ્યું, તે ત્યારથી કળશીયા શબ્દને દેહણે
 લોકો સમક્ષ વપરાયો. આજ પ્રમાણે દયારામ કવિની ગરબી વિષે
 સમજવું ગરબીના રાગની કવિતા તો હતીજ, પણ લોકો તેને અમુક
 રાગની કવિતા કહેતા હતા. તેને જ કવિ દયારામ બાઈએ ગરબીનું
 નામ આપ્યું એટલુંજ તેમણે તરીક કહ્યું. જેમ રા. બા. કે. હ.
 ધ્રુવે, વનવેની, શ્રી મનહરરામબાઈએ રામાયણમાં 'રામ
 છંદ' ૨૧ નંબરમાં બાઈએ પોતાના મેઘદૂતના કાવ્યમાં નવો
 રચેલો 'મેઘ છંદ' કે શ્રી જળવતરામ દામરના ગદ્યપદ જેવી
 નવી રચના કરી દયારામબાઈએ નવી શોધી કાઢી નથી પણ એક
 જુની આ નવી આવેની ગોઠી રાગની કવિતાનું તેમણે ગરબી નામ
 પાડ્યું છે મતલબ કે તેમણે પોતાની કલ્પનાથી કોઈ નવો રાગ
 કહ્યો કાઢી તેને ગરબી નામ આપ્યું નથી, એટલે કે તેમની ગરબી
 રાગની કવિતા, એ એક નવીન કૃતિ નથી પણ એજ રાગની એક
 જુની કવિતાનું તેમણે ગરબી એ નવું નામ પાડ્યું છે, એટલું જ
 કવિ બાલણે પણ આ દયારામ બાઈ કૃત ગરબીના રાગની
 જે કવિતા ખનાવી છે તેના માટે નીચેનો દાખલો બસ થશે

કે. ડૉ. હરિલાલભાઈ કવિ સન ૧૮૮૪ ના ફેબ્રુવારીના
આર્થિક માસિકમાં કવિ બાલજી અને દયારામભાઈ
કવિનો લેખ આપ્યો છે. તેમાંની બાલજી કૃત ભાગવત દશમ
સ્કંધની કવિતા આ પ્રમાણે છે.

લાલજી કવિ કૃત પદ. (૧૨૭)

રાગ ગોડી.

“ કહેરે મુંદને કાંમ્યની ક્યાંહાં તું સાદસ ભરાંણી છ,
પરગેવો એમ ક્યાંહાં વળ્યો જે ભમરિ બેઠું બીજાણી
સાચું બોલોની.

રાધા કહે ભૂલી પડી વાટ મેં નબ્બ જાંણી છ.
વનમાંહે બેઠેની એકલી અતિસે ત્યાંહાં ઉગાંણી.
સાંભલ્ય સજની છ.

નેમ મહારે એહવો છે જે પર પુરૂષ ભાઈ બાપજી,
લાલજી પ્રમુ રઘુનાથજીને નામે જાય બા (૧૫) પ
સાંભલ્ય સજની છ. (૧૬)

આ કવિતા તેમણે ગ. વ. સોસાઈમાંની બાલજી દશમ સ્કંધ
ભાગવતની હસ્તલિખિત પ્રતમાંથી લીધી છે. જે વિ. સં. ૧૭૫૫
માં લખાઈ છે.

હવે આપણા વૃદ્ધ સંસ્કૃત શ્રી રા. બ. હરગોવિંદદાસભાઈ
કાંટાવાળાએ બાલજી કવિનો દશમ સ્કંધ છપાવ્યો છે. ૧ તેમાં
આ ૧૨૭ મું પદ આવેલું જણાતું નથી, પણ તેનું ૧૩૮ મું
પદ આજ રાગનું હોવાથી તેનો ચોડોકભાગ આ નીચે આપ્યો છે.

૧ રા. બ. હરગોવિંદદાસભાઈએ આ દશમસ્કંધ રા. ધનશ્યામ
બાપુભાઈ, અને નરભરામ જામિયતરામની આપેલી હસ્તપ્રતો
ઉપરથી છપાવ્યો છે. જેમાંની પહેલી હસ્તપ્રત વિ. સ. ૧૭૭૦ ના
વંશાખ સુધ ૧૦ મે લખાયેલી છે.

“ ઘેલી યદ રે કામિની, છું સા માટે રીસાનીજ,
ધર સ્વજન લજ્જા તજીને, જેને કાજે આવી.

હક ન કીજે જી

ચતુરપક્ષું બધુ તાદરું, નંદ કુંવર વદા કીધો જી,
લાવો માનુષ દેહનો, તે સધળો તે લીધો

હક ન કીજે જી.

પૂર્વ જન્મ પ્રતાપથી તુ, પુન્યે કરી પામી જી,
ભાલજી પ્રભુ રઘુનાથ એવો, કમ મથ્યો છે કામી ”

હક ન કીજે જી. ”

સ્વ. ડૉ. હરિભાસભાઈ કુવની આપેની ભાલજીની કવિના સાથે સરખાવવા માટે તેમણે કવિ દયારામભાઈની રચેલી આજ કવિતા આપી છે જે કવિ નર્મદ વાળા દયારામ કૃત કાવ્ય સંગ્રહમાંથી નીચે ઉતારી છે (જી. ગ્રેસનું દયારામ કાવ્ય સંગ્રહ પ્રાવૃત્તિ ૪થી પૃષ્ઠ ૧૬૯)

“સામળ રે છું સજની મહારી, રજની ક્યા રમી આવી જી
પરસેવો છુંને ક્યા વલ્લ્યો, તારી ભમ્મર કહા ભીજાણી
સાચું જોનો જી.

મહારે એવી પ્રતિષ્ઠા જે, પર પુરુષ ભાઈ બાપજી,
દાસ હયાના સ્વામીને ભજતા, ભવની ભાવટ જાય ”

સામળ સજની જી.

૧. આજ કવિતા કવિ નરસિંહ મહેતાની રચેલી આ લેખકના હાથમાં આવી હતી જેણે કદ ભાલજી અને દયારામની આ આપેલી કવિતા કરતાં લગભગ દોઢું હતું. એણે ત્રણેનાં સુકાળલો કરતાં માલમ પડ્યું હતું. બૃ કાવ્ય દોહન માટે આ કવિતા જી. ના આદ્ય ત્રી સ્વરૂપમાં ભાલજી ઉપર મોકલી હતી જે હતું સુધી તેમાં, કે નરસિંહ મહેતાના કાવ્ય સંગ્રહમાં ૭૫ || નથી

આ ઉપરથી જાણવામાં આવશે, કે ગરબીના રાગની કવિતા પ્રથમ દયારામભાઈએ જ નવી રચી નથી, પણ તેમના પૂર્વે થઈ ગયેલા કવિ ભાવલ્યના વખતમાં પણ હતી. એટલું જ નહિ પણ કવિ રાજે, કવિ મોતીરામ ને કવિ જદનાથ વગેરે ખીજા ધણાક કવિઓએ કેટલીક ગરબીઓ રચી છે. પણ આટલાથી સતોષ મानी, તેમ સ્થળ સંક્રિયને લીધે તે આપી નથી.

ઉપરની હકીકત આપતાં પુસ્તકની મૂળ પ્રસ્તાવનામાં સ્થળાંતર થયું ખરું. તેના માટે વાચનાર બધું મોડું મન રાખી માફ કરશે, એટલું માગી લેઈ હું હવે પ્રસ્તાવનાનો ભાગ આગળ ચલાવું છું.

રાજે કવિના આ કાવ્ય પછી તેના રચેલા દ્વાદશ મહિના આપ્યા છે. તેની બાપા જોતા તેના રચેલા ફતી સદેશ અને મોઢ વચન તથા ખીજાં કાવ્યોથી તે સદજ જુદી પડે છે, તેનું કારણ એ જણાય છે, કે લહીયાએ અસલ ઉપરથી નકલ ઉતારતી વખતે તેમાં ફેરફાર કરી પોતા (લહીયા) ના વખતની બાપા વાપરી છે, ને તેમ થવું એ સ્વાભાવિક છે જે અસલ ચોપડામાંથી આ કાવ્યો લેખકે ઉતારીને છપાવ્યા છે તે ચોપડામાંથી આ મહિના ઉતાર્યા નથી, પણ ખીજા એક ચોપડામાંથી ઉતારી લીધા છે.

આ મહિના ધણા રસિક, ને જુસ્સાદાર એક ધારી બાપામાં રચાયેલા છે.

તેની પછી તેનું જ પૈરાગ્યમોઢનું કાવ્ય કવિએ કુડળીયા છંદમાં રચ્યું છે. તે ઉપરથી જણાશે, કે જુના કવિઓમાંથી કેટલાક કવિઓ આવા અક્ષરમેળ છદોથી પુરેપુરા માહિતગાર હતા.

ત્યારે પછી હાલમાં વિશેષ પ્રખ્યાતીમાં આવતા વૈસ્ય કવિ
નાકરના રચેના મહાભારતમાંથી આર્થિક પવ્ આપ્યું છે આ
કાવ્યની બીજી પ્રત મળી નથી અથવા કહો, કે તે મેળવવા મારે
પુરતો પ્રયત્ન કર્યો નથી કારણ કે વિ સં. ૧૭૪૦ માં લખાયેલી
પ્રત બહુ શુદ્ધ અને ભરસો રાખના લાયક હોવાથી તેની ઉપરથી જ
આ કાવ્ય છપાવ્યું છે આ કવિ વિશે આજ કાલ બહુ ખોટાપ
છે તેમ લખાય છે, તેથી તેના વિશેની વિશેષ માહિતી
આપવા જેવું નથી. સાક્ષર શ્રી અબ્બાસાલ જુનાબીરામ
ભાની બી એ બૃહદ્ કાવ્ય દોહનના આઠમા ભાગમાં તેમની
પૂર્ણ માહિતીવાળો એક ઉત્તમ લેખ આપ્યો છે તેનાથી વધારે
ખબર આ લેખકના બાંધુવામાં આવી નથી

આ કાવ્યમાં જે જે જુના શબ્દો જોવામાં આવ્યા, તેને
બધા કાવ્યમ રાખનામાં આવી છે ઇશી, નાવિ, દો, ઉદરા,
ભાગ્ય, દાર (ઠેકાણના અર્થમાં) જલ, ઉત્ક્રિયા, મીટ, દયા,
માનુભાવ, ઉગમ્યા, હવિ, વેદિયા મ (નગર વાચકના અર્થમાં)
ઇધણ, ને કાલાથુ વગેરે શબ્દો, કવિના પોતાના વખતના
જણાય છે

આ પછી જૈન કવિ જ્ઞાનાચાર્ય કૃત જિહ્વનથુ ને શશિ-
કેના પચાશિમનુ શૃંગાર રસથી રેન છુ ગ્સેશ કા ય આપ્યું છે
કાવ્યની બાળ કાવ્યમ રાખી, બનતી રીતે તેની ચો મ ચના કરી
છે તેમ કવિન શબ્દો મારે પુસ્તકના છેડે સમ્મ પૂર્તિ । પણ
આપનામાં આવી છે

તે પછી કવિ ગોવિંદરામનુ રચેલું હરિનકાવ્યાન આવે
છે. આ કવિએ કલિયુગના ધર્મની કવિતામાં સવત્ ૧૮૩૭ ની
સાન આપી છે (સવત્ અદા સા શ્રીસે ગયો, કલિયુગનો

મહિમાય છરે) ને આ આખ્યાનમાં વિ. સં. ૧૮૫૬ આશો
 સુદ સપ્તમીને ગુરુવાર આપ્યો છે. બૃહદ્ કાવ્ય દોહનના ખીજા
 ભાગમાં તેને વિ. સં. ૧૮૭૦ સુધી હયાત ગણ્યો છે. એનાં
 રાધાદાર ને સતતમાના રૂપણના ગસિક, ને લોકપ્રિય ન્હાનાં
 કાવ્યોમાં રચ્યા સાલ આપી નથી.

બૃહદ્ કાવ્ય દોહનના ખીજા ભાગમાં એને ભર્ય છંદના
 આમોદનો વતની, ને જાને સદૃશ ઉદીચ્ય જણાવ્યો છે, ત્યારે
 આ કાવ્યના દતિત્રી ભાગમાં તે પોતાને બાજ ખેડવાળા કાલકથ
 જણાવી પિનાતું નામ રાજરામ આપે છે. વતન નાગીનાબાદ
 જણાવ્યું છે. પણ તે હાવના ક્યા ગામતું નામ હશે તે સમ-
 જાતું નથી. આ ગામને નવ દરવાજા વાળું લખવાળી વખતે તે
 કોઈ એક મોડું શહેર હતે. (નવ દરવાજા મધ્યે ગહેવું, નથ
 નાગીનાબાદછ.)

તેના પહેલા ગુરુતું નામ કદવાણું, ને ખીજાતું નામ પ્રીતમ
 છે. આ બન્ને ગુરુ પણ પ્રખ્યાત કવિઓ હતા. (કદવાણ
 ભક્ત પ્રથમ ગુરુ છે, સદગુરુ પ્રીતમ પ્રકાશછ)

વડોદરા મુકામે ભરાયેની ગુજરાતી ચોથી સાહિત્ય પરિષદના
 અહેવાલના પૃષ્ઠ ૪૪૪ મે આલેખકનું જુના કવિઓની હકીકતનું
 એક મોડું પત્રક છપાયું છે, તેમા ગોવિંદદાસ, ગોવિદો, અને
 ગોવિંદરામ, નામના ત્રણ કવિઓની હકીકત આપી છે તે જોનાં
 આ નામના કવિઓની હકીકત લખનાં તેમના કાવ્યો મારે
 કેટલીક વાર શકામે ઉકે છે રાધાદાર અને સતતમાના રૂપણ
 પાછળ કવિ ગોવિદદાસ નામ છે, ગમજનાં છુટક પદ, અને
 જાનરેંટીયાનાં કાવ્યો પાછળ ગોવિદો છે, ત્યારે કળિયુગનો
 ધર્મ, ઉમિયા શિવ સંવાદ, રાવણને વિનિયજ, હૃદ્યા વિધેતું

કાવ્ય, અલ્લીખાં પદાણુ, અને નરસિંહ મહેતાનાં પદ તથા આ કાવ્ય 'પાછળ ગોવિંદરામ નામ આપેતું' છે. ધણું કરીને ગોવિંદદાસ ને ગોવિંદરામ એ એક જ નામના કવિ થઈ ગયા હશે.

આ કવિના સંબંધમાં વિશેષ જોવા જેવું એ છે, કે આ કાવ્યની, આ લેખકને મળેલી હસ્તલિખિત પ્રત કવિના પુત્ર વસન્તે વિ. સં. ૧૮૭૬ ના પ્રથમ આશી સુદિ તેરશને દહાડે જાતે લખાવેલી છે, ને તે એકલી જ પ્રત (બરસો રાખવા જેવી હોવાથી) ઉપરથી આ કાવ્ય છપાવ્યું છે. પાઠાંતર મેળવવા માટે ખીજી હાથ પ્રતો મેળવવાની વાદ જોઈ નથી. કવિ પોતે તો પોતાના આ ચિરંજીવીને આ કાવ્યના એક લેખક તરીકે જાણે છે.

વલણ.

“ ગોવિંદરામ કહે કથા, શરજન શર સમાન,
ચિરંજીવી વદતવ સુનુ, લેખક કૃપા નિધાન. ”

તે પછી મીરાંબાઈનાં છુટક પદ આપ્યાં છે. .

તેની આગળ સ્ત્રી કવિ (કવિતાણી) ઇંદ્રાવતી બહેનનું ઋણવર્ણનનું કાવ્ય આવે છે. તેની ભાષા કંઈક કંઈક છતાં એક સ્ત્રી કવિનું આ કાવ્ય વાંચવા લાયક છે. કોઈ કોઈ સ્થળે ધણી ઉત્તમ પ્રકારની કવિતા જોવામાં આવે છે.

આ ઋણવર્ણન પછી તેના કળશનું નાનું સરખું કાવ્ય પણ ધણું સારું છે. મળેલી અસલ હસ્તલિખિત પ્રત મીરાંબાઈના પિયર એકતા (મેવાડ) માં લખાવેલી હોવાથી સદીયાએ વ્યાકરણ દોષ ધણા કર્યાં છે. તેમ કોઈ કોઈ સ્થળે મેવાડી શબ્દો સહજ જોવામાં આવે છે

હાથમા હામ હામ ચર્ચાત્રુ ને દેશના ઉદ્ધારક તરીકે મગાવું
રતનખાઈના રંટીયાનું આપેલું પદ, 'નવજીવન' માંથી
ઉતારી સેવામાં આવ્યું છે.

ચહેરા તાનુકે ગોધરાના મોતિરામ કવિના જ્ઞાન તથા
ભક્તિમાર્ગના પદ, તેની કવિતાના સમઢમાંથી ચુંટી કાઢીને
છપાવ્યા છે,

સુરતી લોભ લાકડાકુત દાદરા મહિના ધણા અસરકારક
ને વાચવા લાયક છે

જુહુરામ કવિનું રચેલું રામ વિરહનું ન્દાનું કાવ્ય કશ્ચા
રસથી ભરેલું હોવાથી વાચવાને મન ધાય તેવું છે.

કવિ જીવજીદાસની શીખામણની ગરબી અને ખીજ પાચ
પદ પછુ પસદ કરીને ચુંટી કાઢ્યા છે તે પોતાને વાત્રક નદી
ઉપર આવેલા મચ્છનગરનો રહેનાસી જણાવે છે " (વેત્રવતી
ઉપકંઠે રહે છે, મચ્છનગરમાં વાસજી) " આ મચ્છનગર ક્યા
આવ્યું, ને હાથમા તે ક્યા નામથી જાણીવું છે તે જાણવામાં
આવ્યું નથી.

કવિ દયારામભાઈના ૭ પદ આ પુસ્તકમાં આપ્યા છે
આ કવિની ધણી ખરી કવિતા પ્રસિદ્ધ થઈ જવાથી આ પદોને
જોધવા માટે અગ્યાર હસ્તલિખિત પુસ્તકો તપાસવા પડ્યા હતા.
આ બંધી પ્રતો ચાંદોદ, નાંદોદ, કર્નાવી અને તેની આસપાસના
ગામોમાંથી મળી હતી તેમાં સૌ કરતા કર્નાલીના કે ઉત્તમરામ
પ્રભુરામની પ્રત વધારે શુદ્ધ હતી

છેલ્લે આપેલી પ્રસ્તાવિક કવિતામાંથી થોડાક ભાગ, એક
ખારોટના હાથના લખેલા ચોપડામાંથી લીધા હતા, અને
બાકીનો ભાગ જુનામઢની એક જૈન આરજી (આર્યા)
શક્કરખાઈની હાથની લખેલી ચોપડીમાંથી લીધો છે

આ પુસ્તકને મુંબઈ નિવાસી પ્રાચીન શોધખોળ માટે ઘણા પ્રખ્યાત થયેલાં તે મરાઠી ઐતિહાસિક નોંધેલોના કર્તા રાજ્યચરણ ગો. શ્રી પુરુષોત્તમલાલ વિદ્યામ મહાવજી જે. પી. એ જે ઉદાર આશ્રય આપ્યો છે, તેને માટે તેમનો મહદ્ ઉપકાર ખરા દિવથી માનનામા આવે છે. આ વિદ્યાગસિક અને વિદ્વાનોને મહદ્ આપનાર આ રોકેલે આ કામમા આવો આશરો ન આપ્યો હોત તો આ લેખકના જુના હાથના લખેલા પુસ્તકોનો તેમ તેની ચોકખા અક્ષરે છાપવા લાયક કરેલી નહોતો જરા પણ ઉપયોગ થાન નહિ, તેમ તે અધારમા એમના એમ પડી રહી, છેવટે કોઈ કાગે નાશ પામત.

આ સિવાય આ કામમા સાક્ષર શ્રી રા. બ. કેશવલાલ-લાઈ હર્ષદરાય કુવ ખી. એ એ તથા ગુજરાત વિદ્યાપીઠના ગુજરાતીના અધ્યાપક ઉચ્ચાચી બાઈ હરિનારાયણ આચાર્ય ખી. એ. એ તથા મુંબઈના પ્રખ્યાત સોલીસીટર શ્રી નગીનદાસ ત્રિભુવનદાસ માસ્તર ખી એ. એલ. એચ. ખી. એ જે કામતી સલાહ ને ચોખ્ખ મદદ આપી છે તેને માટે પણ આ લેખક તેમનો મોટો આભાર માને છે. પ્રુદ્ તપાસવામાં લાલ હીરાલાલ વિદ્યારામ રાવળે ટ્રેલીક મદદ આપેલી હોવાથી તેથી તેમનો પણ ઉપકાર માનવા જેવું છે.

એકદર રીતે બનતા પ્રયત્ને આ પુસ્તક તૈયાર કરવામા આગમું છે તે જે ગુજરાતી બંધુઓ અને બહેનોને કંઈક પણ ઉપયોગી થશે તો આ લીધેનો અમ કંઈક સાર્થક થયેલો માની પેનશનનો નવરાશનો વખત કંઈક સારાકામમા ગયો એમ બાણી પ્રુશી થઈશ.

લૂણાવાડા.	}	સાક્ષરોનો ચતુર્વિજ્ઞ સેવક
તા ૧૧-૫-૨૫		છમનલાલ વિદ્યારામ રાવળ.

બિહ્વલુ અને શશિકલા પંચાશિકાની દુઃખી નોંધ.

કાશ્મીર દેશનો પંડિત કવિ બિહ્વલુ પોતાનું વનન છોડીને
ગીકરો, ત્યારે કેટલોક વખત તે પંજાબના હાકેમ હિતિપતિ
અથવા હિતિપાત્રના દરબારમાં રહ્યો હતો. આ વખતે તેને
હિતિપાત્રની પુત્રી સાથે ગેરબાધા; અને આ વાત પાછળથી
જાણવામાં આવી, તેથી આ કવિને પંજાબ છોડવું પડ્યું. એ
રોડે સભારી મોહાધ કવિબિહ્વલુ મન્નુતમા વિહ્વળવચાશિકા
નામનું કાવ્ય રચ્યું, જે અદ્યપિ એક લોકપ્રિય કાવ્ય ગણાય
છે. આ કાવ્યમાં રાજકુમારી સાથે ભોગનેના ભોગનું બિહ્વલુના
મુખનું ઉન્માદક ચિત્ર છે.

પ્રસ્તુત વચાશિકા મેઘ અણુધક જોડનારને હાથે કાચાતકે
કથીરમાં જડાઈ અને વિહ્વળકાવ્ય નામ પામી પૂર્વે બિહ્વલુ
આપણા ગૂજરાતમાં આવ્યો હતો ને અહિંથી અત્યંત અપ્રસન્ન
ચિત્તે આવ્યો ગયો હતો, એ વાત એ અગસામાં તાજી હતી, અને
પંજાબના હિતિપાત્રની હકીકત વીમારે પડી હતી એને લીધે
ઐતિહાસિક હિતિપાત્ર તથા તેની પુત્રીને ઠેકણે વિહ્વળવચાશિકા
ગૂજરાતના વીરસિંહ તથા તેની ગજકુમારી શશિકલા એ બે કલ્પિત
વ્યક્તિઓ. આપિત થયેની જોવામાં આવે છે જેન માધુ
રાનાચાર્યે જુની ગૂજરાતી ભાષામાં બિહ્વલુ કાવ્ય રચ્યું છે,
તેમાં શશિકલાના પિતાનું નામ પૃથ્વીચંદ્ર આપ્યું છે ને તેને
પાટણનો રાજા કહ્યો છે.

બિહ્વલુ કાવ્યમાં ગાંધી લીધેની વિહ્વળવચાશિકા એ
રાનાચાર્યને શશિકલાના પ્રનાપના કાવ્યની ગ્યના સંજ્ઞાડી

જણાય છે આ સાધુ કવિએ બાબ્બા તૂટ્યા સંસ્કૃત સાથે
 ગુજરાતીમાં શશિકલા-કાવ્ય રચ્યું છે, તેમાં વીસ સંસ્કૃત
 શ્લોક અને ચાલીસ ગુજરાતી ચોપાઈ છે બિહલણ અને
 શશિકલા કાવ્યની બાપાની વિશિષ્ટતા ઉપરથી જ્ઞાનાચાર્ય કવિ
 ઇસની ૫૬૨મી સદીમાં થયેલા લાગે છે પ્રખુલ કાવ્યોની
 જૈન મરોડના દેવનાગર અક્ષરની હસ્ત લિખિત પ્રત જે મળી
 હતી તે વિ. સં. ૧૬૨૬ ની લખાણેલી છે

અનુક્રમણિકા.

કવિ અને કાવ્યના નામ સાથે દરેક પદની પહેલી લીટી. ૫૪૫ક.

નરસિંહ મહેતા.

સતભામાનુજે રસથાં રે લીધાં (સતભામાનુ રસથાં) ...	૧
અવશ્ય કહેને રે, કંથ મેં શા કર્યા રે ...	૨
તમે મુજને તંબુલ ને આદ્યું ...	૩
વેચાણા અમે હરિવળની સાથે ...	૪
હો ખાઈ મારી વેરણ રે વાંસવડી ...	૫
કાજળ તારું કામણુગારું ...	૬
આવડી ગાવડી માનડી તાવડે ...	૭
સુખડી દીજે રે મુઠ્ઠે માણ ...	૮
મનુષ્યા જનમ ધરી શું કીધું ...	૯
કાકણ મારું આપ કાંતુડા ...	૧૦

કવિ પ્રેમાનંદ.

નાસિકેતાખ્યાન ✕ ...	૧
---------------------	---

કવિ કેશવદાસ.

‘મથુરા લીલા (હિતરાઈ)’ ...	૩૨
---------------------------	----

✓ કવિ રાજેશજી.

દૂતી સંદેશ ને બોધવચન (મનહર છંદ) ...	૬૬
મને પાર ઉતારે રે, પાતળીયા ...	૧૦૮

આ અંગીયાં રંગ ડરીયાં મોહન મોરી	૨૫૩
જળ જમનાકો પાની કેન લારે	૨૫
મહી દળશે મારું, મોહનરાય મહી દળશે મારું	૨૫૪
નીશદિન લાગ્યો રે તેરો ધ્યાન	૨૫
પેલા વનમાં તે મોરલી વાગે છે	૨૫૫
કહો કયા છે ઉદ્ધવ મારો વ્રજવાસી	૨૫
વિઠ્ઠલ રહ્યો રે વસી, મારે મન વિઠ્ઠલ	૨૫૬
કા'નજી વિના કેમ ચાલે, માડી મારે કાનજી...	૨૫

ઈંદ્રાવતી.

ખટ્ટ મહુવર્ણન	૨૫૭
ખટ્ટ મહુનો દળશે	૨૭૮

રતનબાઈ.

બાઈ રે, અંમને કંટીયો બહોલો (રંટીયાતું પદ)	૨૮૬
---	-----	-----	-----

કવિ મોતિરામ.

સહી મોરી રે, ચાદવીયો ઉઘ્યો રે, (માસરીયાંની પ્રશંસા)	૨૮૦
રંગ છે રંગ છે રંગ છે રે	૨૮૧
જામ છે જામ છે જામ છે રે	૨૮૨
કામ છે કામ છે કામ છે રે	૨૮૩
ઝમ છે ઝમ છે ઝમ છે રે	૨૮૪
ઝેક છે ઝેક છે ઝેક છે રે	૨૮૫
પ્રેમના પ્રેમના પ્રેમના રે	૨૮૬
લીજીએ લીજીએ લીજીએ રે	૨૮૭
મન લહેરી જીવ, જોણે હરિ ભજ્યા	૨૮૮
સત્ય જ્ઞાન કહું, સમજી લ્યો સર્જન	૨૮૯

કવિ નરસેરામ.

હો હો હો હો કરી તેં હરિ ના બળ્યા	૨૯૭
નાના નકાર તારા મુખમાં વસે

કવિ લોખે ભક્ત (સુરતી)

દ્વાદશ મહિના
જીવ કાતકે કરી લે વિચાર કે	૨૯૮

કવિ જડુરામ.

રામ વિરહ	૩૦૨
----------	-----	-----	-----

કવિ શ્યમલદાસ.

શ્રી વિજયનાથ કહે સુણુ હો નારી (શીખામણી ગરબી)	૩૦૮
શરદની રેણી રે, સુંદર સોહામણી રે	૩૧૧
ગુણવંત ગોપી રે, ગોપુજ ગામની રે	૩૧૨
બહાલાને વળાવી રે, વનિતા ઘેર વળ્યા રે
કાચી કાયાતોં રે, શા કરવો ગારવો રે,	૩૧૩
સુણુદિ મન હોય રે, તેને ઈધના હર નહીં રે.	૩૧૪

કવિ દયારામભાઈ.

સખી સ્વામળીયા સાથે મારો સ્નેહ લાગ્યો હો.	૩૧૫
નિશ્ચે સિદ્ધાંત સર્વત્ર સત્ય છે જી રે.
પાઓ પ્રેમરસ પ્રાણજીવન રે	૩૧૬
મન નિશ્ચયે કરી, એક ભરસો શ્રી હરિનો ધારો	૩૧૮
શ્યામ સેવીએ રે, ગોવિંદ ગાધ્ય રે	૩૧૯
હો લાકડકડા મનવા હાં રે તું તો...	૩૨૦
પ્રસ્તાવિક દુની કવિતા	૩૨૧
બિદ્યુ પંચાસિકાની પૂર્તિ	૩૨૯
ચંદિકાની પૂર્તિ	૩૪૫

શુદ્ધિપત્ર.

પૃષ્ઠાંક.	લીટી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૧	૨૦	ઓ	ઓઓ
૫	૧૧	અહારાં	અહારા
૧૧	૧૬	સવ	સર્વ
૧૮	૧૫	સાંભળતા	સાંભળતાં
૧૯	૩	લગના	લગન
૨૨	૭	પામ્યા	પામ્યા
૨૫	૧૩	દરાનમાં	દર્શનમાં
૩૩	૧૯	ગોપાળને	ગોવાળને
૪૦	૮	ગાંઠ	ગાઠે
૪૪	૧	ચાહ	ચોહ
૪૫	૧૪	વ્યાજ	ત્યાજ
૪૮	૧૨	મનોહર	મનોહાર
૫૭	૯	સાંભળો	સાંભળો
૫૯	૨	પણું	પણુ
"	૧૬	રિમ	ઈમ'
૬૦	૪	મળો	મળે
૮૩	૨૨	અવિધર	અવિધાર
૮૮	૧૦	હાખ	હાખ'
૯૩	૯	આવ્યા	આત્યા
૧૦૪	૧૬	વેતું	વે'તું
૧૦૭	૧૬	જણો	જણો
૧૩૨	૬	કા	કા
૧૩૪	૯	ગાંઠ	ગાંઠ
૧૩૬	૬	ધતરાષ્ટર	ધૃતરાષ્ટર

પ્રાચીન કાવ્ય સુધા

ભાગ ૪ થો

નરસિંહ મહેતો.

મતલામાનું રૂશણું.^૧

૫૬

સતલામાણએ રૂશણું રે લીધા,

વારે વારે નાથણ મનાવે

ગોપીના ઝંહાલા. સતલામાણએ.

૧ નરસિંહ મહેતાએ વખતે મતલામાણના રૂશણાનું કાવ્ય ગચ્છુ હશે, અને આ આપેતું એ પદ, વખતે તે કાવ્યનો એક ભાગ પથ્થ હોય જ્યાં સુધી આ કાવ્યના ખીજ પદ જડ્યા નથી, ત્યાં સુધી આ અનુમાન તે અનુમાન કેવળ રહેવાનું મહેતાના કાવ્ય મમ્મલ તથા જૂ. કા. દો ના કોનાય ભાગમાં આ પદ જણાતું નથી. આપ્ત કાવ્ય હાથ આવે તો મહેતાના હાલના કાવ્યોની સખ્યામાં એનો વધારો થાય મીરાનાનું આ કાવ્ય (સતલામાનું રૂશણું) ૧ કા. દો ના ભાગ ૧ લામાં જણાય છે, તે તેણીએ એકજ પદમાં પુરૂ કર્યું છે ત્યારે કવિ ગોવિંદાસનું આ કાવ્ય સાત કડવામાં પુરૂ થાય છે (જૂ. કા. દો ભાગ ૩ ને પૃષ્ઠ ૮૦૬ એ)

સ્વર્ગ ભુવનથી નારદ મુનિ આવ્યા,
 પુષ્પની ભેટ લાવ્યા, ગોપીના બહાલા સતભામાજીએ.
 સહુ સખીઓને સંભાળીને આવ્યા,
 સતભામા મેં ત્યા વિસારી, ગોપીના બહાલા
 સતભામાજીએ.

અમે રે અમારે મહીયર જઈશુ,
 વિખડા તે ઘોળી ઘોળી પીશુ, ગોપીના બહાલા
 સતભામાજીએ

હાર ચીર અંગો અગધી ઉતાર્યા, ૧
 ત્યો ત્યો નાચજી તમારા, ગોપીના બહાલા
 સતભામાજીએ.

જલે રે મજ્યો મેંતા નરસિંહનો સ્વામી,
 રૂઠડા તે સ્વજન મનાવ્યા, ગોપીના બહાલા.
 સતભામાજીએ

પદ રાગ સામેરી.

અવગુણ કહેને રે, કથ મે શા કથો રે,
 કેણ અવગુણે મેહેલી જાય,
 હારે ઉઠ કહેતા રે, કથ હું તો ઉઠતી રે,
 બેસ કહેતા બેસતી વારો વાગ અવગુણ.
 તુ થઈ વૃદ્ધા રે, હું બાળો રહ્યો રે,
 હવે મારે વરવી બીજી નાગ,
 તારે ને મારે રે, નારી હવે નહીં બને રે,

તારે મારે પૂવે જન્મની પ્રીત.
 નરસૈયાયા સ્વામી રે, રસ વશ તે કયાં રે,
 બહાલે મારે ઉતાર્યાં ભવ પાર. અવગુણ.

૫૬.

તમે મુજને તંબુલ જે આધ્યુ, તેણે મારી નણહ
 તણું મન ઠાધ્યુ રે,
 હું રે તમને પૂછું મારી ભાણી, પાન તે ક્યાંથી
 ખાધું રે. તમે.

હું રે મારા ઠાંત રંગતાં, અક્ષતો તે હાથે અઢીયો રે,
 મુખની માંખી ઉરાડતાં રે, રંગ તે રાતો અઢીયો
 રે. તમે.

જોઈ રે ભાણી જીભ તમારી, જે કોકીલા બહારી
 કાઠો રે,
 જેની જીભ હથે બહુ લાળી, તે કાઠથે આખો
 ઠા'ડો રે. તમે

કારે ભાણી તમે ભુંડું શું માનો, આપ સ્વારથ
 ભાખું રે,
 નરસૈયાયા સ્વામી સગ રમતા, ગામ જાણશે આખું
 રે. તમે.

૫૬.

વેચાણા અમે ફરિ વરની માથે, નેડો લાગ્યો
 નંદકુંવર સાથે. વેચાણા.

મારે રે જણ જળ જમના પાણી, ઠાંઠે ઉભો
 નદતણે હાણી વેચાણા
 માથે રે ઝોને જગસી ટોપી, જોવા રે મળી
 મજતણી ગોપી વેચાણા.
 ગળે રે સોહે શુ જતણી માળા, જોયા રે ઝોના
 કાચતણા ચાળા વેચાણા
 ખાલા રે પથમા પ્રીતવડી કીધી, બહાલે રે
 મારે એકલયી કીધી વેચાણા.
 લલે રે મળ્યો નગસિદ્ધનો સ્વામ, ગોપી રે સવે
 આનંદ પામી વેચાણા.

ગરબી (વાસલડી).

હો બાઈ મારી વેરણ રે વાસલડી	
વાસલડી તે વનમા વાગે રે,	
હા રે તેનો શબ્દ ગગનમા ગાજે.	હો બાઈ
વાસલડી તે વનગી વેલી રે,	
ઝુને ભર નિદ્રામા ચેહેવી	હો બાઈ.
વાસલડી તે વનમા વાગી રે,	
હુ તો ભર નિદ્રામાથી જાગી	હો બાઈ.
વાસલડી તો વનનો કટકો રે,	
તે દિનનો લાગ્યો ચટકો	હો બાઈ.
શામળીયો તે મારો સગી રે,	
ઝો તો જન્મ જન્મનો લગી	હો બાઈ.
નગસિદ્ધનો સ્વામી શામળીયો રે,	
ઝુને મારગડામ મળીયો	હો બાઈ.

૫૬ રાગ—ધનાશ્રી.

ઠાજલ તારૂં કામણુગારૂં, ઘોળીને આંખે ઘાલ્યું રે,
મન્મથ પીડા અતિ દોહલી છે, જોળન ન ગહે
ઝાલ્યું રે. ઠાજલ.

નિશ્વવટ ટિકી નયણ સવાયો, સેયો શીસફૂલ સોહે રે,
મુનિજન સઘળાને મોહ પમાડયો, ઇંદ્ર ઉભો રહ્યો
જોયે રે. ઠાજલ.

ધ્યાન ધારણા મહાદેવ ચુકયા, મોહ્યા અળલા સૌ કોઇ રે,
નારી નયણે ઠાજલ જોતાં, વિશ્વ પહીયું મોહી રે.
ઠાજલ.

અભિમંત્રણ ઔપધિ જલ અર્ધોકે, મેહેલીને ઠાજલ
કીધા રે,

નરસૈંયાયો સ્વામી લલે મલિયો, કામ અહારા
મીધ્યાં રે. ઠાજલ

૫૬—રાગ રામશ્રી.

આવડી ગાવડી માવડી નાવડે,^૧ ચારવા વન્યમાં
કેમ્મ ભાઉં,

કાંકરા આકરા જુએ છે પાગમા, વાછડું દ્રોડતો
કેમ્મ સાહું. આવડી.

એકલો પેકલો છોકરા ઉ ખરા, રમતા વેગળા
વાધી જાણે,

ગોધલો બોધલો, મારવા મોહ કરે, વારવા દોરવા
કોણ્ય આ'હે. આવડી.

એવડું કેવડું દુઃખ એ દોહાણું, બઠ બીહામણા,
વન્ય વસતા,

વાએરા લાહેરા^૧ સાયલા,^૨ ઘોડલાં, કાલીઆ જવા
લીઆ સર્વ ત્રસતા. આવડી.

દુઃખ તો મુઝને, તુઝને તો નથી, હાસતી વાસતી,^૩
થેર તાહારે,

પાગ ન ખાસડી, નાથ નરમૈયો ભણે, ચારસે
ગાવડી કોણ્ય માહારે. આવડી.

પદ—રાગ મારૂ.

મુખડી દિજે રે મુઝે માણ, વન બૂખ્યો હોઈ તો
ખાઈ,

પેહેલાં મારે શુંજે ઘાલાં તો, વાછરૂ લઈ
જાઈ.

નાગે^૪ પાગે સીતજ^૫ લાગે, તાવડ^૬ હોય તો
જઈયે,

વાછરૂ દ્રોડે કેમ દ્રોડાએ, કાંકર પાગ કેમ સહિયે.

માંખણ મારે મેહેલી રાખે, આણું ત્યારે દીજે,

નારસૈયા નાથ પ્રતે કેહે, જનની જોઈયે ત્યારે લીજે.

૧ ઉંઢા ૨ સાપ. ૩ રહેતી. ૪ ક્રિમાડે. ૫ દાદ.

૫૬—રાગ ગોડી.

મનુષ્યા જનમ ધરી શું લીધું.

જ્યાંથી આવ્યો તે નવ જાણ્યું, એકે કામ ન
સીધું. મનુષ્યા.

અમૃત રસ એળે દોહીને, વિષ હળાહળ પીધું;
નરસિંયાનો સ્વામી પતિત પાવન, તેનું નામ ન
લીધું. મનુષ્યા.

૫૬.

કાંકણ માફે આપ કાનુડા, સુજ ઘેર જાઉં વેલી રે,
સોળો તે બૂધરો મારી પેર ન જાણે, સુજ ઘેર સામુ
ઘેલી રે. કાંકણ.

જેણે મારાં આજણ ઉતાર્યાં, જળ જમના જો ધોરી રે,
હસતા ને રમતા મોહન પધાર્યાં, કાંકણ લીધું માફું
ચોરી રે. કાંકણ.

અમો વૃંદાવન મારગ જાતાંતાં, કાંકણ કાંચ કરીએ રે.
દેખ મહીયારી તમાફું કાંકણ, વણ લીધે દોષ ન
દઈએ રે. કાંકણ.

સાવ સોનાનું કાંકણ માફું, નાને હીરલે જડીયું રે,
ભળે મળ્યો મેંતા નરસિંહનો સ્વામી, સેજે કાંકણ
માફું જડીયું રે. કાંકણ.

કવિ પ્રેમાનંદ કૃત.

નાસિકેતલખ્યાન. ૧

કડવું ૧ છું.

કથા સંભળાવો મુજને, સુખ શરીરે યાય;
 કથા સાર અમૃત પાન કરતાં, પ્રાયશ્ચિત્ત પૂર્વ પલાય.
 યમપુરી માંહે ગયા હુતા, મહા મોટા મુનિજન;
 અનેક જીવ ઉદ્ધારીયા, નાસિકેત કોના તન.
 ત્યારે વિકૃલ વાણી ઉચ્ચાર્યા, તેં પૂછ્યું પંખીરાય;
 એક મને સાંભળો કહું, કથાનો મહિમાય.
 ઉદાલક ઋષિની ઉપમા, તું સાંભળ સાક્ષાત્કાર;
 જ્ઞાન તે ઋષિને સખળું, તેની વેદ પુરાણે વાત.
 દિન દિન પ્રત્યે પાચ યજ્ઞ, કરે ઋષિ પરમાણુ;
 યોગ સાધના પ્રદ્ધ સાધિ, યુગ યુગાતર બાળ.
 વાસો રહે વન એકલા, નવ સહે કોનો સંગ;
 જપ તપ તીરથ નેમ કરે, નહીં સંસાર સાથે રંગ.
 એક સમે આનંદમા રે, ઉદાલક ઋષિરાય,
 અગ્નિ કુંડમાં હોમવા, ઋષિ કાષ્ટ લેવા બાય.
 ભોતા ભોતા બાય ઋષિવર, તરુવર કેરું રૂપ;
 એક વૃક્ષ તળે તે દીઠો, નહીં ભરીયો દ્રુપ.

૧ કાવ્યના આરભે, કવિ મગધાચરણ કરતા નથી,
 તેથી વખતે આ ન્હાનું કાવ્ય, તેમના જીભ કોષ મોટા
 કાવ્યની અંદર પેટા કાવ્ય પણ હોય.

માહે ભોથું દાલ તણુ, જીવ અનેક વળગ્યા રહ્યાવા,
ઉપર કાપે ઉદરો, તેને નર્કમાહી નાખવા
એવી ગ્યના જોઈને, ઋષિ હરિ હરિ કહી પાછા વળ્યા,
ઉદાસક તુ કહાડ અમને પેલા જ તુ માહી
ટલવળ્યા.

ત્યારે મુનિને મન દયા થઈ, પાછા વળીને પૂછે,
કહો ભાઈઓ કોણુ ઠા, કૃપ વિષે કારણુ થ છે.
ત્યારે જીવ બોલ્યા માહી થઈ, અમે પૂર્વજ તારા હોય,
પૂર્વના પાપથી પડીયા, કહાડ અમને સોય
જ્ઞાન દિષ્ટિએ વિચારીને, ઋષિ જીએ તેણી વાર,
અરે પૂર્વજ મારા નર્કમા છે, કહાડવા નિરધાર
ઋષિ કહે હો જ તુજો, આજ મુક્તિ તમારી થાય,
મારા તપનું પુણ્ય તમને, જાઓ વૈકુઠ માઘ
ત્યારે જીવ સઘળા ઉચ્યાં, અમને તે અદકો ત્રાસ,
એક પુત્ર નથી તમ પાસે, શ્રાદ્ધની શી આશ
કન્યા તો કોઈ નવ આપે, વૃદ્ધ થઈ મુજ કાય;
માફ ગતીને પામો જ તુ, હું કરે પુત્ર ઉપાય
જીવ બોલ્યા ઋષિ પ્રત્યે, એમ મુક્તિ તો નવ થાય,
એક પુત્રના પિંડ વિના, વૈકુઠમા કેમ જવાય

નવણ

વચનજ મૂક્યું ઋષિએ, એક પુત્રની ઇચ્છા ત્યાહ રે,
તેણે સમે વિમાન બેસી, જીવ ગયા વૈકુઠ માફ રે.

કંઠવું ૨ બ્લું.

ઋષિ ઉદાત્તકે એવું કયું, દશ દિવસ તો સૂતક ધર્યું,
 દ્વાદશા સાર્યું એકે મન, ઋષિઓને ત્યાં આપ્યું અન્ન.
 ઘટે તેર દિવસ સુધી જેહ, માંડીને સર્વે કીધું તેહ.
 પછે વચન સાંભળ્યું સહી, ઋષિને મન ચિંતા થઇ.
 મુનિ મનમાંહે કહે છે, હવે પુત્ર પેદા કરવો છે.
 એક સરોવર તીરે ગયા, અચ્ચરજ પાંખી ઉભા રહ્યા.
 યોગ સાધવા ધરી ઘેર્યું, નાસિકાએ તે આપ્યું વીર્ય.
 તરીને ગયા સર મધ્ય ઠામ, કમળમાં જઇને મૂક્યો ઠામ.
 જળ સાથે બોલ્યા મુનિજન, એનો આપજે મુજને તન.
 એવું કહીને ઋષિ પાછા વળ્યા, તાપ તનના સર્વે ટળ્યા.

કંઠવું ૩ બ્લું.

ગરૂડ પ્રત્યે બોલ્યા મહારાજ, સૂર્યવંશી કરે છે રાજ.
 અયોદ્ધા નગરી ઉત્તમ ઠામ, રાધવ શનંત એવું નામ.
 તેની તનવા એક પ્રમાણ, કન્યા ગુણવંતી ચતુર સુન્દર.
 સરખી સહિયરો ટોળે મળી, તીર્યં રનાને તે આલ્યાં વળી.
 વનમાંહી સરોવર સાર, ગ્રાખીઓ સર્વ આવી તે ઠાર.
 તીરે વઝ્ર મૂક્યાં એક પળમાં, બાલા સર્વ તે પેઢી જળમાં.

અન્યો અન્ય છાટે ઘણું જળ, કુંવરી દષ્ટે પડ્યું રે કમળ.
તેને હળવે તે લીધું જઈ, નાસિકાએ તે સુધ્યું સહી.
મહી ઉઠક ભરીને પીધું, ઋષિ વીર્ય કારજ સીધ્યુ.
સ્નાન કરી નિસર્યો જા'ર, પોતાના પહેર્યો શણગાર.
સાતમે માળ પુત્રી સુએ, પર પુરૂષતું મોં નવ જુએ.
કુંવરી નવ જાણે કાંઈ, આનંદ પામે મનમાંહી.

એમ કરતા થયો પહેલો માસ, પરમ સ્વરૂપ થયું
પ્રકાશ.

ખીજે આળસ વાંધ્યું ઘણું, ત્રીજે તેજ પ્રકાશ્યું
કુંવરી તણું.

માતા કહે છે આ શું કર્યું જાલ, કુંવરી અગે ઉઠી
જવાળ.

ચોથે લાગ્યું નહીં ભોજન, પાંચમે પ્રકાશ્યું તન.
માતા કહે તું સાચું કહે, આ શું તારે ઉઠર છેય.
ઠાણ પુરૂષનો કીધો સંગ, કુંવરી કાં થઈ તું મનભંગ.
કલ્પાત કરીને કુંવરી રહે, ઉંચી થઈ ધરણીપર પડે.
અરે પ્રભુ હું કેને કહીશ, શો ઉત્તર મુજ પિતાને
દઈશ.

વિપરીત વાત કહે રાણી થઈ, સુંદરી સ્વામીની
પાસે ગઈ.

રઘુ રાજ ભેઠા છે જાણ, સવ જઈને સોખ્યું ત્યાય.

કહેતાં રાયને પ્રકટી જવાળ, ત્રાહ્ય ત્રાહ્ય રે શ્રી ગોપાળ.
 પુત્રી પાસે માવ્યો તાત, પ્રીત કરીને પૂછી વાત.
 નિરુકલકી રાજા છું કુળ, મારી લજ્જા ગળે તુંય.
 સાચી વારતા કહેજે મુને, પુત્રી હું નહીં પીકું તુને.
 કુંવરી કહે ઘેલા થયા તાત, હું નથી કાંઈ કરતી રે
 વાત.

દેવ ગતી હશે તે ખરૂં, માનો નહીં તો પતીતજ કરૂં.
 જોમ કે'તામાં ચક્રી રાયને રીસ, કુંવરીનું હવઠાં
 છેડું શિવ.

બાળહત્યા સ્ત્રી હત્યા થાય, તે માટે વિમાએ ગય.
 સેવક પ્રત્યે વાણી કહી, આધા વનમા મૂકો જઇ.
 કેમ વચન રાજાનું કરે, ત્રાહ્ય ત્રાહ્ય મો મુખથી કરે.
 સેવક લઇ નીકળ્યા બહાર, નગમાં થયો હાહાકાર.
 રામ રામ કહી સહુ રડે, ઉંચાં થઇ ધગણીપર પડે.
 સેવક મેહેલી પાછા ફર્યા, આવ્યા નગમા આસુ ભર્યા.

કવિ ૪ થુ.

ગોવીંદ પ્રત્યે ગરૂઠ કહે. કહો કુંવરીનું દુઃખ,
 મુકી વન બાળા જોકણી, કેમ કરીને પામી મુખ
 કૃષ્ણ કહે સુષ્ણ પક્ષી રાજા, જો અબજાની પેર,
 અરણ્યમાં મૃતિ કરે, જોને હરિજો કીધી મહેર.
 વનની ચોલા શી કહું, વનરૂપિત ભાર અઢાર,
 માંહી દાદુર ચાતક કોકીલા, પંખીતણે નહીં પાર

સિંહ નાહ થાયે અતિ, માંહી વાઘ વરૂ ને હરણ,
ભૂત પ્રેત ને રાક્ષસ ઢેળી, કુંવરી પડી ત્યા ધરણ.

અળખા લોચન નીર ઢાળે, ઘણું ગ્રાય ઉદાસ,
પૂર્વ જન્મનાં પાપ મળીયાં, હવે જીવ્યાની શી
આશ.

અરે પ્રભુ જન્મ કા આપ્યો. એમ કહી કરે પોકાર,
લક્ષ્મી પતિ લગ્ન કૈમ રહે, જાણું નહીં જગદાધાર.

હું કશું નથી જાણતી, મારી સાચી પૂરો સાખ,
હયા તુને હોય હયા નિધિ તો. આ હુઃખમાંથી રાખ.

ભકતને હૃદયે હયા આણી, ધ્રુવને પદ અવિચળ
આશુ;

મિત્ર ભાવે સુદામાનું, હુઃખ કારિદ્ર કાઢ્યું.

હસ્તીનાપુરની સભા માથે, પૂર્યાં દ્રૌપદી ચીર,
લાખા ભુવનમા બળતા પાડવ, રાખ્યા પાચે વીર.

સુધન્વાનું હૃદયું સંકટ, તેલમાં તત્કાળ,
અમરિય ને અન્નમેલ તાર્યા, ધન્ય ભક્ત વત્સલ
પ્રતિપાલ.

અનેક ભકત ઉદારીયા, આગળ તમો વિશ્વાધાર,
હું કુમારિકા માથે હુઃખ મોહું, માટે કરો મારી
વહાર.

અવગુણ પૂર્વ જન્મ તણા તે, આ ભવ પીડે કાય,
તમો વિના હું કેને કહું, ત્રિકમ આણુને દયાય.

રેણુ^૧ કેરું આસન કરી, બેઠી ભરે લોચન,
 માસ પૂરણ દશ થયા, તવ પ્રકટ્યો પુત્ર રતન.
 અળ હળ તેજ પ્રકાશ્યું પુત્રે, જેવો હોય કામનો
 અવતાર,
 અળખા કહે આ કહું કૈને, આંખે વહે જળધાર.
 રાક્ષસ હરી જશે બાલકને, આ વેળા પ્રભુ કેમ થઈ,
 જન્મ થયો આ પુત્રનો, તે પહેલાં શેં ના મુઠ.
 હવે કયાં મૂકું કયા લઈ જાઉં, હરિ કરો મુજપર મહેર,
 શ્રી કૃષ્ણે પછે જુદિ નીપાવી, કરે પાળણીની પેર.
 ખેર ખાખર ને બોરડીનું, પાળણું કયું તત્કાળ,
 વસ્ત્ર ફેડાનું આચ્છાદન, જલને પોતાડયો બાળ.
 રકંધે લઈને પાળણું, ચાલી ગંગા તટ તે જાય,
 પુત્ર મૂક્યો વહેતો જળમાં, મુશ્કેલી ગંગા માય.
 કર બેઠી કહે કામિની, તમે ધર્મ તણાં જનેતાય,
 પુત્ર રક્ષા કરજો માતા, રખે જંતુ તાણી જાય.
 મૂક્યો પુત્ર ફેડે કાઝી પ્રેમદા, ત્યા ફેડે પોતાનું શિષ,
 જળ દેવી સોંપ્યો તુને, એની રક્ષા કરજો જગદીશ.
 હું કશું જાણુતી નથી, મને કુડી બેઠી છે આળ,
 બાળક જેનું હોય તેને, સોંપજો તમે તત્કાળ.
 એમ કહી સ્નાન કીધું, વળી પાછી નાર,
 આસને આવી ચોક ધરતી, નયણે વહે જળધાર.

કડવું ૫ મું.

વળણ.

બોલ્યા ગરૂડ ગોવિંદ પ્રત્યે વાણી રે, વિસ્તાર કહો
સારંગ પાણી રે.

બીજી વાત તે પૂછતો નથી, એ બાળકની શી થઈ ગતી.
ગરૂડ પ્રત્યે બોલ્યા મહારાજ, સાલગોને હો પખીરાજ.
વેત્રવતી ગગા છે જ્યાંય, ઉદાલક ઋષિ ચાલ્યા ત્યાંય.
વિચાર કરે ગગાને તીર, કાણું એક ઉભા જુએ નીર.
વીથું મૂકે થયા ઘણા દિન, નવ પેઢા થયો મુજ તન.
મેં પિતૃને આપ્યો કેલ, તેનો નવ પાળ્યો મેં બોલ.
કરે સ્નાન જળમાં જેટલે, રમતો બાલક હીઠો તેટલે.
હીઠું પાળણું ઋષિએ ત્યાય, આનંદ આવે મનમાય.
બાળક તે લીધું જઈ, જ્ઞાન દષ્ટિએ જોયું સહી.
ઋષિ સમજ્યા અતર માય, રઘુ રાજાની છે તનયાય.
કુંવારીને કલક ચડયું, રાય પુત્રીને મહા દુઃખ પડયું.
કહેણી લોકીક કેરા કાજ, કન્યા વનમા છીધી ત્યાજ.
સ્તુતિ કરતામા જન્મ્યો બાળ, લીધો પાળણે ત્યાથી
તત્કાળ.

વેત્રવતીમા મેહેલ્યો જઈ, તે પાળણું આંચુ છે
અહીં.

પુત્ર દેખીને હજારું મન, અશુભો ધાવે છે તન.
કલ્લોલ કરે છે બાળક પાસ, દેખી ઋષિ થયા
ઉલ્લાસ.

પછી ઉચ્છંગે લીધો તન, ત્યાંથી, ચાલ્યા ઋષિ જન.
આશ્રમ આબ્યા અમળા તણે, ઋષિ મુખથી વાણી લણે.
ખાઈ આ બાળક કેનું હોય, જોની માત દેખાડે
જો કોય.

સાચું કહો માં રાજો શરમ, આ બાળકનો પ્રીછવો
મર્મ.

ઉઠી કુંવરી લાગી પાય, ભલે પધાર્યો ઋષિરાય.
હું નથી લહેતી કાંઈ મર્મ, મને કયાથી લાગ્યાં આ કર્મ.
કહેતાં નયણે ચાલ્યું નીર, ઋષિ મનમાં થયા હિલગીર.
છાંતી રહતી રહે જો નાર, કલંક મટાડું આ વાર.
લે બાળક તારો ધવરાવ, પછે તું મુજ સંગાતે આવ.
મુનિ જને તે ક્રીધી જ્યા, કુંવરી લઈ નગરમાં ગયા.
ફરથી દીઠા ઋષિ રાય, રાય ઉઠીને સામે પાય.
પુત્રી પુઠે છે પોતા તણી, રાજાને મન ચિંતા ધણી.
થર થર કંપે છે રાજન, મુને શું કહેશે ઋષિજન.
રાજાને લાગ્યો અતિ તાપ, રજો મુજને દેતા શાપ.
પૂજી અર્ચાને લાગ્યો પાય, ભલે પધાર્યો ઋષિરાય.
આ રાજા છે તારી તનયાય, તેં તો મોટો કયો છે
અન્યાય.

જોવી સાધવી નથી કોય નાર, રાજા સત્ય કહું નિરધાર.
ઋષિ તે સંભળાવી પેર, થાય આનંદ લીલા લહેર.
જોક સમે હું ગયો વનમાંદ્ય, જોક મને સાબળ તું
રાય.

કડવુ ૬ કું.

વન વિષે ગયો કાષ્ટ લેવા, ઋષિ કહે સુણ રાય,
 દૂપ દીઠો એક કારમો ને, આશ્ચર્ય પામ્યો હું ત્યાય.
 કુપમા એક દર્શાં કેરું, ઉગ્યુ ત્યા લોથુ સાર,
 ઉપર મૂષક સળીઓ કાપે, તળે વળગ્યા જીવ અપાર.
 તે દેખીને પથે પળુ, તવ યોલીયા જીવ વાણુ,
 હે ઉદાલક પિતૃ તારા, પડીયા આ નકંની ખાણુ.
 શા કારણુ હો સ્વામી મારા, પિત્રી પામો ચોક,
 મુજ છતા અઘટતુ એ તો, કા ન ગમીયું સુર લોક
 પૂર્વે જન્મના પાપથી, નકં અધુ પામ્યા તેહ,
 ઋષિ કહે રાય મુજ પુણ્યે, વળગી રહ્યા છે એહ
 મેં ગૃહસ્થાશ્રમનો ત્યાગ કીધો, વનમા રહ્યો નીરાત,
 શ્રાદ્ધ તર્પણુ સર્વ કરતો, રહેતા પિત્રી શાત
 વૃદ્ધાવસ્થા દેખી મારી, પુઠે નવ દીઠો જાળ,
 તે માટે પિત્રી જનોને, રહે ચડીયો કાળ
 જ તુ કહે હવે આલ્યા, હમો થયા નીરાશ,
 ઉદાલકને પુત્ર નથી, શ્રાદ્ધ તણી શી આશ
 તે વ્રતાત મેં સર્વે જાણ્યું, સમજાવ્યા તે વાર,
 એક પુત્રનુ પુણ્ય મૂક્યું, ત્યારે ગયા ધામ મોઝાર.
 એક પુત્રનો કોલ લઈને, ગયા વૈકુંઠમહા,
 હું રહ્યો વન એકલો, પછે ચિંતા પુત્રની યાય.
 હું કરતો ગયો મધ્ય વનમા, એક સરોવરની તીર,
 કમળ ખીલ્યા કારમા, મહીં ભરીયું સુંદર નીર.

યોગાભ્યાસ ધારણ કરી, મેં પુત્ર પેરની દરી હામ,
 વીર્ય ઉતાર્યું નાસિકાએ, જઈ મૂક્યો કમળમાં ઠામ.
 જળ કમળને કામ સોંપી, કહ્યું પુત્ર આપને એક,
 મંદિર આવ્યો માહરે, પછે યથું તે કહું વિવેક.
 તીર્થ સ્નાન કરવાને કારણ, નીસરી તારી ખાલ,
 સરખા સરખી સહિયર સાથે, ગઈ સરોવર તત્કાળ.
 નગ્ન થઈ ખાલા રમે માહી, છાટે અન્યોઅન્ય જળ,
 રમતા દૃષ્ટે કુંવરીને, ત્યા પડીયું કમળ.
 ચોપ કરીને ગઈ અતુરા, કમળ લીધું તે નાર,
 નાસિકાએ શ્વાસ લઈ, મહીં ભરીને પીધું વાર.^૧
 કમળમાં જળ ભર્યું પૂરણ, પીધું તેણે ઠામ,
 ગર્ભવંતી ખાલા તે ઘઈ, જઈ નાભીએ બેઠો ઠામ.
 ઇશ્વર આણુ સાચું કહ્યું મેં, એ પુત્ર મારો જાણ,
 પરણાવજે કોઈ ભૂપને, મન મંદેહ કયો નવ આણ.

કહ્યું ૭ મું.

સો સાલજતા કહે ઋષિરાય, આ રાજા તારી કન્યાય.
 ઋષિ કહે રાય સાલજો તમે, પુત્રને લઈ જાશું અમે.
 જો તો સોંપી છે તારી યાજ, વિવાહ કરજે રાજા
 તત્કાળ.

સકળ ઋષિએ કહ્યો, રાજાને ઘણો આનંદ થયો.
 પુત્ર લેઈ ઋષિજી જાય, રઘુ ગાંધી જઈ લાગ્યો પાય.
 કરગરીને નામ્યું શિષ, રજે સ્વામી ધરતા રીત.

મારા મનમાં ઇચ્છા ઘણી, કુંવરી એવા કરશે તમતણી.
કર જોડીને કહું અમો, એ કન્યાને પરણે તમો.
ઋષિ કહે ત્યારે લોને લગના, તેડાવો મોટા મુનિ
જન.

રાજાએ તેડયા ઋષિ સહુ ઘેર, કન્યા પરણાવી દૂડી પેર.
સંતુષ્ટ થયા સહુ મુનિજન, મન ગમતાં દીધાં
લોજન.

પુત્રી પરણાવી દીધાં માન, અનેક રાએ આખ્યાં દાન.
સહુકો મન થયાં છે સુખી, કન્યા લઈને ચાલ્યા ઋષિ.
આખ્યા પોતાને આશ્રમ, ઋષિએ માડયો ગૃહસ્થાશ્રમ.

કહવું ૮ મુ.

ગોવિંદ કહે છે ગફડને, તું સાંભળ રે મુજ હાસ,
ઉદાલક આનંદ પાખ્યા, પહોંચી મનની આશ.
પુત્ર મારા ધ્યાન ધરજે, રૂઠાં કરજે કામ,
હેત વડે હુલાવીયો ને, નાસિકેત પાડયું નામ.
એમ કરતાં સાત વર્ષનો, થયો ઉદાલકનો તન,
જાત કર્મ ઉપવિત ધારણ, કરાખ્યાં મુનિજન.
એમ કરતાં શ્રાદ્ધ આખ્યુ, તાતનું એક દિન,
મહા મોટા ઋષિવર નોતર્યા, આપવા લોજન.
સામગ્રી અતિ સર્વે કીધી, તેડયો ઋષિએ તન,
હર્લ લેઈને આવ વહેલો, એમ કહ્યું વચન.
નાસિકેત ત્યાથી ચાલીયો, આનંદ અતિ ઘણો મન,
જોતાં જોતાં ગયો આઘો, એક ણીજે વન.

એક સરોવર તીર સ્થાનક, થઈ રહ્યો થેઈકાર,
 નૃત્ય કરે છે અખર, ત્યાં વત્યો જય જયકાર.
 તાલ મૃદંગને વીણાવાગે, બેઠા પ્રદા ઇશ ગોપાળ,
 દેવ મધળા ત્યાં નિર્ભયા, તવ ગયો ઉદાલક બાળ.
 શિવ ઉઠીને બેઠા થયા, આવો આવો હો સુનિજન,
 આવકાર દીધો અતિ ઘણો, મધ્યે આપીયું આસન.
 રંગ રસમાં બેઠો ઋષિ, આનંદ પામ્યો મન,
 કાર્ય વળતું ગયો નિમરી, તાતતણું વચન.
 શ્રાદ્ધ કારણુ ફર્લ લેવા, મોકલ્યો છે તાત,
 નૃત્ય જોતાં વિસયો તે, શ્રાદ્ધ કેરી વાત.
 કાણું એક ઉભો રહ્યો, પછે ઉઠી સહુ સભાય,
 સ્વર્ગે ગયા મહુ દેવતા, રહ્યો એકલો ઋષિરાય.
 અરે શ્રાદ્ધ વેળા વહી ગઈ, હરિ હવે શી ગત થાશે,
 પિતા મુજને મારશે મેં, પ્રકાર કેમ સહેવાશે.
 પુત્રને ત્યાં થઈ વિમાસણ, રખે દેશે મુજને શાપ,
 વાંક મારો શું કહું એમ, તનમાં લાગ્યો તાપ.
 અપરાધ મારો અતિ ગણો, હવે શું કહું જગદીશ,
 ફર્લ લઈને આલીયો, કરે ફરન ધૂણે શિષ.
 પ્રથમ પગ પાછા પડે, ઠગ આણું નવ દેવાય,
 તાપ પામે તન વિષે, થર થર ધ્રુજે પાય.
 વળી વિચારે ઉભો રહીને, હેઠો બેસે બાળ,
 શી ગત થાશે માહરી, હે સ્વામી શ્રી ગોપાળ.
 બીતો બીતો બાળક આગ્યો, મંદિર દુકડો થાય,
 ઉભો રહ્યો છુપાઈને, ઠગ આણું નવ દેવાય.

ઋષિજી વાટ જોઈ રહ્યા, હજી મુખી ન આળ્યો તન,
 શ્રાદ્ધ કરીને ઋષિજી તવ, કરાવ્યાં લોચન
 ઉદાલક થયા આકળા, ઘડી ઘરમાં નવ રહેવાય,
 જોષ્ટિકા કરમાં ચઢીને, ઋષિ આથે મુખી બર્ષ.
 દ્વરથી દીઠો આવતો, ઋષિને ચઢીયોં કાળ,
 કહે અલ્યા તું કયાં ગયો તો, એમ કહીને દીધી ગાળ.
 નાસિકેત તવ વહે વાણી, આંજળીયે મુજ તાત,
 વાંક મારો નિસર્યો તે, કહું માંડી વાત.
 આઘા વનમાં હું ગયો, એક મરેલવર છે જ્યાંય,
 વિપ્રજી બ્રહ્મા ને ઈશ બેઠા, કરે નૃત્ય અમર ત્યાંય.
 એક પલક ઉભો રહ્યો, તાત માને તુંય,
 સહાશિવે સામું જોયું, દષ્ટે પડીયો હુંય.
 સર્વ ઉઠી ઉભા થયા, આવો આવો કહું ઋષિજન,
 આવકાર કીધો અતિ ઘણો ને, આપીયુ આસન.
 વાંક મારો એ પડ્યો, વિમરી ગયો વચન,
 એમ કહીને પિતાજીને, ચરણે નમીયો તન.
 પાદુનો તે પ્રહાર કીધો, ચઢી તે ઋષિને રીસ,
 પુત્ર ધરણી પડ્યો દેખી, માતા કહે જગદીશ.
 ઉછેરીને પ્રોહ કીધો મેં, ઘણું વેઠ્યું દુઃખ,
 હજી કર્મનો પાર ન આળ્યો. ક્યારે પામીશ મુખ.
 ઉદાલક થયા આકળા, તનમાં તે પ્રકટ્યો તાપ,
 જા દુષ્ટ તું નકરમાં પડજે, એવો દીધો શાપ.

વલણ.

અહીંથી જા જમ લોકમાં, કરજે નર્કમાં વાસ રે,
લક્ષ ચોરાશી જીવનાં, કર્મો લેજે પાસ રે.

કંકરું ૯ મું.

શાપ થયો છે પિતાજી તણો, નાસિકેત હજ્યો છે ઘણો.
માતાજીને લાગ્યો પાય, અમને આજ્ઞા બાપો માય.
યમપુરીમા જઈશું અમો, રૂઢે દુઃખ ન ધરશો તમો.
કેમ વચન પિતાનું કરે, માતા આજે આશુ' ભરે.
પુત્રનું તે જોતાં મુખ, માતા મનમાં પામ્યા છે દુખ.
પૂર્વ જન્મનાં મળીયા પાપ, ત્યારે તુજને કીધો શાપ.
મહા પાપીણી પુત્રજ હું'ય, અધવચ મૂકી ચાલ્યો તું'ય.
પુત્ર હું' તો રહી એકાએક, મારા કર્મનો નાળ્યો છેક.
તું'ને વળાવી કેમ રહેવાશે, પાપી પ્રાણુ તે મારા જાશે.
કર જોડી પુત્ર કહે રંક, માતા મન ન કરીએ ભંગ.
વચન પાણું છું તાતજી તણું, છું રે બોલ બોલો છો ઘણું.
એવી વાણી મુખથી જણી, આજ્ઞા માગી માતાતણી.
પિતાજીને લાગી પાય, ગુપ કરી શ્રુષિ ચાલ્યા જાય.
યોગ સાધના કીધી સહી, પવન વેગે પોત્રયા વહી
માર્ગ છે જોજન હજાર, બે ઘટી ત્યાં લાગી વાર.
ગરૂડે પૂછયુ ગોવિંદજી, નાસિકેતની થી ગત થઈ.

કુડણું ૧૦ મું.

તે પ્રત્યે બોલ્યા મહારાજ, સાંભળ રે તું પંખીરાજ.
ધર્મ રાજ બેઠા છે જ્યાંય, નાસિકેત ચાલી આબ્યે ત્યાંય.
જોઈ રૂપ રાજભૂતણું, નાસિકેત મન હજેં ધણું.
મસ્તક મુકટ જડિત્ર છે મણી, રત્ન પરવાળાં
રચના ઘણી.

ઠાને કુંડળ શોભે સાર, કંઠે સુકતાક્ષણનો હાર.
મુંદર વીલક ભાળે કેસરી, મસ્તક પર રદ્યા છત્ર ધરી.
પિતાંબરની શી શોભાય, સભા ભરી બેઠો ધર્મ રાય.
ધર્મરાયની ધ્વજા ફરે, આગળ સેવક સેવા કરે.

ત્રેમી ભક્ત તલાંસે પાય, અનેક ઉભા ઢાળે વાય.
એવી છે પ્રભુની દયા, છડીદાર ત્યાં ઉભા રદ્યા.
લક્ષ ચોરાશીની ચારે ખાણ, તે સર્વે નિષ્કર્મ નિર્વાણ.
મર્થુ જીવન છે એને હાથ, જીવ જંતુની જાણે જાત.
ધન્ય ધન્ય હો રાજા ધર્મ, જેનાં જેવાં હોય કર્મ.
તેને તેવો દે છે દંડ, પાપીને નાખે નર્કને કુંડ.
આસન ઉપર બેઠો રાય, ત્રણ જીવનનો તોલે ન્યાય.
એવી ઉપમા આસન તણી, રત્ન પરવાળાં રચના ઘણી.
પાથરણું મુંદર પાથર્યા, કનક કચોળાં આગળ ધર્યાં.
ગાલ મસુરીયા તકીયા ઘણા, મોટી ગાદીમાં નહીં
કંઈ મણા.

આરતી ઉપર આરતી ઉતરે, ખમા ખમા સહુ મુખે કરે.
ચામેરથી ચમર ઢળે, દર્શન થકી પ્રાયશ્ચિત ટળે.

કુટુંબ કળીસો કહેવાય, સખા મહિત ગ્રેઠા ધર્મગય.
 કાળ નીલ ને પકજ જેલ, ત્રણ દંત ગદ્યા છે તેલ.
 ત્રણ સોકમા તેલ મંચરે, પશુ પખી સોઈ આગળ ધરે.
 ધર્મરાયની આજ્ઞા થાય, જોતામા જીવને લઈ જાય.
 ધર્મરાયની ગ્યના જોઈ, નાસિકેત રહ્યો છે મોહી
 ગાગી દષ્ટિ કરે ગજન, દીઠા ઉદાલકનો તન.

કડવું ૧૧ મુ.

હુરથી ઋષિ દીઠા આવતા, તવ આમન તણ્યું રાય,
 ગીધ થઈ રાય સચયો, જઈ લાગ્યા ઋષિને પાય
 સામગ્રી તહા સર્વ આણી, સુખડ કેમર કુંમકુમ સાર,
 —પૂજ કરી મુનિજન તણી, કંઠે આરોગ્યા પુષ્પના હાર.
 પ્રેમ કરીને પગ પખાળ્યા, ચણોદક લીધું રાય,
 કુટુંબ સહુ પોતા તણ, જળ વહેચીયું ક્ષણ માદ્ય.
 મુકતા ફળ ભરી થાળમા, ઋષિને વધાવે સહુ નાર,
 રાજા રીઝયો અતિ ઘણું, આગળ આઠો ધાય.
 આજ જન્મ મફળ થયો, હવે મુનિ તણું ઈર્થન,
 આગતા સ્વાગતા કરીને, બેસાડ્યા અર્ધાસન
 કર જોડીને પાય નમીયો, સાલજો હો સ્વામ,
 શા કારણ પધારીયા, ઋષિ કહો આપનું કામ.
 નાસિકેત તવ બોલીયા, આ નથ તમારૂં નિર્વાણ,

જોવા કેરી ઈચ્છા થઈ, તે પિતા વચને જાણ.
 નગર રચના જોવા કારણ, આંચો આણે ઠામ,
 કર જોડી ઋષિ કહે, દેખાડો સઘળાં ઠામ.
 કનક તણી પાલખી માંહી, બેસાડ્યા ઋષિરાય,
 આસપાસ કુટુંબ સઘળું, નગર જોવા જાય.
 ઢાળ હઠામું ગડગડે, વાજીંત્ર શબ્દ ત્યાં થાય,
 ચમચુરી જોવા કારણે, ઋષિરાય સાથે જાય.
 ઘેર ઘેર આચ્છવ થાય અતિશે, કથા શુભ કહેવાય,
 ઘેર ઘેર મંદિર કૃષ્ણનાં, બહુ જન બેઠા ગાય.
 વૈષ્ણવ જનની નહીં મણા, હરિ રમણ વાતા હોય,
 મન ગમતો આનંદ કરતા, સુખ દુઃખ ન જાણે કોય.
 છાપ તીલક માળા ધરે, હેને હરિ એવા કરે સાર,
 અહર્નિશ કૃષ્ણ હશ નમાં રહે. વર્તે જય જય કાર.
 અનેક તરૂવર ચોક મધ્યે, ઘણા હોટ ચોટાં દીઠાં,
 ઠામ ઠામ પર્વ માંડેલા, સુખડીને ફળ મીઠાં.

કડવું ૧૨ મું—રાગ ચોપાઈ ત્રણ તાલી.

સુંદર સેલડી સાઠા ઘણા, મીઠા મેવામાં નહીં કંઈ
 મણા.
 ઘેબર પેંડા ખાળાં ખરા, કળી જલેળી ને દેથરાં.
 દળ મગદળ વેડમી વળી, સકરપારા ને તલસાંકળી.

નાનાં વિધની રચના જેઠ, મવં વસ્તુ મંઠાણી તેઠ.
 નગરની રચના ધન્ય ધન્ય, નિર્ણી હર્ષ ધરે સહુ
 જન.

સાત કોટ છે પાછળ જ્યાંહ, નાસિકેત તે જોતા ત્યાંય.
 નગરનાં દરવાજા ચાર, પૂર્વ પશ્ચિમ ઉત્તર સાર.
 દક્ષિણ દિશ રહ્યો હવે જોઈ, જોયો નગરતણો વિવેક.
 સારી રચના પુરીમા જેટલી, ધર્મરાયે દેખાડી તેટલી.
 નગરની રચના જોઈ રહ્યા, વળતા રાય મંદિર ગયા.
 જોઠા આસને ઋષિરાય, ધર્મરાયને હર્ષ ન માય.
 પ્રેમે પૂજા ઋષિની કરી, વૃષ્ણમૂલ લીધુ ફરી.
 વાયુ ઢાળે તે ઉભા રહી, મુનિએ ત્યાં વાણી કહી.
 ઋષિ વાક્ય કહે છે વેદ, રાજા તેં કાંઈ રાખ્યો ભેદ.
 માફં કામ તે તુંજને કહીશ, દેખાડો મુને દક્ષિણ
 દિશ

જેની માથે છે મારે કામ, એ હુપાવી રાખ્યો તે
 કામ.

દંડ ચિત્ત કરી જોલ્યા ધર્મ, સ્વામી હું નથી લેતો
 મર્મ.

અધમ કામ છે એ તો સહી, શા કારણ ત્યાં દષ્ટિ ગઈ.
 જોવા સરખું તો એ નવ હોય, રાજા કંઈયે બધું
 મન માઈ.

ઋષિ કહે કાં બીહો છો આપ, મને પિતાનો થયો
છે શાપ.

મુખ દુઃખ જે જીવ તણું, તે લોગવણું મારે ધણું.
ત્યા ત્રાસ પામ્યા ધર્મરાજ, આ શું કણું મુનિ
મહારાજ.

કેમ વચન ઋષિનું કરે, રાજા મનમાં તે ચિંતા ધરે.
રથ મંગાવી બેઠા વળી, દક્ષિણ દિશ ચાલ્યા ફરી.
એકવીશ કુંઠના કુંજી પાક, તે મધ્યે ચોરાશી લાખ
મહા પાપી પીઠાય છે મહી, નાસિકેતજી આવ્યા
તહીં.

એક એક કુંડે મૂકયો છે માર, જંતુ સર્વ કરે
પોકાર.

અનેક પ્રાણી ઉભા કયાં, બધા નર તે નકે' લયાં.
ઉંચા પગને નીચુ છે મુખ, પાપી નરને કે છે ધણું
દુઃખ.

ધગધગતી તે રેણું બહુ, પાપી નર સુવાડયા ત્યા
સહુ.

મોટા ગરબ છે લોહજ તણા, જમ ક્રિકર મારે
ધણા.

અનેક આસન બિના કરી, તે ઉપર બેસાડે ફરી.
લોહ સાણસી કરમા લઈ, થોડે થોડે ચુટે છે દેહી.

જેને પર નારીશું ભોગ, તેને તેના મળીયા
ભોગ.

ધીકતી લોહની સ્ત્રી કરી, બે જણુ રહ્યા છે
બાથ ભરી.

બળતા નર પાડે ધુમ કાચ, પ્રાણી અરજ કરે છે
ત્યાંય.

મહા મણિધર માંહી કુંકવે, ઘણા નર તે કુંડમાં
રુચે.

અનેક સંકટ છે જહીં, જતું કષ્ટ પામે છે તહીં.
માંહી વંઝા પાપણી નેટ, પ્રથમ તેનું ચીકું પેટ.

કોઈ કેની ન જાણે જાત, કોઈ ચકયા વાંકરને કાચ.

શ્વાન બચકાં કરડે બહુ, કકલાણુ કરે છે સહુ.

અનેક હાટ્યા અવનીમાંય, અર્ધ અંગ ઉપાસાં
ત્યાંય.

મન ગમતો તેને હે છે માર, પાપી તે કરે સર્વ
પોષાર.

સ્ત્રી બાળક ને ગો હત્યાય, કુહાં કલંક ને પર
નિંદાય.

લીધાં લેણાં ને લાગ્યાં ગામ, તે નરના નકેમાં ઠામ.

પુત્રીનાં ધન લીધાં ઘણાં, વતન ભાગ્યાં
વાડવતણાં.

જેણે પીડ્યાં માત ને તાત, લોભે ધર્મનો
કીધો ઘાત.

જેણે ગોત્રમાં કીધા ઘાય, આચાર બ્રહ્મ ચાલ્યા
અન્યાય.

સાંધું જન લેખે નવ ગણ્યા, જેણે ઝાઝા જંતુ
હંપ્યા.

જેણે લાલ્ચ લગાડી હોય, તે નર બળતા દીકા
ત્યાંય.

અનેક પાપી એવા જેહ, મહા નર્કમાં નાખ્યા તેહ.

મોટું દુઃખ આણી જંતુ રૂએ, ઋષિભૂ તે રચના
જુએ.

‘ કંઠુ’ ૧૩ મું.

નાસિકેત પ્રત્યે જંતુ કહે, સ્વામી ધણું પામ્યા દુઃખ,
દર્શન દીઠે નિશ્ચય થયો, હવે તે થાયે સુખ.

પાપ તણો જ્યાં અંત આબ્યો, ત્યારે થયું ઋષિ
દર્શન,

ધર્મ ધુરંધર હે ઋષિવર, ઉગારીએ સ્વામીન.

એવી વાણી જંતુની સુણતાં, આવી ઋષિને દયાય,
નાસિકેત વહે ધર્મ સાથે, હવે જંતુ તે વૈકુંઠ જાય.

એ પ્રાણીનાં પાપ સઘળાં, લોગવશું અમેઁ આપ,
સંદેહ મનમાં ન આણુશો, મુને પિતાતણે છે શાપ.

કકણ ૧૪—ચોપાઈ ત્રીતાલી.

વળતા બોલ્યા ધર્મ રાય, મારો આશરો નહીં એ
માંય

ધણી તણી રજા જો કરે, તો વન ઝવિલ્લ પળે.

કર્તા હર્તા છે વિશ્વાધાર, હું તો પ્રભુતણે કામદાર.

એવી વાત રાજાએ કહી, તરત આકાશ વાણી ચઈ.

ધન્ય ધન્ય તું મુનિ જન, તમ પર દેવ છે પ્રસન્ન

ત્રણ ચણ તો કરજો તમો, શાપ બધા મટાડશું
અમો.

સકળ વનમા જાજો તુય, ઘણું ધ્યાન ધરજો સીદ્ધ

ઋષિ કહે સાલજીએ રાય, આકાશ વાણી એવો થાય

ઋષિએ સકલ કીધો સહી, ત્રણ ચણ કહ વન જઈ.

ત્રણ ચણ પુરા જો ન થાય, તો નર્ક કુટે નાખુ કાય.

ચણ ઉપર કરીશુ દાન, જપ તપ ષટ્ કર્મનું ધ્યાન

અનેક બીજા ઉત્તમ કર્મ, તે સર્વે સમગ્ર ધર્મ

એટલે વિમાન આવ્યા ઘણા, બેઠા જતુ તેમા
નહીં મણા.

પ્રાણી સર્વે વૈકુંઠ ગયા, કુંઠ તો સઘળા ખાલી થયા.

નાસિકેતને હવી દયા, સ્વર્ગમા ઘણા જતુ ગયા.

આકાશે દેવ વાણી ઉચરે, ઘણા ઉચાટ-ઉદાલક

ચાપ દેતાં શું દીધો સહી, પછે વિભામણ તાતને
થઈ.

નાસિકેત રણીઆત થયો, ધર્મરાયને મંદિર ગયો.
નગર ' વિષે વત્યો જયજયકાર, રક્ષા પડ્છા
દિવસ ચાર.

આજ્ઞા માગી શીઘ્ર થયા, પવન વેગે વનમાં ગયા,
માત પિતા બેઠાં છે જ્યાંઘ, નાસિકેતજી આળ્યા
ત્યાંય.

આયો આવતો દીઠો તન, મનમાં હૃખ્યાં મુનિ જન.
પિતા પુત્રને પુછે છે વાત, નાસિકેત થયા રણીયાત.
તાત સાબળો મારી વાણ, યજ્ઞ ત્રણ કર્ક પ્રમાણ.
કહે કુંવર મુણે જાણિય, વેકુંઠનાથે મારી કીધી
રહાય.

સાક્ષ ચોરાશી કુંડજ લયો, તે સર્વ જંતુ ઉડ્યા.
નાસિકેતે તો ઝેણું કહ્યું, મન જાણિતુ પ્રસન્ન થયું.
સકળ વનમા જાણોરે જઈ, ત્રણ યજ્ઞ તો કરવા મહી.

કડવું ૧૪ મુ.

નાસિકેત આનંદમા રે, કયો યજ્ઞારંભ તેણી વાર,
માત પિતા સતીષ પામ્યા, વત્યો જયજયકાર.
પિત્રી જનને તપીયા, ટાળ્યાં જંતુઓનાં દુઃખ,

નાસિકેતે યજ્ઞ પુરુષ કયોઈ, માત તાત પામ્યા સુખ.
 જે કો ગાય કો જન સાંભળે, તેના મનની પુરે હામ,
 નિષ્ઠા ધર્મ પાળે સદા ત્યા, પ્રભુ આપે ઉત્તમ ધામ
 મેં અજ્ઞાન બાળક રમત કીધી, નથી ગણી
 જાણ્યા જોય,

૫૬ અક્ષરમાં શુભ ભણેા તેા, ન દેશે મુજને દોષ
 ચતુર્વિંશતી શાંતિ વાડવ પ્રેમાનંદ હરિદાસ,
 નાસિકેત આખ્યાન પૂર્ણ થયુ, જોતો શ્રી અવીનાશ

મથુરા લીલા

અથ ઉત્તરાર્ધ પ્રારંભ ૧

ભરમર ગીતા.૨

કડવું ૧૬ મુ રાગ રામઘી

મથુરા વસ્યા મધુવન તણને, વહી ગયા ખટ માસ,
 જોડુજ લીલા માલગી, ત્યારે મૂક્યો નિશ્વાસ.

૧ પ્રાચીન કાવ્ય સુધા ભાગ ૩ જના પૃષ્ઠ ૧૪૧
 થી પૃષ્ઠ ૧૮૩ સુધી પૂર્વાર્ધ ભાગ પુરો ચવાયી અહિ
 ઉત્તરાર્ધ ભાગ લીધો છે

૨ અહિ થી ઉદ્ભવેલ, અથવા ભરમરગીતા શરૂ થઈ
 કડવા ૨૭ સુધી પહોંચે ॥

માનુભાવ મારી માવડી, જે જોતી હશે વાટ,
નંદ નિશ દિન મન વિષે, ધરતા હશે ઉચાટ.
વળી ગોપી વિરહે પ્રાણ તજશે, અવધ લગી છે
આશ,

ગોવાળ ગૌવન વિષે જોઈ, યતા હશે નિરાશ
તે માટે તાંહાં મોકલું, ઉદ્ધવજીને આજ,
સર્વને સંતોષ પમાડી, તે કરી આવે કાજ.
તે જ્ઞાન ગૂઢાર્થ કહી, પ્રીછવે યશોદાનંદ,
વળી ગોપિકાને પ્રબોધી ને, પમાડે આનંદ.
(વળી) ભક્તિ જ્ઞાન ગોપિકાનાં, દેખશે જેણી વાર,
પછે ઉદ્ધવ મન વિચારતાં, જાણશે સારા સાર.
એવો મન વિચાર કરીને, ઉઠ્યા ત્યાં જગવાન,
ઉદ્ધવજીને તેડાવીને, એકાંત બેઠા કંઠાન.
તમે સાથે ઉદ્ધવ મારે, અંતર નથી લગાર,
અમે તમે આત્મા એક છે, માનજો સારોદાર.
ગોકુળ જાઓ નંદ બુવને, ક્ષણું ન લાગે વાર,
યશોદા નંદને જઈ કહો, તમે જ્ઞાન વિચાર.
ત્યાં ગોપી છે અતિ વિરહિણી, સુજ પ્રાણ વલલ જેહ,
તેમને જ્ઞાનનો પ્રતિબોધ દેજો, જેમ પ્રીછે તેહ.
વળી ગોપી ઝા ગોપાળને, જોઈ આવજો નિરધાર,

સર્વને મુખ ઉપજાવજો, ઉદ્ધવજી આ વાર
 અતિ જ્ઞાન ચૂકાર્ય તમારે, પ્રકટ કરજો વીર,
 તે ન દયશોદા ગોપિકાને કે'શો, જે હૃદયે રાખી ધીર.
 આ રથ રેવત લેઈ અમારો, વચ પહેરો સાર
 આ સુકુટ કુંડળ વિજયતી, લેઈ સોહાવો શણગાર.
 સ્વરૂપ સુહર ધરો ઉદ્ધવ, હરિ ભક્તતા એધાણ,
 શંખ ચક્ર ને પદ્મ સર્વોંગે, જઈ કરો પ્રણામ
 માળા તુલસી ભાળ તિલક, તે કૃષ્ણ અકિત સાર,
 એ વેશ વૈષ્ણવ દેખતાં, હર્ષણે મજની નાર
 એવી શીખ ઇઈ રથ વિષે, બેસાડ્યા ચંદુવીર,
 ઉદ્ધવ વેગે આવીયા, તે કાલીંદ્રીને તીર
 મન વિમાસ્યુ ઉદ્ધવે ત્યારે, ભાગ્ય માહરૂ આજ.
 હરિ ભક્ત સાથે ભેટતા, સરથે તે માઈ કાજ.
 હું પોતા સરખો કરીને, પાઠવ્યો પ્રેમાનંદ,
 એ કૃપા કીધી કૃષ્ણજીએ, મન આજ આનંદ
 માજ'ન મન શુદ્ધ કર્યું, કરી અઘમર્ષણ,
 ચમુના વિષે દીઠા હરિને, સદા વદન પ્રસન્ન
 વિરમય થઈ વિચારતા, ઉદ્ધવને આશ્ચર્ય થાય,
 પૂછે કહે હરિ વિશ્વ વ્યાપક, કોણે કળ્યો નવ બાય.
 સંધ્યા સમે વળી શિખ થઈ, આવ્યા ઉદ્ધવ વીર,

ત્યારે યશોદાએ કૃષ્ણ જાણી, હૃદયે રાખી ધીર.

નંદણ આંગણે આવ્યા, હર્ષ ધરી મનમંદ્ય,

ઉદવ સાથે બેટતાં, મૂઢ થયા તે ત્યાંધ.

(ત્યારે) હાથ ઝહીને ભુવનમાંહાં, લઈ તેણી વાર,

હરિ ભક્ત જાણી પ્રેમ આણી, કયો બહુ આવકાર.

ભોજન સામગ્રી કરી અતિ, ઘણી વિવિધ પ્રકાર,

ઉદવણ પ્રેમે આરોગ્યા, પંચામૃત પ્રસાદ.

વલણ,

પંચામૃત આરોગાવીયાં, પોઠાડ્યા પલંગ,

ત્યારે ત્યાં પૂછે ઉદવને, શું કરે છે શ્રી ગંગ.

કંઠુ' ૧૭ મુ'—રાગ આશાવરી.

(ત્યારે) ઉદવને હરિ ભક્ત જાણી, જુગતે પૂછે નંદ,

કૃષ્ણે વધ કયો કંસનો, શું કરે છે હવે ગોવિંદ.

અમને આશા હતી ઉદવ, આંહાં આવશે ગોપાળ,

પણ રાજ્ય રિદ્ધ લોભે ગયા, મથુરા તે ઠહી મોશાળ.

ત્યારે યશોદા કહે જન્મ્યો, બિહર ધરી દશ માસ.

તે હું ઉદવ આજ કૃષ્ણે, કરી છઉં નિરાશ.

પય પાન કરતાં પૂતનાનાં, જે લીધા પ્રાણ,

તેમ મુજને તે કરત તો, દુઃખ નહીં હેતુ નિર્વાણ.

વળી દાવાનળ દશે દિશ, આન્વેઃ પ્રકટી પાવક
 જ્વાળ,
 તેહ વારે તેહ શ્યામજે, રાખ્યા ત્યાં દીન દયાળ
 એવા અનેક વિદ્ય ગયા પ્રજને, ઉદ્ધવ શું કહું આજ,
 તે સર્વે નિર્વાણ કરીને, મથુરા ગયા મહારાજ.
 ટોળા વિછોડી મૃગલી, વન વિષે હીંડે જેમ,
 ઉદ્ધવ આજ હરિ વિના, હું આંધળી થઇ તેમ.
 જેમ જળ વિછોણી માછલી, ટળવળી નાખે પ્રાણ,
 ઉદ્ધવ અમને તેહ ગત, નિશ્ચય થઇ નિર્વાણ-
 જેમ કોઠીવાના પુત્રને, કાગળ પાળે જેહ,
 વસંત ઋતુએ જાય ભીડી, ઝુરતી રહે તેહ.
 એના જન્મથી આ વૃજ વિષે, રહેતો જય જય કાર,
 ઉદ્ધવ આજ ઉદયઅસ્ત થઇ, મને હશે દેશા નિરધાર.
 હું જાણતી કૃષ્ણ પુત્ર મારો, પરમ રૂપ નિધાન,
 તે હું આજ અજ્ઞાન કીધી, શ્યામજે શ્રી ભગવાન.
 સુધ યુધ સર્વે ગઇ મારી, ઉદ્ધવજી અવિધાર,
 હું કૃષ્ણ રામે વિછોડી, પામી તે દુઃખ અપાર.
 ઉદ્ધવ કૃષ્ણે જે કહ્યું હોય તે, વિસ્તારી કહો વીર,
 ક્યારે મુજને સંભારે તે, મારો મુંઝર શ્યામ શરીર.
 હું ગા હોહોવા જતી જ્યારે, આવતો હરિ સાથ,
 તે ધેન હોહોતાં વાછરડા, ચાટતા હરિના હાથ.

વળી દધી વળોવતાં વિઠલો, માખણ માગી ખાય,
 તે આજ હું અનાથ થઈ, કૃષ્ણ થયો મથુરા રાય.
 માટી ખાતા મડાવણું, જોડું વદન વિશાળ,
 ત્રિલોક દીદા વદન માહે, ત્યારે તજો દીન દયાળ.
 જ્યારે અગામુરના વદનમાંથી, અમુરના કયાં બે ભાગ,
 ત્યારે ઉદવ જાણીયા રે, કૃષ્ણ છે મડા ભાગ્ય.
 મેં ઉખારે માથે ખાંધીયો રે, હઠીની ગોળી ભાગ્યા
 માટે,
 ત્યા જમલાજીન મોડીયો તે, ગયો સ્વર્ગની વાટ.
 દિવ્ય દેહ તે ત્યા પામીયો, સ્તુતિ કરી ભાગ્યો પાથ,
 તોજો હવે મેં ન જોળખ્યા, અમો નહીં લક્ષ્યા
 યદુરાય.
 યમુના તે દ્રહર વિષે ગયા જ્યારે, ત્યારે મેં હયું
 આકંઠ,
 બળમદ્ર દહે મા ધીન્જ રાખો, આવશે ગોવિંદ.
 તે નાગ નાથી પોને પધાયા, કૃષ્ણ ચરિત્રનો નહીં
 પાર,
 કાળી નાગ સરખો ખાધી આણ્યો, ઉદવ તું અવિધાર
 ગિરિ ગોવર્ધન પર્વત ધર્યો, રાખ્યાં ગોકુળ ગાય,
 ઇંદ્રે આવી સ્તુતિ કરી, અમો લણું પૈકું રાય.
 અનેક ચરિત્ર જો કૃષ્ણના સંભારી, જીવું છું હું વીર,
 જોમ હઠી યશોમતિજો, નયણે ભર્યાં ત્યા નીર.

નંદ અતિ હિંગૂમૂઢ થઈને, ઝૂંરે હુંદય મુઝાર,
 ઉદ્ધવ કહે નંદરાયણ, તમે જીજ્ઞાસુ શાન વિચાર-
 એ તો સર્વ વ્યાપક વિઠલો, વેદે કહ્યો નવ જાય,
 એના જન્મ થકી પરાક્રમ વિચારી, શે ન જીજ્ઞાસુ
 નંદરાય.

દેવતાનાં એ કારણ કરવા, ધર્યો એ અવતાર,
 એ ધર્મ નિશ્ચય થાપ્યો, ઉતાર્યો જૂમિ ભાર.
 એને સદા નિર્ગુણ રૂપ જાણ્યો, યોગેશ્વરનો ઇશ,
 આત્મ રૂપે વિશ્વ વ્યાપક એ, જાણ્યો જગદીશ.
 નંદણ પુત્ર ભાવે ન મળે, ભક્તિ શાન વિચાર,
 એ સુર જમલો કૃષ્ણ સાક્ષી, જાણ્યો નિરધાર.
 અશાને તે આત્મા ભોગવે, પોતે નાહાનાં કર્મ,
 એ આત્મા રૂપે જીજ્ઞાસુ નંદણ, એક છે પરિબ્રહ્મ.
 એક બ્રહ્માંડે અનંત રૂપે, વિસ્તર્યો ભગવાન,
 બ્રહ્માંડ કોટી કોટ ધરતાં, એજ કરતા હરતા માન.
 એ સ્થાવર જંગમ ને સરિતા, સમુદ્ર ને આકાશ,
 સભર ભર વ્યાપી રહ્યો રે, પ્રકટ બ્રહ્મ પ્રકાશ.
 તમે મોહ મનથી પરહરીને, ધરો અંતર ધ્યાન,
 શ્રોડે ઠાળે પામશો તે, પતીત શ્રી ભગવાન.
 અંતર્જામી આદ્ય અવિગત, જાણજો બેસી ઘેર,
 પ્રકટ રૂપે રમાડ્યો, તમે વિષ્ણુ રૂપી પેર.
 યોગેશ્વર મહાંત મોટા, જપે છે દિન રાત,
 માત્ર તે નહીં આપ્યો, માનજો તમે સાક્ષાત.

તે તમે રમાડ્યો હૃદયે રાખી, કરાવ્યું પથ પાન,
 તમારા આ રૂઢા ભાવનાં, કેમ કરું વિવિધ વખાણ.
 તમે પૂણ્ય સંચય એ પૂર્વજી, સાક્ષી રહિત અપાર,
 તે પુત્ર ભાવે રમાડ્યો તમે, વિશ્વનો આ કતોર
 હવે કહ્યું કૃષ્ણે માત તાતણ, હૃદયે રાખજો ધીર,
 થોડા કાળે એકઠા થઈશું, રહીશું, કહ્યું ચંદ્રવીર.
 એમ વિવિધ વચને પ્રીછવ્યાં, ઉદ્ધવે યથોક્ત નંદ,
 તે હર્ષથી ધરી ભક્તિ પ્રીતે, ધર્યો મન આનંદ.
 એમ વાત કરતાં વિઠલાની, ઉદયો અરૂણ પ્રકાશ,
 ઘેર ઘેર હધિ મથન કરે તે, જાણે ગડગડે આકાશ.
 એવા શુણ્ણ શ્રી ગોવિંદના, ગોપાગના ધરી નેહ,
 તેને નયણે જળ ધારા વહે, કૃષ્ણ કૃષ્ણ ભણતી તેહ.
 હવડાં તે હરણ આવતા, હજવે તે કરતા આજ,
 વાછરૂ તે છાડી મૂકતા, હેસતા ઘણું ગોપાજ.
 એક કહે હધિ મથન કરીને, નવનીત^૧ અહુ જેણી વાર,
 તે સમે આવતો રમામણો, મારા ભુવન મુખાર.
 મુજ હાથ અહી મુખ વિષે, નવનીત મહેલતા ગોવિંદ,
 તે શું આજ સુખ ગયાં સુદરી, વિસાર્યાં ગોકુળ અંદ્ર.
 એક કહે મારે આગણે, આવી કરી મોરાર,
 ઘેનના વાછરૂ વાળતા, એકલી જાણી નાર.
 એમ ભુવન ભુવન ગોપિકા તે, કૃષ્ણના શુણ્ણ ગાય,
 ગોપી સહુ જહાર આવી તે, સામટી સવાય.

વલણ.

સામટી મવાય ગોપી, કૃષ્ણ જપો કૃષ્ણ કહે સુંદરી,
સખી નંદ યે ઉદ્ધવ દીઠા ત્યારે, વિભાસે મહુ ધ્યાન ધરી.

કડવું ૧૮ મુ. — રાગ ભેન્વી

પ્રભાત સમય મહુ ઉડી સુંદરી, જય જય કૃષ્ણ જપે
મોગર,

રથ દેખી નહ ગૃહ દ્વાર, આળ્યા કૃષ્ણ સખી
રથણી ર મુખાર.

રથ રેવંત છત્ર તે સાર, અકૂર લાળ્યો હતો તેહ,
વળી મજનાર વિભાસે એહ, વળી શુ આળ્યો
પાપી તેહ.

પ્રાણ હરી ગયો તેણી વાર, હવે સધળો કરશે સહાર,
(અમ) વિપરીત બોલતી ગદ્ ગદ્ કઠે, એ અકૂર
બાધો દહ ગાંઠ.

પ્રથમ આળ્યો હતો જે વાર, લઈ ગયો જીવન
જગદાધાર,

ફીચો આળ્યો ખીજ વાર, સાલળો સખીઓ શો
કરશે વિચાર.

આપણુ જઈએ નંદને ઘેર, હવે અકૂરની કરશું પેર,
સખળપણે ગ્રહણે થઈ શૂર, આપી કૃષ્ણ જશે અકૂર.

ચાલી મળીઓ મળી મર્વ નાર, રધ દેખી નયણે
વહે ઘળ ધાર,
(કાંરે) કૃષ્ણ આહાં આબ્યાં હોય બાઈ, તે ભુવનમા
ન રહે જદુરાવ.

એમ કહેલી સર્વ નાર, ચાલી નંદતણે ગૃહદાર,
તે ભુવને ઉદવને બેઠા ભેય, ગોપી સુધ^૧ મળી
મર્વે ઠાય.

ઉદવ ઉઠી આબ્યા તેણી વાર, તે હરિ જન દેખી
આબ્યા દાર.

ભુપણ વસ લેઈ ગોવિંદ, એ મોકલ્યો પ્રેમાનંદ,
સમીપ આબ્યા ઉદવ રયામ, ગોપીને કીધા પ્રણામ.
સેમ કુશળ ભેવાને કાજ, હું મોકલ્યો છડં
મહારાજ,

પ્રીતિ મારી ધરે હરિ મન, એ મારા પ્રાણુલવન.
તમને કહેવા લક્ષિત ઉપદેશ, હું મોકલ્યો છડં
ઋષિકેશ,

હું સેવક છડં ગોકુળ રાય, મુજને શ્રી કૃષ્ણ કરી
કૃપાય.

ભેવા સુધ તમારી માય, પ્રેમે પાઠવ્યો જાદવરાય,
ઉદવ વચન કોમળતા ભારી, નયણે નીર ઢાળે
મનનારી.

ગઈ ગઈ કંઠ થકી થઈ રયામા, બાણે ચિત્ર લખી
પટ^૧ કામા.

એયોન્મેય નયણે જળ ધાર, પ્રત્યુત્તર નહી શબ્દ
ઉચાર,

હૃદય કાંપે થર થરે નારી, શ્રી કૃષ્ણ કેરો સ્નેહ સંભારી.
મુહૂર્ત^૨ ત્યાં થઈ મુક્ત શરીર, ઉદ્ધવ નયણે ભરાયાં નીર,
દેખી સ્નેહ ગોપીની પ્રીત. ઉદ્ધવ કહે શી થાશે રીત
ગોપી પ્રીતે તજશે પ્રાણ, કહે ઉદ્ધવને રથ શું
નિર્વાણ ?

મુખ આવી રયામા થઈ ધીર, આંધુ ચોધારે ભીંનાં
ચીર.^૨

કંઠણ હૃદય ઠરી નીર નિવારે, ઉદ્ધવ ચક્ષિત થયા તે
વારે,

ઉદ્ધવ રયામા બાદયા વાળી, ધાકો હૃદય ઠયો ધૂંધટ-
વાળી.

ઉદ્ધવજી અવિધારો આજ, અમો કહીએ તમને હોપી
લાજ,

તમે મળવા આવ્યા યશોદા નંદ, દિન કળા ચડે
ગોવિંદ.

આંહાં નથી હરિને બીજું કોય, એમ કે'તાં ગોપી
નયણુ ભરી રોય,

ઉદ્ધવ અમો અબળા બળહીન, શ્રી કૃષ્ણ વિયોગે
થયાં દીન.

ઠહો લજ્જા અમો કેમ મૂકાય, હરિ વિના કણ
(વાર) સો વર્ષ થાય.

ઉદવ કૂપની છાયા જેહ, કૂપમાંહી લય પામે તેહ,
(તમે) અમો અળખા વણ મૂલ્યની દાસ, વણ લાભ
ને જગ થઈ હાસ.

(અમો) કુળ લાજ મૂકી કૃષ્ણ કાજ, સાંભળી એમ
વિછેાયાં આજ.

કૃષ્ણ વિરહ સહો નવ જાય, ઉદવ તમને લાગુ
પાય,

એ રે તેહાંયા જાહવ વીર, એમ કહેતી ગોપી વિકળ
શરીર.

કડવું ૧૯ મુ.—રાગ દેશાખ.

વિકળ થઈ ખોલે મજ વનિતા, ઉદવળ અવિધાર,
વિરહિણી અમો કરી ચરવશ વીરા, મહન અનળ
હહી નાર.

રનેહ કરી શામળે રે, ઉદવ અમને દીધો છેહ.

પ્રથમ પ્રીતિ કરી પુરૂષોત્તમે, સાંભળો ઉદવ આજ,
વસ હયાં યમુના જળ ન્હાતા, મૂકાવી કુળ લાજ.
રનેહ કરી.

શરદ પૂનમ શશિ સોળ કળાનો, પ્રપુલ્લિત વૃંદાવન,
કામ વિલાસ મંડપ કર્યો કૃષ્ણે, ત્રિવિધ વહે પવન.
રનેહ કરી.

ગાંધર્વ^૧ યક્ષ કિન્નર મુનિવર, સુર શિવ ચૌદ ભુવન,
 મોહ લગાડ્યો મોરલી નાદે, મોહ્યા ખગ^૨ મૃગ^૩
 વૃંદાવન. રનેહ કરી.

શ્રી કૃષ્ણ માન્નિયગણ યુવતી જન, સુધર મળી
 મજના^૪,
 કઠણ વચન કહી પ્રીતિ રૂઝા, અમવા રામ વિહાર.
 રનેહ કરી.

ઉદ્ધવ કથન વચન સુણી મારા, હાન્ય મા કર્યો વીર,
 અમો કામિની કામ વ્યથાપ ઉર અતર, અમો કેમ
 મન રાખું ધીર. રનેહ કરી.

કંકપ^૫ દોટી સ્વરૂપ ગામળો, મનહર માયાવંત,
 નેહ ઉપજાવી ગયો વાહી, કેશવ કમલા કથ.
 રનેહ કરી.

આજ અમે માણવ્યુ ઉદ્ધવ, મથુગા જઈ મહાગજ,
 દુષ્ણ વરી હરિ ચંદન માટે, એમ તે ઉપજી નજર.
 રનેહ કરી.

ઠેા ગજકુંવરી વરત રમાયતિ^૬ (તો) ગુણ પામતી
 સર્વ^૭ કૌય,
 કંસની દાસી ચંદન વામ્રી, સાલગતા લક્ષ્મી હોય.
 રનેહ કરી.

પરાક્રમ સાંભળી હરિતણાં, ઉદ્ધવજી લાગે લાજ,
કુખજા કુખજ અંગજ વાંકી, ત્યાં શું લીકું મહારાજ.
સ્નેહ કરી.

મન કર્મ વચને કહું ઉદ્ધવજી, નથી હરજીનો વાંક,
મેલી મથુરા ગયા કૃષ્ણજી, અમો મળ્યાં બહુ રાંક.
સ્નેહ કરી.

વળી વિચારી વહે મજ વનિતા, ઉદ્ધવ આશ્ચર્ય થાય,
ઘાડાં હૃદય કરીને બોલે, ક્ષણ મારી નહીં જાય.
સ્નેહ કરી.

નાર નગર મથુરાની ઉદ્ધવ, નવ રસ ધરશે નેહ,
અમો આહીર શુભાર જાતિને, શ્રી નટવરે લીધો છેહ.
સ્નેહ કરી.

જેમ યતિ ગૃહસ્થ તણે ઘેર આવી, આહાર લગી
વહેવાર,
તેમ અમ યૌવન જ્યા લગે હવું, તે રસ લીધો મોરાર.
સ્નેહ કરી.

અમો સહુ તે નહી સહેવાયે, મનની ગતિ જાણું છે
ગોવિંદ,
ત્રિકમ ત્રિભુવન રાયે અમને (મા માટે નાખ્યા ફંદ.)
સ્નેહ કરી.

વળી વાહી કહે છે જાલી, ઉદ્ધવ આવે લાજ,
દિન દિનની લીલા સાબરતા, પ્રાણ કરશે દેહ બ્યાજ.
સ્નેહ કરી.

શ્રી જન સાથે સ્નેહ કર્યાથી, મુખ નહી પામે
કોય,

વિરહ વડવાનલ દેહ અળળે, નયન અળળે રોય
સ્નેહ કરી

જે કો પ્રીતિ કરશે હરિ સાથે, તેની જો ગતિ થાય,
ઉદ્ધવ અમો દુળણી અળળા, કીધી ગોકુળ રાય
સ્નેહ કરી.

શી શીખ લેઈ તમો આપ્યા ઉદ્ધવ, શું કહોડાવ્યું નાથ,
ગોકુળ ગોવિંદ ક્યારે આવશે, શૂનો થયો મજ સાથ.
સ્નેહ કરી.

કહો રે ઉદ્ધવજી અમને સાચુ, શ્રી કૃષ્ણે કહોડાવ્યું જેહ,
ગોપી પ્રાણ વદલલ વિઠ્ઠલને, કેમ કુળ લગળ
પરે થઈ તેહ. સ્નેહ કરી.

ગોપી વચન મુશી ઉદ્ધવજી, વિસ્મય મનમા થાય,
વિરહિણી વચન અટારા બોલે, નયણે જળ ન સૂકાય.
સ્નેહ કરી.

આજ અમોએમ જાણ્યું ઉદ્ધવ, અવધે ન આપ્યા નાથ,
ઉદ્ધવજી જઈ લાવો કૃષ્ણને, તો જીવે મજનો સાથ
સ્નેહ કરી.

વળી વિચારી કહે સહુ ગોપી, કૃષ્ણ ચરિત્ર મહિમાય,
નિત્ય નિત્યની લીલા સાલળતા, ઉદ્ધવજી વિસ્મય
થાય સ્નેહ કરી

કડવું ૨૦ મું—રાગ કેદારે.

ગોપી ગુણ લણે ગોવિદના, નિત નિત નવલા વિહાર રે,
ઉદ્ધવજી અમો કેમ વિસારું, ભર જોખન ભરી નાર રે
ગોપી.

વહાલોજી વળડે વન માંહાં, મોરલી મધુરસ સાંભે રે,
નાદનાં મોઢાં અમો નીકળીએ, ગૃહ કૃત રહે રાતાં
બાળ રે. ગોપી.

જઈ જોઈએ મુખ હરિ તણું, સુંદર શ્યામ શરીર રે,
સંગ સખા ગોવાળાશું, બળીયા તે બળભદ્ર વીર
રે. ગોપી.

સાંજ સમે આવે વન થકી, ગઈ ધન સંગ ગોવાળ રે,
જોવાને યુવતી મળે ટાળે, રોડે તે ઘનજની બાળ રે.
ગોપી.

નંદ ભુવન લગી નિરખતાં, નટવર નવધન શ્યામ રે,
ચટૂક્ષી^૧ હેંધને નચાવતાં, પૂર્ણ તે થયાં મન કામ રે.
ગોપી.

જે વારે જીવન થયા જાણતા, માગતા મહી તણું
દાણુ રે,
આણુ દેતા રાય નંદજીની, પ્રમદા શું કરતા તે તાણુ રે,
ગોપી.

યશોદા આગળ અમો જતાં સહુ, જોતે મુખ જગ-
દીશ રે,
રાવ કરતાં જઈ હરિ તણી, અંતર આણતાં પ્રીત રે.
ગોપી.

અનંત કળા ધરી કહાનજી, રમતા અમોરી સાથ રે,
બેઠાલાની સાથે વૃંદાવન જઈ, આલિંગન લીડતાં જાય
રે. ગોપી.

ચણી રમી ઘેર આવતાં તાં, નહીં ધરતાં લોકોની
લાજ રે,
નિર્લજ થયાં અમો નેહ થકી, નવ સર્થો ઉદ્ધવ એક
કાજ રે. ગોપી.

અમો રે, ઉદ્ધવ એમ જાણતાં, પ્રાણુ જીવન હરિ
એક રે,
સર્વ વ્યાપી રહ્યો વિકૃલ, લકત કારણ ધરી દેહ રે.
ગોપી.

અમોને લાઠલડાવ્યાં રે લાડીલે, વિવિધ કરી વિહાર રે,
રાસ રમાડ્યાં રજની ઘણી, કેહેતાં ન આવે પાર રે.
ગોપી.

બેહુગમાં ગોપી મધ્યે ગિરિધર, સૂત્ર મણિર જેમ હાર રે,
અનંત રૂપ કયાં આત્મા, સુંદરીનાં કયાં મનોહર રે.
ગોપી.

રાત્ર મનાવતાં મુખે કહ્યું ગોપી મમલુવન પ્રાણુ રે,
સર્વ તણ મુજને લાલ, હું જણી^૧ ન થાઉં નિર્વોણુ
રે ગોપી.

વૈકુંઠ દેખાડયું વિકૃલે રે, રમતા તે રાસ વિલાસ રે,
ધ્રાહિક દેવ દેવાગના, ભેવા આવ્યા મન ઉલ્લાસ
રે ગોપી.

પુખ વૃદ્ધિ કરી સ્તુતિ કરે, મન ધરે રમવા રંગ રે,
નટ કળા તે હીડી નાથની, ગાધવ^૨ ને પન્નગ રે.
ગોપી.

ચોઢ લોકને ચોઢ ઉપજાવીયો, જ્યારે બહાલે વાયો
વંસ^૧ રે,
ખગ મૃગ થકિત તારા ચર્ચિ, ચર્તિ ચોગેશ્વર ઇશ
રે ગોપી.

ત્રિલુવન ચોઢ ઉપજાવીને, જીત્યો તે મન્મથર
માર રે,
સુહરી સુખ દીધું અતિ ઘણું, કામિની^૨ કામ નિવાર
રે ગોપી.

અભે દીધું અમોને અતિ ઘણું, તે સુખ કહ્યું નવ
જાય રે,
સદેહ નિવાયો સહુ શ્યામજે, અમો લક્ષ્મી વૈકુંઠ
રાય રે ગોપી.

નિત્ય વિલાસ હાસ્ય એણી ચેર, રમતા તે જાગે
માસ રે,
શ્રી શુકલ કહે એક રાત્રિની, લીલા વર્ણવી ખાસ
રે. ગોપી.

અમોને ઉદ્ધવ દેખાડયા, શ્રી કૃષ્ણ તે જાગે વન રે,
કિંકા તે કીધી વન વિષે, લીલા તે લક્ષી અમો મન
રે ગોપી.

ગોપી પ્રસન્ન હણ્યો પરિવ્રજો, શખાસુર ચૂર્યો
અર્થ રે,
અરિત જુઓ અતુલ્ય તણ્યા, ગોપિકાને તે કરતો
હર્ષ રે. ગોપી.

અનેક વિધિથી ઉગારીયા, આણી તે કરણા મન રે,
આજ નિષ્કુર થયા નાથજી, ઉદ્ધવ એ સત્ય વચન
રે ગોપી.

ઉદ્ધવ અમો આજ શું કરે, કેમ ધરે ધીરજ મન રે,
હૃદય ઠમળામા રમી રહ્યો, કૃષ્ણ મમ પ્રાણુ જીવન
રે ગોપી.

એકની સાઠળ સળળી જડી, ઉદ્ધવ તે અળગી નવ
થાય રે,
જેને રવી તે તેહજ લહે, પ્રીતિ જાંઘન તણ્યા ધાય
રે. ગોપી

પ્રેમની પીડી બોલે પમિની, નયણે તે વહે જળ-
ધાર રે,
હરખડે^૧ હેયું મૂજે ઘણું, સાંભરે નહ કુમાર રે.
ગોપી.

આશન થઇ અમો અતિ ઘણી, વિરહિણી વ્યાકુળ
વીર રે,
અમોને રખે હસો હરિજન, કૃષ્ણ વિના કેમ રહે
ધીર રે. ગોપી.

વિરહિણી વચન તેવા વહે, ઉદ્ધવજી સાંભળે સોહિ રે,
કૃષ્ણ કેલી રે કહી કામિની, ઉદ્ધવજી સાંભળે સોહિ
રે. ગોપી.

ક્ષણમા કહે રે કૃષ્ણ પરિગ્રહ, અમે લગ્યા છે જગ-
દીશ રે,
સુખનો દાતા સર્વ સુંદરી, શામળો તે ત્રિભુવન ઇશ
રે. ગોપી.

મદન દહે દેહ માનિની, સાલળો સખી સર્વ કોય રે,
કહો રે ઉદ્ધવજી કેને મીઠવો, કૃષ્ણજી મળે સુખ
હોય રે. ગોપી.

ખટ પદ^૨ એક તાહાં બાવીચો, સુંદર રચામળે વાન રે,
ચણું સમીપ ગોપી તણે, ગુજતો કરે મુખ ગાન
રે ગોપી.

બ્રમર મિયે સર્વ સુંદરી, બોલતી મન ધરી તેહ રે,-

બુઝો રે સખી ઝેણે કપટથી, મોકલ્યો મધુકર^૧ ઝેહ
રે. ગોપી.

ગાન કરે ગુણવંત ભલો, કોમળ વચન વિશાળ રે,
અંતર કપટી અતિ ધણો, કોરતો કાષ્ટનો કાળ રે.
ગોપી.

જેહના રે ઠાકરર જેહવા, તેવા સેવક બાણ રે,
મુખે મીઠું બોલે અતિ ધણું, પણ કરે ભવની
હાણ રે. ગોપી.

ધૂત^૨ ક્ષણે એનાં ધર થકી, ન અન્ય વિચાર રે,
માશી ઘઈ મળવા ગઈ, વાળ્યો તેનો સંહાર રે.
ગોપી.

કુબ્જ મળી કૃષ્ણને બલી, ચતુર શિરોમણિ તેહ રે,
અમો લહુ^૩ મમ^૪ મધુકર, શું રે તેને ગાય જેહ રે.
ગોપી

શુદ્ધ રે લેવા આન્યો અમલણી, દેખાડવા તાફ^૫
વદન રે,
પુષ્પ પરાગે તું મહ બચો, ઉપન્યો તે વળતા
મદન રે. ગોપી.

શ્રી કૃષ્ણને તમો મરખા સરખી, અન્ય તે મળશે
આજ રે,
કપટીને તે કપટી મળે, જેને નહીં લોકની લાજ રે.
ગોપી.

જીઓને વિચારી જીવતી, અવધ કરી ગયા એહ રે,
ઉદ્ધવજી અવધે આવીયા, દ્વિગુણ દુઃખ યસું દેહ રે.
ગોપી.

ઉદ્ધવજી તમે સાંભળો વિનતિ, કપટી કળા સહુ
ઢાય રે,
ફૂધ પાઇ એ કાળો વશીયર,^૧ પ્રાણ હરે નિશ્ચે
સોય રે, ગોપી.

કાળા રે ધન વરસે જઇ, અખંડ તે રાન મોઝાર રે,
વસતી માંહાં વાટ જીએ સહુ, જળધરર તે ન કરે
વિચાર રે. ગોપી.

ગોપીનાં તે વાયઠ સાંભળી, ઉદ્ધવ ટગ ટગ જોય રે,
સ્નેહ દેખી મજ નારતણો, ભક્તિ અનંત ગોપી
હોય રે. ગોપી.

ગોપી વચન તેહ સાંભળી, ઉદ્ધવ કરે વિચાર રે,
દહ જીવ સખીઓ તમતણી, ધન્ય ધન્ય હોય મજ-
નાર રે. ગોપી.

કહવું ૨૧ મું. રાગ કેદારો.

વળી કહે ગોપી હરિની પ્રીત રે, સાંભળો ઉદ્ધવજી
કપટીની રીત રે.
નંદ યશોદા માત ને તાત રે, અમે જાણું એહ જ
વાત રે.

અન્ન તેડી ગયો ગોપાળ રે, કૃષ્ણે હણીયો કંસ ભૂપાળ રે.
 શિવ રાજાની દેખી અપાર રે, વસુદેવના પુત્ર થયા
 તેણી વાર રે.

માત પિતાને દીધો છેડ રે, ધૂત લક્ષણ ઉદવ તેડ રે.

હાળ.

ધૂત લક્ષણ એકના, ઉદવણ આવધાર,
 અમને તે કૃષ્ણે પગ્નથો, વરવા તે રાજકુમાર
 દિન દિન કળા કૃષ્ણની ચડો, અમો દીઉ છઉ આશિષ,
 હવે માનજો નિગ્ધોર ઉદવ, નથી મનને રીસ
 એણે સીતા સરખી પરહરી, મોકલી વન મુઝાર,
 આપણુ શુ દુ ખ આણીએ, બાહીર વણુ ગમાર.
 ઉદવ હરિને અનુસરે તે, સુખીયો કે નવ થાય !
 ગિદ્દ રાજ્ય સુકી ગયા વનમ., મહીપતિ હતા જે
 રાય !

સનકાદિકે શુદ્ધદેવ નારદ, નવે રીળણુ કુમાર,
 અણુપે નહીં માગીયો, તેણે ગૃહ સસાર.

એણે માતાને ઉપદેશ દીધો, પિતાને કરી રાન,
 અષ્ટાંગ યોગ ધરાવીયો, શ્રી કપીલણુ નિરધાર
 એણે દાન દેતા બળી બાધીયો, મોકલ્યો પાતાળ,
 અઘાપિ તે તાહા રહ્યા, પૃથિવી પતિ ભૂપાળ

હરિશ્ચંદ્ર સરખા સત્યવાદી, પ્રભવ્યા બહુ પેર,
પુત્ર રાણી વેચીયાં, રાય રહ્યો હુમને ઘેર.

પ્રસન્ન તે વારે થયા, જ્યારે થયું નિદાન,
એને અનુસરે દુઃખ પામીએ, પછે હોય જન્મની હાણી !
ઉદ્ધવજી તમે અનુસર્યા હો, ધરી મનમાં ફાં પ્રીત,
ગૃહ કુટુંબને તે મૂકાવશે, એ છે હરિની રીત !

વળી તમોને કહું ઉદ્ધવ, હરિ નિર્ગુણ નિરધાર,
ઉપકાર ન લહે કૃષ્ણજી, અતિ કઠોર નંદ કુમાર.

ભાર અવની ઉતારવાને, ધર્યો એ અવતાર,
તે માટે અમે પ્રાણ હરશે, કરી પ્રીતિ આ વાર.

મન ઈર્મ વચને કરી કહું, ઉદ્ધવ વારંવાર,
જીવશું જીવનને મળે, વિરહિણી વ્રજની નાર.

અમે મંદ ભાગિણી મળી સર્વકે, લોભવી લગવાન,
વિરહ લગાડી ગયા વિકૃત, હરી સુધ બુધ સાન,

ઉદ્ધવ કહે તમે સાંભળો બાઈ, જે કહ્યું જગદીશ,
અંતર જામી કૃષ્ણજી, તારણ ત્રિભુવન ધંશ.

અખીલ વિશ્વ રહ્યો વ્યાપી, સાંનિઠ્ય સારંગ-
પાણી,
ગુરૂ ગમ્ય હોય નો પામીએ, પ્રત્યક્ષ પુરૂષ
પુરાણ.

મહા પુરૂષ મનમાં ધરે, સખી મોહ મનથી જાય,
સાંભળો શ્રી ચિત્ત કની તે, તમોને કહું ઉપાય

જાહાં લગી વિપય આવશે, વપુ^૧ (વધે સાચો દ્વાર,
 તાંહાં લગી મન સ્થિર નવ રહે, ઉદ્ધવ કહે નિરધાર.
 પય^૨ દધી માંહાં ધુન^૩ છે તે, પ્રકટે કરતાં વિધ,
 તેમ વ્યાપક વિઠલો એ, શોધતાં પામીએ સિદ્ધ.
 કાળ^૪ પાપાણુ^૫ માંહ્ય હરિ છે, તમે અબળા જાણ,
 તેમ વ્યાપક શ્રી હરિ, સાન્નિધ્ય^૬ સારંગપાણ.
 યોગેશ્વર મહંત જાણે, શુભ રહિત ગોવિંદ,
 ત્રિશુભાતીત^૭ એ ત્રિક્રમો, જોળાએ મન ગાનંદ.
 જાહાં લગી મન વાસના^૮, તાંહાં લગી એ મંસાર,
 વિરહ તજતાં જ મળશે, જાણીએ એ મોસાર.
 સાંભળો સખીઓ સ્થિર થઈ, ઉપદેશ કહું છું આજ,
 સાક્ષાત્ કારે પામીએ, સાન્નિધ્યથી મહારાજ.
 મોહ માયા પરહરી, ધરીએ ધ્યાન જે વાર,
 સદ્ગુણ વાયક હૃદે ધરતાં, સિદ્ધિ હોય નિરધાર.
 આસન પવન ને આણુ વાયુ, મન રાખીએ
 સ્થિર,
 સદ્મંત્ર દે તે શ્રી ગુર, સાન્નિધ્ય જો ક્ષેમ શરીર.
 સંઘોદિત સાક્ષાત્ જ્યોતિ, ઝગમગે છે જોડ,
 અમૃત વૃષ્ટિ^૯ વરસતી, પ્રત્યક્ષ પામે તેડ.

૧ શરીર ૨ દૂધ ૩ ધી ૪ લાકડું, ૫ પત્થર. ૬ પાસે.
 ૭ ત્રણ શુભથી રહિત ૮ મગ્ધા, ભાવના. ૯ અમૃતનો વરસાદ.

ગંગા રે યમના સરસ્વતિ, તાહા ત્રિવેણીનો ઘાટ,
અભ્યાસ કરતા પામીએ, એ બ્રહ્મ સદનની વાટ.
મકળ સિદ્ધ સત જીએ ધ્યાને, ધ્યાન ધરતા મન,
પ્રત્યક્ષ પામ્યા બ્રહ્મને, ગાઈ અભ્યાસે અનુદિન
ઉદ્ધવ કહે તમો મન ધરો, ગોપા ગૂઢાર્થ જ્ઞાન,
પ્રત્યક્ષ પામશે કૃષ્ણને, સાન્નિધ્ય શ્રી ભગવાન
સકળ સશય પરહરીને, માનિની રાખો મન,
મળશે તે કેવળ કૃષ્ણને, હૃદય થશે પાવન
વળી કહે ઉદ્ધવ વિનતિ, સાળજો સકળ પ્રજનાર,
હું મોકલ્યો મથુરા થકો, કહેવાને જ્ઞાન વિચાર.
નીજ ભક્ત બાણી દયા આણી, કરાવ્યો ઉપદેશ,
સત્ય સત્ય સખીઓ માનજો, શ્રી કૃષ્ણ તે હૃદયકેશ
અવતાર ધર્યો ભક્ત કારણ, આઘ વિષ્ણુ અનંત,
સદા સાક્ષી આતમા, જોળખે હરિ ત્યા સત
ઉદ્ધવ વાણી હૃદે આણી, હસી પ્રજની નાર,
ઉદ્ધવ અમારે ભાગ્ય યોગે, તમો ગુરૂ મળ્યા નિર્ધાર!
અમોને તમોએ જે કહ્યું ઉદ્ધવ, માનજો સારોદાર,
ઉપદેશ કહું હવે પ્રીછવો, એ યોગ ને રે વિચાર
મહા ભાગ્ય યોગે આજ ઉદ્ધવ, મળ્યા અમને સત!
જ્ઞાન ગૂઢાર્થ કહ્યું ' કેહેઠાવીયું ભગવત ' !
હવે આજ સશય અમાન, ઉદ્ધવ ગયા નિરધાર !
યોગ અગોને મોકલ્યો, નવ ગંગ નદકુમાર

હવે કળા ચડેલો કૃષ્ણુલની, કરેલો મથુરા રાજ,
 અમો યોગ ધરી જઈશું વન, તપ કરવા કાજ ।
 એ અમોને ઉપકાર કીધો, શ્યામણે શ્રી રાજ,
 ઉદ્ધવ અમને કહો માડી, યોગના જે અગ.
 માળા મુદ્રા, મંગળ ખલ, વટખીર ? શીંગી વીર,
 વનજીવ વસ્ત્ર ને કમડળ, મોકલ્યા છે યદુવીર ?
 તો આજ અમને દૃષ્ટા કરી, આપીએ ઉદ્ધવ વીર,
 ઉપદેશ સાભળી તમારો, અમે હૃદય કીધા ધીર ।
 ગૃહ પતિ પરિવાર મેલી, અમે જશુ વનમોઝાર ।
 ઉદ્ધવ જઈને સુધ અમારી, કેહેલો જગદાધાર
 શિશુ જઈ સંભળાવેલો, જેમ સુખી થાય મન,
 જે કો મજની સુદરી, યોગિનો થઈ ગઈ વન ।
 જો પ્રીત તમ સાથે કરી તો, ઘટે અમોને એક,
 ત્રિલોક રાજ રાય શ્રી હરિ, એકમા નહાં સદેક.
 જેવા સાથે સગત કરીએ, તાહા તેવા કૃણ હોય,
 ગઈ ગઈ સ્વરે ગોપી થઈ, ને નત્રે ભગ્તી નોર.
 ઉદ્ધવજી અમોએ ન બાવસુ, નિર્ગુણી ગોપાળ.
 અમો ઠામે પીડી કામિની, વિમારી દીન દયાળ

વસંત.

વિસારી દીન દયાળ ઉદ્ધવ, અવધ કની અમો પ્રતિ,
 હવે લાવ્યા તમે યોગ વિદ્યા, એક જાન તે અભિનવી.

કહતું રર મું. નાગ કેઠારો

વિવેક વિચારી ઉદ્ધવ કહે, સાબળો સખી સર્વ કાચ રે,
પણ કેવળ કૃષ્ણને પામીએ, પરહરે મોહ સંસાર રે.
નિર્ગુણ બ્રહ્મ એ નરહરિ, માનજો સારોદ્ધાર રે,
જ્ઞાન અંતર વસે સર્વને, જેહ જન ધર્યો છે દેહ રે.
શ્રી ગુરુ કૃપા વિના નહીં ઠરે રે, હરિ રમ અજર^૧ છે
એહ રે,
તે માટે તમને કહું મુંઢરી, ઠરવા તે બ્રહ્મ જ્ઞાન રે.
સત સગત વિના એ મન, અંચળ થાય જ્ઞાન રે,
વિરહ નીવારી વિકૃલ ભજો, તજો સખી દેહ અભિ-
માન રે.

કરતા હરતા પ્રતિ પાળતા, કેવળ કૃષ્ણ તે જાણુ રે,
મન થકી આત્મા દેહ ધરે, લક્ષ ચોરાશી અવ-
તાર રે.

માત પિતા પતિ ખાંધવ, તેહતણી ગણના ન થાય રે,
અન તકાળનો એ આત્મા, અવની ઉપર આવે જાય રે.
પુત્ર કલત્ર ધન ધામ તે, મોહ વસે મન માંહિ રે,
કર્મ યોગે રેઝયા ઉપજે, જેવાં સ ચય પુણ્યને પાપ રે
ઋણ અનુબ ધને સુખ દુ ખ, ભોગવે તે આપો આપ રે,
સ્વપ્ન સાચુ કરી લેખવે, રિમ જીએ ઇંદ્ર જાળ રે.
તેમ સ સાર છે સુધી, મોહથી જન્મને કાળ રે,
વિવેક વિચારી જીઓ વહ્નિ, આત્મા જીવ વિચાર રે.

૧ જરે (પચે) નહિ એવો. સમજાય નહિ તેવો.

જાહા લગે જાણો નહી, તાહા લગે સાચો સ સાર રે.
 કેવળ કૃષ્ણ ભાજા વિના કર્મના છુટે નહી પાસ રે,
 આત્મ જ્ઞાને લીઓ જાળખી, વ્યાપક વિદ્યે વાસ રે,
 ભક્તિ યોગે રે મળો ભૂધરે, માંભળો સખી મર્વ
 હોય રે,

નિશુલ્ક ભજો જાગવંતને, ત્રિશુલ્ક રહિત હરિ હોય રે
 પ્રથમ ને મનને વગ કઢી, વિષય વિસાડીઓ
 સર્વ રે,

સદ્ગુરુ ચણે નિહાળીઓ, મૂઢીઓ મન તણો ગર્વ રે
 ઓ નિ સંશય મને સેવીઓ, ભાવે ભલો ભગવાન રે,
 ઓક મને રે અનુભવ કરી, ધરીઓ શ્રીકૃષ્ણનું ધ્યાન રે.
 હૃદય કમળમા રમી રહ્યો, સભર ભયો ભરપૂર રે,
 સાન્નિધ્ય શ્રી હરિ પામચો, નાથ નથી ગયા દૂર રે
 વળી કહે ઉદ્ધવ માંભળો, વિરહ નિવારો માત રે,
 કૃષ્ણ કથા કરો કામિની, હરિ ભજો દિવસને રાત રે
 વળતી વહે વજ્ર સુહરી, ઉદ્ધવ ભ સાંભળો આજ રે,
 અમો પ્રતિપદ્યા પેરેપેરે કરી, વીરા અમોને નથી લાજ રે.
 કહો રે ઉદ્ધવ અમો શુ કરે, અખળા તે જાળે વેશ રે,
 યૌવન ભરી સર્વ સુવતી, કોણુ વન જાઉં પરદેશ રે
 ધ્યાન ધરે કોણુ દેવનું, નિરજન નિરાકાર રે,
 અગ વિના મન કેમ રાખીઓ, ધ્યાન તે કેને આધાર રે
 બુદ્ધિરે ઉદ્ધવ અતર વિષે, ઇન્દ્રિય સ્થિર નહી નાર રે,
 નેત્રમાહે રે વસ્યો વિકુલો, મૂર્તવાન અપાર રે

શ્રવણુ તે સાંભળી હરિ યશ, ઘાલ્યા નયણુ તેહ રે,
 હૃદય કમળમાંડાં કેશવો, ક્ષણ ક્ષણુ ઉપજાવે રેનેહ રે.
 રસના રે રાત દિવસ રહે, ક્ષણુ ક્ષણુ નહી મૂકાય રે,
 નિદ્રા ન આવે નિશ દિન, ગોવિંદના ગુણુ ગાય રે.
 મન રે હરી ગયા મહાવણુ, શૂન્ય પીંજર રહ્યાં એહ રે,
 તે રે કૃષ્ણ કહો કેમ વિસરે, જે છે સખળ રેનેહ રે.
 પ્રીત પ્રભાવ હ દોહોલો, જેને વીતે તે લહે વીર રે,
 અણુ મમજ્યો તે ઉચરે, ધરી અભિમાન શરીર રે.
 એકાંત લલિત અમો કેમ કહું, જે પ્રકટ રમડયાં રાસ રે,
 રજની કરી ખટ માસની, પૂર્યા મનોરથ આશ રે.
 અજ ઈશ સુર સિદ્ધ મહર્ષિ, ગંધર્વ કિન્નર, ચક્ષ રે,
 માનવ દાનવ ને સુતિ, કૃષ્ણ સખા હીઠા પ્રત્યક્ષ રે.
 ત્રણુ લોકે અમો જાણીયા, તે ઉદ્ધવ એકાંતનુ શું કામ રે,
 શારદ માતે સંતોષીયાં, કયાં તે આપ સમાગ રે.
 વહન નિહાળી વિકૂલે, દીધાં તે સુગન ગાલ રે.
 શ્રીવા^૧ ભુજ ધરી ગોવિંદે, કંઠે આરોપી માળ રે.
 હૃદય ધરી રમાડીયાં, ભુજ^૨ લીડી દીધા આલિંગન રે,
 કુચ^૩ રે કીડા કરી કર ધરી, અમો મન કયાં પ્રમત્ત રે
 ઉદ્ધવણુ અંતર નરો રહ્યો, કૃષ્ણણુ શું એક લગાર રે,
 તખોલ^૪ ગહતાં હરિ મુખ તણું, અધર^૫ ધરતી મુખ
નાર રે.

રમતી રે રંગ ભુવન વિષે, ગાતા તે ગિરધર ગીત રે,
 પુષ્પ ભરતા શિષ અમો તણે, આણુતા અંતર પ્રીત રે.
 કુસુમની^૧ સેજ સમારતાં, કરતા તે ચિત્ર વિચિત્ર રે,
 પુષ્પ લાવતા અમો અતિ ઘણા, તુલસી તે પરમ પવિત્ર રે.
 એકાત કીડા કરી અનુદિન,^૨ અમને રહ્યુ તેહનું ધ્યાન રે,
 ઉદ્ધવ કહો અમો કેમ કરું, કેમઠરે તમો તણું જ્ઞાન રે.
 એ વિષે કીડા કરી કૃષ્ણજી, અદ્વય કહી વીગ જાણુ રે,
 નિત્ય નિત્ય નવલ લીલા હરિ, કહી નહી જાય નિર્વાણુ રે.
 ચાર ભુજ^૩ રે ચુડામણિ, ચક્રપાણી એ મોરાર રે,
 શખને ગદા ગોવિંદ ધરે, પદ્મ તે પાણુ છે સાર રે.
 રૂપ દેખાડતા રતી સમે, માનતા અમો તણા મન રે,
 શ્યામજે સુખ દીધા ઘણા, હવે તમે કા'ડો વન રે.
 વન રે વિહારી વિઠ્ઠલો, હરી ગયો સર્વ શ્યામ રે,
 વિરહિણી કહો કેમ વિસરે, પીડે છે પાપી કામ રે.
 શ્રી કૃષ્ણ ચરિત્ર સભારતા, ઉદ્ધવ ગંધી રહ્યા પ્રાણુ રે,
 જો રે જહુપતિ નહી આવશે, તો નેટ^૪ યાશે
 નિર્વાણુ રે.
 ઉદ્ધવ આશ્ચર્ય થયા મન વિષે, દેખી ગોપીની
 પ્રીત રે,
 રામ રામ^૫ વિરહની વેદના, ભક્તતાણી એ રીત રે.

૧ પુષ્પ, ૨ કલ ૩ રોજને રોજ. ૪ હાય. ૫ નક્કો
 ૫ રૂવે રૂવે

વલણ.

લલિત દીઠી ગોપિકાની, ઉદ્ધવ આશ્ચર્ય થાય,
અરણ્ય વંદી ગોપિકાનાં, ઉદ્ધવજી લાગ્યા પાય.

કંઠ્યું ૨૩ મુઃ રાગ કેદારો.

(૫૬ ઋતુ વર્ણન. ૧)

વિચિત્ર વિનોદ વિહારનો, ઉદ્ધવજી સાંભળો આજ રે,
તમે નીજ ભકત શ્રી કૃષ્ણના, તો લોખી કહું છું
લાજ રે.

૧૫૬ઋતુ કીઠા એ કૃષ્ણની, વીરા વર્ણવી ન જાય રે,
લલિત પ્રીતે ભજે સુંદરી, અન્ય ભેદ આશ્ચર્ય
થાય રે.

સાંભળતા સુખ પામીએ, વામીએ વેદના કામ રે.
ચાહવ કુમાર અનુપમ, નિત્ય લીલા રાસ વિલાસ રે,
શરદ ઋતુનું સુખ સામૂરી, ઉદ્ધવ અગોને છે આશ રે.
ઋતુ રે શિશિરે શ્રી હનિ. આવતા અમે તણે ઘેર રે,
માને કરી સમજાવતા, શીખવતા રમવાની પેર રે.
એકાત ભુવને યમના તટે, કમલિની કુલી જાંહાં
વન રે,

ત્રિવિધ પવન સદા વહે, તાહા કરી કુંજ સદન રે.
નૃત્ય કરતા અમે અતિ ઘણું, ગોવિંદજી કરતા તે
ગાન રે,

સંગીત તાન સંભળાવતા, મનડાં તે ધાય પ્રસન્ન રે.
 પાગ ધરીને રહેતા પરિશ્રદ્ધા, વદન નિહાળતા નાથ રે,
 અંક ભરી રહે ઉર પર ધરી, બમ્મ ઠહી ભીડતા
 બાથ રે.

ઠોક^૧ ઠળા લહે ઠાંડાનજી, ઠંઠપં ઠેરડાં^૨ સ્થાન રે,
 રૂપશી ઠરી પરિશ્રદ્ધાજી, મૂઢાવતા માનિની માન રે.
 વિગિત્ર રજની રગી ઘેર આવતાં, લાવતાં કુચ્છમ
 અનંત રે,

માળા કરતાં તેહની મનોહર, પૂજતાં શ્રી ભગવંત રે.
 પથ ઠહી^૩ મૂઢી રાક^૪રા, કૃષ્ણને કરાવતાં પાન રે,
 ભાવ ધરી ચહતા ગોવિંદજી, રીઝી હેતા સુગન દાન રે.
 વંસ વળાડી વન તેડતા, અમો જાતાં હેરિની સંજ રે,
 દૂધ ઠહી રે લઈ વેચવા, પ્રમદા પ્રીત પ્રસંગ રે.
 દાણુ મિથે રે દયાળજી, રાખતા વન સુગાર રે,
 પ્રેમ હુદે રે ધરી પ્રભુ પ્રતે, વાળતાં વચન અપાર રે,
 એમ રે અનુકમે શિશિર ઝટુ, રતી સુખ પામતાં
 નાર રે.

અનેક વિહાર કીડા વનતણી, દહેતાં ના આવે પાર રે.
 વિચિત્ર હેમંત ઝટુ રસ સાંભળો, અતિ સુખકારી
 ગોવિંદ રે,

૧ ઠોકશાસ્ત્ર. ૨ કેરાં, નાં, છઠી વિભક્તિનો પ્રત્યય.

૩ ઉકાળો. ૪. સાકર.

યુધ્ધ તળોલ તેલ સુગંધનાં, અંગનાને^૧ મન તે
આનંદ રે.

ગ્રજ રે યુવતી નિજ ગૃહ વિષે, શ્રી રંગ તે સ્વમુ-
ઝાર રે,

સાન્નિધ્ય દેખે રે સુંદરી, સુખ ભરી મન ધરી નાર રે.
રજની મોટી દિન સૂક્ષ્મ, કેમ રહે માનિની મન રે,
નદ ભુવન જઈએ દીપ સમે, નિર્જવા કૃષ્ણ વદન રે.

વિચિત્ર સુખ મળે મુજ મન ધરી, નેહ કરી ઉઠે તે
વાર રે,

યશોમતિ ગૃહનાં કાગજ કરે, મુજ સંગ આવે
મોરાર રે

અનેક કીડા કરી કૃષ્ણજી, ભુવન જાય તે વાર રે,
તે પ્રાણી જીવન કેમ વિસરે, જીવન જગદાધાર રે.

હવે વસંત વર્ણન સુખ અભિનવાં, કોકિલા^૨ બોલતી
વન રે,

ભાવ ભૂષણ ધરી ભામિનો, રમવા તે રસિક વચન રે
કેસર કુસુમ પ્રકુલિત, અખીલ ગુલાલ ગોપાળ રે,

હજાર સગ છે શ્રી હરિ, દીનાનાથ દયાળ રે.
વિચિત્ર વિનોદ વિહારના, ઉદ્ભવજી સાલજો આજ રે

—

કૃષ્ણ રજ મું રાગ વસંત.

ઉદ્ધવજી ક્રિડા હરિ તણી, વસન્તમાં છે અતિ ઘણી,
સુખ દીધાં છે વૈકુંઠ ધણી, એમ જોલે છે મજ
વિરહિણી.

કૃષ્ણ હજીધર સંગ સખા મળી, તાંહાં કૃષ્ણ વજ્રડે
વાંસળી,
અમે જોવા સર્વ ટોળે મળી, સુખ નિર્ખંતાં નાથતું
વળી વળી.

પીયકારી કેશર રસ ભગી, તે છાંટતા સર્વને શ્રી હરિ,
અમે મધ્યે એક ગોપી ધરી, તેને લેતા ઉર પર
મન ધરી.

ઉદ્ધવ હરિ અખીલ ગુલાલ ઉઠાડતા, એક ગોપનાં
નયણુ સમારતા,
તેને વનિતા વેશ ધરાવતા, કૃષ્ણ ચરિત્રની પૂછતા
વારતા.

કહો મુંઢરી આવી કાંહા થકી, કંસરાયની પ્રેરી આવી
જકી,
નહીં જાય તું જીવતી આંહા થકી, ધવરાવ તું મુત
દેવકી.

એક હીંદોળો યમુના તટે, રાધા સંગ રમતા ચોપટે,
અમે પ્રભુશું વાળતા પલવટે, હઠાવી હાકલતા હઠે.
લેતા મોગ્દી પિતાંજર વળી, કૃષ્ણ કહે રમીએ આવો
વળી,

અમો રમતા અમારી મન રળી, બતા શ્યામળીયા
માહે ભળી.

ઉર પર લેતા એક હાથ, ઘાડે આલિંગન દેતા નાથ,
અમો બળ ભરી દેતા હરિને ગાય, રમતા રંગભર
વૈકુંઠનાથ.

અમો મુઠે ભગ્તા મોર ચંદ્ર, પુષ્પ રચના કરતા ગોપ
વૃંદ,
મળતા યુવતિ અતિ સબળ વૃંદ, રમાડતા વૃંદાવન
અંદ્ર.

નાહા વચ્ચન અટારા ખોલતા, છુદટ અબળાનો ખોલતા,
નવા અંકુર નેહે મોડતા, તાહા નીવીના બંધન
છોડતા.

અમો નિર્લજ દીધા નરહરિ, વન વન લેધ જતા
મુંદરી,
એમ વશ કીધી સર્વ મન ધરી, કૃષ્ણ કામણ કરી
વશ કરી.

રાધા માધવ રહે એક ઠામ, મધુવનમાહા કરી કુજ
ધામ,
તાહા વિપરીત સુરતનો વિહાર, મુંદરી હરિનો
શણગાર.

કૃષ્ણ રાધા રૂપ ધરી રમે, પ્રભુ જે કરતા અમોને
ગમે,

વળી પ્રકટ થતા તે સમે, ત્યારે કામિની કામ વ્યથા
સમે.

નિત્ય લીલા સંસારતાં તેહની, નથી મુઘ બુઘ ત્યાંહાં
ટેહની,

વિષ કંઠ વેદના વિરહની, લેહવી^૨ તેહજ તેહની.
શું કહીએ ઉદવણ અમે, અતિ ચતુર શિરોમણિ

છા તમે,
ગાંધ વસંત જ્યારે ગ્રીષ્મ થઈ, ત્યારે કામિની કામે
પીડાઈ.

શીતલ કુંજ સદન^૨ પ્રભુ જઈ, નૌતમ નવા અંકુર
તાં લઈ,

સેજ કરતાં વિચિત્ર આસન જઈ, ત્રિવિધ પવન
વેતો સુગંધ લઈ.

મોરલી જન્મે મોહ પામતી, જતી કૃષ્ણ કને અમે
ભામિની.

બહુ મુઘ મળી સર્વ મુવતી. ચંદન કરતુશે કુંકુમ
સાર,

કેશર કપૂર ઘઉંલા મુગાર, કાચલી કપૂરની ઘસી
તે વાર.

અબળા અંગ લેપન કરે મોસાર, તાંહાં વ્યંજન^૩
નાએ વાય.

તે આનંદ અંગના મન ન માય, સુખ કેની આગળ
ન કહેવાય.

(તે વિઠ્ઠલનો વિરહ કેમ ખમાય.)

વધાં ઋતુ તવ જળ ઝીલતાં, અમો સર્વ મળી
હરિને છાંટતાં,
શ્યામળીયાને મન ભાવતાં કૃષ્ણ કુચ કીડા કરાવતાં.
ચતુર્ભુજ સ્વરૂપ પ્રકટજ કરી, એક એક ગોપી
એકજ હરિ,
એક ગોપી શ્રીવાણે^૧ ભુજ ધરી, એમ અનંત રૂપ
લીલા કરી.

ઉદ્ધવજી વિહારની વારતા, અમો અતિ દુઃખ પામું
સ ભારતાં,
કેમ જાય વિસરી એ વારતા, વિરહાનલ દેહ પ્રજાળતાં.
કૃષ્ણ જન્મ થકી અમો વિરહિણી, મોહ રચના એ
વેકુંઠ ધણી,
ઉદ્ધવજી આજે રૂઢ થયું, અમો મુગ્ધપણુ હજી
નથી ગયું,
તમે જ્ઞાન તે ગૂઢાર્થ કહ્યું, અમો ભુદ્ધિમાને ઉદ્ધવ
લહ્યું,
અતિ ગહન ગતિ ગોવિંદની, ઉદ્ધવ નહીં લહીએ
એહની.
હીઠ હેટે સાલે રનેહની, સુધ ભુધ ના રહે દેહની.

વલણ

સુધ યુધ ગઈ કહે સુંદરી, ઉદ્ધવજી અવિધાર,
કેમ વિસરીએ કૃષ્ણને, પદ ઋતુ રાસ વિહાર.

કહણુ રપ મુ'—રાગ ધવળ ધન્યાશ્રી.

ઉદ્ધવજી અમો અળળા આધીન રે, દીન કયાં કયાળજી.
ઉદ્ધવજી.

ઉદ્ધવજી હું લાગુ તમારે પામ રે, સહાય કરો અમોને
તમો. ઉદ્ધવજી.

ઉદ્ધવજી અમોને તમારી આશ રે, નિરાશ કયાં કા
નરહરિ ઉદ્ધવજી.

ઉદ્ધવજી જઇ લાવો જહુરાય રે, પાથે લાગે સર્વ
સુંદરી. ઉદ્ધવજી.

ઉદ્ધવજી દોહોલો ઉ વિરહ નાથ રે, વાહી ગયા અમોને
હરિ ઉદ્ધવજી.

ઉદ્ધવજી અવધ કંગી કહ્યુ એહ રે તેહ વચન અમો
મંડી રહ્યા ઉદ્ધવજી

ઉદ્ધવજી વીતી ગયા તે દિન રે, પ્રાણુ જીવન નહીં
આવીયા. ઉદ્ધવજી

ઉદ્ધવજી તમને મોકલ્યા મોરાર રે માર કરી તે
શ્યામજી ઉદ્ધવજી.

ઉદ્ધવજી વિરહ મેલ વડવાનવ લેલ કે, તે પ્રકટ કરી
પરજાળીયો ઉદ્ધવજી.

ઉદ્ધવજી એમ તમો જાણ્યો મન રે, યૌવન માતી
 સુવતી. ઉદ્ધવજી,
 ઉદ્ધવજી તમો કહ્યું પ્રહ્લ રાન રે, અખળા એ સમજી
 નહીં. ઉદ્ધવજી.
 ઉદ્ધવજી સદ્ગુરુ સત્ય વચન રે, મૂરખ મન આણે
 નહીં. ઉદ્ધવજી,
 ઉદ્ધવજી તમો કહ્યું સત્ય રે, ભકિત વિના નવ પામીએ.
 ઉદ્ધવજી.
 ઉદ્ધવજી મુકિતતણુ જે ધામ રે, કામ તણ કેવળ
 ભજે. ઉદ્ધવજી.
 ઉદ્ધવજી સર્વ સમજી અમો મર્મ રે કર્મ અમારું
 કૃષ્ણજી. ઉદ્ધવજી.
 ઉદ્ધવજી બીજો ઇંદ્ર ન કોય રે, રાણવ નયન શુ
 હૃદે રહ્યા ઉદ્ધવજી.
 ઉદ્ધવજી ભકિત મુક્તિ વિચાર રે, હરિ યોગે હરિ
 ભજે. ઉદ્ધવજી.
 ઉદ્ધવજી કાયા કષ્ટે કલેશ અપાર રે, ગુરુ સાન્નિધ્ય
 ઉપજે. ઉદ્ધવજી.
 ઉદ્ધવજી શીઘ્ર થઇશુ કામ રે કેવળ સુખ તણ
 કૃષ્ણના. ઉદ્ધવજી.
 ઉદ્ધવજી યોગ ને ભોગ વિચાર રે, તો નિહારી એક
 આતમા. ઉદ્ધવજી.

ઉદ્ધવજી આજ યયું અસુર રે, સમીપ ભુવને પધા-
 - રીએ ઉદ્ધવજી,
 ઉદ્ધવજી આશ્ચર્ય થાય રે, લક્ષિત દેખી મજ નારની.
 ઉદ્ધવજી.

તાંડાં સુંદર રચના સાર રે, હરિ મંદિરમાંડાં કૃષ્ણ
 મૂરતી. ઉદ્ધવજી.

તેની સેવા કરે સર્વ નાર રે, પય કધી અપે
 પ્રેમશુ. ઉદ્ધવજી.

તેહ અહેતા હવા ગિરિધર રે, નવનીત કર કાઢી
 લઈને. ઉદ્ધવજી.

તે દેખી ઉદ્ધવજી આશ્ચર્ય થાય રે, આપો પુ પુષ્પ દે
 ઘણું. ઉદ્ધવજી.

જુઓ ઉદ્ધવ હરિની પ્રીત રે, અમો જુવુ છું એ
 આશરે. ઉદ્ધવજી,

વળતી મજ વનીતા વહે, અમો કઠણ વચન કઠ્યાં
 જેહ રે. ઉદ્ધવજી.

તે હરખ હૃદય ધરે, ઉદ્ધવજી સાહે સખજો સનેહ
 રે. ઉદ્ધવજી,

ચ્યામળીયો નહીં વિસરે, જુઓ ઉદ્ધવ ગોપીની પ્રીત
 રે. ઉદ્ધવજી.

ગૃહે ગૃહે તે પ્રીત અલિનવી, ગોપી સેજ સમારે
 પુષ્પ રે. ઉદ્ધવજી,

x x x સખી અન્યો અન્ય કરે
 વાત રે. ઉદ્ધવજી.

આગની રાત ગો ગઈ, મુજને મજ્યા મહાગમ
રે. ઉદ્ધવજી.

આલિંગન હઈ એમ કરું, કા સુહરી આણે શોક
રે. ઉદ્ધવજી.

હું અળગો નથી તમ થકી, એમ કહી કરું અધરનું
પાન રે. ઉદ્ધવજી.

મુંગન હાન હઈ કૃષ્ણજી ભૂધરજીએ બીડી ખાય રે.
ઉદ્ધવજી.

નાથે હૃદય સાથે ધરી, સખી વિવિધ કર્યા વિહાર
રે ઉદ્ધવજી.

અપઘિત સુરત તે વિઠ્ઠલે, નહી પામે કામ વિશમ
રે. ઉદ્ધવજી.

નેટ થઈ હું વ્યાકુલી, એવા કેલી નિધાન શ્રી કા'ન
રે. ઉદ્ધવજી.

તે ધ્યાન તે મારે મન રહ્યું, એવી ભક્તિ હીડી
મજનાની ઉદ્ધવજી.

ઉદ્ધવ વિચારે મનમાહ રે, ધન્ય ગોપી ગુણ સાગર.
ઉદ્ધવજી.

કડક રડ મુ રાગ સારંગ.

પ્રાત સધ્યા નિત્ય નિયમ તે ઉદ્ધવ વીર રે,
ભય તે યમુના તીરે ગોપ ગો બીડ રે.

(ત્યા) ગોપી મળી સર્વ સાથ ઉદ્ધવ સાથે મળી,
ઉદ્ધવજી આ કામ કૃષ્ણે કરી મંડળી

આહા આવી ચતુરાનન,^૧ ચોરી વચ્છ ગયો,
તે જોવા ગયા ગોવિંદ, બ્રહ્માનો મર્મ લહ્યો.
આજ આવી બીજી વાર, ગોવાળા સર્વ કયો,
કૃષ્ણે તે જાણી પેર, નવા નર હરિએ કયો.

ઢાળ.

નવા કયો નાથજીએ, વચ્છ ને ગોવાલ,
જેનાં રૂપ જોવા હતા, તેવા કયોં તત્કાળ.
વચ્છ ભૂષણ વાસળી, લાકડી નાના રંગ,
ભાત સીકાં ભાજન^૨ સર્વે, કયોં છે શ્રી રંગ.
વચ્છ તે જોવાં હતા, તેવા કયોં શ્રી ગોપાળ,
મન થકી કીધાં માધવે, વાધ્યો તે પ્રેમ વિશાળ.
અમે બાલકે અમારા, હૃદે ધયાં તે વાર,
(ત્યારે) જાણીએ મનમાલ્ય મળીયા, જીવન જગદા-
ધાર.

જેમ અમારે તેમ ગાયોને, મન પ્રેમ સળગો થાય,
ઉદ્ભવજી લીલા કૃષ્ણની, એક મુજે કહી નવ જાય.
આહા વચ્છ કયોં વિકૃતે, લગ્ન નિવારી નાર,
એક ગત રાન રમાડીશું. વાચા કહી મોરાર.
આહા દાણુ લેતા દૂધનું, કરતા તે તાણુ અપાર,
આણુ દેતા નંદની, રમતા તે રંગ વિહાર.

આંહા કાળી નાથ્યો કૃષ્ણજી, કાઢ્યો યમુના બહાર,
 આંહા અધામુર વિહારીયો, રમતા તે રાસ વિહાર.
 આંહાં પ્રલંબ પાવક સમાવીયો, ક્ષણ ન લાગી વાર,
 કેશી હણ્યો કૃષ્ણજીએ, તાલવન મુઝાર.

આ ગોવર્ધન પર્વત ધરી, ઇંદ્રનું મોડયું માન,
 ગોકુલ રાખ્યું રેલતું, સમર્થ શ્રી ભગવાન.
 આંહા અમો રાસ રમાડયા, કરી અધર કેઈ પાન,
 ઉદ્ધવ તે કેમ વિસરે, મુખ દીધું રયામળવાન.

આંહાં ઋષિ યજ્ઞ અન્ન જાચી, જમ્યા શ્રી જગદીશ,
 ઋષિ નાર લાવી પ્રેમ સાથે, તેને પ્રભુ યયા પ્રસન્ન.

લાડુર વન દેખાડીયુ, ગોપિકાને ગોવિંદ,
 વૈકુંઠ દેખાડ્યું વિકુલે, અમો પમાડયાં આનંદ.

ગોવાલ સહુ ગોપાલ સંગે, રમત રમતા જેહ,
 ઉદ્ધવ લીલા કૃષ્ણજીની, કહેતા ન આવે છેહ.

એમ નિત્ય ઉઠી વન જાય, ઉદ્ધવ મંજનો સાથ,
 કીડા સ્થાનક કૃષ્ણના જે, રમ્યા વૈકુંઠ નાથ.

ઉદ્ધવ કહે ધન્ય ધન્ય ગોપી, અનન્ય ભક્તિ અપાર,
 શું પ્રદા જ્ઞાનને કીજીએ, એ સુકિત રૂપી નાર.

યોગ ધ્યાને પ્રદા જ્ઞાને, અનંગ દાને જેહ,
 ગોપિકાની ભકિત જોતા. ન આવે કલિએ તેહ

અનેક તીર્થ દાન જપ તપ, આચરે વ્રત જેહ,
 પણ ગોપિ ભક્તિ અમાન સુકૃત, કેમે ન આવે તેહ.

વળી કદપ કોટી કાયા કપ્પી, આચરી હરિ નાન,
તોહે કળા ન આવે કોઇની, ગોપિકા ભક્તિ સમાન.
એ ગોપિકાની ભક્તિ જોતાં, પ્રોઢ પદ નહીં કોય,
ઇશ પ્રદ્ધા મુરપતિ શું, વિરાંગના શું હોય.

સકળ સૃષ્ટિ સુકત પદથી, ઉગ્ર ગોપી ભક્ત,
સંસાર તારક કૃષ્ણ તેમ, ગોપિકાઓ સંયુક્ત.
એ ગોપિકાની પ્રીત જોતા, ભક્તિ પ્રકટે ભાવ,
સંસાર સાગર થાય ગોવિંદ, હરિ નામ રૂપી નાવ
ઉદ્ધવ કહે અંતર કથો, અવતાર હેતા ઇશ,
જો ગોપિકાની દેહ ધરતા, પદ પામતા જગદીશ.
એ વિષય તણ મને ભણ, સાક્ષાત્ પુરૂષ પુરાણ,
ભળી પ્રદ્ધ રસમાં ભાવથી, ભક્તિ શિરોમણિ જાણ.
કેવળ કૃષ્ણ હૃદે વસ્યા, આતબ્જમી ઇશ,
પાવન પગ રજ ગોપિકા લઇ, ઉદ્ધવ નામે શિષ્ય
આજ્ઞા માગે મન ધરી, મુજને દીજે શીષ્ય.

કંઠનુ ૨૭ મુ.—રાગ વસન્ત.

ઉદ્ધવ માગે આજ્ઞા મધુપુર જાવા કાજ,
ગોપી મળી શુભવતી રે, ગાતી શુભ મહારાજ.
મજનારી કહે વિનતિ, ઉદ્ધવજી અવિધાર,
જઇ કહેજો મહારાજને, કુશળ છું મજની નાર.
વિરહ તમારે વિકૃલા, વિલપે છે દિન રાત્ર,
ચરિત્ર સંલારી શ્યામળા, જીવે ગોપી માત્ર.

ઉદ્ધવ કહેજો એટલું, અળલા ખાલે વેશ,
 યોગિની થઈ કયા જાય એ, કોણુ દેશાંતર દેશ.
 તમે વસો રાજનગર વિષે, રત્ન જડિત અવાસ,
 અમેને યોગ મોકલાવીયો તે, કરવા વનમાં વાસ.
 ગજ રથ અશ્વ વસે રે, હરિ કનકાંજર પરિધાન,
 વનકુલ પહેરે યજ્ઞ વધુ રે, તે શોભા તમેને કા'ન.
 ને અમે પ્રીત કરી હરિ, તમે સાથે નિરધાર,
 ઉદ્ધવ કહેજો એટલું, અંતે એ ઉપકાર !
 ઉદ્ધવજી કહે સુણો સુંકરી, તમે વશ વરતે નાથ,
 ભક્તિ વિષે હે મુખરો, સાન્નિધ્ય છે તમ સાથ.
 હવે મુને માત કૃપા કરી, આજ્ઞા આપો આજ,
 અણું ઉદ્ધવ લાગીયા, મૂકી મોટમ લાજ.
 વલય નયણે નીર ભરે, ઉદ્ધવ ગોપી સોય,
 હરિ જન હરિ થકી ંહાલા રે, હરિ ટગ ટગ જોય.
 ઉદ્ધવ હરિને કહેજો રે, ગે પિના પ્રણામ,
 આલિંગન દેજો અમતાણું, જેમ સાભળે શ્વામ
 હવે નંદ યશોદાને સલાણી, વળીયા ઉદ્ધવ વીગ,
 ગોપી મવેં ટાળે મળી, નયણે ભરતી નીર.
 ઉદ્ધવ સાથે સદેશડો, કહાવે યજ્ઞની નાર,
 જ્યેષ્ઠ વાર આણે મેઝડે, જેમ આવે દેવ મોરાડ
 અમેને આશ તમારી, ત્રીકમ તારા હામ,
 ઉદ્ધવ કહેજો દૃષ્ટ્યુને, કહા કગે નિગથ.

વળી વળી પ્રજા વધુ, ઉદ્ધવને કહે જોડ,
ઉદ્ધવ હરિને કહેજો, અમને કાં દીધો છેડ.

ળીરદ તમારૂં જોલે, વેદ વેદાંત પુરાણ,
અનાથને શરણે રાજે, સમર્થ સારંગપાણ.

ગજ મૂકાવ્યો ગોવિંદજી, ગ્રાહ્યકી ક્ષણ માંદ,
ધ્રુવ અંગરિય પ્રહ્લાદની, તત્ક્ષણ કીધી સંકાય.

અજામેલ અપરાધીને, મામકી તારી રામ,
પોપટ પામ્યો પાંજરે, હરિનું લેતાં નામ.

હિરણ્યકશ્યપ હિરણ્યાક્ષને, વેરથી વેકુંઠ દીધું,
રાવણ ને કુંભકર્ણુ હણી, આપ સરીખા કીધા.

તો ઉદ્ધવ કહેજો એટલું, પ્રજા આવો મોરાર,
રંગભેર રાસ રમાડીજો, પાઓ અધર પયપાન.

કુચ કીડા કરી કા'નજી, હુંદે ધરો ભગવાન,
આલિંગન અમોને દઇ, સન્મુખ શ્યામભવાન.

શીવા ભુજ ધરી ગુણનિધિ, કરો અધર પયપાન,
કંદર્પ જવગ^૧ નિવારીજો, આટલો અંગ પરિતાપ.

એકાંતે મજો આતમા, આવી પ્રજા વાસ,
યયુના તટ લગી આવીઓ, ગોપિઓ ઉદ્ધવ સાથ,
ઉદ્ધવ જો સંદેશડો, જઈ કહેજો જગન્નાથ,
કર જોડી ઉદ્ધવ રહ્યા, ગોપી લાગે પાય.

ઉદ્ધવ એટલું કરજો, જેમ આવે ગોપીસ રાય,
 જય જય કૃષ્ણ કેહી વળ્યાં, ઉદ્ધવ ગોપી બેઠ.
 રથ હાંકયો રામા જુએ, સાલે કૃષ્ણ રનેહ,
 ઉદ્ધવ મથુરા આવીયા, મળીયા મન ધરી પ્રીત.
 શ્રી કૃષ્ણ આગળ કહી, ગોપી ભક્તિની રીત,
 ગદ્ ગદ્ ક'ઠે ગોવિંદ થયા, સાંભળી મજની વાત,
 ઉદ્ધવ હું નથી વિસર્યો, ગોપી ગુણ વિખ્યાત.
 સર્વ તણ મુજને બળ, લોપી કુળની લાજ,
 અધક્ષણ એક અળગી નહીં, એમ કહે શ્રી મહારાજ.
 મજનો રણીયો^૧ હું સદા, ઉદ્ધવ માનજો એહ,
 જેમ ગોપી હૃદે હું વસ્યો, મમ હૃદે ગોપી તેહ.
 આગે લાકત હવા ઘણા, અધુના^૨ હશે અપાર,
 ઉદ્ધવ ગોપી સમોવડ નહીં, આવે ઠે સંસાર.
 નેહ સંભારે નરહરિ, અળગા અંતર પ્રીત,
 ઉદ્ધવ મુજથી નહીં અળગી, એ મારા ભક્તની રીત.
 નહીં ઇંદ નહીં આશરો, ચિત્ત ધરે મારે ચરણ,
 કૃત્ય નહીં જોઈ હું તે તણાં, રાખું મારે શરણ.
 સંત બહાલા સદા મુજને, ઉદ્ધવ મારા દાસ,
 આશા રહિત મુજને બળે, આણી મુજ વિશ્વાસ.
 મારી લીલા મન ધરે, હર્ષે રામાંચિત થાય,
 અહનિશ નામ હૃદયે ધરે, ગોવિંદના ગુણ ગાય.

સર્વને કરે ઉપકાર તે, સદા હૃદય પાવન,
 કશ્ચિ આણે વિશ્વ ઉપર, એવા મારા જન
 મુજ ભાગને મુખ માને, લેજો સાચું એહ,
 ઇચ્છા ન કરે અધિક મન, મીઠ્યા બાણે દેહ
 સ્વપ્ન કરી સસારને, લેજો સત્ય પ્રમાણ,
 સત્ય સ્વરૂપ નારાયણ, બાણનારો જન બાણ
 આત્મ રૂપે ઓળખે, કરતા એક વિચાર,
 સભરાબર ભગી રહ્યો, વિશ્વતણે આધાર
 ઉદ્ધવ મારા દાસની, મુજને નિરતર આશ,
 તેને હૃદયે હું વસ્યો, મમ હૃદયે તેનો વાસ
 ઉદ્ધવ કહે ઉપદેશ ગોપિનો, શો કદુ જહુનાથ,
 સવિતાને જેમ દર્પણ લઇ, દેખાડે તેમ હાથ
 અથવા અવની ઉદ્યોત ને અદ્રની આગળ જેમ,
 ઉદ્ધવ કહે ઉપદેશ ને, ગે પિ આગળ તેમ.
 જેમ ચિંતામણી આગળ, રજક કનક ધન જેહ,
 તેમ ગોપિની આગળ, શાન કહેવું તેહ
 કેવળ પ્રદા રમે ભગી, સુદરી મજની નાર,
 યોગેશ્વર મહા તપ નિધિ, તેવો શાન વિચાર
 ગોપી પ્રીત મભારીને, ગદ્ ગદ્ થયો ક ક,
 ઉદ્ધવ મજ બહાલુ મહા, એમ કહે પતિ વૈકુઠ

વલણ.

વૈકુંઠ પતિ ગતિ સર્વ બાણી, ગોપિ નિજ ભક્તિ
 હૃદયે આણી,
 ઉદય કહે નિજ ભક્ત ગોપી, હરિ ભક્તમાં ભલી
 લાજ આણી.

કાણુ' ૪૮ મું—રાગ ધન્યાશ્રી

શ્રી શુકદેવ કહે પરીક્ષિત રાય, કથા તણેા ગુણ કથે
 ન જાય.

પરિગ્રહ લીલા ધયેા અવતાર, ઉતારવા ભૂમિને ભાર.
 રાજા કંસની રાણી જેહ, તાત કને પછે આવી તેહ,
 જરાસંધની સભા મોઝાર, મન્મુખ આવી યોલી નાર.

મુજ સ્વામી માયેા ભગવાન, રનેહી મુધ ન લીધી રાજાન,
 પુત્રી રૂકન કરે તેણી વાર, જરાસંધ પૂછે નિરધાર.

અંગા કહે આવ્યા ગોપાલ, તત્કાણુ આણ્યેા કંસને
 કાળ,

આમુધ વિના વિઠાયેા રાય કૃષ્ણ, અગ્નિ કહ્યું નવ
 જાય,

એવાં વચનમુણી તેણી વાર, જરાસંધ કોપ્યેા તત્કાળ.
 સજ મૈન્ય કયું રાજાન, જરાસંધ પૂછ્યું ભગવાન.

કવણુ કૃષ્ણ કા'ન ભૂપાલ, કંમતણેા જેણે આણ્યેા
 કાળ

પ્રધાન કહે યાદવ વસુદેવ, તે ઘેગ પ્રકટયા દેવાધિ દેવ.

વિષ્ણુ તણો એ છે અવતાર, ઉતારશે ભૂમિ કેરો ભાર,
તે સાંભળતાં જરાસંધ રાય, કોપ્યો અવની દગ્ગાતલ
જાય.

નારદ ઋષિ આળ્યા તેણી વાર, જરાસંધ હુપ્યો મન
નિગ્ધાર,
પગ વંદીને લાગ્યો પાય, પૂછે કૃષ્ણતણો મહિમાય.

કૃષ્ણે કંસનો આણ્યો અંત, તે કોણ રાજા મહંત,
નારદ કહે શે ન જાણે રાય, વિષ્ણુ તણો મોટો
મહિમાય.

પ્રજ્ઞાહિંક શિવ સાથે દેવ, વિષ્ણુ પ્રત્યે ગયા તતખેવ,
પ્રજ્ઞા સ્તુતિ કરી આરોહાર, નારાયણ પ્રકટયા તેણી
વાર.

મસ્તકના બે આળ્યા કેશ, આઘ વિષ્ણુ ઠહ્યો ઉપદેશ,
દેવ ધર્યો યાદવ અવતાર, હૂંધીકેશ પ્રકટયા મોરાર.

અસુરતણો કરશે સંહાર, ઉતારશે ભુમિતણો ભાર,
પૂર્વતણો છે એહ વિચાર, નારદ કહે રાજા અવિધાર.
મગધ દેશતણો રાજાન, સૈન્યતણી સંખ્યા નહીં માન,
તેવીશ અઘોહિણી દલ લઈ જાય, જરાસંધ મન કોધ
ન માય.

ચતુર્ંગી સેના પદ્માકાર, આળ્યા ગઢ મથુરાને દાર,
પંચ શબ્દ વાજે રણકાળ, જરાસંધ સૈન્ય લાળ્યો
ભૂપાલ.

તવ પ્રતિહારે કરી જઈ જાણુ સાલજો ઉઘસેન
રાજાન,
નગરી પાખલ^૧ ઘેરે થાય, આળ્યો છે જરાસંધ રાય.
યાદવયોદ્ધ મળ્યા રણ પીર, સૌ કૃષ્ણ સાથે હજધર
વીર,
ચાર જુગ આયુધ ધરી ચાર, પંખી રાજ રમ્યાં તેણી
વાર.

બળભદ્ર કૃષ્ણ યથા આરૂઠ, યાદવ યોદ્ધ યથા હિંગુમૂઠ, ^૨
શંખ નાદ કીધો અવિનાશ, જરાસંધ હજમા પઠયો
ત્રાસ.

અન્ય ઉપરથી અન્યજ જાય, ગળે ગજ માંઢોમાઢી
અધકાય.

ગરી મહારાણીના નિશાણ, અન્યો અન્ય યથું ધમમાણ.

થક સુદર્શન ગદા પ્રચંડ, બાન્યા મહારાણીના જુજ
હડ.

ગરૂડ પાખ મહાદે માગ, વીશ સદઅનો કયો મંદાર.

હજ મુશળ સમ્પ હજધરવીર, ચાહ કેટ્ટી માયો દળપીર.
વીશ અરિહિલીનો મંદાર થક સુદર્શન કયો મોગર.

શેષ ઉગયો યોદ્ધા જેઠ યાદવ યોદ્ધ માયો તેઠ.

એકાદી ગમ્યો મગધગાય, હાથ ધને ને હાથે જાય

વલણ.

ભાગ્યે ભુપતિ એમ કહે હવે આવું બીજી વાર,
પરાક્રમ જોજે માહર, કૃષ્ણ દેવ તે વાર.

કુણુ' ૨૯ મુ—રાગ ધનાશ્રી.

જરાસધ મન ક્રોધ અપાર, સૈન્ય તણે ન લાગે પાર,
અનેક દેશના ગજા જેહ, અસુર સૈન્ય તેહાંયુ તેહ.
અશ્વ ગજ વ્યનો નહીં પાર, લાગ્યો સૈન્ય તે સોળ
હજાર,
અનેક ચોડા થમ રૂપ અપાર, કૃષ્ણે ઉતાર્યો ભૂમિનો
ભાર.

તેવીશ અઢોહિણી સત્તર વાર, તેહ તણે વાજ્યો
સંહાર,
દેશ દેશના છૂટ્યા રાય, થાકવ બળ ત્રિભુવન નવ માય.
જે મહીપતિ આવી લાગે પાય તેને કૃપા કરે યદુરાય,
ભક્તિ ભાવ મન આણે જેહ, કુશળ પ્રભુએ રાખ્યા
તેહ.

કૃષ્ણ સૈન્ય સળગ અપાર, તણુ લોક જવા અધિકાર,
સહસ્ર સકટ ભરી સુવર્ણ, આપે અનેક મંડલોક ધરણ,
સિદ્ધ આપી વડે હરિ ચરણ, અનેક દેશના રાજા વર્ણ.
કૃષ્ણ ચરિત્ર અકળ મહિમાય, સુર ઇદ્રાવિક લાગે

ઘડસે અઠવાસી ગુનિ ગણુ જેહ, હરિ કશને આળ્યા
 તેહ,
 કૃષ્ણ ચરિત્રનું કરે વખાણ, તણુ સોઁમાં વર્તી આણ.
 નંદ યશોદા રાધા સાથ મથુરામાં તેહયાં જગનાથ,
 મોકુલ વત્યો જય જય કાઁ વૃષભાનનો ઠયો અધિકાર.
 કાળ યવનને આવતો બાણી, ગ્રીમુખ બોલ્યા
 માઁ ગપાણી,
 બળભદ્રને કહે જગદાધાર, બાધવ કરવો દીર્ઘ વિચાર.
 મથુરા નગરી વીટશે દુષ્ટ, કાળ યવન છે મહા
 પાપીષ્ઠ,
 બાધવ તમો રહેજો આવધાન, હું મૂકાવીશ તેહનું
 માન.

પાછળથકો જરાસઘ જેહ, સૈન્ય લેધને આવશે તેહ,
 તે માટે કહું હજધર વીર, ચાહવ સહિત રાગશો ધીર.
 અસુર સૈન્ય ના લાભે પાઁ, શ્રીકૃષ્ણ મનગુ કંઈ વિચા,
 ત્રીજે દિવસે તેણી વાર કાળ યવન આળ્યો નિરધાર.
 રથે બેસીને જગદાધાર નીકળીયા મથુરા ગઢ દ્વાર,
 શંખ ચક્ર સારંગ ધરી હાથ ગદા ગ્રહી છે વૈ કુઠનાથ
 અસુર સૈન્યનો આણુવા અત, સમર્થ સ્વામી શ્રી
 ભગવત.

કાળ યવન દુષ્ટ સગ્રામ, ચકાવો કયેઈ તેણે કામ,
 અશ્ત મંત્ર ચોળે અસુરેશ, તે નિવાડે શ્રી હવિકેશ.

સન્મુખ આંચો જેણી વાર, ગદા પ્રહાર કર્યો મોરાર.
આવી મૂર્છા મરણ સમાન, અસુર થયો ક્ષણમા સાવધાન.
માયા આસુરી યુદ્ધ અપાર, હરિએ તેહ કરી નિવાર.
કાળ યવન અલક્ષ્ત જાણી, મન વિચાર્યું સાર ગપાણી.
મુજ હાથે એ પામશે મરણ, (તો) પામશે પદ
અશરણ શરણ.

અથવા અવસાને પામે દર્શન, તો એ દુષ્ટ થાશે
પાવન.

એવો મનશું કરી વિચાર, નાઠા શ્રી કૃષ્ણ તેણી વાર.
આગળ થયા એ ભગવાન, પાછળ કાળ યવન પ્રધાન.
નારાયણ વન વગડે જાય, કાળ યવન તે પુઠે થાય
વિન્ધ્યાચળની ગુફા વિશાળ, તે મથે પ્રવેશ
કર્યો ગોપાલ.

તાહા મુચુકુદ મહારાજ બાણ, દેવ કને માગી વરદાન.
સમાધી 'ધાન વર્યું એકાત, જગાડ્યે તેનો આણુશે
અંત.

જ્યાર પ્રકટ યશે મહાનજ. ત્યારે મારી નિદ્રા
ત્યાજ.

તે કાળજી બાણી ભગવાન, ઓઢ્યા છ ૫ મર પરિધાન
આંચો કાળ યવન મહા ાળ, જ્યા પોઢ્યો મુચુકુદ
ભૂપાલ.

કોધે ક્રોધો પાદુ પ્રકાશ, આકા આવી મુતો મોર

ભાગ્યે। મુચકુંદ મહા લૂપાલ, નેત્ર થકી અગ્નિની
જ્વાળ.

કાળ યવન જરમ થયે। તેણીવાર, પ્રકટ થયા ત્યાં
જગદાધાર

મુચકુંદ પ્રભુને લાગ્યે। ચરણ, હથાંન પામ્યે। અશરણ
શરણ.

અકળ મનોરથ મારી આશ, તમે। હથાંન હીઠે
અવિનાશ.

અનંત કાળ નિદ્રાનું ધ્યાન, પ્રત્યક્ષ પદ પામ્યે।
ભગવાન.

મુચકુંદને આપી વરદાન, શુદ્ધ બહાર આબ્યા
ભગવાન.

પ્રધાન કાળ યવન હળ જોઈ, ક્ષણ એકમા સહાર્યું
તેઈ.

મથુરા આબ્યા સારંગપાણ, પદ શબ્દ વાગ્યા નિશાણ
ઘેર ઘેર જોગ્યવ મગળ ગીત, પુરુષોત્તમ નિખ્યા
મન ધરી પ્રીત,
જય જયકાર મથુરામા થાય, યાદવ યુવતી હંખ ન
માય

ઘેર ઘેર ગોડી તોરણ ત્રાટ, હરિ યશ ગાન પ્રાદાણ
વાટ,

ઉત્તરેન આપે બહુ દાન, કાળ યવન પરાજય ઠર્યો
શ્રી કા'ન.

વલણુ.

કાળ ચવન પરાજય કર્યો, યશ પામ્યા ગોવિંદ રે,
મથુરા લીલા સાલણી, રાય પરીક્ષિત મન આનંદ રે.
ધન્ય ધન્ય શ્રીશુકંદેવજી, ધન્ય ભાગવત પુરાણ રે,
શ્રી વ્યાસ વાણી ધન્ય જો, જ્યાં ભક્તિ મુક્તિનું
શાન રે.

કડવું ૩૦ મું—રાગ દેશાખ.

પ્રાતઃસમે શ્રી નારદ આવી, વાત કહી પ્રભુને સમજાવી,
એકાતે નારદ મહાત, શ્રી કૃષ્ણજીનું જે છે ચંત.

નારદ પ્રભુજીનું મન નિરધાર, સકળ જગ જાણે
સંસાર,
શુંજ ગૂઢાર્થ કહી સઘ રાય, આજ્ઞા લેઈ સુર સહને
ભય.

વિશ્વકર્માને કરવા જાણુ, કરશે પુરી પાવન નિર્વાણુ,
કુશ દાનવનું રથાનકે જેહ, નારદ મુનિ નિરધાયું તેહ.
તેણે સમે જરાસંધે રાય, સૈન્યતણી સંખ્યા ના થાય,
અનેક દેશના અસુર ભૂપાલ, દીસતા તે કૃતાંત કાળ.
જરાસંધની આથે ચોદ્ધ, નગર મથુરા કીધો રોદ્ધ,
કૃષ્ણ કહે ચાપ વ પ્રત્યે વાત, આપાપણે બુવન રહો
તાત.

એ આળ્યો સત્તરમી વાર, અગણિત મૈન્ય લેઈ નિરધાર,
હજારને કહે જગદાધાર, એને લેઈએ વારોવાર.

એ સાથે યુદ્ધનું નથી કામ, સાવધાન તમો થાને રામ.
 આપણુ જઈએ રણમાં આ વાર, યુદ્ધ કરીએ વિધિશું
 નિરધાર,
 જરાસંધ સાથે જે દળ વહે, દક્ષિણ દિશા ભણી લેવો
 તેહ.
 આપણુ પળશું કરી રણક્ષેત્ર, એ કેડે થાશે સૈન્ય
 મમેત,
 દક્ષિણ સાયર તટ લઈ જઈશું, સમય હશે તેવું ત્યા
 કરશું.
 એમ કહી હરિ ને હનુધર વીન, યુદ્ધ જરવા સજ થયા
 રણધીર,
 ઉગ્રસેનના યાદવ જેહ, ગદ મથુગ સાથવળે એહ
 એવું કહીને બાધવ બેઠ, રણ મંડપમાં આબ્યા તેય,
 ધનુષ તણો કીધો ટકાર, શૂળ શબ્દ કર્યો જગદાધાર
 ચક્ર સુદર્શન લેઈ તેણી વાર, થોડ તણો વાળ્યો
 સહાર,
 અએ થાએ મત્રે જત્રે, જેમ કરસુરામ સહઆર્જુન
 ક્ષેત્ર.
 સણ કર્પણ લણી લીધુ નાથ, બાઘેવે દેખાડયા હાથ,
 કાટ કટી રવી મહાગ્રી ચૂર, રણમાં થોડા કીધા ચૂર,
 (જેમ) સવિતા પ્રકટે તિમિર પળાય, જગત્ર ધ દળ
 તેમ અટવાય

જેમ કેા કેસરી પ્રકટે વન, મદોમન્ત ગજ થાય
 પતન,
 તેમ હરિ હળધરનું યુદ્ધ જેહ, જરાસંધ ભે પામ્યો
 તેહ.
 પોતે યુદ્ધ કરવા સજ થાય, તવ રથ હાંક્યો
 વૈકુંઠરાય,
 જરાસંધ તવ પૂઠે ધાય, હરિ હળધર રથ હાંક્યા
 ભય.
 પાછળથી સુખે કહે જૂપાળ, કાંહાં નાશી જશે
 ગોપાલ.
 ગોકુલમા ચારતો ગાય, આજ થયો મથુરાનો રાય.
 એમ કહેતો તે કેહે ધામ, કૃષ્ણ જળભદ્ર નાઠા ભય,
 વિન્ધ્યાચલ ચડ્યા મહારાજ, સૈન્ય સકળ તે આન્ધુ
 વાજ.
 જરાસંધ ભય આણી મન, પાછળથી આન્ધો
 રાજન,
 કેટલાક મારગમાં રહી ભય, શું કરશે જરાસંધ રાય.
 એની સાથે આવ્યા આજ, સૈન્ય ગુમાન્ધુ ગઇ કુળ
 લાજ,
 વિન્ધ્યાચલથી બાંધવ બેહ, ગોમત રેવત આવ્યા તેહ.
 પૂઠે થકો જરાસંધ રાય, ચઢતા દીઠા પર્વત રાય,
 શિખર ઉપર ચડ્યા ભગવાન, શંખ નાદ કયો
 રયામળવાન.

એન્ધ જન્મલેખનું સેક, ગિરિ દમનું દુરું છે તેક,
મદા! પવન પ્રકટયો તે વેળાએ, ગિરિ કોણે નવ ચક્રવ.
તે રાતે ન્યાં સમુદ્ર ચોર, હાસ્યમતિ પુરી પ્રકટી
ચાર,

વિશ્વકર્માએ રચના કરી, પાવન નિઃશ્વી દ્વારા પુરી.
કનક પ્રમાદે માણેક જડીયાં, વિચિત્ર સ્તંભ વિધિ
કરી ઘડીયા,
કદાચિક મણિ ગોળ જાળીયાં, એકવીથ ભૂમિ મદિર
માળીયાં.

મણિ નારણ છે દારો હાર, બાર ચોળન નગરી
વિસ્તાર,
અનંક અમૃતિ સામગ્રી ઘણી, અકળ અબાહ લુવનમાં
મણિ.

કીધું કામ દુર્વાસા વાસ, કલ્પવૃક્ષ સઘળે અવાસ,
નિવિધ રથના વાઘી રથી, ચિત્ર પુતળી માણેક જડી.
અંત ધાતુનો દોઢ વિશાળ, ચોહો દારે રાખ્યા
રક્ષપાત,

વેકુંઠથી ચોખા થન ગણી, તથા લોક જોવા દર્શણી.
સંગમ ગોમતિ પાવન તીર, ચોહોગમાં સાયર ગુણ
ગંભીર,
માયા વેળુવી જત્રે કરી, જે જન વસતા મથુરા પુરી.

રાત્રી મધ્યે તેણી વાર, દ્વારામતિ આણ્યા નિરધાર,
જાગ્યા જાદવ કરે વિચાર, વૈકુંઠ આળ્યા શું નર
નાર.

શ્રી કૃષ્ણ ચરિત્ર જાણી સર્વ, મૂક્યા દેહાદિકના ગર્વ,
ઉત્તરેન સહુ આશ્ચર્ય થાય, ગૃહ સંપત્તિ કાણે ન
લેખાય.

દીવ્ય વસ્ત્ર આભૂષણ પરિધાન, યાદવ કીધા આપ
સમાન,

ગોમત ગિરિ ઉપર ગોવિંદ, સમુદ્રે જાણ્યા પ્રેમાનંદ.
પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપ સમુદ્રે ધરી, પ્રેમે પૂજ્યા આવી હરિ,
વરુણ દેવ આળ્યા તે વાર, મણુમ્યા પદ શ્રી જગદાધાર.
આળ્યો ગરૂડ રત્ન લઈ અપાર, સમુદ્રે આપ્યા
અમૂલક હાર,

ગરૂડાગ્ર થયા ગોવિંદ. હશે દિગ્પાલ સાથે છે જેહ.
કુશસ્થલી આળ્યા કરુણવંત, કેશી હૈત્યનો આણ્યો
અંત,

વૈકુંઠ પ્રત્યક્ષ પામ્યો તેહ, મુક્તપુરી દારિકા થઈ એહ.
જય જય કાર થયો તે વાર, દ્વારામતિ વસ્ત્રા મોરાર,
શુકલ ઠહે પરીક્ષેત સુણો, એ મહિમા મથુરાપુરી
તણો.

પ્રેમે પ્રીતે સાબળશે જેહ, મન વાંચિછત ફળ પામે
તેહ,
શ્રીકૃષ્ણ ચરિત્ર (ગુણ) કહ્યું ન જાય, તો તેની શ્રી કહ્યું
સંખ્યાય.

એ આખ્યાન ગાયે નરનાર, મીતે યહ પારાયે મોનાર,
ફળ સ્તુતિ મહિમા ના કહેવાય, તણે પુરુષ પાવન
થાય

થોતા વડતા પૃથ્વીક જોડ, શ્રી હરિ ચણું પામશે તેડ,
આર પદાર્થ પહોચે આશ, જે ગાય હરિના રાસ

વલખ.

રાસ ગાયે કૃષ્ણ લીલા, ગ્રેમે નરને નાર,
અતુલુંજ યહ જશે વૈકુંઠ, માનજો નિરધાર

-૧૭૩. ૩૧ મુ. રાગ ધન્યામી.

મથુરા મહિમા ગાયો સાર, શ્રી ગુરુ દેવ સંત
આધાર,
જિહ્વાથી જોલી જગ માત, યથ વિસ્તાયો છે
સાક્ષાત.

પહિલ કવિ મા દેશે દોષ, તમે તણો છુ મેવક
દાસ.

અન્તણે કયો કયા વિસ્તાર, કહેવડાવ્યુ દેવ મોગર
અદ્ય મતિ હું દીન અપાર, હરિજન મારી કળે
નાર.

તમ સગ પામવા આશ, તે માટે કીધો અભ્યાન,
દેવજી ગુ. ૧ કહે દેવવદ. ૧ પૃષ્ઠ (૪૧) મુજને
રાખો પાસ.

માથું જન્મ જન્મ અધ્યાસ, ગાવા શુષ્ક શ્રી અવિનાશ.
 શ્રી હાલ્યમપુત્રી ઉત્તમ સ્થાન, ત્યાં મુને કૃપા કરી
 લગવાન.
 કહેવડાવ્યે મથુરા મહિમાય, હૃદયે રહીને યાદવરાય.
 યોગ શૃંગાર અધ્યાત્મક જ્ઞાન. કેવળ લક્ષિત રસ
 લગવાન.
 પ્રેમ ધરીને ગ્રહણે જેહ, મુહૂર્ત રૂપ થાયે નર તેહ.
 કવિ કુળ જાત વર્ણવું એ કાજ, કેશાધ્યક્ષ ભારે
 મહારાજ.
 તેના પુણ્ય પ્રતાપે કરી, ભવમાગર અમો જાશું તરી.
 લોક સાજન ને લોક જ્ઞાત, શુદ્ધ શૂદ્ર અમારી નાત.
 (શ્રી) શુદ્ધ કલ્યાણ કીધું મમ સાર, કીધો વૈશ્ય નામ
 અધિકાર.
 આપી વાણી કયો કુપ એહ, શ્રી વલ્લભ કુળમાં
 ગોકુલરાય.
 તેમાં પુરુષ પુરુષોત્તમ રૂપ, + + સત્ય સ્વરૂપ.
 તેના ચર્ણ પ્રતાપે કરી, શ્રી કૃષ્ણ લીલા વિસ્તરી.
 દાસ કેશવ કહે કરજોડ, નારાયણ ભવ ગાંધન છોડ.
 સંવત સત્તરસે તેત્રીશ સાર, અપાઠ સુદ દ્વિતીયા
 ચન્દિવાર.
 પૂરણ કર્યું એ આખ્યાન, મથુરા મહિમા શ્રી લગવાન.
 દ્વારાનિની લીલા જેહ, શ્રી શુક વિસ્તારી કહે એહ.
 પ્રાકૃત મહિમા બુધ અનુસાર, દાસ કેશવ કહે કયો
 વિસ્તાર.
 વૈષ્ણવ સંતતણે પ્રમાદ^૧, શ્રી કૃષ્ણ લીલા પૂજનાદ.

કવિ રાજે ભક્ત

દૂતી સંદેશની બોધ વચન

અંગારનાં પદ.

સવયા -વાતલ ચાલ છુસ દી.

(મનહર, કે કવિતના પણ ગવાશે)

૧

દૂતી—આવ જોરી વાત એક, કહું તને કાન માહે,
 શામળુ સનેહી તેડે કાએ કાગી થાય છે. ^૧
 આવે તો આવ નીતર, ^૨ ઉત્તર તૂ આપ મને,
 દા'દી ઉઠી એમ કે'ની, વાએદે શું વાય છે
 ઊઠની ઉતાવળી તૂ, આખણુ પે'ર અગે,
 વાતના વિચાર માહે, રાત વહી જાય છે,
 એ દાસ રાજે પ્રભુ તેડે, આજસનું કામ નથી,
 ચોપ કંગી ચાલ વેહેલી, વા'ણુ વહી જાય છે.

૨

હરિ સાથે હેત નથી, રાજતી તુ કાએ હેલી, ^૩
 એમ આવ્યા લાગ માહે, કાએ ખૂએ હાયથી.
 દાવ આવ્યુ ડોરુ દેની, વાત ન વિચાર બીજી,
 મુખ ઘણુ પામેશ જો, ચમળાના સાયથી.

સૂતી કાએ જાગની તુ, કઠ તેને લાગની તુ,
 સખણુ સતોઠ થયે માન મારી વાતથી.
 એ દાસ રાજે પ્રભુ માથે, પ્રીત રૂડી રાખ ભુંડી,
 કાએ હીંડે નાશતી તુ, આવા રૂડા નાથથી.

૩

૪

રાધિકા—દ્વતી દહાણ જોની, કહ્યાનું તો કામ નથી,
 હેએ હશે હેતું તુ તુ, હરિ પોતે આવશે.
 મીઠે મીઠ મળ્યા વિના, માને નહીં મન માફ,
 શામને સનેહ હશે તુ, બંદેશાશુ ટાહાવશે.
 કળી કરા પુરા માહે કહ્યું કેનૂ માંનીએ
 નહીં,
 લોક તુ એ લખ વાત, સાચી જૂઠી લાવશે.
 એ દાસ રાજે પ્રભુ વિના, પ્રેમ નહીં ઉપજે તે,
 ગળશે તુ હેતે હાથ ઝાલીને બોલાવશે.

૪

દ્વતી—જૂઠી ભલા કેરી વાત, તે તુ ભાજગડે થાએ,
 મુઠામુઠ કરે તે તુ, માકડા શા માનવી.
 નવસુ નદીઓ આવી એકઠી તુ એમ મળે,
 ઠામ ઠામ તેડવાને જાએ છે શુ જાનવી.^૧
 રાજ કરે રાજવી તાં, આગેવાન હુએ આગે,
 જમાદાર કેહેવા જોઇએ, સૂધા સૂધ સાનવી.

એકાચરાગે પ્રભુનું, વિચાર્યાએ છે જ એવું,
અમ માથે એવડું તે, શો કરે છુ તાંતરી.

૫

શધિકા—વાત તુ વીવેકની, કરે છે દ્વતી તુ તુ ધણી,
પણ રયામના સનેહની તુ, વાત નથી જાણતી.
ધરમની વાત જ, બોલ દે' માગ્યે
માઝં કહ્ય માન જૂઠી, રે'તી પણ તાણની.
જાડી ગણી મને એમ ગીખે છે મૂંઝતું તે,
જ્યારે ત્યારે તેની વાત આવ છે વખાણતી.
એકાસ રાજે પ્રભુ તણી તૂ તે ધણી કામગીરી
કાકરા કઠાવશે એ, પારે પારે હાણતી,

૬

દ્વતી—કા'નજના કાકરા તૂ, કાઢવાને ભવો મળી,
બેસી રહે રે બાપડી તૂ બજ એ દેખાડતી.
જેર કરી જીભ કરે, જાણૂ તાડ જાણૂપણૂ,
છાડશે આલેખ દે'ની, એવૂ શુ તગડતી
વઢવાની વાત કરે, મદના મચ્છર માહે,
'મુઠામાથી વેણ વળી, વામ વાકા કાઢતી
એ દાસ રાજે પ્રભુ સાથે, એવડું અહકાર
તે શ્રી,
નાથજી તેર છે ત્યારે, ચાલ લાણુ નાડતી.

૭

રાધિકા-તેડવાને તાતી તું તુ, જોરે દૂલી થાય છે પણ,
આવવાની વાત તે તુ, મનમા મારે નથી.
આલને ઊડળ માહે, લેવાને તું તાકે છે પણ, ૬૭
થાકશે પગ તારા એમ, થાકેશ મથી મથી.
લવ કરી લખ વાત, કરે તે હું માનું નહીં,
મે તુ તને કહી મારા, મનમાની જે હતી.
એ દાસ રાજે પ્રભુ કહે, રાધિકા દૂતીને મૂઠે,
ચઢાવી એ વાત કહે, તું વળી તારી વતી.

૮

કગધ ઠરીને જોઈએ, જે'શ તુ તે કાઢા લગી,
કાલ પછી કા'ન સાથે, ઘોઘશ જો બાપડી
વાનળીના વેણુ માહે, નેહ ઉપજાવશે તુ,
ધીર ની' ખમાએ પછે, જો એ દયી આપડી.
પવકેલુ પ્રાણ છે ને, જો એ દાદ ઉવકશે,
ગોવદ ગળ્યા છે એવા જેવી ગોળ-પાપડી.
એ દામ નાજે પ્રભુ માથે, એવડુ અલકાર તે શુ, ૧
માંવડીને મગવાને, હેન કરી દે હડી. ૧

૯

કવિ--દૂતીએ કહ્યું જેમ, નાથજીએ કહ્યું તેમ,
વાનળી વનડી સૂધીં ત્રેહે મમી વનમા.

મુનિનાં મુકાબ્યાં માંન, ધ્યાનીનાં ચુકાબ્યાં ધ્યાન,
 મેહે વીઆપીક^૧ કર્યું, માનુનીના મનમાં.
 જળ થળ વન વેલી, રાજેં સહૂ રીઝી રહ્યાં,
 મોર કળાં માંડી રહ્યા, તાંન લાગ્યું તનમાં.
 એ દાસ રાજે પ્રભુજની, કળા તુ અનંત એવી,
 અંખળાં આધીન કીધી, મેહના વચનમાં.

૧૦

માંન તણ માંનુની તે, આવી સહૂ પાછે લાગી,
 વારણાં લે બહાલાણીનાં, વદન નીહાળીને.
 કાળ ને કરોધ ગયુ, હરખ હેયામાં થયુ,
 બ્રાંત સહૂ લાગી ગઈ, ભૂધરને લાળીને.
 મુખ ભેધ મોહી રહ્યાં, કિગ્મૂઢ સહૂ થયાં,
 એવું ચિત્ત નાં કરે જે, જેએ ઘેર ચાલીને.
 એ દાસ રાજે પ્રભુજની, એવી ગત કુણુ લહે,
 પિતાનાં તે પાસે તેડ્યાં, સહુમાંથી ટાળીને.

૧૧

સહુમાંથી ટાળીને, અનેહી રાખ્યાં સુડ^૨ માંહે,
 વેંવારી વિખેરી મેહેલ્યાં, મરૂ માયાં ફૂટતાં.
 પરપંચ કીધા પ્રાણ, પ્રીતનાં પારણાં ભેવા,
 ભેધએ કુણુ હિણું રેછે, લાજ બહુ લૂટતાં.
 મૂધરે તુ ભેદ કરી, બહુકાવી મેહેલ્યાં સહૂ,

બોકડાની પેરે નાહા, નવે નાહ તૂટતા.
એ દાસ રાજે પ્રભુ કેરૂં, ભાવ જોઈ જૂંયા સહૂ,
ફરીને ચુરાસી તાકી, ક્યારે કે જે છૂટતા.

૧૨

છખીલાની છુલ કોઈ, જેરવે જવલુ જોગી,
કે પ્રેમી જન પારખે જે, પ્રેમમા ળડી રહ્યા.
સૂ અનલુની વાત જાણે, મત હીણા મરઘડાં,
તીહુનુ આશરૂ આક, થોડામા ઉડી રહ્યા.
એમ હોરડના ભાગ્યા મન, અગત્ય તે કાથી
કરે,

ગોરના^૧ સખડ લેવા, જ્ઞાનને ગોડી ગદ્યા
એ દાસ રાજે પ્રભુજીના, પેચ કોઈ પારખે,
દીનને કયા કરી જ્યા, હાથ જે જોડી રહ્યા.

૧૩

જે દીન થે કયા માગે, શામળુ તા સાર કરે,
આજ્યાનુ આકા^૨ હશે તા, નાથજી નહીં
મળે,

મનના મરમ જોડા, ગમ ગમ કરે મોટા,
એ ગોવદને નહીં ગમે, શીખને વાકું વળે,
વાગા પેંરી વન માહે, ગળવાને જાએ રોળે,

એમ રાણુ થાએ કેમ, રાંક ઈને નાં રળે;
એ હાસ રાજે પ્રભુજીને, લેટવાનું ભાવ રાજે,
લેટે ત્યારે ભૂધરુ જો, અંગનું આપુ ગળે.

૧૪

એ આપુ^૧ ટળે અંગનુ તુ, રંગીલાનું રંગ લાગે,
આઘાં આવી ઉસરે તુ, લાલ તે શું કાઢશે?
એ જીવના સટાની વાત, નેહમાં ન ચાલે ધાત,
વાંક હશે પોતાનું ને, કુટુંબે માથે વાગશે;
હવડાં તુ લેહેતા નથી, મુઠે તે શું કહીએ
કથી,
શાંમજીશું સાણુ નથી, જે કાંહાં તરાડશે;
એ હાસ રાજે પ્રભુ વિના, પ્રાણુ જો જો
પ્રાહાસશે,
અંતં સમુ આવશે ને, નાથજીશું નાડશે.

૧૫

રંગીલાનું રંગ જોઈ, ડાહ્યા બહુ ડગમગ્યા,
પ્રેમીને તુ પ્રેમ દશા, પ્રીતે જીએ પારખાં;
મોટી મોટી વાત કરે, જગ દશા ધ્યાન ધરે,
મલાં ને ભૂંડાં હેત, જણાએ આ વારકાં;
કો વહે ત્યારે વાડુ લાગે, વહે ત્યારે નાથે આઘા,

માથા વિના હુએ તે, સહે શબદના મારકા.
એ દાસ રાજે પ્રભૂ ત્યારે, પ્રીત કરી પારખે ન,
ખોડા જણાશે ત્યારે, સહૂ નર નારકા

૧૬

ભૂધરે જે ભોળળ્યા તે, ભટકશે ભતળમા,
ઉઘે મુઠે ભટકશે, વાગોળો તે થઈને;
માલ જેના દાટયા રહ્યા, સાધ મુખ
નવ ગયા,
ભોમી ભણી ભાળશે તે, ઉઘે માથે રહીને;
કામ જે કરે સીદા^૧, સાધો રીતે થશે ખ્યારા,
રાખે ખેડુ સુધા ખેડશે ને, છુટશે તે વહીને;
એ દાસ રાજે પ્રભૂ સાથે, પ્રીત કાઈ કરૂં પેહેલી,
હરિના કેા હગિજન, ખસી રહેશે કહીને.

૧૭

દેહેનારા તું કે'છે સૂધા, સાધ એ શબદમાહે,
પ્રીછે નહીં પ્રાણ તેને, શીખ તે શી દીજીએ;
હરિ નામ હેત કરી, હૈયામાહે રાખીએ ને,
ગુરૂ કેરૂં જ્ઞાન લેઈ, ગાળ્યું પાણી પીજીએ;
મરણ તુ માથે ગાળે, જોર કરૂં તે ન છાળે,
જેણે અવતાર અપ્યું, તેથી કેં બી'જીએ,

એ દાસ રાજે પ્રભુ માથે, માણુ રાખુ
સમજીને,
માધની સગત કરી, લાલ ઘણુ લીજીએ.

૧૮

લાલ લેવા તાકુ તુ તુ, સાધની મંગત કરે,
પાખડને પગ્ગરે, મન ધરે મહાવજી,
સતજીરે સુધા સેવુ, હોતે કરી હૈયે રેવુ,
અત કળુ ગણુ રડુ, સીવનુ મુભાવજી,
પતિવ્રતાપણુ ગણુ, વિવિધાગ^૧ કાઢી નાખુ,
ત્યારે જશે તન થકી, તરવેધી^૨ તાપજી,
એ દાસ રાજે પ્રભુ માથે, પ્રેમ રાખી
પરણુમુની^૩,
દુર્લભ દેહકી પામ્યા, આગ્યુ રડુ દાવજી

૧૯

દાવ આગ્યુ ડો^૪ દેની, હરિની લગત^૫ માહે,
જઠા એ જગત સારે, મૂકીએ નહીં નાથને
સૂખજેથી પામીએ તે, દુખ ધણુ વામીએ ને,
તે જ કામ કીજીએ એ માન મારી વાત ને.
નાથજી મનેહ રાખુ, સિલુ લે તપ્પા તાકુ,
વેતુ મેહેલુ વાટમા એ, સમાગીના સાથને.

૧ ઉત્તર વિચાર નકાર વિચાર ૨ ત્રિવિધિ ૩ પ્રણમોત્તે

એ દાસ રાજે પ્રભુ વિના, પાર નહીં પામુ
તમે,
હૃદ્યામાં વિચારી જૂઠું બુધ એ અઘાતને.

૨૦

બૂધને એ બોધ ઠર, રાખદની શોધ ઠર,
શાંભશું સનેહ રાખુ, ઠાજ સહુ સીઝશે.
હરિ ભણી હેતે ધાઉ, પ્રેમી શે પ્રેમે ગાઉ,
સૂધુ રગ દેખશે તુ, આકરા તે રીઝશે.
જે પ્રેહની બાણશે વાત, આકુત આવશે નાથ,
પાછી પાની નહીં કરે, એ કળી જોવા
બીજશે.

એ દાસ રાજે પ્રભુ પછી, પળકયાની પૂઠ
મૂકે,
હેવા માહે હરખ ગણે, ભાવ જોઈ લીજશે.

૨૧

ભાવ જુએ બુધતે તુ, આવી મળે આ ધડીએ,
વાર ન લગાડે બહાણુ, એવી એની દેવ છે.
જા આવીને ખોતે વસે, તેને ખેલા સુધા
કેશે,

સાચનું સનેહ હશે તુ, સુધા હેવા દેવશે
વચન વિચારૂ હેશે, એને મૂકી ઠાંહા જેએ,

૧૧ બીજા કુહુને સેવીજા કેા, જોયી મોહુ દેવ છે
 જો દાસ રાજે પ્રભુજને, કેા ગ્રેમી જન
 પારખશે,
 પહવી તે પામશે જે, સૂધે મને સેવશે

૨૨

સૂધે મન સેવ્યા વિના, કામ કેમ થાજે
 કુહુની,
 લલોપતા કીધે કેમ કા'નજ તે આવશે.
 જે જપ તપ કરે, કે બેઠા ધ્યાન ધરે,
 સહુ વાત સાચી પણ, ગ્રેમને તે કાવશે
 મુલાવ^૧ એવુ થામજીવુ, હમેશા હૂં જાણુ
 છું એ,
 જેવુ ભેશે હેન તેને, હસીને બોલાવશે
 એ દાસ રાજે પ્રભુને તે, વહાલપણે વશ કરે,
 સૂધા થશે વાચુ તે એ, લેહેરીને તે લાવશે

૨૩

એ લાખીજીને લાવશે તે, જાદુ લેશે અતિ ઘણુ,
 મેહેમાન થશે તેવુ, તે મહુ કેાઇ જાણુશે,
 હરિને જે મળ્યા હશે, ગગ તેવુ બીજુ થશે,
 છાની રહે નહીં છત, હરિ જેને મુહુલે^૨ માણુશે.

મુઠે નહીં કહે તુહો, મરમ લેહેવાશે સહૂ,
એવી ગત પ્રેમની કે, પ્રેમી તે વખાણુશે.
એ દાસ રાજે પ્રભુજીને, કેળવે તે કળા જાણે,
બીજા તુ અજાણ્યા વાત, હોયે ઊઠી તાણુશે.

૨૪

હોએ ઊઠી વાત કરે, હૂઠ થે હુકતા ફરે,
લાવના ભગતનું તુ, લેદ નથી જાણુતા,
વચન પોતાના યાપે, અરથ બીજા ઊઠાપે,
મન મુખી માનવી તે, મરે પખ તાણુતા.
અંતઃકરણ આપુ રાખે, મંજત દરવા તાકે,
જ્યારે ત્યારે વાત કરે, પોતાની વખાણુતા.
એ દાસ રાજે પ્રભુ કેમ, પ્રેમ વિના પાસે આવે,
સંસારમા સઘળે એ, હીડે ન થ જાણુતા.
જાણીને શું જોશું નાથ, ^{૨૫}હું તુ મહા અપરાધી,
લકિત ના તારી સાધી, મોડુ માડે વાક છે.
કામીને કરોધી બહુ, લોભ ને લાલચ સહૂ,
આપદા અનેક કરે, તુહો જાણે રાક છે.
દયા કરે દીનાનાથ, હરિ હવે ગાણુ હાથ,
દોરીને દિશા દેખાડુ, અંધને શું આખ છે ?
એ દાસ રાજે પ્રભુ હવે, દીન જાણી દયા રાખુ,
મૂખડું દેખાડુ ઠાઠી, તુ તુ આઠો અંક છે.

, ૫૮ ૧ હું આ રાગ, ચાલ ગરબાની.

મને પાર ઉઠાડે, પાતળીયા,

મને ત્રીભોવનમા તારૂં રે, પાતળીયા. ટેક.

સવસાગરનું લે નીવાડું, ગળવંત ઝાતુ બાહે,

આબ્યા આશરે જિગારૂની, વિચારૂ છ કા જો રે
પાતળીયા

વેળુવ તાગળું હેત્ય સહારણ, મહિમા ગહું લમાડું,
મોહુ મહિમા લઈ રહ્યો છું, કરને નિભાવ માડું રે.

પાતળીયા

પતીત ઉધારણ લે નિવારણ, પત્થર તારણ હું હું,

હું તાન ગૂણ ગળે જોવડ, અવગુણગારૂં હું હું રે
પાતળીયા.

શરણે આવી શીસ નમાવું, સ્વામી કબૂલી માણે,

રાજેના પ્રભુ અંતર બામી, દયા કરૂં હું ખૂ જાણે રે
પાતળીયા.

(૧)

દ્વાદશ મહિના—રાગ માળવ, ચાલ ગરબાની

૧

આ કાર્તિક માસે કાનજી, સાહેલી રે.

સખી શે અપરાધે શ્યામ, ગયા મુને મેહેલી રે.

આ અવગુણ મારા શ્યા વસ્યા, સાહેલી રે,

જે હરિજો ઉતારું હેત, ગયા મુને મેહેલી રે.

એકલકા અન્ન ભાવે નહિ, સાહેલી રે,
 એ મોટું દુઃખ મહારાજ, ગયા મુને મેહેલી રે.
 કોણ આગળ કરીએ ગોઠડી, સાહેલી રે,
 તે સાહે હૃદય માલ્ય, ગયા મુને મેહેલી રે.
 કઠણ થયા છો કહાનણ, સાહેલી રે,
 કેમ તણયુ ગોકુળ ગામ, ગયા મુને મેહેલી રે.
 તે વૃંદાવન જાણું થયુ, સાહેલી રે,
 જે હરિએ દેખાડ્યો ગસ, ગયા મુને મેહેલી રે.
 કાર્તિક કંઠે કહાડ્યો, સાહેલી રે,
 મારા દિલમાં કંઈ કંઈ થાય, ગયા મુને મેહેલી રે.

૨

આ માગશરે મથુરા ભણી, સખી આવું રે,
 કોઈ બંધ પ્રભુજની પાસ, સંદેશો કહાવું રે.
 દુઃખના દાંડા કેમ જશે, સખી આવું રે,
 મારે ઘડી પળક જુગ થાય, સંદેશો કહાવું રે.
 આ ઘર ધંધો ગમે નહીં, સખી આવું રે,
 માફં ચિત્ત પ્રભુની પાસ, સંદેશો કહાવું રે.
 વૃંદાવનમાં શીદ જઈએ, સખી આવું રે,
 ત્યાં મોરલી વાશે કોણ, સંદેશો કહાવું રે.
 બાણી થઈ કુણ ઘેરશે, સખી આવું રે, ||
 મો માગ્યા દઈશું દાણ, સંદેશો કહાવું રે.
 હસીને કોણ બાલાવશે, મળી આવું રે,
 કોણ કરશે નેણ કટાસ, સંદેશો કહાવું રે.

માગશરે મોહ મમતા તણ, મળી આવું રે,
ઓ લવન નંદ કીશોર, મંદેશો દહાવું રે

૩

૧૫૫૫

પોષે પ્રભુ મૂંડી ગયા, શો દાવો રે,
ફળે નંદ જશોદા માત, હરિ અહીં આવો રે.
જમનાભમા કટો પડયો, શો દાવો રે,
તે કાળી નાગને કાજ, હરિ અહીં આવો રે
આ ધેન ચરાતી ઘેર આવતા, શો દાવો રે
કરતા તે નવલા ખેલ, હરિ અહીં આવો રે
તમે જાહવ અમે આહીરડા, શો દાવો રે,
પણ લોક લાગને કાજ, હરિ અહીં આવો રે.
જમનાભમા ઝીલતા,^૧ શો દાવો રે,
માથા ચીંટ હરવાને કાજ. હરિ અહીં આવો રે.
બહાલા તે વેરી થયા, શો દાવો રે,
ના કીજે નાથ નીલાન, હરિ અહીં આવો રે
પોષે પ્રેમદા વલ વલે, શો દાવો રે,
ઓ લવન નંદકીશોર, હરિ અહીં આવો રે

૪

આ માહે મળવા નાથને, મન હીસે રે,^૧
હું જોઉં ચોહોદિય વાટ, કહીં ના હીસે રે,

મોરલી સુણવા માહરું, મન હીસે રે,
 મેં શોધ્યા સહુ ગોવાળ, ઠહીં ના દીસે રે.
શીયાળે સુખ સાજારે, મન હીસે રે,
કેમ લયે મોટી ગત, ઠહીં ના દીસે રે.
શું કરતા હશે નાથજી, મન હીસે રે,
મેં શોધ્યું વૃંદાવન, ઠહીં ના દીસે રે.
 આ સ્વપ્નાત્ સરખું ચયું, મન હીસે રે,
 હવે કરીએ કોણ ઉપાય, ઠહીં ના દીસે રે.
 આવડું અમે બાણતા નુ'તા, મન હીસે રે,
 પ્રભુ, વિસાયાં છે છેક, ઠહીં ના દીસે રે.
મહા જેમ તેમ કાઢીયો, મન હીસે રે,
 આ જીવણ નંદ દીશોગ, ઠહીં ના દીસે રે

૫

આ ફાગણમા કહું ફરી ફરી, દુખ કાપો રે,
 આ ગોપી જનના પ્રાણ, દર્શન આપો રે.
 આ વસત આબ્યો વિઠવા, દુખ કાપો રે,
 જીલાળે લયાં ગોવિંદ, દર્શન આપો રે
 આ હર્ષે હર્ષે ખેલીએ, દુખ કાપો રે,
 ફરી ગમવા ગરખી નત, દર્શન આપો રે
 મોર મુકટ કગ મોગલી, દુખ કાપો રે,
 ફડા જંમનાજીનો વાટ, દર્શન આપો રે.
 બહાલા મરુજા વવ વવ, દુખ કાપો રે,
 એમ કઠણ ન થઈએ નાવ, દર્શન આપો રે.

હરજી હવે ઘણી થઈ, દુખ કાપો રે,
 જોશિંત, જોકા જોક, દર્શન આપો રે.
 ફાગણ ફરકે આખડી, દુખ કાપો રે,
 જો જીવણ નંદ કીશોર, દર્શન આપો રે.

૬

આ ચેત્રે ચિંતા કરે ઘણી, સહુ બાળા રે.
 મારી રયામ વિજેગે દેહ, પ્રકટી બવાળા રે.
 વહન કમળ મુકાઈ ગયા, સહુ બાળા રે,
 ના સૂઝે જોકે વાત, પ્રકટી બવાળા રે.
 આ પર્વ તે સર્વે પરવયાં, સહુ બાળા રે,
 આ ધીકી રહ્યા સહુ અગ, પ્રકટી બવાળા રે.
 ઘેલી થઈ ફરે ધામમા, સહુ બાળા રે,
 નહીં કરવા મરખી વાત, પ્રકટી બવાળા રે.
 શુભ ગાતી ગોવિંદના, સહુ બાળા રે,
 વહે નેત્રે આસુ ધાર, પ્રકટી બવાળા રે
 આ શોક સમુદ્રમાં પડી, સહુ બાળા રે,
 તેનું ચિંત્ત રહ્યું ન ઠોર, પ્રકટી બવાળા રે
 ચેત્રે ચિંત્ત કરે નહીં, મહુ બાળા રે,
 જો જીવણ નંદ કીશોર, પ્રકટી બવાળા રે

૭

આ વૈશાખે સહુ વવ વવે, કયા જઈએ રે,
 મારે હૈયે દુખ અપાર, કોને કહીએ રે

ત્રિકમજી તો તજી ગયા, કયાં જઈએ રે,
 પેલા હસશે દુર્જન લોક, કોને કહીએ રે.
 પ્રાણ અમારા પ્રભુ કને, કયાં જઈએ રે,
 મારા જીવણ પ્રાણ આધાર, કોને કહીએ રે.
કઠણ થયા છે કહાનજી, કયાં જઈએ રે,
મારા હજીએ ન જાય પ્રાણ, કોને કહીએ રે.
 આ સૂતું સઘળે દેખીએ, કયાં જઈએ રે,
 આ મોટું દુઃખ મહારાજ, કોને કહીએ રે.
 પ્રેમદા સઘળી વલ વલે, કયાં જઈએ રે,
 છે વિધાતાનો વાંક, કોને કહીએ રે.
 વેશાએ રહ્યાં વેગળાં, કયાં જઈએ રે,
 એ જીવણ નંદ કીશોર, કોને કહીએ રે.

૮

આ જોઈ કા'વે ગોપીકા, કહો હરિને રે,^૧
 શું અટકયા કુળ સાથ, નાવ્યા ફરીને રે.
 શું પ્રોત કરી પલટાઈ ગયા, કહો હરિને રે,
 મળી મથુરા કેરી નાર, નાવ્યા ફરીને રે.
વાંક કાઢી સહુ વળગતાં, કહો હરિને રે,
શું રીસાયા તે માટ, નાવ્યા ફરીને રે.
 અમો અખળાનું શું ગમ્યું, કહો હરિને રે,
 એમ તમને ન ઘટે નાથ, નાવ્યા ફરીને રે.

૧ બીજી પ્રતમા “ આ જોઈ કા'વે ગોપીકા, એમ રહીને રે ” પાઠ છે.

ભેળનીયું એળે ગયું, કહો હરિને રે,
 હું કયાં લગી રાખું ધીર, નાખ્યા ફરીને રે.
 આ વાંક વિના અમો વળગતાં, કહો હરિને રે,
 યું હાડ ગયા છો છેક, નાખ્યા ફરીને રે.
 જેઠે વાટ ભેધ ઘણી, કહો હરિને રે,
 એા છવણું નંદ કીશોર, નાખ્યા ફરીને રે.

૯

આ અપાડ આખ્યો 'હે સખી, એા બહેની રે,
 થાય વીજળીના ચમકાર, મનડું રહે નહિ રે.
 સેજે પિયુ સાંભરે, એા બહેની રે,
 મારા મનમાં કંઈ કંઈ થાય, મનડું રહે નહિ રે.
 બપોયા પિયુ પિયુ કરે, એા બહેની રે,
 મહ માતા બોલે મોર. મનડું રહે નહિ રે.
 દોઢ લાજ મેં પરહરી, એા બહેની રે,
 હું ભઈ પ્રભુની પાસ, મનડું રહે નહિ રે.
 ધીરજ હું રાખું ઘણી, એા બહેની રે,
 વળી હજુ ન આખ્યા નાય, મનડું રહે નહિ રે.
 કોઈ સંદેશો કહેશે શ્યામનો, એા બહેની રે,
 હરિ આવશે આજ કે કાલ, મનડું રહે નહિ રે.
 અપાડે આખ્યા નહીં. એા બહેની રે,
 એા છવણું નંદ કીશોર. મનડું રહે નહિ રે.

૧૦

'આ શ્રાવણ વરસે સરવડે, તે સાલે રે,
 આ ચોમાસાના દિન, કહો કેમ ચાલે રે.
 કુખલ સાથે રસ રમો, તે સાલે રે,
 વળી મૂકી પ્રજની નાર, કહો કેમ ચાલે રે.
 મહેશો ના કહાવીયો, તે સાલે રે,
 જ્યેમ લોક થયા મહાગજ, કહો કેમ ચાલે રે.
 વેરીઠા વાતો કરે,^૧ તે ચાલે રે,
 તે પૂરણ પ્રકટ્યા પાપ, કહો કેમ ચાલે રે.
 અમને કીધા વેગળા, તે ચાલે રે
 તે ચાલે દિન ને રાત, કહો કેમ ચાલે રે.
 અતુર થઈ કેમ ચુકીયા, તે સાલે રે
 પણ પ્રીતે બાધ્યા પ્રાણ, કહો કેમ ચાલે રે.
 શ્રાવણ સુનો હરિ વિના, તે ચાલે રે,
 જો લવણનંદ પ્રિયોર, કહો કેમ ચાલે રે.

૧૧

આ ભાદરવે કહો ભામની,^૨ પ્રજનારી રે,
 તમો જ્યાં જગજીવન, હરિ હું હારી રે.
 આ રમતાં રાઠ કરી હશે, પ્રજનારી રે,
 તે ક્ષમા કરા મહારાજ, હરિ હું હારી રે. ||

“૧ વેરીઠા વહાલા થયા તે નાચે રે” બીજી પ્રતમા છે.

૨ બીજી પ્રતમ “ આ ભાદરવો આ યો ભાવશુ ” છે.

મનમાં બહુ વ્યાકુળ થઈ, મજ નારી રે,
હવે દયા કરો મહારાજ, હરિ હું હારી રે.
કહેશેા તે કરશું અમો, મજ નારી રે,
પ્રભુ રમે રાખતા રીસ, હરિ હું હારી રે.
ત્રિકમણ જો તમે જશેા, મજ નારી રે,
તો વરસે કેમ વરસાદ, હરિ હું હારી રે.
અમો આહીરડાં અકોર ભયોં, મજ નારી રે,
તમે દીનાનાથ દયાળ, હરિ હું હારી રે.
ભાદરવે બૂધર ના મળ્યા, મજ નારી રે.
ઓ જીવણ નંદ કીશેર, હરિ હું હારી રે.

૧૨

આ આશોમાં હરિ આવશે, વનમાલી રે,
આ કરશું હરિને ભેટ, આજ દીવાળી રે.
વદલજ ગોપી જન તણા, વનમાલી રે,
હરિ આવ્યા એકાએક, આજ દીવાળી રે.
વાટ જોતાં બહાલો આવીયા, વનમાલી રે,
વળી ઘેર ઘેર મંગળ ગાય, આજ દીવાળી રે.
ગોપી સહુ હર્ષે ધણું, વનમાલી રે.
મારે હૈયે હર્ષ ન માય, આજ દીવાળી રે.
સુખ થાતા સહુને થઈ, વનમાલી રે,
પામી દર્શન દેવ મોરાર, આજ દીવાળી રે.
સેવ સુવાળી ને લાપસી, વનમાલી રે.
વળી ઘેખર ને કંસાર, આજ દીવાળી રે.

ખત્રીશે રસોધ કરી, વનમાલી રે,
 વળી છત્રીશે લોજન, આજ દીવાળી રે.
 ઘી તાબ્યાં ગવરી તણાં, વનમાલી રે,
 આ પીરથું પ્રાણાધાર, આજ દીવાળી રે.
 જગજીવન જીએ જમો, વનમાલી રે,
 મારે થાય શરીર સંતોષ, આજ દીવાળી રે.
 ફરી ફરી સુખ નિર્ખતી, વનમાલી રે,
 મારે હુંડે હર્ષ અપાર, આજ દીવાળી રે.
 હવે પ્રેમે પધાર્યાં નાથજી, વનમાલી રે,
 મજ વનીતાના આધાર, આજ દીવાળી રે.
 મનોરથ સૌ પૂરણ થયા, વનમાલી રે,
 વળી થયા તે દ્વાદશ મારા, આજ દીવાળી રે.
 આશીન આશા પુરી સર્વની, વનમાલી રે,
 પ્રાણ જીવણ નંદ દીશેર, આજ દીવાળી રે.
 રાજેના રસિયા નાથજી, વનમાલી રે,
 પ્રભુ પ્રાણ તમારી પાસ, આજ દીવાળી રે.

૧૩

ખારે માસ પુરા થયા, સુણ સજની રે,
 હવે આવ્યો તેરમો માસ. રંગલેર રજની રે.
 ચોળાં ચોળાં વીણા ગુ થીએ, સુણ સજની રે.
 મેં તો માણેક પુર્યાં ચોક, રંગલેર રજની રે.
 સોળે શણગાર ચોલતા, સુણ સજની રે,
 મેં તો આજણુ ધરીયાં અંગ, રંગલેર રજની રે.

મોતિડે થાળ પૂરાવીએ, સુષુ સજની રે,
 હું તો વધાવવાને જાઉં, રંગલેર રજની રે
 સહુ સંખીએ ટોળે મળી સુષુ સજની રે,
 હું તો હેતે ગરબા ગાઉ, રંગલેર રજની રે.
 દુઃખના દિવસ જતા રહ્યા, સુષુ સજની રે,
 મને સુખ આપ્યા અપાર, રંગલેર રજની રે.
 બાર મહિના પુરા કહ્યા, સુષુ સજની રે,
 તેરમે કહ્યો પ્રમાણ, રંગલેર રજની રે
 સકળ મહા સહુ માનજે, સુષુ સજની રે,^૧
 નગીને કઈ પ્રણામ, રંગલેર રજની રે
 રાજેના રસિયા નાથજી, સુષુ સજની રે,
 પ્રભુ પ્રાણ તમારી પાસ, રંગલેર રજની રે ૧

વૈરાગ્ય બોધ.

કેડળીયાને નાગે.

કારજ તાકે વનુ, તુ હરિ જાનુ દીર ૧૮,
 હરિ જાનુ દીગત, વાન ચહું મેહેલુ જીજી,
 કાઈ ન આવે કામ, કહું છુ જેપે ખોજી,
 સ્વખ્યાતર | સ સાર, પાર નહી પામુ તેથી,

૧ આવ જ ગગ, તેમ મનનમના મહિના કવિ ગણ્યો.
 ઉભક્તના કરસા હાથે આવ્યા જતા, તેન પાડાતર મેગવતાં
 મરણે ન જણ્યો છે આ મધ્ય મોટા છે, ત્યારે તે બધું
 નાના છે ૨ દિવસ

હેએ ધરૂ હરિ નામ, છુટકો થાએ નેથી,
 કહે રાને કહું સાંભણુ, મુ વાતોની વાત. .
 ને કારજ તાકુ જીવનું, તુ હિં જીવનું દિરાત. ૧
 એ જીહા જગ વેહેવારમાં, કટી મરીએ કાંય.
 કટી મરીએ કાંય, માય કો સગા ન આવે,
 સમે સગા શ્રી રામ, બીજા તુ લોકજ કા'વે;
 આદર દીએ અનેક, છત કેં દેએ ત્યારે,
 હાકજ મારે કોઈ, આવી હુએ દોહલે જ્યારે.
 કેહે રાને જાણએ હરિ, સમજીને મનમાંથી,
 એ જીહા જગ વેહેવારમાં, કટી મરીએ કાંય. ૨.
 કા એ ખુઉ હરિ હાયથી, કહું છું વારો વાર,
 કહું છું વારો વાર, પાર નહીં કોઈ ઉનારે,
 એ જીહુ જગ વેહેવાર, ગમાર કા ગોયાં મારે.
 સાચી સાંભળ વાત, હાથ તુ હરિને રાખે,
 એહ વિના કેં દેવ, ન રસના દુલ્લ દાખે.
 કહે રાને રાખુ રૂઢે, એ સસારમા સાર,
 કાંએ ખુઉ હિં હાયથી, કહું છું વારો વાર. ૩
 મારું મારું શું કરૂ, બેઠા મારગ માહી,
 બેઠા મારગ માહી, મનમા જીઉ વિચારી;
 રહેવાનું નહીં કોઈ, જવાનું મહુ નર નારી,
 સાને જાણુ પાળ, કાળ નહીં મેહેલે ક્યારે,
 ઝઠપી લેશે નેટ, ૧ ને એ જ્યારે ત્યારે,
 કહે રાને હરિને જાણુ, કેહેશે કહું ન કાંય,

માફ માફ ઠા કરે, બેઠા મારગ માહી ૪
 એવું સુખ સસારનું, જેમ સ્વપ્નાતરની વાત,
 સ્વપ્નાંતરની વાત, રાતમા મુજો^૧ દેખે
 બાગે ત્યારે જુઠું, ન આવે એકૂ લેખે,
 એ મન બાગે દાઝ, કાજ નહીં એકૂ સીએ,
 મનમા નાથે નાર, રાઉર કે એમ ન રીએ,
 કહે રાજે સહુ કારમું, કાઈ ન આવે હાથ,
 એવું સુખ સસારનું, જેમ સ્વપ્નાતરની વાત
 માફ માફ શું કરે, ભજની હરિનું નામ,
 ભજની હરિનું નામ, કામ સહુ તેણે સરશે,
 સાચુ સાચા માંદા, જુદું જુઠામા કરશે,
 સોનું સોનામાંદા, કુડીમા કુડી ભજશે,
 તેમ સાભળ કહું વાત, ખોટું ખોટામા મળશે
 કહે રાજે સહુ કારમું, આ માયા મેડી ધામ,
 માફ માફ શું કરે, ભજની હરિનું નામ.
 ભવ સાગર બૂધર વની, કુણું ઉતારે પાર
 કુણું ઉતારે પાર, વિચાર હેયામા ભાઈ,
 માત પિતા સૂત નાર, જગત એ જુઠું સગાઈ,
 મૂઠે મીઠી વાત, હેયામા હેત ન દીસે,
 લેવા તાકે લાભ, ત્યારે કે પ્રેમે પ્રીએ,
 કહે રાજે જીવ બાજની. આગે એજ વિચાર,
 ભવસાગર બૂધર વના, કુણું ઉતારે પાર. ૭

કેમ બજીએ કીરતારને, મમતા લાગી મન.
મમતા લાગી મન, વચન મહુ વહેતા મેહેલે,
નીચ દિન માયા માય, મમતા લાગી ખેલે,
લોલે જાયે લાલ, કહીએ થું કહું ન માને,
રૂપેઉ જાધ^૧ ખુએ, કે મુગ્ધ મુહુરને^૨ આને.

કહે રાજે અજ્ઞાનમા, તાવી મેહેલ્યુ તન,
કેમ બજીએ કીરતારને, મમતા લાગી મન
ધર ધધાની ધૂનમા, કુટી મૂઆ કરોડ

કુટી મૂઆ કરોડ કેટલા મુહુડે કહીએ,
આખે દીઠા અનત, પેહેલાનું પાર ન લહીએ,
મુઠે કેમ કેહેવાય, જગત સહુ જોતા આદમુ,
પેહેલાનું નહીં પાર, પછે તો મીટું લાજ્યુ
કહે રાજે બોમી બલી, પણ ખુહુલુ થઈ બરોડ,
ધર ધધાની ધૂનમા, કુટી મૂઆ કરોડ.

સાહામુ સાળે શામળા, તાડ છે આધાર
તાહાડ છે આધાર, કહું હું બીજા કુહુને,
હરી રૂગીને જોઉં, હરિ હ તારા મુહુને,
જેમ જાણે તેમ તાર, વળગ્યો પાલવ તારે,
કર્મ લખ્યુ કીરતાર, હાવે તું તુંજ અમારે
કહે ગજે હરિ સાલજો, કહું છું વારો વાર,
સાહામુ સાળે શામળા, તાહાડ છે આધાર. ૧૭
મૂધર લાગી વાહારમો, હાવે અલે હાથ

હાવે જાણે હાથ, વાત ન વેહેતી મેહેલે,
 આઘ તાહારી ઝોથ, ન લાખે વાસે ઠેલે
 કરજે નાથજી નીલાઉ, હવે ન મામ મૂકાવે,
 જાંહાં તેડું તાહાં શામ, સમે સવારૂ આવે.
 કહે રાજે કહું છું હરિ, માને મહારી વાત,
 ભૂધર ભાગી વાહારમા, હવે જાણે હાથ. ૧૧
 મારે તાહારૂ આમરૂ, અલખ નિરંજન ગાય
અલખ નિરંજન રાય, વાહ કા વાતે હાવે,
 મનમા વાચા એક, વરચુ ભૂધર તું ભાવે
 મૂકી દેવ મોરાર, મન સૂ ધરીએ બીજુ,
 ક્યાં મન રાધા ને રણુછાઉ, મળે નહીં ત્યા ત્રીણું.
 કહે રાજે હરિ તે કરૂ, જે હરિ ગુણ સદા ગવાય,
 મારે તાહારૂં આશરૂ, અલખ નિરંજન ગાય. ૧૨
શામલીઆ તું સાભળે, રક તણી એ રાવ.
 રકતણી એ રાવ, ભાવને કાએ ઉતારૂ,
 માઝી કહીએ મુહે, જે અવગુણ હુએ અમારૂં.
 દુઃખ દાસના ટાળ્ય, ભાળની ભૂધર ભાવે,
 પેહેલા પાળ્યા ગિરઠ, વીસાર્યાં સે જે હાવે.
 કહે રાજે કહું છું હરિ, જાહા તેડું તા આવ,
 શામળીઆ તું સાભળે, રકતણી એ રાવ ૧૩
 શું કીધું સંસારમાં, લેજ્યા નહીં ભગવાન
 લેજ્યા નહીં ભગવાન, અવગની આશા દીધી,

પય મૂકીને પ્રાણ, તાકી તેં તક^૧ પીધી.
 સાધ સગત ગુણ, જ્ઞાન, તણ નિહંકમા બેહુ,
 તે નર જાણે નીરધાર, નરકમા તાકી પેહુ.
 કહે રાજે કૂડ સહુ, માયા સાથે તાન
 સૂં કીધું મંમારમા, ભક્ત્યા નહીં ભગવાન. ૧૪
 હે મન મૂરખ માકડા, હજી વિચારે કાય '
હજી વિચારે કાય, હેત તુ હરિશું કરની,
તજ આપ અહંકાર, જાણીને જીવત મરની
 જાણે છે મમુ મહૂજ વિચારે વેળાવીતે,
વના હરિની ભગત, ર જગતમા કોઈ ન જીતે.
 કહે રાજે મહુ રોષ, તજ વળગ હરિની બાહે,
 હે મન મૂરખ માકડા હજી વિચારે કાયે ૧૫
 ધંધુ કરી ધન મેહેલીએ, ફેકટ કુહુને કાજ.
 ફેકટ કુહુને કાજ રાત હી રઝલી મરીએ
 એ ભારી ભવ મસાગ, પડયા કુહુ કાહાથી તરીએ
 એ મગા ને મસાર, મળે તે સરવે ખાવા,
ભીડ પડયાનુ ભાઈ, મળે નહીં કોઈ નભાવા.
 કહે રાજે કયર યયા, હવે આવ્યા વાજ
 ધંધુ કરી ધન મેહેલીએ, ફેકટ કુહુને કાજ. ૧૬
 હેકટ હુએ વિચારની ઘર સાડ ઘર જાય.
 ઘર સાડ ઘર જાય યાગ કા ગળે ઘેહેવ,
 આગે ઘાય અસુર એન મન ધાની વેહેલ

એ માયાની માંઠ, બાઠ કરવાની બાધ,
 જે જૂઠ ગણુ તે સાચ, સાચ તે જૂઠ મગાઈ.
 કહે રાજે કપરે મમે, કોઈ ન પાણી પાય,
 હેકટ હેચે વિચારની, ધુર સાફ ધર બાય, ૧
 ધર ધધાની ધૂનમા, ધૂળા આબ્યા કેસ,
 ધૂળા આબ્યા કેસ, હમ્મ ઉપદેશ ન લાખ્યુ.
 મૂઠી નિર્મળ નામ, મન માયાશુ બાધ્યુ.
 નેણે ચાલે નીર, સાંભળે શવણે થોડું,
 પછુ તુલે ન બાએ લોભ, હવે મનથી તરછોડું
 કહે રાજે કે જાણની, કાયા પલદ્યુવેશ,
 ધર ધધાની ધૂનમા, ધૂળા આબ્યા કેસ.
 ભળપણમા જૂલી ગીઆ, ગોવદના ગૂણુ ગીત
 ગોવદના ગૂણુ ગીત, ન ગાયા ગળ્યા સવાદે,
 અરથ જડ્યુ નહી એક, મન જૂઠી ઉપાધે.
 કુલબ્ધ કમાઈ કોડ્યું, બધનુ ન મલે સધરૂ,
 ઉઠ્યાની નહી આય ને, ફદવા તાકે કગરૂ.
 કહે રાજે હરિ જન તજી, ને પ્રેતુ સાથે પ્રીત,
 ભળપણમા જૂલી ગીઆ, ગોવદના ગૂણુ ગીત. ૧

૧ પાળના દવિ ગિગ્ધગ્નો કુટણીયો આને મળતો છે.
 " સોનુ લેવા પિયુ ગયા, સુના કરી ગયા દેશ, સોનુ
 મળ્યુ ન પિયુ મળ્યા, રૂપેરી ચઢ ગયા કેસ "

૨ કોટના કામરા. ૩ પ્રેત, ભૂત

હૈયે હજૂ વિચારની, દિવસ ગીયા જહુ આજ.
દિવસ ગીયા જહુ આમ, પાળ નહીં સાજે બાંધી,
વહુ ભાર વેહેવાર, યયા પોઠીને બાંધી.

ત્રાડી નાંખ્યું તન, મન માયાને કાળે,
પણ સાધુ આગળ શિસ, નમ્યૂ નહી કુળની લાજે.

કહે રાજે કહું સાલજો, બીજું આજ પંપાજ,
હૈયે હજૂ વિચારની, દિવસ ગીયા જહુ આજ.

પ્રભૂ ભજ રે પ્રાણીઆ, જેથી છૂટકો થાય,
જેથી છૂટકો થાય એકે મન તેને ધાધજે,

રૂઢીએ રાખી રગ, હરિ ગુણ હરજે ગાધજે
ત્યારે છૂટકો થાય, જ્યારે ભૂધગને ભજજે,

એક રૂઢીએ રાખી રામ, અને બીજું સહુ
કહે રાજે કહું સાલજુ, બીજું નથી ઉપાય,

પ્રભુને ભજ રે પ્રાણીઆ, જેથી છૂટકો થાય, ૨૧
દુર્લભ મનખા દેહડી, હુએ ન વારો વાર.

હુએ ન વારો વાર, માટે કેં હરિને ભજજે,
પરી પ્રજ્ઞશું પ્રીત, રૂઢેમા સુધી સજજે.

ત્યારે થાય કલ્યાણ, જ્યારે કેં કેશવ કહીએ,
વિસારી સહુ પાત, ભરસે હરિને રહીએ.

કહે રાજે સહુ સાલજુ, સાચુ એ ઉપકાર.
દુર્લભ મનખા દેહડી, હુએ ન વાગેવાર. ૨૨

અરજ તુ અપરાધી તૈણી, કા ન ધરે કીરતાર.

ઠા ન ધરે કીરતાર, ઠળા તૂ રાજે મારી,
 અવર મળે નહીં આશ, આશ છે એકજ તારી
 તુ અધમ ઉદારણ નાથ, અધમ તે હૂ અપરાધી,
 તુ ભક્ત વત્સલ ભગવાન, (જે) મે હરિ ભક્તિ ના
 સાધી.

ઠહે રાજે ઠહૂ છૂ હરિ, અમને પાર ઉતાર,
 અરજ તુ અપરાધી તણી, ઠા ન ધરે કીરતાર ૨૩-

અવગુણ જોઈ અમારડા, રજે વિસાડ નાથ
 રજે વિસાડ નાથ, વાત સોસે તે કરવી,
 અપરાધીની અરઠાસ, ચતુર્ભુજ ચિત્તમા ધરવી,
 હુ એહેલટો મહારાજ, રજે વાતે ઉરાડૂ,
 હૂ ખૂડ મોહ જાળ, ફરીને શૂ જડાડૂ,
 ઠહે શોજે ઠહૂ સાભળી, વિકૃત મારી વાત,
 અવગુણ જોઈ અમારડા, રજે વિસાડ નાથ ૨૪
 આ કળજુગ માહે કેશવા, કેમ રાખુ મન ધીર

કેમ રાખુ મન ધીર, તીર તપ્પા ના છૂટે,
માયા મોહ જ જાળ, લોભ ને લાલચ લૂટે
જુઠા એ જગમાહી, પાપડ ને પરપચ વાધુ,
સાચ ને શીલ સતોક, તેનું તુ પંચ ન લાધુ.

ઠહે ગજે હરિ સાભળો, સાસે પડયૂ શરીર,
 કળજુગમાહે કેશવા, કેમ રાખુ મન ધીર ૨૫
 જો તુ તારે તુ તરૂ, ભારે ભવ મ સાર
 ભાવે ભવ સ આગ, પાગ તા હુ કેમ પામૂ,

હવે હારી નેડયા હાથ, ગીમ મામું રહી નામ્યું.
 બીમું ન મળે બળ, બળ એક બળવત તારું,
 જાલ બૂડતા જાહે, આશરૂ નથી અમારૂ
 કહે રાજે હરિ સાબળો, તારૂ છે આધાર,
 જે તું તારે તો તરૂ, ભાગી ભવ સસાર.
 લાજ તને લખમીવરા, ભક્ત વત્સલ ભગવાન.
 ભક્ત વત્સલ ભગવાન, જગત જે નામ ધરાવ્યું,
 તુ નભાવ કર્યાનૂ નાથ, આપણે અવમર આવુ
 આશ કરે છે દામ, પાસ ન મૂકી જાએ
 અમે ઝોથે આળ્યા આજ, રાજ એ નેહ નહાંજે.
 કહે રાજે કહું છું હરિ, મરવ સાબળે કાન,
 લાજ તને લખમીવગ, ભક્ત વત્સલ ભગવાન
કહીએ તે સૂં કેશવા, સહુ જાણુ છું વાત.
 સહું જાણુ છું વાત, નાથ કે નથી અજાણ્યુ,
 અતરજામી નેટ, તમુને તુ પરમાણુ
 તમે છું જહુવર જાણુ, અજાણુ ન એક વાતે,
 તમે તા તા ધાયા નાથ, જાન્યા જા છુણે જાતે
 કહે રાજે કહું સાબળો ચરિત લોવનના નાથ,
 કહીએ તે સૂં કેશવા સહુ જાણુ છું વાત
ભાગી વહારે ભૂધરા, મારે તારી ઝોથ
મારે તારી ઝોથ ગોતરૂ મન જે જાણે તુ,
 તુ લવ લેજે ધાય, ચતુર્ભુજ ચત આણે તુ

કુહુને કહીએ કે'ણુ વેહેણુ સહુ વેતું દેખું,
 સુર નર કોહ તેત્રીય, મૂનિ જન લાખે લેખૂ.
 કહે ગણે હરિ મા'ય કય, કાએ કઠાવે પોત,
 ભાગી વહાટે ભૂધરા, મારે તારી ઝોથ ૨૮.
જે કો સિંહને આશરે, તીહને શિયાલ ન ખાય,
તીહને શિયાલ ન ખાય. જીવ જે સિંહને તેવે.
 શણોગતની ટેક, જાણે તુ જવા ન દેવે,
 તે જોતા જો લઈ જાય, ત્યારે તુ લજ્જા ભાગે.
 પછે વહે વારુ કુણ, તેણુ જી ભારજ ભાગે,
 કહે રાજે રાજે હરિ, તેને કેમ ગાનય
 જે કો સિંહને આશરે, તેને શિયાલ ન ખાય,
 જેમ કે તરણા તરઠના, મૂએ ન મૂકે મામ.
 મૂએ ન મૂકે મામ, હામ કો તે પર ધાલે,
 જો રાખી સકે ન રાક, ત્યારે તે સાથે ચાલે.
 જેને વળગ્યુ જેહ, તેને તે જોમ નભાએ
 તેમ લીહ પડે ભગવંત, કેમ તૂ મૂકી જાએ.
 કહે રાજે રાખી લીએ, નીર ન મૂકે ઠામ,
 તરણા જોની તરઠના, મૂએ ન મૂકે મામ.
 જે જળ તારે લાકડા, પોતે પોખ્યા માટ.
 પોતે પોખ્યા માટ, કાઠને કંહીએ ના જોજે,
 પત્થર જાએ પેઆલ રહુએ પાણી કોનોતોલે,
 પોતાનાને જોમ, સહુકો રાખી લે છે

જેને વળગ્યું જેહ, તેને જવા દે છે,
 કહે રાજે તે રૂખડા,^૧ માથે પાડી વાટ.
 પણ જળ ને તારે લાકડાં, પોતે પોખ્યાં માટ,
 અમને આ સંસારમાં, એમ તું રાજે રામ.
 એમ તું રાજે રામ, જેમ પ્રહલાદને રાખ્યું,
 ને દુઃખ હેતુ હૈય. ત્યારે તે ચીરી નાખ્યું.

જેમ દ્રોપદીની લાજ, રાખી સહુ સભા માંહે,
 નવમુ, નવાણું ચીજ, ચતુર્થુંજ પૂર્ણ તાંહે.

કહે રાજે પ્રહલાદને, સળણુ રાખ્યું શામ,
 અમને આ સંસારમાં, એમ તું રાજે રામ. ૨૩.

ખાંધી રાજે ખાપણ, આ જગમા જગદીશ.
 આ જગમાં જગદીશ, જગત કરે બહુ હાસી,
 તે સૂણતાં શ્રવણ આવે મન અતિ ઉઠાસી.
 તાં ઉપજે કામ કરોધ કલ્પના આવે ઝાઝી,
 તાંહાં આ આસે શુંડુ, ભાવ પ્રેમને પાડે માહાણ.

કહે રાજે કહુ કરગરી, ગ્જે ચઢાવું રીસ,
 ખાંધી રાજે ખાપણ, આ જગમા જગદીશ. ૨૪.
 પળી^૨ આળ્યા પુરવોત્તમા ને પ્રેમ ન આળ્યુ કાઇ.
 પ્રેમ ન આળ્યુ કાંઇ, માંહે રહી મમતા મેલી,
 પરથમ બૂલ્યા બીત, પ્રીત નહીં કીધી પે'લી.
 ધંધે ધાઉ ધ્યાન, ધ્યાન નહીં ધરણી ધરમાં.

જગત ગુરૂ જગદીશ, ન જાણ્યા જોળન ભરમા.
 કહે રાજે જાણ્યા વના, વરગ ગીયાં સહુ વાહી,
 પળી આળ્યા પુરષોત્તમા ને પ્રેમ ન આળ્યું કાઈ,
 વાડું વાત વિચારતા, વીત્યા વરસ અનેક.

વીત્યા વરગ અનેક રેખ પણ રગ ન લાગ્યું
 મન ધાયુ માયા માહી, ભગતથી પાછુ લાગ્યું.
 લાગે કેમ ઉપદેશ રહે અળગુ ને અળગુ,
 તુ ભટકે ભૂતલ માહી, નથી જો ચરણે વળગ્યું.
 કહે રાજે રઝળી મુખા, ને અરથ જડ્યું નહીં એક,
 વાડું વાત વિચારતા, વીત્યા વરસ અનેક.

ગાઠા ગઠળડ કા કરે નામ નીરાળુ રાખ.
નામ નીરાળુ રાખ, ભગતમા લેળ ન ચાલે,
રજ રેસાને કાળ, સાધ્યુ ગળણે ગાળે. ૨૦
ગાળી પીળે નીર દેહને દોષ ન થાયે,
 વણુ ગળે વિપરીત, ગળે આવી અગૂણાએ
 કહે રાજે હરિ ભક્તની, માધો પૂરે સાખ
ગાઠા ગઠળડ કા કરે, નામ નીરાળુ રાખ
 ઠામ ઠામ સૂ ધાઉ છુ, આશ કરૂ હરિ એક
 આશ કરૂ હરિ એક, અનેકને મૂકુ અળગા
 જે જન પામ્યા પાગ, એક જે નામે વળગ્યા
 નામ વિના નિરધાર, નહીં કો હટકો પામે,
 કો નહીં કરે સલાળ, શિસસે સહુને નામે

કહે રાજે વીશ્વાસ યહે, એમા સહુ વિવેક,
 ઠામ ઠામ સૂં ધાઉ છુ, આશ કરૂ હરિ એક.
 લાલચ ન કરૂ લોકની, કામ ની^૧ આવે કોઇ.
 કામ ની આવે કોઇ, જોઇ મે જગત ફરીને,
મૂકુ મરવ સગાઇ લાગુ એક લજુ હરિને.
લજુપતા ના રાખ, લલે મારગમા આવી,
 પણ કામ પડ્યાનૂ કોઇ જગતમા જુહો બોલાવી.
 કહે રાજે સહુ કારમુ, કાકી માસી ફોઈ,
 લાલચ ન કરૂ લોકની, કામ ની આવે કોઇ.
 ભગત તણ ભગવતની, આળપ પાળે ધાય
 આલપ પાળે ધાય, ગાય નહી ગોવદજીને,
 કરે તેલ પર તાન, મૂરખ આ મૂકી ધીને,
 મેતુ સાથે મીત રનેહ નહી સાધ સગાતે,
 ખૂએ લાંખીણુ લાલ લોકની લૂખી વાતે
 કહે રાજે હરિ ના ભજે, કારજ કાહાથી થાય,
 ભગત તણ ભગવતની, આળપ પાળે ધાય
 અવગુણુ જોઇને અમતણા મોહન કા દે માર.
મોહન કા દે માર એમ મરતા ને મારે
તારા માયો નાથ કહે કયા જેઝે રાપે
મારે કારે તૂજ, મળે નહી ગીણુ કોઈ
તૂ સરખું તે તુજ જન મે બધી જોઇ
 કહે ગજે કાઈ કરગરી, વિકૃલ ઘા નિવાર.

અવગુણુ જોઈ અમતણા, મોહન કા દે માર.
 માર દીઉ મા મહાવણ, રૂઢન કરે છે રાક.
 રૂઢન કરે છે રાક, સાખ એ અવગુણુ મારા,
 અમે જેવા તેવા નાથ તુહે પણ દાસ તમારા.
 કહીએ સૂં કીરતાર, જીવની સરવે જાણુ,
 અમે અપરાધી પર, એમ કા કેશવ નાણુ.
 કહે રાજે હરિ સાબણુ, અનંત અમારા વાક,
 (પણ) માર દીઉ મા મા'વણ, રૂઢન કરે છે ગક.
 અરજ કરું છું આરડી મન ધર મહારાજ
 મન ધર મહારાજ, લાજ લોકમા રાખૂ
 ચરણે આખ્ય દાસ તેને દૂર ન નાણુ.
 ભગત વચ્છલ જે બગ્ધ, ધયું તે રાખ્યુ જોઈએ.
 કળજીગ માટે કાય, કા'નણ કિરત જોઈએ.
 કહે રાજે હરિ રાખજો, લાજ તજ્યાની લાજ,
 અરજ કરું છું આખડી, મન ધર મહારાજ.
 મારા કરમ અનેક છે, કેશવ તારીસ કેમ
 કેશવ તારીસ કેમ, કહેની તે તુ મૂજને,
 અવગુણુ કરી અનેક, આવી ન વળગ્યુ તુજને.
 તુ બલવંત છે તુ બળ કરે હું બુઢવા બેઠું.
 હું કુઠા કરીને કામ, કાઢ કુપમા પેઠું.
 કહે રાજે અવગુણુ કર, એ મેં લીધુ નેમ,
 મારા કરમ અનેક છે, કેશવ તારીસ કેમ
 એ ભટકાવે બુધરા, હાવે ભગતી આપ,
 હાવે ભગતી આપ, કાપ એ કર્મ અમારા,

ગોવંદના ગુણ ગાન, ગાઇએ જે ગીત તમારા,
 કુબુધની કાસલ ટાલ, સાજની ભૂધર સામું
 દયા કરે દયાળ, વેદના ત્યારે વાંસુ,
 કહે રાજે હરિ માફ કર, પૂર્વ જનમનાં પાપ,
 શે ભટકાવે ભૂધરા, હાવે ભગતી આપ,
 તમ વના કુહુને કહીએ, અહિં લોવનના નાથ
 અહિં લોવનના નાથ વાત એ મન વિચારૂ,
 તમે તારણ છુ મહારાજ, જગતમા માટે તારૂ
જેને જેની આથ, કરે તે તેની ચતા,
તુ રા' ને હું રાક, તુહે મારે મન ગમતા.
 કહે રાજે કહું છું હરિ, હાવે જાણ હાથ
 તમ વિના કુહુને કહીએ, અહિં લોવનના નાથ.
માટે તારૂ આશરૂ, સંસારમાહા શામ,
સંમાગમાહા શામ, નામ હું તારૂ જાણું.
 બીજા છે બહુ દેવ, હરિ હું તા નવ રાણું,
 તે જાણુ છુ જગદીશ, કહીએ સું મુઠે માહી
 તમુ વિના નહી ઠામ, કહું કા જે છાહી
 કહે રાજે હરિ તમ વિના, અમને ન મલે ઠામ.
 મારે તારૂ આશરૂ સંસારમાહા શ્યામ,
 જેમ શોભે તેમ શામળ, કરજો કહું છું વાત.
 કરજો કહું છું વાત, હાથ સહુ તારે હાવે,
 જઈએ કાહા જગદીશ, દયા કે મળે ન હાવે.

સૂંઆત^૧ ખૂંદ તું શામ, સીપ હું સમુદ્ર માહે,
તુ મળે તુ મોતિ થાય, સમે સંભળે તાહે.

કહે રાજે હાવે હરિ, હારી જોડયા હાથ,
જેમ શોભે તેમ શામળુ, કળે કહું છું વાત.

હરિ હોડ કરે કેમ પાલવે, તુ રા ને હું રાક,
તું રા ને હું રાક, રોપ કેમ કીધે ચાહે

ગરીબ ભણી જો ગોવંદ, ભાવે તુ સામૂ ભાળે,
એવી જો રીત, ઠાકર ને ચાકર કેરી

કરે ગમે તુ ગાઠ, ગમે તુ નાળે વેરી,

કહે રાજે જો એમ છે, અનેક અમારા વાક

હરિ હોડ કરે કેમ પાલવે, તુ રા ને હું રાક,

માની લેજો મન કરી, કહીએ તે કીરતાર.

કહીએ તે કીરતાર, માનજો મનસા વાચા,

સૂસ કરે શ્રી રામ, કહીએ જે જુઠા સાચા

જેમ આંખાના પાતરા^૨, જાને તોણુ જાધે,

તા સોભા શી થાય, હરખ પણ હોડે નાધે

કહે રાજે હું રાકને તારૂ છે આધાર,

માની લેજો મન કરી, કહીએ તે કીરતાર.

૧ સ્વાતિ ૨ આંખાના પાદડા જ્યાં ગામોપાલવ વતા
નથી ત્યાં આંખાના પાળના તોણુ જાતવાનો ચાલ છે

કવિ નાકર.

મહા ભારતનું આર્ષિક પર્વ.

કડવુ ૧ લુ—રાગ વિરાડી.

પાથે પાડવ આહ્યા વનજી, ધર્મ વિમાસે અતિ ઘણું
મનજી.

ઢાળ.

મનમાંહી મત વિમાસે, મળી પાથે જાત,
શીખ કરવા સાચરયા, જાહા હુતા કુતા માત.
આગળ આવી ગદ્યા ઉભા, માતને નામ્યુ શીખ,
પુત્ર આજ સહો મે જાણીયુ જે, કુહુવાણા જગદીશ.
પુત્ર વહુઅઠ અતિ ઘણું, પ્રણામ્યા નિગમી તક્ષારી લાજ,
ચીર પૂરયા સભા માહી, તેહજ કરશે સહાય
મૂજ માતને તક્ષા સાથ તેડો, તમ વિના ઘડી ન
રહિવાય,

પૂત્ર પાજે માવડી, સુવપે^૧, હળવી થાય
એટલે ત્યાહા વીહુ-આખ્યા, જાપ મે જાણ્યો અતિ મર્મ,
કુ ખ પાગ્યા ને વળી પામશે તે, મર્વ તક્ષારા કર્મ

૧ આદ્રડા ॥ દ્વિ આપ્તોયામાર્થા ૨ જેવુ નીકળે છે તે વજ્ર
નમા વાપ્ત ૧ દન ડોલ છે ફળ પાળી ગા ૫ પછી જ્યારે તે
ફાટે છે ત્યારે આ સુવ પવન ચકી ચારે તરફ ફરતુ ફરે છે

પરવશ થકો હું શું કંઈ, મેં પ્રાણ કાંઈ નવિ થાય,
 દ્રોણ લીધમ ધણું દુઃખીયા થયા પણ, દુષ્ટને ન
 કેહેવાય.

મેં જાણ્યું જે હશે પાસે, સ્વામી જગલવન,
 ન જાણ્યું ચક્રપતિ દુહવાંણા, તો પમાડયા વન.
 માત ને તલો આંહાંજ મેહેલો, રહિશે અદ્વારી પાસ,
 મૃતરાષ્ટ્ર લીધમને ભાળવી, તલો ચાલજો વનવાસ.
 વૃદ્ધપણું અતિ હોહિલું, વનમાંહિ ઘણો રડવઠાટ,
 સાર કરશે કૃષ્ણજી, મન ન આણ્યો ઉચાટ.

શીખ સારી હઈ આલ્યા, વીહુર તેણી વાર,
 પછી દ્રોપદી પ્રત્યે ઉચરયા, સ્ત્રી રહોને આંધે ઠાર.
 આંહલની કરજો સેવા, અહોરાત્ર રહિજો પાસ,
 કઠિણ વન ને કોમળ કાયા, હોહિલો વનવાસ.
 રઘુનાથજીની સાથ સીતા, ગયાં વન મોઝાર,
 દાણુ દુઃખ પડ્યાં સહી, સમર્થ દેવ મોરાર.
 શવણ તાં તલો સાંભળ્યો, કુંજકર્ણ દાનવ દુષ્ટ,
 શુદ્ધ કરી વાળી જાનકી, પણ પમાડ્યાં મહા કષ્ટ.
 તે માટે તુજને કહું સ્ત્રી, રહો આંધિ ઠાર,
 વચન દાણ સાંભળીને, વઢે વળતું નાર.

તલો કહું તે સત્ય સ્વામી, પણ વિમાસો મન વાત,
 હું હસ્યા માટે હઠે ચઢ્યો. કરે ગદ્યા મારા હાથ.
 બેસ બોલો કહું મુજને, દેખતાં મૂજ કંઈ,
 મૂકીને મુઠે ચાલશે તો, આણીશ મારો અંત.

હંતુ વચન વિનતાએ કહ્યું, કર ગ્રહી તેહી નાર,
(પછે) ધૂતગણ્ડર લીખ્મ પિતામહને, ચર્ણે ઘાલ્યો
હાથ.

માત અક્ષારી તમ પાસે રે' છે, રજે દુ.ખ આંણે મન,
દાતને છગ શું લાગવું, અહો જાઉં છું વન.

પૂત્ર વેહિલા આવજો, આહા સુજો રેહિયો માત,
અહો દુર્યોધન વાર્યો ઘણું, મળી રહો એકઠા
બ્રાત.

અસનપણે માન્યું નહીં તે, વાત પહી વીનાંણ,
વચન છળ વન લોગવો, આહા રાજ્ય તક્ષાઈ જાણિ.

આ રાજ્ય તક્ષાઈ જાંણીનિ, સૂજો વન પૂરણ કરો,
દ્રોણાચાર્યના આશીર્વાદે, પ્રેમ પૂર્વક સંચરો.

એવાં વાયક સાલળી, જનનીને લાગ્યા પાય,
કંઠ ગદ્ ગદ્ નેત્ર ધારા થાતે બોલીયા નીજ માય.

એક વાર મુજને કૃષ્ણજી રે, હુઆ હુતા તુષ્ઠમાન,
દ્રાપદીને કયાળજી રે, રહિ રૂઢે માહા ધ્યાન.

[ધક્ પડો મુખતણે માથે, જેણે વિસરે દયાળ,
વનમાહિ વેકુંઠનાથજી, કરશે તક્ષારી સંભાળ

પદ્ય ૨ જી.

શીખ માગી પાડવ વન જાય, પચાળી સ્ત્રી પૂઠે પળાય.
ધો'મ્ય શુર સગાતે ગયા પાડવ ઉપર અદદી મયા.
હસ્તીનાપુર ચક્રી પન્વરે, મનમાહિ મધુસૂદન ધરે.

સ્મર્યું કરે શ્રી સારંગપાણુ જય જય વચન જપે
મુખ વાણુ

વણુ અઠાર જોવાને મળ્યા, અમને હર્ષ આળ્યા
સાલળ્યા

જાણ્યું એકઠા કર્યો રાજ્ય, લોકતણા સર્વ સર્યો કાજ
પાડવ પાખેલ ફરી ફરી વળે, લાગે પાગ પાછા નવિ
વળે.

વેહિલા ઘેર આવળો જૂપાલ વિનય કરી ચાલ્યા
તતકાળ

લોકતણી રાય લેઇ આશીસ જૂપત આપ નમાળ્યું
શીષ.

નગર તણને વન મચરે વિપનીત વેશ તન શ્યા
શ્યા ધરે.

શ્યા શ્યા સુકન હોય તેણી વાગ અળ કુલ^૧ ભર્યા
શિર નાર

નિલવટ ટીલા ટળકા કર્યા, વરકન્યા પરણી પગવર્યા
લામ હુલા વચ્છથુ પરવરી, ઠાળી દેવા^૨ ને ખર તુરી
વનગળ વાહાવે શિયાલ, દક્ષિણ ચીગરી કરે ઉચાર
કૃષ્ણ કુરગ^૩ મૃગવી મળી, જમણી ઉતરી જાય
આકુલી

બેરી મૂખ ભેગવ કવકલે, ભરી પોઠ તા સામી મળે

માંડી ફેણ ફણીધર કૂંકવે, નિર્મળ નલ ઉજૂઆણુ હોવે,
ધૌમ્ય કહે શુકન સાલળો, પૂત્ર પરણાવી પાછા વળો.
વંદી શુકન શ્રી ગુરુ વચન, જઈ પો'ત્યા પાંડવ
મહાવન,

મહા પુરુષ આજ્યા સાંભળ્યા, તાપસ સઘળા ટોળે
મળ્યા.

માનુભાવ મુનિ પૂજા કરી, સતોખ્યા વાણી ઉચરી,
કૃપા કરી પધારયા તદ્દો, અનાથ બાંહે સાદ્યા અમો.
અમ દાસ સરખું હોય જે કામ, શીખ ચઢાવી કરશું
સ્વામ,

સુણી વચન ભૂપતનુ મન, પ્રત્યુત્તર આપ્યો મુનિ
જન.

ગૃહસ્થ વિના વન ભૂખ્યા રહ્યા, તમ આવે રળીયાત
જ થયા,

હય ગજ રથ નવિ જોઈએ ધન, તપ ક્રીજે નૃપ હયો
લોજન.

સુણી વચન ભૂપત તેણી વાર, પંછ્યા ધૌમ્ય તવ પાંચ
કુમાર,

કહો ધૌમ્ય શું કરવું ઘટે, ભૂખ્યા ઋષિ અમ તન
આવટે.

સુલટ પ્રત્યે ઋષિ વાણી વદી, પાચે ચો દ્વ સ્તવો ટોપદી,
સતીતણે વથ દિનકર સદા, ધરતાં ધ્યાન પ્રકટશે
તદા.

(૧૪૦)

દેવિ નાંકર,

અક્ષેપાત્ર તાં રતિ આપશે, તેણે સકળ લોક પરિપૂર્ણ
થશે.

મંત્ર પાંચે પંચાલી સ્તવી, ગુરૂ શીઘ્ર મંત્ર શીખવી.

અતિ નિર્મળ મન સ્તવીયા લાણ, થયા મંકટ આખ્યું
વરદાન,

રવિ અક્ષેપાત્ર આંખ્યું ભરી, પહોંચે જાંઠાં ન જમે
સુંદરી.

વર આપી થયા અંતર્યામિ, રાખ્યા મુનિજન દર્શ
રાન્માન.

સકળ લોક હોયે તૃપ્ત, વાવરતાં નવિ આવે
અંત.

જે અન્નતાણી વન ઇચ્છ કરે, તે પાંડવ પાસે
ચેટજ ભરે.

એમ કરતાં વામ્યા બહુ દિન, ધર્મ પ્રત્યે બોલ્યા
અર્જુન.

સ્વામી મેં હુંહુઆ જગદીશ, બોલે વિશેષ ચઢી
રીસ.

તે માટે જઈ ઈંદ્ર સદન, કરી તપ રીઝવું હરિ મન.
બ્યાસ વચન સાંભરો રાય, એમ કહી ચાલ્યો લઘુ
ભાય.

કડતું ૩ શ્લોક.

શીખ માગી ચાલ્યો નીજ બ્રાત, કરી તપ વચ
કરવા નાથ.

લઘુ બાંધવ ચાલ્યો જેટલે, રાજા દુઃખ પામ્યો તેટલે.

અનેક ઉચાટ કરે મનમાદા, વિચિત્ર કથા તા કહે
ઋષિરાય.

એણીપેરે મહીપતિ દિન નિર્ગમે, અંતર કાઝ કિમે
નવિ શમે.

એટલે આખ્યા બૃહદંશ ઋષિ, અમૃત વાણી વદતા
મુખિ

રાજા ધર્મે દીકા જસે, તણ આસન સામા ગયા
તસે.

મનસા વાચા સેવા કરી, મતોખ્યા વાણી ઉચરી.
પોદ્યા ઋષિ રાય આપે પાય સતી પચાળી ઢાળે
વાય.

મેવા કવતાં રાજા રટે પગ ઉપર આસુ પડે
યઇ બેઠા ઋષિ સામુ જોય ધર્મ ધુરધર તું કા રાય
નહીં ધર્મ હું પાપી રૂપ, તપ કરવા ગ્યો અર્જુન
ભૂપ

હાય રાજ્ય મે ધ્યુતજ રમી દમી નારી ગહી
હોહિતુ ખમી

રગે રમી દુષ્ણમાગત પડ્યા, મુજ પમાયે મારા
ભાઈ રડવડ્યા

હવે દુષ્ણ મોહુ ઋષિરાય, તમ વિના ઠેને ના
કેવાય,

રવામી અર્જુન ગ્યો હડે સગડી ધરી, ગુણના ઈંધણ
આઘા કરી

ઘેઠેલ તન મેં વન ન રવડાય, ભૂખ તરમ કહો કિમ
ખમાય.

કહું સીમ લઠ જાઓ તહો, કે'શે પાસે ન ગમ્યા
અહો

જાય બોલ મનમાહિ ધરી, લાજે વનક્ષણ જોળા
ભરી.

બહુ આહારી મોકલું કિમ કરી, પાડે જાડ સર્વ
પાધર કરી.

સહદેવ મુક્ત વિના નવિ જાય, વણ પૂછે નવિ
બોલે ભાય.

એને શું શીખવવું અક્ષ, વન વસ્તુ કરી આવે નવું.
લધુ જાધવ નકુલ મન જા'ણ (તે) લાડે ગમે તેમ
બોલે વાણ

માતાઈ મુખ ચઢાવ્યું જાલ, અમશું ન બોલે મુખ
મજાળ.

જાહુ ગણમ વમે વન મધ્ય, વઢેનો વીજ ન આણે
સીધ્ય.

તે માટે મોકલુ કિમ કરી, વણ પ્રીછે મારે જાકરી.
સતી શિરોમણિ પામે નાજ કયેમ મોકલુ વનમોજાર.
અમ કુળ કલક નહોં કપિજન, ત્રી સ્વરૂપ ને
રાંધ્યું અનન.

ગણમ રાન વગડામા વસે જાનવ દેવ વેર મન કયે.
તેહ એને હરે તતકાળ, વાધે નીરોધ છાપજે કાળ.
આપેરામચંદ્રની ત્રીતા હરી, મુકાવી મહા મુદ્ધજ કરી.

તે સમોવડ કોણે નયવાય, સકળ પ્રજાકંઠજા તે રાય.
અતિ ઘણું દુઃખ ઋષિ આગળ કહે, મૂકે નિશ્વાસ
નયણે નીર વહે.

પછે નૈષધનો કહ્યો ઉપદેશ, સાવધાન થઇ સુણો
નરેશ.

તમ કુળ જોઈ વીરમેન રાજન, તેને નળરાજ હુતો
તન.

વેદર્ભ દેશ ભીમક મન ધરી, તેહતણી પરમ્પરો કીકરી
કલિયુગ કપટી કેડે પડ્યો, હાર્યુ રાજ વન રહવડ્યો.

પીત્રાઈએ પ્રભળ્યો અપાર, જોડાવી હમયંતી નાર.
સાથે વન ચાલ્યા તેણી વાર, અધવચ અબળા તણ
સસાર.

જી ભત્તાર જૂનૂઆ રહવડ્યા, અનેક કદ બહુ તેને
પડ્યાં

તે સહેવરાંબા વિશ્વાધાર, બાઝ વર્યે મળ્યા એક ઠાર.

પુઝર પીત્રાઈ જાગ્યો પાય, ઘણું રાજ્ય કર્યું નળરાય.
તમ પાસે જાત અને સુહરી, પામે આહાર ઋષિ
તપ આચરી.

સર્વ તક્ષારી સેવા કરે, કૂલનીટ કુંહુવણ નવિ ધરે,
કહી કયા તન ટાઢું કર્યું, રાયતણું હેયું અતિ ઠર્યું.

અર્જુન વિરહે અઝીઠી^૧ જેહ, અમૃત વચને ટાઢી
થઈ તેહ.

વર્ષ ધાર વન વહીને ગયા, અર્જુન તપવૃત પૂરણ
થયા.

આવી ધર્મને લાગ્યો પાય, આપણને ત્રહ્યા યદુરાય.
મળ્યા ભીમ ભડ નીચા નમ્યા, લઘુ જાધવ બહુ
પાછળ ભમ્યા.

કરી પ્રદક્ષિણા લાગ્યા પાય, નમ્યા શિષ ભીડયા
ભુજમાદ્ય.

પતિવૃતા પંચાળી જેહ, અંતર દષ્ટે મળ્યા છે તેહ,
હૃદય આંસુ નયણે હો ગરે, કૃષ્ણ કૃષ્ણ વાણી ઉદરે.
ઘોમ્ય પ્રમુખ ઋષિ અનેક, લાગ્યા પાગ કરી વિને
વિવેક.

ગાનુભાવ મન કરૂણા કરી, હું આગ્યો તપ ધ્યાન
આચરી.

સ્વામી પ્રથમ ગયો વન મોઝાર, માત જાત તણો
આધાર.

બીજી વાર એકલો ગયો, તીર્થ જાત્રા કરી આવીયો.
આછી વાર અતિ દુઃખીયો થયો, વણ જાધવ એકલો
રહ્યો.

૧ જુરાગના ખેતરમા પોદ પાડવા માટે દરેકો લગ
પોગસ ખાડો જેની અદર દેવતા કરી પોદ પાડવામા
માવે છે ૨ સોની લોક સોનું ગાગરા માટે જે ખોનખ
રાગી સાંખી પગી ગએ છે તે.

અનેક વચન કહ્યાં અર્જુન, ધન્ય ધન્ય કહે મુનિજન.
વન દુઃખના દિવસ પુરા હવા. મુખ હવે ભોગવશે
નવાં.

નૈપથ કાન્ધ બૃહદશ ઋષિ કહી, ઠાંમ આપણે પોત્યા
સહી.

પાંચે ભ્રાત્ર થયા એકાંત, ભાગી વન દુઃખ કેગી ભ્રાંત.
સ્વદેપ મુખ પામ્યા જેટલે, એહ કથા રહી એટલે.
આગળ વળી યાશે પ્રકાશ, સાંભળજનમેજ્ય ઉલ્લાસ.

કંઠનું ૪ શુ—રાગ આદોલન.

સ્વાંમી ઇણી પેરે બોલે છે રાજન રે, વન રે પાંડવનાં
પુરાં થયાં રે.

હાળ.

વન પાંડવના થયા પૂરણ, ઉરણ રહ્યાં વચન,
પછે રાજ કેઈ પેરે પામીયા તે, કહોને મુનિ જન.
વચન રાયના સુણી મુનિ જન, બોલીયા તેણી વાર,
પછે રાજ કેઈ પેરે પાંમીયા તે, કહોની સારોહાર.
હસ્તીનાપુરમા રાજ્ય હારી, ચાલ્યા પાંડવ વન,
દિવસ બીજે સભા પૂરી બેઠે દુર્યોધન.

આંણુ પોતાતણી સઘળે, વર્તાવી મહારાજ,
જે પાંડવની પક્ષ કરતા, નીગમી તેની લાજ.
નીઃ ઠટઠ અમે રાજ્ય કીધુ, કૌંઈશું નહીં વિરોધ,
જે થયા માયા ઉદ્ધરા તે, ભડી બાળ્યા ચોદ.

આ મમૂદ્રાત પૃથિવી તણ, બહુ રાજ્ય કીધું ભૂપ ?
 સર્વ લોભ ચાપી ચોહોદિયો, અદિ તેજ વાધું રૂપ.
 એ સુખ સ્વપ્ને વહી ગયું, જવ થયા વરસ જ બાર,
 એક વાર તબા સભાએ બેઠો, તેજે અળક્યા ઠાર.
 જાણ્યું પાકવ આ આવે છે, પ્રોહા પાચે વીર,
 પ્રતિ બિંબ અવા નિર્ભયા, ઉદ્ધક્યા અગ શરીર
 ચિંતાએ આકુલ બ્યાકુલો રાયને હગક પેઠી મન,
 તે ઘેયં છાડી ધર ચક્રી, પછે ચર્ધ વિમાસણ મન
 ઉન્મત્ત કેહેને નવિ કહે રહ્યો મુબટ સામુ જોય,
 દુર્જન માયે મહાગ્થી, મારી મીટ ન પડે કોય
 એટલે દુર્વાચા આવીયા, દશ સહસ્ર ઋષિ છે સગ,
 દિનકર જાણે બીજો પ્રકટ્યો, સહજ કિંગ્લ અળકે
 અગ

રાયણ રાહામા સચરૂયા, હડવત કરૂયા અપાર,
 ચર્ણ વળગ્યા ન ગહે અળગા, સ્વામી કીધી આગ
 સ્તુતિ કરતા મુનિ દર્શન દુર્વજ, તમના નિગ્ધ ગ,
 દીન જાણી દયા કીધી, સફળ થયો અવતાર
 પછે પુષ્પ પૃથ્વી પાચયો, સર્વ મુલ નાજો વાય,
 (પછે) મદિરમાહિ લઈ સચયો, જ્યા હુતા બાપ ને
 ગાય

ભાવતા લોચન લલા ઋષિજી, સતોખ્યા મુનિદેવ,
 તન મન ધન આગળ મૂકી, સકળ કીધી સેવ
 રણીયાત ધ્યા ઋષિ વદે વાણી, તુ માગ કાઈ રાજન,

તમ ચર્પ પ્રતાપે સર્વ છે, એમ વદે દુર્યોધન.
મેં વર તદ્ધારો^૧ શિર ધર્યો, તદ્ધો પધારો વનમાદ્ય,
તમ તણી ઇચ્છા કરે પાડવ, અને પાવન થાય
અનંત ઋષિ ત્યા આહાર પામે, તમ વિના સિધ્ધ ન
થાય,

કોણુ સ્થાનક વમે પાડવ, કહો મૂળને રાય.
દૂતકામિકા વન રહે છે, પ્રોઢ પાંચે બ્રાત,
તદ્ધો ત્યાર પૂઠે પ્રકટ થાને, જમી રહે સદુ સાથ.
પ્રેમદા પાછળ નહીં જમે તે, પાંમશે અતિ લાજ,
જમ્યા પૂઠે ઓચિંતા તદ્ધો, જઈ રહેને મહારાજ.
અખેપાત્ર તાં એક જે છે, આપીયું રવિએ જેહ,
વાવરતા ખૂટે નહીં, નવનિદ્ધ લરીયું તેહ.
એ વર તે મુજને આપીએ, યાપીએ અવિચળ વાણુ,
સનાથ થાયે અમ વીર પાંડવ, એમ કહી કપટે વાણુ.
માંતુલાવ બોહોળા રૂઢે લોળા, ચાલીયા તતકાળ,
હૈયા માહી હખીંયો, દુર્યોધન ભૂપાળ.
કર્ણુ દુ.શાશન ને શકુની, એમ કહે રાજન,
ઋષિ દુર્વાસા શાપ દેશે, ને નહીં પો'એ અત્ર.
મેં શીખવ્યા છે ત્યેમ જાશે, જમી રહેશે નાર,
પછે અન્ન એને કાહાયકું, અખેપાત્ર મોઝર.
ઋષિ ભૂખ્યા લડલડે, ધડધડે કોપ અગાધ,
શાપે બાળી લસ્મ કરશે, હું કરેશ રાજ સમાધ.

૧ હસ્ત લિખિત પ્રતની ચોડી ધણી જોડણી કાપમ રાખી છે.

ક'ણ પ મુ'

સ્વામીજી ઋષિ વેગે વન જાય રે, દ્વારથકા સર્વ
શિષ્ય સંચરયા રે.

હાળ.

દ્વારથકા સર્વ સંચરયા, વન વેગે પલાય,
જ્ઞાતકામિક પોહોત્યા, જ્યા હુતા યુધિષ્ઠિર રાય.
ફર રહીને નિર્ભીસુ, જવ થયો કાળ મધ્યાન્હ,
ઠામ ઠામ ભગુવા ઉગવ્યા, વેદ ધૂણી સુણે કાન.
ઉપનિષદ્ ભગવત ગીતા, પાઠવ ગીતા સાર,
તૃતિયે સ્વરશુ ભણે સન્ધ્યાસી, વાનપ્રસ્થ બ્રહ્મચાર
દ્વલું એક આપણુ રહીને જઈએ, તો પામીએ બહુ
માન,
નહીં તો ગાય માહેશી મળી ગાય, એમ જાણુશે
રાજન.

મુહૂર્ત એઠાત ત્યાહા રહ્યા, મળી સધજો સાથ,
લોજન કરીને વજ્યા તાપસ, શેષ જમીયા જ્ઞાત
પ ચાલીએ પાત્ર પખાલી, વળજાડયુ આકાશ,
ભત્તાર જમતા ઉગરયુ તે, ટ્રાયલીએ કીધુ પ્રાશ
મુખવાસ ણીડી પાન એલચી, પૂચો લવગ આનદ,
ચૂઆ ચ દન સહુ ચર્ચીયા, જપે જશ ગોવિંદ
એટલે દુર્વાસા આવીયા, દશ સહસ્ર સાથે મુન,
નીગમના નિર્દોષ કરતા, અરે પાંડવો ધન્ય

ધમે આવતા નિર્જાયા, હૈયે હર્જાયા અપાર,
 ધસી રાયોજી પાગ લાગ્યા, ભલે તહા કીધી સાર.
 હવિ અહારા દુઃખ ભાગી, સર્યાં સઘળાં કામ,
 રમણું કરતાં થયું સાચું, પવિત્ર કીધો કાંમ.
 બ્રાત પાંચે છઠ્ઠાં દ્રૌપદીએ, કીધો વચન વિવેક,
 અર્ધપાદ પૂજા કરી, બહુ ભક્ત ભાવ વિશેષ.
 કાંઈ કામ અહારે દીજીએ, દીજીએ બહુ પમાય,
 અમ યોગ્ય હોય જે નીપજે તે, કયરો ઋષિરાય.
 વચન રાચનાં માંભળી, મુનિવર બોલીયા તત્કાળ,
 આ પારણા તિથિ છે, સાચ (અઘણો) બૂખ્યો છે
 ભૂપાલ.

દુર્યોધને અહો મોકલ્યા, અમને કહી તહારી ખ્યાત,
 તે માંભળી રળીયાત થયા, તહા ધન્ય પાંચે બ્રાત.
 અતિકાળ થયો અમ આવતાં, હવે વેહિલા વાર મ
 લાવ,
 અતિથિ વેળા તણું મંહા ફળ, સૂણો યુધિષ્ઠિર રાય.
 તેવી વાણી ફેરે જાણી, મળ્યા પાંચે બ્રાત,
 દ્રૌપદીને જમ્યા દીકાં, ત્યારે વિમાસણ મન સાથ.
 હવે આપણો કાળજ ખૂટ્યો, એ જોઈ આવ્યા પ્રસ્તાવ,
 રાય દુર્યોધને મોકલ્યા તો, રાખવો છે ભાવ.
 મૃત્યુ આપણું ચદ્યું માથે, જે ન સાચવે આ વાર,
 શાપે બાળી ભસ્મ કરશે, જે કહેશે મુખ નકાર.

બીજાં કર્મ સઘળાં સોહિલાં તે, લોગવે કર્મ જાય,
પ્રહ્લ શાપ ન છૂટીએ, કલ્પ કોટી ઉપર થાય.

વિભાસી રાચે કલ્પ કપિને, તલ્લો કરી આવો સ્નાન,
અપાર રાજા કાં નહીં, ચાલીયા ધરવા ધ્યાન.

પૂઠ કપિલની યઈ ત્યારે, વિભાસે મન માંદા,
ભૂખ્યા પ્રાણાણ આવશે ત્યારે, કોપશે કપિરાય.

પાણી પેહેલી પાજ ગાંધો, તો રહે નીજ ધર્મ,
આઘે વિપ્ર શાપે અનેક ભૂપત, લોગવે ત્યાં બહુ કર્મ.

શુક શાપે જયાતનુ તન, વૃદ્ધ યયું તલ્લણ,
અંબરિષ ઉપર એહ કોપ્યો, પણ રાખ્યો દીનદયાળ.

સત વશ કીધા નીલોથ સચે, તેજે આખ્યો ભૂખ,
પુણ્યવંત માટે ન છૂટ્યો તે, થયો અગીઅર રૂપ.

હાતાર માટે ન છૂટ્યો તે, કીધો કાંકીડાનું તન,
જય વિજય તે થયા રાક્ષસ, હરિ પોળીયા અનુદિન.

ધનક કુઅર પાંખીયા બે, વૃક્ષનાં શરીર,
વીપ્ર શાપે ઇંદ્ર માંબાર, ગતી થઈ ગંભીર.

સુરપતિ સહસ્ર ભગ થયો ને. અહલ્યા થઈ પાપાંણુ,
ચંદ્ર કેરી ઠળા કીણુ થઈ તે, પ્રહ્લ શાપે જાણુ.

તે માટે એ જાળશે કાંઈ, કરો પહેલો ઉપાય,
ભીમ કાંટ લાવી વહી મૂકો, આપણુ પેસીએ તે માંધ.

અનંત ઇંધણુ જોધ કીધા, મધ્ય મૂક્યો અંગાર,
ગંગા મજન કરી પાંડવ, સમરે દેવ મોરાર.

કંઠુ' ૬ કું—રાગ મલ્હાર.

પાંડુતણા તન દે રે પ્રદક્ષણા હૂતાસન પાછળ પાંચે
બ્રાત,
માળા મુદ્રા તીલક કંઠે રે, અંતર સ્મરે અઠળ
સ્વરૂપ.

ધાઓ રે ધર્ષધિર શ્રીવર, ઠરણાકર કેશવ કૃપાળ,
લક્ષ્મી તણા ભય ભંજન ભૂધર, હયા સિંધુ તું દીન
હયાળ. ધાઓ.

તવ પંથાળી પ્રભુ પ્રત્યે બોલી, ક્ષણું એક વીલમ
કરો રે કંથ,
તમ કારણ કૃષ્ણ ક્રોડ વાર રે, સાર કરી છે દેવ
અનંત. ધાઓ.

લાખા ગૃહે વન હેઠળ રાખ્યા, હુદ્દ સલામાંહે
મુનુ પૂર્યાં ચીર,
તેનું સ્મર્યું કરો રે કંથજી, સાર કરશે સ્વામી યદુવીર.
ધાઓ.

પાંચે પ્રભુ રહ્યા કરજોડી, કૃષ્ણા સ્તુતિ કરે રે અપાર,
ભક્તિ કરી તુંજે શ્રી સંતોષુ, તારી લક્ષ ચોરારીની
ખાંણુજ ચાર. ધાઓ.

તે માટે તું ચક્રળ જીવનો, અંતર્યામી વિશ્વાધાર,
તુંજે વિશ્વતણી ચિંતા વિશ્વંભર. સાર કરો સ્વામી
ચોરાર. ધાઓ.

અતિ સંકષ્ટ' થઈ તન બાળી, મરી છૂટયું શ્રી -
 મહાગજ,
 કહેશે ભક્ત ભૂધરના પાડવ, તમને લાગશે મોટી
 વાજ. ધાઓ.

જો અમ અપરાધીનું મન ન આવે તો, આર સુલદ્રાની
 કરજો નાથ,
 ભવમાગર દુસ્તર દાવાનળ, તુજ ટાલી ઠોણુ દેશે
 હાથ. ધાઓ.

અનેક ભક્ત રાખ્યા તહો આવે, વિલીપણુ મુવ
 અમરિષ પ્રહ્લાદ,
 ગજ શુભિકા ને વિપ્ર અન્નમેલ, સ્મર્ણુ માત્રે તે
 ક્ષીધી સાર. ધાઓ.

તે, ભક્ત માટે ભવ તાર ભૂધર, અહો અભક્ત
 અનાથને આશ,
 દ્રૌપદીની સ્તુતિ સાંભળી, સારંગધર વેકુ ઠથી આંખ્યા
 અવિનાશ ધાઓ.

ગરક ચઢી ચતુર્ભુજ, આંખ્યા, શબ ચક્ર ગદા પદ્મ
 પાણુ,
 પિતાળર વચ્ચ મેઘ સ્થામ રે, કમળનેત્ર મુખે પ્રકટ્યો
 ભાણુ ધાઓ.

શ્રીવચ્છ લાછન રૂદેશોભિત, કઠેધરી તુલસીની માળ,
 ભક્ત વત્સલ્ય બીરદ પાજ્યું, ભૂધર ભલે પધાર્યા
 દીન દયાળ. ધાઓ.

વહ્ની પાછળ પ્રદક્ષણ કરે છે, પાંચ પાંડવ ને છઠ્ઠી નાર,
ધુમ્ર જવાળા ગગન જઈ વાગી, દીઠા કૃષ્ણે ઇંધણ
તણા અંબાર. ધાઓ.

તક્ષા રહો રહો કુંતાના તન, (કાં બળો છો) દરથકી
હું આપ્યો આજ,
ભૂખ્યો છું મુઠ્ઠે લોજન આપો, ન માગું તો વણથે
કાજ. ધાઓ.

તવ પાંચે વીર જઈ ચણું વળગ્યા, ભાગ્યાં દુઃખ
દુર્જન ચોક,
સહસ્ર દશશું ઋષિ દુર્વાસા, (ભોજન કરવા) અંતર
કોતુહ ભુએ મુર લોક. ધાઓ.

તે માટે અક્ષો તન બાળું છું, જમ્યા અક્ષો ને
દ્રૌપદી નાર,
પાત્ર પળાલી મેહિલ્યું પ્રેમદા તો, કાંઈકથું અન્ન
મળે મોરાર. ધાઓ.

અક્ષા અતિ ભૂખ્યાને વાત ન ભાવે, જમ્યા પૂઠળ
કરશું વિચાર,
પંચાળી ઠહે શું સત્ય ચૂકવો. પાત્ર પળાળી મેહિલ્યું
ઠાર. ધાઓ.

ભુએ રે પાત્રમાંહિ કાંઈ એક હશે, સંતુષ્ટ થાશું
આંણી ઠાર,
મુર નર મુનિવર અંતર ભુએ, વિશ્વંભર બાચે
વારોવાર. ધાઓ.

તવ ત્રીકમજી કહે ભીમને, બા દુર્વાસાને તેડી લાવ,
જે વાટે વાર લગાડે, ભૂખ્યા ઋષિ અન્ન ઉપર
લાવ. ધાઓ.

તવ ભરૂયા પેટ પચામૃત પૂરણ, મુખ ઋષિને આવે
ઓડકાર,
મુનિ પ્રત્યે શિષ્ય જોમ ઉચરૂયા, પેટ નીરતણો
નથી રે ઠાર. ધાઓ.

આવ્યા તો આહાંથી વળીએ પાછા, ત્યા જઈ શું
કરશે મુનિજન,
કહે ઋષિ હવડા ભીમ આવશે, ત્યાહાં આવ્યા છે
જગજીવન. ધાઓ.

એટલે વીગ વ્રકોદર આવ્યો, ચાલો વાટ જીએ
મોરાર,
સાથ સઘજો સાથ પધારો, દુર્વાસા મુનિ કરે રે
વિચાર. ધાઓ.

અહો દુર્યોધનતુ કપટ ન ભર્યું, આર્યુ એહ
ઉપર અભિમાન,
અનેક કપટ કર્યા ડોરવે પલુ, જેને રાખે શ્રી
લગવાન ધાઓ.

એવું વિચારીને સાથે ચાલ્યા, આઘ પુરૂષનું થશે
દર્શન,
સન્મુખ આવી પાડવ પગે લાગ્યા, સાથે મળીયા
જગજીવન ધાઓ.

કવિ જ્ઞાનાનાયક કૃત.

નિદ્વલ્લ અને શશિકલા પંચાશિકા.

ચૂપછ.

મકરધ્વજ મહીપતિ વર્ણવું, જેહનું રૂપ અવનિ
અલિનધૂં;

કુસુમ બાણ કરિ; કુંજરિ ચડઇ; જાસ અચાણિ ધરા
ધડહડઇ. ૧

કોદક કામિની તણુ ટંકાર. આગલિ અલિ અંઝા
અંકારિ.

પાખલિ કોઇલિ ઠલ રવ કરઇ નિર્મલ છત્ર સ્વેત
શિર ધરઇ. ૨

ત્રિભુવન માહિ પડાવઇ સાદ, 'છઇ કો સુરનર,
મડઇ વાદ ?'

અબલા સૈનિ સખલ પરવરિડે, હીંડઇ મનમથ
મચ્છરિ ભારડે. ૩

માધવ માસ સોહઇ સામંત જાસ તણુધ; જલનિધિ
સુત મિંત;

દૂતપણું મલયાનિવ કરઇ; સુર નર પન્નગ આણુ
આચરઇ. ૪

તામ તણા પથ હૂં અણુસરી, સરસતિ સામિણી
હમ્મડઇ ધરી,

પહિલું ઠઠપું કરી પ્રણામ, ગરુડી થય ગિમિ
અભિનમ ૫

ઉત્તર દેસ અત નહીં જોહે, નિગ્ગત પાગ ન
પામૂ તેહ
શ્રી પુર પાટણ બિત્તમ તિહા, વર્ણાવર્ણ વસઈ
જન નિહા ૬

ગઢ ગરુડ પાખલિ પુર તણુઈ સાલઈ ઉરિ અરિ
ઉત ગપણુઈ
ઉલીખઈ માહિ આવાસ, સામાસામહિ ગૂખઈ
વાસ ૭

ઇક નર મેગી નિરખઈ તાહિ પેખઈ બાલા બઈઠી
માડી
અમર તણી ઇદ્રાણી નિસી, ગૂખિ રમઈ તે તરણી
તિસી ૮

હરખિ હંસતા ઝલકઈ હંત નર પ્રતિબિબિ
બીહિ નીસત
ધૃજતા ધીગટ ધરિ પડઈ, અલવઈ અખવા
નર નઈ નહઈ ૯

અલવિ આલિગી થલઈ થલ ઉર કુચ કાઢી
બિસી રલ
તે જોતા થાઈ કામી કામ વેધ્યા નયણિ પડઈ
વિબ્રામ ૧૦

નહીં પરિ મોટૂ નયર મહાણુ શ્રી પુર પાટણ
ગરુડી ઠાણુ

રાજ કગ્ધ રા પૃથિવીચંદ્ર જાણી અવનિ અવ-
તરિઉ ઇંદ્ર. ૧૧

તસ પટગણી પ્રેમાવતી સવિહુ ધરિ જે કીજઇ
સતી.

નવ યૌવન ભરી મતિ નિર્મલા બેટી તાસ નામ
શશિકલા. ૧૨

તે સુતા લહઇ ચહુસઠિ કલા, વિદ્યા યૌહ અતુરિ
આગલા.

વલી વિસેખઇ અધિકી ખંતિ, પંડિત પાસઇ
નિતિ પશણુતિ. ૧૩

ખાપઇ બેટી જાણી ખુધ અવનીપતિ આકર બહુ
કીધ.

જેથુ જોતિક અધિકઉ ગ્રંથ, પ્રજા વિચાર, નિરતિ
નિગ્રંથ, ૧૪

લેઇ લેહિણિ અનુભવિયા વણું, તણિ વનિતા
સીખૂં વ્યાકર્ણું,

કામકૃતૂહલ, વૈદ્યક વલી, અંકકલા અનુભવ
આગલી. ૧૫

નારી નૈપધ કરઇ અભ્યાસ અધવચિ વિપત્તિ
પામિ ઉવ્યાસ.^૧

ગ્રંથ ન સઉપાણુઉ (સૂત્રાણુઉ) શશિકલા. લછમઇ
લાગઉ મનિ આંખલા. ૧૬

અન્યતિ અગિ મરણ ઉતાપ ' વધી વ્યસ
 મોક્ષમ' કહિ જાપ
 મ ધરમિ કાઈ મનિ અદોલ એતા આપણિ
 લાગડ છોડ ૧૭

વિધાવત ભેડા જા વધી, તા તૂ કુમગિ મ થા
 આકલી
 ઇમ કહી આવિઉ સભા મગારિ, હકાયાં નગ્વર નર
 આગિ ૧૮

ચુદુદમિ ચર ચલાવઇ નિસઇ, બૂપસના ભટ
 આવિઉ તિમઇ
 પઠિત પ્રાણણુ ણિદહણુ નામ, કલિગ દેસ નઉકરિ
 હુઇ કામ ૧૯

ફૂલ

વરસ વીમ પચ આગલઉ વાડવ વિધાવત
 આશીવોદ ઇમ ઉચ્ચરઇ, જિમ જલહર વરસત. ૨૦
 આમન આણી મૂકિડી, બાઇડઉ ચાઉર અપિ
 પાડુ પૂછઇ 'તદા કુણુ કલા', જુગતિ કરીતેજ પિ ૨૧

સૂપક

ભણુઈ ભટ -સુણિ, રાઈ મુજાણુ! ભણૂ વ્યાકરણ,
 વેદ, પુરાણ
 ભણૂ ભેતિક, વેદક, મન, વીજ્ઞાવાદ, નાદ
 વધી જત ૨૨

ભરહભાવ, પિંગલ પ્રસ્તાર, શાલિહોત્ર, સંગીત
વિચાર,
સ્મૃતિ, શુકન શાસ્ત્ર અભ્યાસ, વલી વૈશેષિક વિદ્યા
વામ. ૨૩

ખટ કરોન છતા સ્વમાત્ર. ગરુઆ ગર્વ ઊતાર્યા
ગાત્ર.
નરવર ! કોઇ નથી નર આંહિ જિ મૂ સૂં માંડક
મહી માંહિ. ૨૪

વિપ્રવચણ શુભિયાં માહારાજઃ 'હવિ સહી સરિસઇ
કુમરી કાજ.
શુભિ ખંભણ ! મઝ બેટી વાત. થંથ અધૂરઇ હુઇ
શુરુધાત. ૨૫

અખલા અંગિ ધરઇ બિચાટ. મોકલતઉ હૂં તઉ
હૂં ભાટ
કમિં અહારિ આખ્યા દેવ. હવિ કુમરી ઠરિસિ
તહા સેવ.' ૨૬

આદર કરી ભણાવઉ તહો. જે બેઇઇ તે આપૂં
અહો.
દીઠઉ આગ્રહ અધિક વિશાલ; ગિલ્દણ વિપ્રિ માંડી
નેસાલ. ૨૭

ખોટુ સાખઇ ભૂપતિ વલીઃ—'અહા કુમરી તાં છિ
અંધલી.
તે કારણિ પરીધયિ પરઠવૂં, અંધાનન તુહિ
દેખિવૂં.' ૨૮

મહીપતિ અગિય મતિ નિર્મળા, જાપઈ ખોલાવી
શશિકલા

‘આવિઉ છિ અધ્યારુ જેહ છઈ કાયા નર કુઠી
તેહ ૨૯

તેહનઉ વપિ જેહ લાગઈ વાય, નિશ્ચિઈ કાયા
કુઠી ધાય

તણિ કાજઈ કીજઈ આતરુ જિમ, વનિતા, તહ
ગુહિ વાદરુ’ ૩૦

એક અગોચર છિ પટસાલ, તિહા પરીધજિ પરહી
સુનિશાલ

કુમરી વિદ્યા કરઈ અભ્યાસ ઈમ કરતા વઉલિઉ
ઈક માસ. ૩૧

વિકટ શ્લોક આવિઉ વતિં, નારિન પ્રીછિ ઉત્તર
પ્રતિ

પૂછઈ પઠિત વાલી વતી, નવિ ખૂઝઈ અળવા
આકુતી. ૩૨

બ ભલ પ્રાલઈ - ‘શ્રુણિ શશિકલા! નયણુ નહોં તઉ
ગઈ અડગવા’,

વિપ્રવયણિ કોપઈ ધડહઈ ‘તૂ કોઢિ વેઢી
લડયઈ ૩૩

પોથી માહિ લખિયૂ જેહ લામિની બણઈ ભણૂ
દૂ તેહ’

વલી વિપ્ર વિમાસણુ બરિઉ - ‘સહી વસુધાપતિ
વાસિઉ અગઉ ૩૪

એ તા અધ નથી બાલિકા જોઈઈ, કિમ આડી
જવનિકા.
દૂડા દોઈ લખી લીજા લાગ, જિમ પ્રમદાનું
પામું યાગ. ૩૫
નેત્રહીન રાજાઈ ઠહી, શ્લોક એક લિખી સૂપૂ સહી

દૂડા.

× જણિ અબુજિ અગર ચિઠઉ નિર્મલ અદ્ર
ન હિટ્ટુ,
તે ઠમલિણી ઠલિમાહિ રહી, જંવારઉ ઘણુ ઘટ્ટુ !
૩૬
જણિ મયકિ મહીયલિ ચિકી વિકસત નલિણી ન
ન જોઈ.
અવની માહિ તેહ ઊગપણુ નિશ્ચિય નિષ્કલ હોઈ. ૩૭

× આ બંને દૂડા કવિ અને રાજકુમારીના પરસ્પર કહેના છે એનું મૂ. નિર્ણયસાગર પ્રેસની કાવ્યમાલાઅન્ય ૧૩, પૃ ૧૪૯ પર આ પ્રમાણે છે — ‘ જાગ સુગન્ધ વિકલ ભુવન નલિન્યા દૃષ્ટયા ન વિમલ તુહિનાશુભિમ્બમ્ । યાવન્મૃત સુવચન સુરધેસ્તયેત્ય કિચિદ્દિ દૃસ્ય તુહિનાશુક્લા ચમાપ ॥ દૃગ્નિ કારમિતુનાનિ મયન્તિ યેષ્ઠ સૂર્યોશુભિર્નગદિદ નિશ્ચિલાર્વમેતિ સપૂર્ણતાપિ ગદિનશ્ચ દિ નિઠક્તેવ દૃષ્ટા યયા ન નશ્ત્રીં પર્ણિર્ગરૂપા ॥ ’

પરંતુ સાહિત્યમા પ્રસિદ્ધિ પામેલી બે પંક્તિઓ—જે વધારે પ્રમાણુશૂત મનાય છે—તે તો આ પ્રમાણે છે —

નિર્ચયક જન્મ ગત નલિન્યા યયા ન વૃષ્ટ તુહિનાશુભિમ્બમ્ ।
ઉપત્તિરિન્દોરગિ નિષ્પલ્લેવ કૃત્તા વિનિશ્ચા નલિની ન ચેન ॥

ચૂપછ.

લિખી ચીઠી ગાહિ લખી જિસમ, આવી પડી પગ
 આગલિ તિમઇ
 વાચી અરથ કરઇ આફણી કુમરી રહી રિદય
 રણુમગી ૩૮
 પરીઅચિ પાછી કીધી જામ, અજકઇ અજલા
 અજાણી તામ
 દીઠઉ બંભણ રતિપતિ જિસિઉ. લખુઇ કવીશ્વર
 કહીઇ કિસિજી ? ૩૯
 અમલા બંભ અવલોઇ વલી. અન્યો અન્ય
 રહ્યા મન મિલી.
 નયણિ નયણ, ન ખચઇ ઘડી દષ્ટિ ન ચૂકઇ
 એક ચાપડી ૧ ૪૦
 થલ તણી પરિ થંભ્યા દોઇ જાણી લીતિ લિખ્યા
 ચિત્ર સોઇ
 તવ તરણી કંદર્પિ આકલી, લાગઉ લછમઇ,
 લગ્ન ટલી ૪૧
 કરિ કટાક્ષ લંબઇ સર સમી ભમહિ ભાવિ
 જિવાલઇ ભમી
 હસણિ સરસા અહરા ડસઇ વલી કુચ ણી કર સૂ
 કસઇ ૪૨
 કુચ કાઢિ, કંડૂઇ કાન, ચીચી મીટિ કરઇ તે
 સાન

આલસ મોડય, આવય જલ, નિરતય નાભિ
દિખાડય રંલ, ૪૩

વારવાર મેલ્લય નીસાસ, અખલા કરય અધ્યાર
આસ.

માંહોમાંહિ મૂકીલાજ ગાંધવ લગ્નય કીધય કાજ. ૪૪
કરય કુતુંહલિ કીડા દોય; લોગ ભોગવય મુરના
સોય.

અજગતિ (અગણિત) અનંગ તણુ અધ્યાસ,
વિલસય પડિત વિવિધ વિગ્નાસ. ૪૫

ધમ સુખ સેવય કુમરિ એકંત જોસી^૧ ય વતિ
લલ્યાં દોય ચિંત.

મન ગમતૂં માણય માનિની. જાણય નહીં
વાસર જામિની. ૪૬

સરિખી વેશિ સુરૂપ સુજાણ પડિત રાતી પુત્રી
રાણ.

ધમ લીલા આવાસ મઝારિ નવનવ રંગ કરય
નર નારિ. ૪૭

વહિયા દિન દસવીસ હં નિસય, સુતા સંભાલ
કરય રા તિસય.

પ્રીછૂં માહિલૂ સઠલ સ્વરૂપ, તહ કોપય લરિયુ
નરજૂપ. ૪૮

આપી જાંલણુ જાંધિઉ જાંધિ. ‘જા, કોટવાલ, મારી
એ કંધિ;

ચડગરી ચડુટઈ દેરવે, મુના તણિ ધરિ મૂકો
 .હવે.' ૪૯

તરી આદેશ વેઈ નીસગિઉ. આયછ લગ્ન તોઠ
 પરવરિઉ.

દીપ ઠાઠાસીઈ ઠાઠાસી જામ, લેવા મિતિજિંગદિવૂં
 ગામ. ૫૦

બૂપ તણઈ છઈ ખીલ બટ, તેણિ આશલી
 વાત વિકટ,
 પંઠિન પૂંઠઈ યા તે પડ્યા; મગમમપૂમ કરી
 નઈ મિલ્યા. ૫૧

હાંકતઉ આણિઉ હટ ઐણિ પડિત ચડુટઈ ચાહુ
 તેણિ.
 વાઠવિ ખીલલણ બોલાવીઉ તૂંઠિમ એહ અવસ્થાં
 યિયુ ? ૫૨

દ્વાડું.

અંતકાલિ ઈદ દેવતા ધરિ મનિ તેહનૂં ધ્યાન.
 સદ્ગતિ હુઈ તદ્દ તણી, મૂઠિ મન અભિમાન ૫૩

ચૂપમ.

વયણ વિકલ તા બિલણ લણઈ—જે છઈ ઈદ દેવ
 અદ્દ તણઈ,
 શુણિજ્યો, સમરૂં, સઘલી સભા, શશિકલા સુંદરી
 દુલ્ભા. ૫૪

આજ અદ્ધારિ મનિ માનિની ચીતું મોત્રન
 ચંપક વની.
 ગોરિ દામ સરિખી સાર, મુખ અંબુજ વિકસિત
 આકાર. ૫૫
 નાહાના રોમ ન આવઈ નયણિ સૂતી ઊડી માતી
 મયણિ
 સંભારઈ વિદ્યા વીસરી, તિમ હૂં સમરૂં એ
 મુંદરી. ૫૬
 આજ હૂં સમરૂં વયણી-ચંદ, વિકસિત પંકજ
 માંહિ મકરંદ
 સરિખૂં મુખ મનહર મુંદરી ગોરી તિલક
 ગોશયન કરી. ૫૭
 ધૂરમ નયન ધૂલઈ મહલરી; પાડઈ પુરુષ કટાક્ષ હ
 કરી;
 એ આનન આવઈ મૂં સાયિ પૂરવિ દાંત દીધૂં
 જગનાથિ. ૫૮
 આજ હૂં વંદૂં અળલા એહ, ઘાઠા ગાલ કુંડલ સૂં
 જેહ
 મુખ વિપરીત મુરત સંભોગિ શ્રમજલણિંદુ
 ચિયા તણિ જોગિ. ૫૯
 તેણિ કામિની મુખ કાળરૂં, હેજઈ હંધડા લીતરિ
 ધરૂં.
 (વલી વિમ્ર નિલ્હણુ ઇમ ભણઈ) ઇષ્ટ દેવતા એ
 અદ્ધ તણઈ ૬૦

આજ હૂં અંદવયણી ચિતિ ધરૂં, જેહનૂં વપ
 નવપાવનિ બરૂં,
 પોતા કુચ; કાંચનવત દેહ મહીયલિ કાંતિ ન
 માઈ જેહ; ૬૧

પેળી અનંગ અંગિ મઝ પીઠિ; શીતલ સયર કરઇ
 તે લીડી;
 તે કિમ વીસારૂં ફૂંઅરી ? જે સૂં પ્રીતિ અવલ
 આદરી, ૬૨

આજ જામિની માઝિમ જાણિ મૂં છુત આવી
 પોદઇ પ્રાણિ.
 ચિરં જીવ જીવતી નિત્ય જાણઇ, સુંદરી છીક
 શ્રવણિ જવ શુણઇ; ૬૩

પરવ પ્રેમ કલકઇઇ જેહ, તેજસંલરી ન જ'પઇતેહ;
 કુંડલ કાનિ ઠવઇ તતકાલ, (જ'જ જાણઇ) તે
 સમરૂં જાલ ૬૪

આજ હૂં સમરૂં તે ચિત ઠવી તરણી^૧ મયજી
 શરઇ અભિભવી.
 પોતા કુચજારઇ કટિ નમઇ. મૂં સૂં પ્રેમિ અધિક
 રસિ રમઇ. ૬૫

એહુ ભુજ લીડી લામની પ્રેમઇ ઉર સરસી પમિની.
 અસિયલ અરવિંદ માણઇ જેમ કિતિપતિપુત્રી
 માણઇ તેમ. ૬૬

આજ એ અખલા માહારઇ મનિ કુટિલ કેશ
 કોમલ અલિવંન.

દોમલ અલિવંન.

શરદ દાલનાં પકજ પત્ર વિકચ વિશાલ મનોહર
નેત્ર. ૬૭

કઠિન પયોહર અતિ ઉત્તુંગ પોદા કેસર કુંકુમ
રંગ.

ધ્યાગે ધણિ જિન ગુરુ ઉપદેશ, ધરધ નારિ જે
નવનવ વેશ. ૬૮

આજ એ અખલા અતિ ગુણવંત—વિકસિત
કુંદ કુસુમ સમ કંત—
આડી દણિ અવલોચન નયણિ—કરી કટાક્ષ વીધન
નર મંયણિ— ૬૯

મહિલામુખ મન માહિ ધરૂં ઉરિ યૂ ધડી ય ન
અલગૂં કરૂં.

જિમ અંભારધ પર ઉપકાર, તિમહગિણીંખી હિયા
મઝારિ. ૭૦

આજ અસંભમ, સુખ શશિકલા—નાસા તેલધાર
નિર્મલા—

—મંદ મરકલધ ગાલ ઉદલસધ—કાયાકાતિ શરદ
ચંદ્ર હસધ— ૭૧

—વિહર્યા પંકજનીં પાખડી અપૂરવ સોહધ આંખડી—
એહવૂં આનન મમરૂં સદા જે ઠવતી મૂ ઉપરિ
જ તદા. ૭૨

આજ એ મહિલાનૂ મુ સમાન—ભમહિ કામકોઈડ
સમાન—

-દસણુ તેજિ હીરા ઉપત તેણુધં કાળરા અહર
હીસંત- ૭૩

-શ્રવણિ પુલક સૂં સોમણુ પત્ર-(શુણિજ્યો સકલ
અહાગ મિત્ર)

એ આનન સમરૂ અંતકાલિ અવગ ન પડીધ આલ
જંજાલિ. ૭૪

આજ એ નારિ નાહ નવનવા ચાલઈ ચપલિ
મરડંતી ખડ્દા,
કટિ ઉપરિ દેધ દક્ષિણ પાણિ જે વામા મુખિ
અમ્રત વાણિ. ૭૫

હાખઈ કધઈ કથ નિર્મલા મૂઠા માનિની તે
મોકલા
એહવી રૂપ રુચિર તે રત અખલા મુખ જોઈ
(કહિ જાલ) ૭૬

આજ એહ મન માહિ રહિણિ,—હૂ એક વાર
અપરાધી થિઉ,
રામા રીસાવી મૂ સાથિ, જઈ જીવતી મિં સાહી
હાથિ, ૭૭

મૂઠી માણુ મનાવા લગ્ગ, અદવયણીનઈ ચરણિ
વિલગ્ગ,
તુ તરણી ચાલી અવગણી, વરૂ અવલગિઉ કં
કામિણી, ૭૮

કેહડઉ છઈલપણુઈ આંચકી ગઈ જરકંતી રોપઈ
ચિકી.

સમરૂં સંઠટિ રયામા તેહ. માહારઈ ઇટ દેવતા
એહ. ૯૯

આજ એ નારિ-નિતંગ વિશાલ-નાભિ ઉડી-કટિ
કૃચ-કલ્યાલ-

કમલહ નાલ સરિખી જાંહ^૧-તે રયામા સંભારૂં
આંહ. ૮૦

આજ એ નયણુ અપલ વ્યાલતી લીલાં રમિ લોચન
મેલતી

મુખ સંભારૂં મહર્ભાભી, મુરતાવસાનિ સોહિ
એ વલી. ૮૧

પરિશ્રમિ પરસેવી વલીર થયા મોતિયા મુહિ
આમુલી

તેણિ કામિની મુખ કાળરૂં અંતકાલિ તે હૂં
આહરૂં. ૮૨

આજ એ ગમા રસિ આવરી એક વાર તે પ્રતિ
કલિ કરી

હું રીસાવી રહિઉ જિસઈ, રોતી ચિકી
મનાવઈ તિસઈ. ૮૩

પણ મઈ કીધૂં હૃદય કઠોર; અંગિ અવગણી;
આણૂં જોર.

થઈ નિરાશ મેહૂલઈ નીસાસ; ગલ સર જઈઠઉ,
મૂકઉ સાસ. ૮૪

એહવી અવલ જેહની પ્રીતિ વાલઉ જેણિ^૧
 વિલાઈ પ્રીતિ,
 નિશિ વાસર માહારા મન માંહિ એહ અઢા ઇંદ
 દેવનઈ ઠાહિ. ૮૫
 આજ હૂં રાતઉ. રામા એહ પ્રેમિ પટભેલી છાંડી
 તેહ
 થઈ નગન યોની કર દેઈ; માહારઉ લુજ નિજ
 નામિ લેઈ. ૮૬
 આજ એ કુતિમ કામિની સહાઈ અરીસઉ સોમણ
 મણિ તણઉ,
 તે માંહિ આપ નિરીખઈ જામ, હૂં જઈ ભેલઉ
 પાછલિ તામ. ૮૭
 મૂ પ્રતિગિંબ નિરીખી જાલ આકેંપી અખવા
 તલકાલ
 વાલી વયણુ વિલોમઈ જિસઈ, મૂં પેળી લાછ
 અઈ તિસઈ ૮૮
 આજ એ પ્રમદા સુખમારત ગધિ વિલુધા
 મધુકર મત
 અંધલ અપલ આલવઈ નયણિ તેણિ આકૃલી રૂપી
 રમણિ^૨ ૮૯
 કીડા કનઈ કમલ સૂ જેણિ વારઈ લામર લામિની
 તેણિ,
 તે હૂં એકમનઈ ઉરિ ધરૂં; અવર દેવ નવિ અગી
 કરે ૯૦

આજ એ મહિલા મંદિર માંહિ હું ધરિ નહીં
આવંતઈ વાહિ
દાણુ ભીતરિ દાણુ જાહરિ બાપુ યુવતી ધડી જંપ
નવિ ચાઇ. ૯૧

વિકસિત કંચનકમલ સગાન આનન; આજ
નહીં ઉપમાન;^૧
અપલ નયણિ નિરખાઇ નિજ નેહ; શ્યામા મુગ્ધાણી
સંભારૂં તેહ.^૨ ૯૨

આજ એ શ્યામા ઉરિ સંભારઇ. નયણિ કટાક્ષ
નિરીક્ષણ કરઇ.
લાગઇ શર, કંઠપંજવર ધરઇ, મદિ માતી મહિલા
જન હરઇ. ૯૩

લીલાં લોચનિ ચિત આલવઇ. જાંબરચોલી ભગર
વાલવઇ.
તે સમરૂં સુંદરી શશિકલા પદ્મિની મૂસાં પ્રેમિ
આગલા. ૯૪

આજ એ નારિ નયણુ નવરંગ આનન અન્વિત
અપૂરન રંગ
અંદન રસિ રોલ ઉર કાંતિ મૃગમદ લાલિ પીયલિ
ઉપંતિ. ૯૫

ગદસરયલ અતિ ગરુડાં નારિ વારવાર અંભારૂં
સારિ
લય લાણુ સરસુ સુંદરી જે સૂં પ્રેમ પ્રગટ
આદરી. ૯૬

આજ એ ઠામિની મળે કુચિ ગ્રહી દીધા હંત
અધર સૂં વહી
ચપલિ નયણિ ભેઈ તે વહી સૂસૂકાર કરી બુઈ
પહી. ૯૭

આજ એ શ્યામા ઉરિ અંબરઈ વિકસિત
મહોએ હાસૂં કરઈ
જપેઈ જીવતિ અમૃત વાણિ મનમથ પ્રાણુ ધરઈ
તણિ હાણિ. ૯૮

આજ એ અવણિ જાલિ અળકાર; કુચ ઉપરિ
તણિ કીધઈ હાર;
કનકમેખલા કટિ ખલકંતિ; સમરૂં પણિ અંબર
અમકંતી. ૯૯

આજ આલિંગી કંઠઈ કંઠિ મૂં ઉર લીડિ પયોહર
અંઠિ.
કાંઈ મીચઈ નિહાલઈ નયણિ; તે જૂં સમરૂં માતી
મયણિ. ૧૦૦

આજ એ નિરખઈ તિરછઈ નયણિ વહી વાલઈ
કંધ ઉપરિ વયળ
કંઠુક કમળ કરયા કુચ કરી કરગદ્ગન નવ પ્રાપ્ત
જિસી ૧૦૧

તે મૂઝખ ભેઈ માનિની સંભારૂં વાસર ભામિની
જે સૂં પૂરવ પ્રગટી પ્રીતિ વારવાર તે આવઈ
ચિત્તિ. ૧૦૨

આજ એ આનન ચંદ્ર સમાન સમરૂં મૂળાલંતી
માનિ
કિન્નુ કાતિ સોહમ જે ધવલ અંતર નહિ મયંક
મુખ કમલ. ૧૦૩

આજ એ પ્રસન્ન મૂં કામિનિ સજ્જા સૂતા હોઈ
યામિની
માહારિ કંઠક ફલિ ભુજ ઠવી ઘોરંતી ઘણુ પગિ
મુહવી.^૧ ૧૦૪

ઉખાકાલિ ઊઠી આકલી ચક્રમુખી ચાહું તે વલી.
એકમનઉ સમરૂં એ આજ જિમ સીઝઈ સઘલા
મઝ કાજ. ૧૦૫

આજ એ ચક્રમુખીની રીતિ સજ્જા મુરત કન્ધ
વિપરીત
સાસિ ભરી શ્રમ કીધ વિશાલ વેળી વેરાણી
આગલિ વાલ ૧૦૬

તિણિ તાપિ તજણિ આકલી સ્વેદ સયરિ^૨ ભીની
કાયવી.

એહ અપૂરવ મમરૂ રૂપ જે મૂ જાણુઈ મકલ
સરૂપ. ૧૦૭

આજ હૂં ઘરિ ન હૂંતઉ એક વાર, મૂ વિણુ નિવ્રતિ
નહી લગાર

દણુ ઊભી દણુ ખીટી થાઈ આધીપાળી અળતા
જાઈ ૧૦૮

અતિ નીસાસા સુખિ મેહેલતી અંતકાલિ તે
સમરૂં સતી
સખા સમક્ષ સંભારૂં આજ તે મૂં સૂં કરિસિ
મહારાજ ? ૧૦૯

આજ હૂં જોઈ આવંતઉં બારિ નાસી ગઈ આવામ
મઝારિ
કપટ કરી સૂતી જઈ સેજિ મૂં અંગિ આલિંગી
હોજિ ૧૧૦

રામચી રામા ઊછલી હસી હરખિ સૂં વિલગી વલી
જે અન્નમંતરિ એવડુ નેહ તે સમરૂં છોડું કિમ
હોઈ ? ૧૧૧

આજ હૂં મંદિરિ ન હૂતઉં નારિ ચિત્તઈ ચિંતા
કોઈ પ્રકારિ
ઊસાસા નીસાસા ધરઈ પંકજપત્ર સમાં ચખ
ઝરઈ ૧૧૨

આજ એ જઘન જોવા સુંદરી જોચી ફાવી ખંતઈ
કરી
લાજંતી તે જોઈડી બાલ અંગ સકોડી રહી સમ-
કાલ ૧૧૩

મૂં સાહામૂં જોઈ હહહહ હસી કીધ વાવ તે કહીઈ
કિમી

સંભારૂં ગોરી ગુણુ ઘણા પાર ન પામું પદ્મિની
તણા. ૧૧૪

આજ એ શ્યામા પ્રથમ મંલોગિ મનિ વૈરાગ્ય
હવું વહિ જોગિ^૧
કોપધ કઠિન વચન જોલતી ચીંતું મૂં સૂં ચિત
લોલતી. ૧૧૫

આજ જિખાં જિઠંતી એહ નિદ્રાલસિ આમોડધ
દેહ
વદનિ બગાધ આવધ જાલ હીધ ચાપડી લવ લધ
તાલ. ૧૧૬

મુખપરિભલિ મધુકર ઘણુ મિલ્યા માનિની સૂં
આવધ આતલ્યા
અપલપણુધ ચાહંતી નયણિ^૨ તે સંભારૂં માતી
મયણિ. ૧૧૭

આજ એ અળતા વેણિ વિશાલ^૩ ધૂરમ નયન
ઘોલવધ જાલ
સૂતી જીડી ઉખા કાલ, અહિવલ્લી રંગિ અધર
પરવાલ. ૪ ૧૧૮

આજ એ સુમનોહર આંખડી લામિની ભવનિ
જૂમિ ખણિ ચડી
ચાહામાસાહામા ગૂળ વિશાલ કરધ આલોચ
હાથિ દધ તાલ ૧૧૯

૧ વહિ જોગિન્તે વખતે ૨ ચાલતી નયણ (કલ્પિત).

૩ વિણિ વિશરાલ ૪ અધર ડરયુ લોલવધ પ્રવાલ (કલ્પિત).

(૧૭૮)

કવિ શાનાચાર્ય.

હેઠ મરકલા માહિમાહિ હું સેરી ચાલંતું ચાહી
તે હરિણુ'ખી હૃદય મઝારિ જે.મૂ રાતી રાજ-
કુંઆરિ. ૧૨૦

આજ એ મધ અળલા ફૂલવી કરી કોપ લિપરાહી
હવી

થપલ ચાદુઆં વયણુ ઉચ્ચરધ રામા મૂં રજિયાઇત
કરંધ ૧૨૧

દેમાચી આલિગધ અગિ બોલધ બોલ બલવતી
રગી

તે સમરૂં સુદરી શશિકલા ચંદ્ર તણી પરિ અતિ
નિર્મલા. ૧૨૨

આજ એ મૂ અવલોકધ નયણિ સખી સરીસી
બોલધ વયણુ

અક્ષિ ન ભાસું મોસા^૧ મમં માહરધ વર એક
બિલ્હણુ પ્રદા ૧૨૩

તણિ દેમાચી ગમા દેહ અજગતિ હું આકુલ
તેહ

મૂ વિણુ જંપ ન ભાધ જેહ જીવએક સમરૂં દોધ
દેહ. ૧૨૪

આજ એ પ્રથમિ સુગતિ લાજતી કઠિહિર પટલિની
કરિ આપતિ

૧ મોસા (મૃષા) ૨ કટિ (કલ્પિત પાક)

ગાનિ છહિલી^૧ કરઈ પોકાર ચક્ષ ચાલવઈ
ચક્ષાકાર.^૨ ૧૨૫

દેખી દીવા વિમલ વિશાલ કર્ણકમલિ અંપઈ
તતકાલ

ઈમ જે લલળ લીલાં કરઈ તે કામિની કહું કિમ
વીસરઈ ? ૧૨૬

આજ એ ગતિ છૂતી રાજહંસી વેણઈ વાહિઉ
ઝોર સુવિંશ,^૨

ચક્ષુ હસાળ્યા મત્ત ચક્રાર કોઈલિ કંઠિ હરાવી
જોરિ. ૧૨૭

આજ એ મદનમંદિરધન્ય સગી અધન વદન
અંતરિ આક્રમી

અંગઈ અનગિ આકુલી ખાલ આલિંગી સેજઈ
સમકાલ. ૧૨૮

આજ એ રમતાં રામા મિલી કંદ્રપક્રોડા કરવા
વલી

આવી મૂં સૂં સૂતી સેજિ હવડા હૂં તે દેખૂં
હોજિ. ૧૨૯

આજ એ કુમરી, કુચ ઉત્તુંગ, ઉદરિ કૃશિ ત્રિવલી
નવગંગ,

નવાં રામ અલિકુલમદ હરઈ, દંટી તણઉ દેખાઉઉ
કરઈ. ૧૩૦

દેઇ મરઢલા માંહિમાહિ હૂં સેરી ચાલંતું ચાહી
તે હરિણુખી હઇયા મઝારિ જે મૂ રાતી રાજ-
કુઆરિ. ૧૨૦

આજ એ મઇ અબલા દ્રહવી કરી કોપ જિપરાહી
હવી
અપલ ચાટુઆ વયણુ ઉચ્ચરઇ રામા મૂં રજિયાઇત
કરંઇ ૧૨૧

રોમાચી આલિગઇ અજિ બોલઇ બોલ બલવતી
રંગી
તે સમરૂ સુદરી ચશિકવા અંદ તણી પરિ અતિ
નિર્મલા. ૧૨૨

આજ એ મૂં અવલોકઇ નયણિ સખી સરીસી
બોલઇ વયણુ
અહિ ન જાણું મોસા^૧ મમં માહરઇ વર એક
જિહ્વણુ બ્રહ્મ ૧૨૩

તણિ રોમાચી ગમા દેહ અજગતિ હુઇ આકુલ
તેહ
મૂ વિણુ જંપ ન જાઇ જેહ જીવએક સમરૂં દોઇ
દેહ. ૧૨૪

આજ એ પ્રથમિ સુરતિ લાજતી કઠિહિ^૨ પટજીવી
કરિ આપતિ

છાનિ છહિલી^૧ કરઇ પોકાર ચક્ષ આલવઇ
ચકાકાર.^૧ ૧૨૫

દેખી દીવા વિમલ વિશાલ કણ્ઠકમલિ ઝંપઇ
તતકાલ

ઇમ જે લજ્જા લીલા કઇ તે કામિની કહું કિમ
વીસરઇ ? ૧૨૬

આજ એ ગતિ છતી રાજહંસી વેણઇ વાહિઉ
ઝોર સવિંશ,^૨

ચક્ષ હસાળ્યા મત્ત ચકોર કોઇલિ કંઠિ હરાવી
ભેરિ. ૧૨૭

આજ એ મદનમંદિરધજ સમી અધર વદન
અંતરિ આકમી

અંગઇ અનગિ આકુલી ખાલ આલિંગી સેજઇ
સમઠાલ. ૧૨૮

આજ એ રમતાં રામા મિલી કંદ્રપક્રીડા કરવા
વલી

આવી મૂં સૂં સૂતી સેજિ હવડા હૂં તે દેખૂં
હેનિ. ૧૨૯

આજ એ કુમરી, કુચ ઉત્તુંગ, ઉદરિ કૃશિ ત્રિવલી
નવગંગ,

નવાં રોમ અલિકુલમદ હરઇ, દ્વંતી તણઉ દેખાડઉ
કરઇ. ૧૩૦

આજ એ મનમથ કેમલ વાણિ ચંચલ નયણિ^૧
 નિરીખઈ જાણિ
 લીલારસિ તે રંગઈ હસઈ^૨ તે મૂઠર અભ્યંતરિ
 વસઈ. ૧૩૧
 આજ એ મહિલા માતી મયણિ કાંઈ મીચઈ
 કાંઈ જોઈ નયણિ
 લીલાં લોલાવઈ ખાંડડી કંઠણનાદ ન ખંચઈ
 ઘડી ૧૩૨
 કણું કંઠરઈ કર અંગુલી તણિ કુચ કીધઉ ઊંચઉ
 વલી
 તેહનું ધ્યાન ધરું નિશદીસ જિમ જોગી આરાધઈ
 ઇશ. ૧૩૩
 આજ એ વામ પાણિ કટિ કરી પય અગૂઠ
 ધરણિ સૂં ધરી
 ચંભિ વિલંબી વાત કરતિ મૂં કંધર ધરી નેહ
 નિરખંતી ૧૩૪
 આજ એ એણુનયણિ નિરખંતિ તણિ કંઠપંજવર
 જોર ધરંતિ
 અતિ નિર્મલ કાયાની કાતિ લીલા સૂં લોચનં
 મેલતિ. ૧૩૫
 આજ એ આનનિ મૃગમહવાસ નેત્ર નિમીલિત
 ગરુઆં જાસ
 કાયા કાતિ નિશાકર જિમી અંજુજનયની જોગી
 ઉદ્ભસી ૧૩૬

આજ એ કીધી અંગીકાર નિમ વિવધર ગૌરી
 ભરતારિ
 કૃમિ અંગિ ઇલા નિમ કીધ ઉદધિ વાસ
 વડવાનલ દીધ. ૧૩૭

એ ત્રિણિ રહ્યા નિમ આદરી સિમ મધ ઉરિ રાખી
 સુંદરી
 જે ગરુધ મુખિ બોલ્યા બોલ પાલધ પ્રાણુ કરધ
 તૃણુ તોલ. ૧૩૮

ઇમ પંચાસિ અહુટધ અડિઉ કોટવાલિ ગાહઉ
 નર નડિઉ
 હાકી આણિઉ મંદિર હેઠિ શશિકલા તણી
 પડિઉ દ્રેઠિ. ૧૩૯

એલંતી સા સહિઅર સાથિ પાસા ખાંચી
 રાખ્યા હાથિ
 સૂની થઈ વાનિઉ ઘણુ ઘાઉ નિરખધ નયણિ ન
 ચૂકઈ ઠાઉ. ૧૪૦

સહિયરિ કહધ સૂં સુંદરી આપધ આપ ગયજી
 વીસરી ?
 હવડા હરખિ હસંતી હતી રમસિ નહિ સૂં
 રામા રતિ ? ૧૪૧

નાંબલિ સહિયરિ કહિ શશિકલા નેકની વાત
 કહું નિર્મલા

જવ લગિ પેખિઉ ગિહ્લણુ પ્રદા તવ લગિ વીસ-
 રિગિં સવિ કર્મ.* ૧૪૨

અવણિ સુણી બોલતી જાલ ગિહ્લણુ વિપ્ર ભણુઈ
 તતકાલિ
 સભા સમક્ષિ સાભલિ એક વાણિ, અંતકાલિ
 હંવિ જાતઈ પ્રાણિ ૧૪૩

ખજનનયની નિરૂપમ દેહ, તે તૂ સાથઈ કીધઉ
 નેહ,
 તે માટઈ શિરજાઈ તે જાઉ ધકા ન કિસુ વિમાસણુ
 ઠાઉ ૧૪૪

જે રા રાવણિ સીતા કાજિ હસ શિર નીગમિઆ
 મહારાજિ
 ગીસ એક આપૂ લોકાચાર વલતા નવ દેવા
 વિવિહાર. ૧૪૫

તઉ વાલી કહિ રાજકુ આરિ સુણિનયો સહુ ઈ
 સભા મઝારિ,
 એ મારતા હુંએ મરૂં સાથઈ ચિકી સહુગમન
 કરૂ ૧૪૬

* ૧ ૧૪૨ ને ૧૪૩ ની વચ્ચે

કહિ શસિક્વા વલી સાબરઈ ચતુરપણુ તે કિમ વીસગઈ ?
 સુખ તે સુઝ આવી યામિની સુદર છીક, તે અવણિ સુણી
 પૂરવ પ્રેમકલહ છઈ જેણિ સભારી નવિ જ વધ તેણિ
 કુસુભ સુતકંઠણુ દેહ હાથિ જન્મ જન્મ સજોગી સાથિ

કુમરી વાણિ શ્રવણિ જવ સુણી તવ તલાર ગયુ
રાજા કાણી
તણિ પ્રણમિઉ પાટણ નઉ ભૂપ વાત જણાવી
સકલ સદૃષ ૧૪૭

પાસઇ ચિઉ બોલઇ પરધાન સ્વામી હઇએ
મૂંહનઇ માન,
એ બ્રાહ્મણ મૂં ઠરિ વિવાહ નિશ્ચય છોડી મૂંઠિ
• નરનાહે. ૧૪૮

આમ એ બી હત્યા લાગિસઇ અવની માંહિ
અપજસ હસઇ
પંડિત મરતાં પુત્રી મરઇ અંચલી જોડી ઇમ
ઉચ્ચરઇ. ૧ ૧૪૯

મંત્રીશ્વર મતિ મહીપતિ સુણી કોપ નિવારિઉ
ઉરિ આપણિ,
બ્રાહ્મણ તેડી દીધૂં દાન પરણાવિઉ પુત્રી હઇ
માન, ૧૫૦

આખી વાડે એક અવાસ મણિ માણિક ધન સૂંપૂં
તાસ,
પૂરવ ગ્રેમ ગિહિ જણુ ઘણુ પાર ન પામિ કવિ
તે તણુઉ. ૧૫૧

કામી કાજિ કીધ ચૂપઇ જાંતિ કરી નિરખઉ થિર
થઇ,

બહિસઠ બિહ્લણુવાણી તેહ જ્ઞાન તણુધ રસિ રાતા

બેહ. ૧૫૨

इति कविचक्र चूडामणि बेह्लणपंचासिका समाप्त. ।
 संवत् १६२६ वर्षे चैत्र वदि ३ दिन लिखि ॥ इति
 श्री बेह्लणपंचासिकारास समाप्त. ॥ श्रीः ॥ ॥ श्री ॥

શશિકલા પંચાશકા.

ચૂપક.

એક દિન બધઠી સહિયર સાથિ, હસિ હરખિ
 તાલી દેઈ હાથિ
 સહી કહિ સાબલિ ચશિકલા, પૂછું વાત એક
 નિર્મલા. ૧

નિમ બિહ્લણિ પરકાસ્યું સર્વ, તિમ તું કહિ
 મૂઠી મન ગર્વ
 કહિ કુમરી સુણિજ્યો સહુ તલો, લેહની
 વાત પ્રકાસું અલો ૨

સુણિજ્યો માહરું સકલ સરપ. સમરું વર કંદ્રપ
 સમ રપ;

મુખ ઉપમા પૂનિમતું ચંદ, ચખ ઓપણુ સર-
 સિજનું દંદ; ૩

નાક ઉપમા નલિકા નિતિ, તે આનન સંભારૂં
 ચિત્તિ
 સંભવિ મહિયર, કહિ શશિકલા, લક્ષણ ત્રીસ
 દોષ આગલા. ૪
 અપ્રક્રિ હંત અમક હીરલા, અધર રંગ વિદ્રુમ,
 શશિકલા—
 શીવાત્રિવલિ, કંધ જિમ સંદુ કમલનાભ
 સરીખા બુજ હંડ. ૫
 ચાલઈ ચાલિ મયગલ મત્ત જાંડી નાભિ સુષ્ટિ
 આવતી
 વારવાર સંભારૂં તેહ, પ્રાણ પાહિ વાહલુ વર ઝોહ. ૬
 ભણુઈ આઠ વ્યાકરણુ ધીર; શબ્દ તણુઉ સમુદ્ર
 ગંભીર;
 પ્રીછિ પંડિ પુરાણુ અદાર સ્મૃતિ હહ અર્દુનુ કરઈ
 વિચાર ૭
 આરિ વેદ વદિ નિ લહિ અર્થ, છતા જેણિ
 વાદી સમથ
 વારવાર સંભારૂં તેહ પ્રાણ પાહિ વાહલુ વર
 ઝોહ. ૮
 ભવ પેલિ પુણ્ય કીધાં અતિ અવગાદ્યાં ગંગા
 ગોમતી,
 મિં ગત જનમિ તપ્યાં તપ બહુ મિં સંતોખ્યાં
 હશંન સહ. ૯

(૧૮૬) ૬ કવિ જ્ઞાનાચાર્ય

પ્રેમ ભલિ મિ તીરથ કીધ, અભયદાન પણિ ,
અધિકા દીધ,

વારવાર મંભાઈ તેહ, પ્રાણ પાહિ વાહેહુ વર
એહ ૧૦

એક દિ સૂતી પ્રિય આલિંગી, નિદ્રાતરિ ઊધરકી
અગિ,

વિસરિ સરિ મિ કીધ ચોકાર, ચિરં જીવ તૂ વહિ
ભરતાર. ૧૧

એવડી પ્રીતિ ધરિ જે નાથ, કિમ છોડું હૂં તેહનું
માથ ?

વારવાર મંભાઈ તેહ, પ્રાણ પાહિ વાહેહુ વર
એહ ૧૨

એક નિરિ સૂતા દોઝ જણુ સેજિ મધ ધીડી
દીધી મનહેજિ

પ્રિય સાહમૂ જોઈ હૂં હંસી ચાલલિ વાત હવી
જેયસી. ૧૩

દીઠું, ઝુખ ઝુખ હત મગારિ તતક્ષણ પિઉ ખૂનિઠા
તિણિ વાર

વારવાર મંભાઈ તેહ, પ્રાણ પાહિ વાહેહુ વર
એહ ૧૪

મધ કુચ પીઠિઉ ભટ્ટ ઉરિ અતિ તવ પૂઠધ
જોઈયૂ તણિ પતિ

મધ પૂછુ કો યૂ ભરતાર, અવ અવસોધયું કવણુ
વિચાનિ ૧૫

કુચ ઉરિ ખૂતા મધતિ ખરા બાણું નીકલિયા
મુંસરા
વારવાર સંભાઈ તેહ, પ્રાણ પાહિ વાહલુ વર
એહ. ૧૬

મું ઉપરિ ખીજિઉ ભરતાર જઈ પગિ લાગી
તરત તિહવાર
હું ફહવી આણિઉ ઉરિ કાલ, આલિંગી પૂઠિ
તતકાલ. ૧૭

બાણુંતાં કાં બૂલી ભલી, કઈ પાધરુ કુચ (આગલી)^૧
વારવાર સંભાઈ તેહ, પ્રાણ પાહિ વાહલુ વર
એહ. ૧૮

ખંચી ફાલી પિઉ નિશિ જામ, અંગ સઢેચી
હું રહી તામ
માલિ ઊતારી માથા તણી, થઈ જયોતિ તવ
નવગ્રહ તણી. ૧૯

એહવાં કુતિક નિતિ નિતિ કરઈ, ઉર વરિ નેહ
અનૂખુ ધરઈ
વારવાર સંભાઈ તેહ, પ્રાણ પાહિ વાહલુ વર
એહ ૨૦

એક નિશિ સૂતા ભૂમિ અગાસિ, મુઝ નિદ્રા
આવી ઉહલાસિ

મુઝ મુખ ઉપરિ આનિઉ ચંદ પિઉ ચેખિ ઉર
વરિ આનહિ ૨૧

ક્ષણિ શશી ચેખઈ ક્ષણિ મુખ મુઝ, તું આગલિ
દાખૂં એ ગૂઝ.

વારવાર સંભાડું તેહ. પ્રાણ પાહિ વાહંતુ વર
એહ. ૨૨

એક દિન પચિ પલિઉ પિઉ જામ, હું જઈ ઉઠંહિ
વિલગી તામ

મૂં ચેખી ચખિ આંસૂ ખિરઈ ગદગદકંઠ મુખિ
ઉચ્ચરઈ. ૨૩

મૂં ઉવરિ વઠઉ પિઉ પ્રેમ એક જીવઈ શુણ
જ'પૂં કેમ ?

વારવાર સંભાડું તેહ, પ્રાણ પાહિ વાહંતુ વર
એહ. ૨૪

મેર ન દેખઈ માણસ કોઈ, તપઈ સૂર શશી
લાછન સોઈ,

સાચર ખારઉ સહૂ કો ભણઈ બિઠઈ કિમ આણું
પિઉ તણઈ ? ૨૫

ઈર્ષ્ય આપિઉ મધ પ્રિય હાથિ, મુઝ મુખ મીઠ-
વિથું તે સાથિ,

હું સાહમૂં નેઈ હઠંહં હસી કીધ આતુરી મુઝ
'વર ઈસી ૨૬

આણિ વાલંબ એવઠી પ્રીતિ નિશિ વાસરિ એહ
માહરિ ચિત્તિ

વારવાર સંભારૂં તેહ, પ્રાણ પાહિ વાહલુ વર
એહ. ૨૭

માધિમ રાતિ જાગી એક વાર, મૂં ચં હાસં કરધ
અપાર

છાનું છધલ છપી તે રહધ, યધ આતુર ઉર મુઝ
દહધ. ૨૮

રેહન કીધ નવિ દીઠઉ સ્વામી છધલ નીકલિયુ
તતક્ષણ તામ.

વારવાર સંભારૂં તેહ, પ્રાણ પાહિ વાહલુ વર
એહ. ૨૯

એક નિશિ આઝુ મુઝ જરતાર, રામતિ માડી
પાસધ સારિ,
મધ હારિઉ સોમન એક ફૂલ, મૂં સ્યૂં વલિભ
કરધ ટકોલ ૩૦

એણી પરિ પ્રીતિ ધરધ અજગતિ, કુહુ કિમ
વીસારૂં તે પતિ ?
વારવાર સંભારૂં તેહ, પ્રાણ પાહિ વાહલુ વર
એહ. ૩૧

જિમ સમરધ ગિરિ વિંઝ ગયંદ, જિમ ચકોર
સમરધ મનિ ઇંદુ
મધુકર સમરધ માલધ જેમ, જિમ જગજીવન
કેકી પ્રેમ ૩૨

જિમ એ ચ્યારિ મન ઊછાહે, તિમ હૂં સમરૂં
 માહેરે નાહે,
 વારવાર સભારૂં તેહે, પ્રાણ પાહિ વાહલુ વર
 એહે ૩૩

એકે દિન મજજન કાજર જેહે, ચોવી ચીર
 મૂઠિયા તેહે,
 ચોરી અખર નાઠઉ નાહે, મરૂં અળલા તવ
 મૂઠી ધાહ ૩૪
 પગિ લાગી નઈ અખર લીધ, લાજિઉં સ્વામિ
 મૌન મત કીધ,
 એકે જીવ છિ કાયા દોઈ, નિશિ વાસરિ મભારૂં
 સોઈ ૩૫

કુતિમ કત સહા ઇમ કરઇ, તે અધ કણુ કુહું
 કિમ વીસરઇ
 વારવાર સભારૂં તેહે, પ્રાણ પાહિ વાહલુ વર
 એહે ૩૬
 અખ મેલી નિશિ મૂલી જામ નાહે આવિઉં
 રાતઈ તામ
 રહિઉં અખોસિઉં કાજિ વિનોદ, કીધ હાસુ મુઝ
 હવુ પ્રમોદ. ૩૭
 સખી સહિત ઇમ હાસુ કરઇ, લેખી અધિકઉં
 પ્રેમ જ ધરઇ,
 વારવાર સભારૂં તેહે, પ્રાણ પાહિ વાહલુ વર
 એહે ૩૮

મઈ દીધા સોલ ઈ શણુગાર ચેખી (પ્રીતિ યયુ
માન ?)

યયુ વિહ્વલ છાંડી આગલી, કીડા મુરત કીધ
તણિ વલી ડહ

વારવાર સંભારે તેહ, પ્રાણ પાહિ વાહંતુ વર
એહ. ૪૦

इति शशिकला पंचासकाः । मंगलपुरइ ।
श्री ग्यानाचार्य कृतः ।

શશિકલા કાવ્ય—મૂળ ચોપડાનાં પત્ર ૩૯ થી ૪૩.
વૃત્ત ૧+૫૬=૬૦; તેમાં ૪૦ ચોપાઈ ગૂજરાતી, બાકી
બ્રહ્મ-અતિ બ્રહ્મ ગૂજરાતીમિશ્રિત સંસ્કૃત.

ખિહ્લણ કાવ્ય—મૂળ ચોપડાના પત્ર ૪૩ થી ૫૮
(નિરંક). વૃત્ત ૨૦૫; તેમાં ૧૫૨ ચોપાઈ, ગૂજરાતી
બાકી બ્રહ્મ સંસ્કૃત (આશરે ૫૧ વૃત્ત). પહેલાં ૫૪+૧
વૃત્ત પ્રસ્તાવના રૂપે છે. પછી સંસ્કૃત ૫૦ વૃત્ત અનુ-
વાદની ૮૪ ચોપાઈ સાથે છે. પછી સંસ્કૃત ૨ ને
ગૂજરાતી અનુવાદની ૪ ચોપાઈ ઉપરાંત ૧૦ ચોપાઈ
ઉત્તરકથનરૂપે છે. ઉત્તરકથનમાંનો એક સંસ્કૃત
શ્લોક ગુજરાતી મિશ્રિત જ્ઞાનાચાર્યનો બનાવેલો
જણાય છે. પૂર્વકથન કિંવા પ્રસ્તાવનાનો એક અને
પંચશિકાના પચીસ વિહ્લણ કાવ્ય માંના છે.

શશિકલા કાવ્યના આરંભે સુવર્ણવર્ણવનિતાવરાં-
ગકે રુજોમુદીયો તનુ આકુરાર્દવૈ । ત્રપણાયતમદન-

સાંપ્રતવૈધસે સુવર્ણ સૂક્તિ નિહિતાતિલોદ્ધે ॥ એવે
શ્લોક છે. એને સુધારીને સુવર્ણવર્ણવનિતાવરાટ્કે
રુજોનુદે ચોતિરુઢાઢુરાચિતે । પણાયમાના ગદનં
સુવેધસં સુવર્ણસૂક્તિનિહિતાતિલોહિતે ॥ એમ બાંચી
શકાય.

કવિ ગોવિંદરામ

હરિશ્ચંદ્રાખ્યાન.

મધુર ૧ છુ^૧—રાગ કલ્યાણ,

શ્રી ગણપતિને 'હું' લાગું પાય, ભૂતલમાં જેનો
મહિમાય;
નાગ નગોદર શોભે ગળે, એક દંત સુંદર બળહળે;
સર્વ દેવોનો એ છે દેવ, સુર ના પહેલાં જેની સેવ;
હીરા કેરા કંઠે હાર, શોભા કેહતાં ના આવે પાર,
મુગટમાંહે મુકતાકુળ મણિ, ચતુર્મુખની શોભા બની

૧ જે ગાવાથી, કે સાંભળવાથી ગાનાર કે સાંભળનાર માથું-
સના મનને આનંદ થાય, તેવાને કડવુ (વિકારો વિશેષથી)
કહેવું એ વીક નહિ; એમ જાગીને આ કવિએ 'કડવુ'
અર્થને બદલે 'મધુર' અર્થ જે ચોખ્ખો છે તે વાસ્તવિક છે.

એકે મોદદ બીજે માળ, ત્રીજે કમળ સુન્દર મુંઢાળ;
 ચોથા કરના કરગી ધરે નર્વ મગળ પળમા કરે.
 પાચે આઝરનો ઝમકાર, પીતાબગ્ની શોભા માર,
 કમળ લોચન કરુણાએ ભયો, સેવક જનના મદદ
 હયા.

શકર સરખા શોભે તાત, પાર્વતી છે જેની માત,
 લક્ષ લાભ બે જેના તન, અનૂત મગ્ધા વહે વચન
 રિદ્ધ સિદ્ધ જેની કુવરી, નકળ ગુણને ભાવે વગી,
 દળકામના પુત્રની નાર, મગળમય મધળો પરિવાર.
 સુધ બુધ ગણપતિની સુદર્શી, અંબે બહારી ઉવટમા
 ધરી,

મુષક ઉપર વાહન કરે, મુળ કામે સધળે સચરે.
 તે પુરુષને નગીએ પાચ, કથા કથાની છે મંદગાય,
 પ્રદ્યોતનયા જે અગ્નિ ત્રણ બુવનમા જેની ગતી.
 હસવાહની હોયે ભગી વીણા પુસ્તક કંઠમા ધરા;
 શ્વેતાળા સુદર ઝગહળે, ફૂલ ફેરા ચોમર ગળે
 મલિન કવિના નુખમા વાસ જેને પરમાર્થ
 અભ્યાસ,

(ને) સરસ્વતિ કર મસ્તક ધરે, છદ પ્રણય કવેશ્વર
 કરે

ગુરુ ચર્ચે જે મસ્તક ધરે, સર્વે કાળ તેના મરે,
 મગળ મુક્તિ શોભા માર, શાળ શેષ લહે નદી પાર.

ચર્ણું કમળજ પાવન કરે, કોટીજન્મ અઘને હરે;
 ત્રણ તાપ, લંજન લવ પોત, અંતરમા કરે ઉદ્યોત,
 તીરથના તીરથ છે ગુરૂ, પળમાં કામ પતીતનુ સર્થું.
 ચોરાશીના કાષે બધે, ઉપજાવે ઉગ્માં આનંદ,
 કલ્યાણી^૧ સુતિ કરણા ધામ, પરમ શિરોમણિ
 પ્રીતમ^૨ નામ.

તેહની કૃપાએ કરી, હરિશ્ચંદ્ર કથા અઠરી,
 જેવો તેવો હું છું દામ, રાખો ચરણ કમળની પાસ.
 અલ્પ ભુલ મારી મહારાજ, બાણ પ્રહારની તમને
 લાજ;
 જે જન ચર્ણે આવી રહ્યા, મૂઠ મતિ કવેશ્વર થયા.
 સહુ સંતની કૃપા મન ધરી, જોઈવાર જોલો શ્રી હરિ;
 પ્રથમ વાળીનો અભ્યાસ, કર જોડી કહે ગેવિંદરામ.

વલણ.

ગેવિંદરામ કહે કથા, ગુરૂજન ગુરૂ સમાન,

૧ કલ્યાણી—મગી, બીજા અર્થમાં કલ્યાણ નામનો
 કવિનો ગુરૂ જે પોતે પણ કવિ હોવાથી ધણી કિતમ છૂટક કવિતા
 રચી છે ૨ પ્રીતમદ્વારા નામના ગુરૂ જે સંધેસગના વતની
 અને જાતે મારોટ હતા જેમની વેદાત વિષયની કવિતા
 ધણી પ્રખ્યાત છે તે ધં સ ૧૭૮૨ સવત્ ૧૮૩૮ માં યહ
 ગયા

ચિરંજીવી વલ્લભ મુનુ,^૧ લેખક કૃપા નિધાન.

મકુટ ૨ જી — રાગ ઝાશાવરી.

પ્રથમ પ્રણમુ પરમાત્મા, સ્વામી પૂરણ કામ;
અઢેત અનુભવ અગમ્ય અમ્યુત, જેનો ઠે ન બાણે
મર્મ.
સત્ ચિત્ આનંદ અવંઠા, મયગય- શોભી રહ્યા,
નિરાકાર નીજ રૂપ નિર્ભો, તે આકારે શોભી રહ્યા.
ત્વ પદ તત્ પદ અસિ પદ જાહે, છો મર્મના સ્વામીન;
દેવ દાનવ નાગ માનવ, આરાધે મુનિજન.
શેષ ઉપર કરી સમ્યા, નાણી કમળ પ્રદાયા,
અજયકી મરિચી પ્રકટયા, તેહના કશ્યપ રાય.
કશ્યપથી તે સુરજ પ્રકટયા, જેની સચરાચર શોભાય;
સૂર્યથી જે માધ્ય મનુ, તેહના ઇક્ષ્વાકુ તન.
બાણુ રાજા થયા તેના, ત્રિશ કુ તે રાજન,
તેના મુત અનિરુદ્ધ અનુપમ, તે વશ વેન સવાય
પ્રથુ પ્રગટ પ્રભુતણું, સમી કરી વસુધાય;
ધૌવનાથ તેથી બાણીએ તેના મુત મુચકુદ

૧ આ વ નવગમ કવિનો ડોમ્રો જણાય છે નેણે કાવ્યની નકલ યાજ સારા લઢીયા પાસે મનત્ ૧૮૭૮ ના આસો સુદિ ૧૩ ને પહોંચે લખાવી છે ને કાવ્ય ૥ રમ્યા સાલ સવત્ ૧૮૫૬ ના આમા સુદિ સાતમને ગુરનાર છે એટલે રમ્યા પછી બારીસ વગસે નકલ થઈ છે આજ નકલ ઉપરથી પ્રેસની કોપી ઉતાવેલી હોનાથી થુદ્ધ છે આ હસ્ત પ્રત સાક્ષર શ્રી પુ વિ મહાનંદ જે પી ના મચદમા છે.

માંધાતા તે મહી પરણ્યા, અવની કરી નવખંડ;
 શોભા સાગર મિદ્ધ બાણું, વાસવ બહુ વિવેક;
 તે કુળમાં હરિશ્ચંદ્ર પ્રકટ્યા, જેની સત્યવાદીની ટેક.
 રોહીદાસ તન રાયનો, તારાલૌચન નાર;
 વીમાન ભરી સહુ નથ દીધું, ગયા વૈકુંઠ મોઝાર.
 રૂક્માંગદ તેના મહીપતિ, ધર્મોગદ ધર્મીશ,
 સગર શોભા સર્વની, જેથી થયા દિનેશ.
 અસમંજશના અંશુમાન નૃપ, ભારે ભગીરથ રાય;
 તપ કરી ત્રિલોકથી આણ્યાં, ભૂતલમાં ગંગાય.
 તેના સુત દીક્ષિપ કહીએ, રઘુ રાજા ઉત્તમ સહી;
 વંશ કુળ દીપાવીયું, રઘુકુળ મણિ છાય કહી.
 અજ રાજા અનુભવી, દશરથ તેહના તન,
 રઘુકુળ તે દીપાવીયું, શ્રી રામચંદ્ર રાજન.
 લક્ષ્મણ ભરત ને શત્રુઘન, મધુનંદન અવતરશ;
 હંસ વંશ સુકેટ મણિ જેણે, હંણ્યા રાક્ષસ વંશ.
 જનકરાય ત્રીહૃતનો, તેને ઘેર ત્રણકે સાર,
 રામે ભાગ્યું રંગ માહી, થયો જયજયકાર.
 અવધપુરીમા પત્રી આવી, દશરથ લાભ્યા જન;
 ચાત્ર કન્યા યુષે પરણ્યા, ભૂષે કર્યું સન્માન.
 કીર્તિ, ઉર્મિલા ભાડવી, જનકી એ ચાર,
 ભૂષે પેહેરામણિ ઝરી, કેહેતા ન આવે પાર.
 અવધપુરીમાં આવીયા, આનંદ આચ્છવ થાય;
 ઠંઠેથી સુમિત્રા કૌશલ્યા, હૈંડે હર્ષ ન માય.

તોરણ પતાકા ઝળહળે, અવધ સદુ થોભા ભરી;
શ્રોતા જન શ્રવણે ધરી, એક વાગ બોલો શ્રી હરિં.

મધુરં ૩ જુ—રાગ સોરઠ.

એવો નહીં અવનીમાં મહીપતિ, શોભે દશરથરાય;
સાતસો જેહને સુંદરી, ચંદ્રમુખી કન્યાય.

એવો નહીં અવનીમાં મહીપતિ—ટેક.

રાય પ્રભ પાળે પ્રીતશું, સુત શોભે ચાર;
આંગણે આનંદ ઝોધ છે, હીરા કેરી કતાર. એવો.
કનક કોટ ઝળકી રહ્યા, શોભે સચું સાર;
ઘાટ બાંધ્યા જુગતે કરી, પાળી ભરે પણીયાર એવો.

મધ્યે મોહોલ રાજાતણા, વચ્ચે કૂપ ભુવન;
કામ પડે જે નારને, ત્યાં કરે ગમન. એવો.

સિંહાસન શોભા ઘણી, લીધું દર્પણ હાથ;
મુગટ વિલોકે મહીપતિ, દીઠી કૌતક વાત. એવો.

ઘોળો કેશ પોતાતણા વિચારું નરેશ;
જરા આવીને જાંખીયું, મનને કે' છે ઉપદેશ. એવો.
(હાવે) રાજ્ય આપું જે પુત્રને, ઉર હખં ન માય;
વસિષ્ઠ ગુરૂ તેડાવીયા, પ્રીતે નમીયા પાય. એવો.

સ્વામી રાજ આપીએ રામને, તો રૂડું રે થાય;
ભરત શત્રુઘન મોશાળ છે, એ મોટી ચિંતાય. એવો.
(ગુરૂ હશે) સાફ વિચારું મહીપતિ, જીવો વરસ કરોડ;
મેત્રનો લ્હાવો લીજીએ, પહોચે સદુના કોડ. એવો.

(એ) વાત ઠરાવી એકાતમા, લાગ્યું દેવને દુઃખ.
 રાજ્ય બેઠા રામ નહિ નિચરે કેમ થાશે સુખ. એવો.
 કરી સરસ્વતિની સાધના, આવી નગીયા પાય;
 અવધ જાઓ કામ ગમતણે, અમને કીજે કરુણાય.
 એવો.

કેંકેથીના ઉરમા પેમજો, કાઢે રામને વન;
 હેલામાં નીશાચરને હણે, સુખ પામે મુનિજન. એવો.
 રાજમા સાજ મેજો કયો, હજાર્યાં દેવના મન,
 ગીરા મંધરાજો કેંકેથીને, ફેરવી કોપ ભવન. એવો.
 (ત્યારે) દશરથનાયે નિકાળીયુ, જોવાને તે જાય,
 શણુગાર તજ્યા મહુ સુફરી, મુખે રીસ ન માય
 એવો.

કંથ કહે તમે માળજો, આપું સોલ શણુગાર;
 રામા રીસ ન ગળીજો હોને ધન જંડાર. એવો.
 કેંકેથી કહે કાંઈ જોઈએ નહીં, આલો બેય વચન;
 મારો ભરત કીજે ભૂપાલ કાઠો ગમને વન. એવો.
 મુણી વાત વિરમય ચયા, ઉઠી અગમા જવાળ;
 રાજાને કાંઈ મૂઝ્યું નહીં. દવમા હરણીનું જાળ
 એવો.

મન હર્ષાં એવું ન માગીજો, કહે તો આપું પ્રાણ;
 પટરાણીથી વડાવાં કામિની, મુને રામની આજ
 એવો.

કેંકેથી કહે ગય ડીઝું નહીં, રામ વન ન જાય;
 દેહ પાકું હું મારું, તમને અપજશ થાય એવો.

દશગ્ને દિલમાં બાણીયું, કરવો કવણ ઉપાય;
એવું ક્રે'હેતાં ધરણી દહ્યા, ત્યાં તો તરફડે રાય.
એવો.

સહવાર થયે ગુરૂ આવીયા, તેમણે તેડ્યો પ્રધાન;
જૂપને તેડવા મોકલો. જુઓ કયાં છે રાજન. એવો.
સુમંત કહે અવની પતિ, ઉઠાને હો રાય;
રામને તેડવા મોકલો, તાત પામે તે જાય. એવો.

વલણ.

રામણ આબ્યા મોહોલમાં, જૂપતે સુખ ભાળ્યું નહીં;
ઉત્તર કાંઈ આપ્યો નહીં, એક વાર બોલો શ્રી હરિ.

મધુરં ૪ થું—રાગ વેરાડી.

લીડ ભંજન બોલ્યા રામ, તાત કોણે કહ્યું આ કામ;
તમે રાખો ચિત્તને કામ, આમ ન કીજીએ રે.

થું દુ'ખ પડ્યું મહારાજ, છે ત્રણ લોકનું રાજ;
દુ'ખ દે તેને કરીએ ત્યાજ, આજ સુખ લીજીએ રે.
ઠેકેયીને પૂછે વાત, તમે સાલજો મારી માત;
કેમ ચિંતાતુર નાનાથ, તે ઉત્તર લીજીએ રે.

માતા કહે આલજો તન, મારા ચાપણ બે વચન;
આજ આવવા પડે રાજન, સુણીને લીજીએ રે.
મેલ્યું હોય તે માગી લીજે, કહ્યું ભરતને ટીકું દીજે,
પછી રામ વન કાઢી જે, રહ્યા એવું કહી રે.

સુણી પ્રભુ ઘયા ગળીનાત, સાડ માગ્યુ માગી માન,
રાજ કરે ભરત બ્રાત, એથી અઠકુ નહી રે
આગળ દધીચી સપિરાય, વગી હરિચંદ્ર કેહેરાય,
તેનો જશ છે જૂતવ માઘ કીર્તિ એવી કરૂ રે.

મારે કવો એડ ઉપાય, જેમ તાતને માડ ધાય,
(તમે) મુખ પામે વચન ન ભાય, એવુ તે આઠરૂ રે
સત્યે ભૂમિ રહી નિવાણું, મત્યે વગ્ને મેહ

પ્રમાણુ:

મત્યે સુરજ કરે પ્રયાણુ, દિવાગ્નિ મણી રે
એવુ કહીને નમીયા પાય, વન વન્ધ ધયાં રઘુગાય,
આવ્યા જાનકી આસ ભગાય નતિ શિરે મણિ રે
લક્ષ્મણે કયાં પ્રણામ, મારે અવધ નથી આ પ્રામ,
વન આપ્યા જાનકી રામ, સ્વામી મેવા મળે રે
જઈ નમીયા ગુફને પાય, વર્ધાસન હોમ દેવાય,
કરજો પ્રભાની રક્ષાય, ગ્જે ડોઈ કર મેલે રે

દૌશ્યાને કયાં પ્રણામ, માતા સાન્ધવળે આ ધામ,
મારે વન જવાનુ કામ, મામ ન મૂકીએ રે
વર્ષ ચૌદતણું બધાણુ, વચન તાતતણુ પ્રમાણુ,
કૃપા કરશે ત્રિશૂલપાણુ^૧, વાણુ ન ચુકીએ રે
ગદ ગદ કંઠે બોલ્યા માય જાઓ એવુ કેમ કહેવાય,
ઘણુ આકુલ વ્યાકુલ થાય માય એવુ ભણે રે
લીધા ત્રણે દુદીયા સાથ, કહી શીખામણુની ગાય,
કરજો રક્ષા વેકુઠનાથ સાથે હરિ તમતણે રે

પ્રજ્ઞ સર્વ વળાવા જાય, જધા નચને ચિંતા થાય;
સહુ આકુળ વ્યાકુળ દાય, ક્યારે ફરી આવશે રે.
સહુ લોકને કહે ॥ રામ, તમે સાચવો જઈ ધામ;
શુ છે વનમાં તમારું કામ, પાછા ઘરમાં વસો રે.
નવ કીધું હરિએ લોજન, છે ચિંતાતુર સહુ જન;
હરિ ચરણે અટક્યું મન, પાછા તે કેમ ફરે રે.

વસણ.

મધ્ય રાત્રે પ્રભુ આલીયા, પ્રજ્ઞને ધારણ કરી;
સહુ લોક આળ્યા અવધપુરીમાં, એકવાર બોલો
શ્રી હરિ.

મધુ= ૫ મુ—રાગ માઝણી

પ્રભુ મંગલેરપુરમાં જાય રે, રઘુનંદનજી,
જીએ વનતણી શોભાય રે, રઘુનંદનજી.
જાળ્યા અવધ આળ્યા સહુ જન રે, મન શોભ ધરી;
હરિ ચરણે અટક્યું મન રે, આકર્ષ્યું હરિ.
ઘો ગજા આળ્યા મળવા રે, રઘુનંદનજી,
લેટ સામગ્રી લાળ્યા ધગવા રે રઘુનંદનજી.
કેવટનુ કીધું કામ રે, રઘુનંદનજી,
શોભા પામ્યા સીતારામ રે રઘુનંદનજી.
નાવ ચઢી ગગા ઉતરીયા રે, રઘુનંદનજી,
કાઈ પતિત પાવન ધિરદ વરીયા રે. રઘુનંદનજી

યદ્ય ભારદ્વાજશ્ચ ભેટ રે, રઘુનંદનજી;
 ભેયો ત્રિવેણીનો ભેટ રે. રઘુનંદનજી
 પ્રભુ પ્રાગયદી પરવરીયા રે, રઘુનંદનજી;
 આવી ગિરકૃટ ઉતરીયા રે રઘુનંદનજી.
 ત્યાં સુંદર વડ વિરાજે રે, રઘુનંદનજી,
 શોભા ભેળને મનમથ^૧ લાજે રે રઘુનંદનજી.
 કીધો વ્રજ જલ્લે નિવાસ રે, રઘુનંદનજી;
 આવ્યા મુનિવર સર્વે પાસ રે. રઘુનંદનજી.
 ત્યાં ભરત નંદાવા જાય રે, રઘુનંદનજી,
 કીધી હથરથની કિયાયરે. રઘુનંદનજી.
 ઋષિ પત્નિ ને પ્રભા આવી રે. રઘુનંદનજી,
 તે સીતાને મન ભાવી રે. રઘુનંદનજી.
 ગયો ત્રેહતણો વિભેગ રે. રઘુનંદનજી,
 સુખ પામ્યા સર્વ લોક રે. રઘુનંદનજી.
 થાય જ્ઞાનતણી ચર્ચાય રે. રઘુનંદનજી;
 ત્યાં સુખ પામ્યા રઘુરાય રે. રઘુનંદનજી.
 પછી કહ્યું ભરતને રામ રે, રઘુનંદનજી,
 તમે જાઓ અયોધ્યા ગામ રે રઘુનંદનજી.
 વિદાય કર્યો પરિવાર રે, રઘુનંદનજી,
 સુખ આપ્યું દેવ મોરાર રે. રઘુનંદનજી.

વલણ.

ભરત નંદી ગામ આવ્યા, પાવડી શિરપર ધરી;
શ્રોતા જન શ્રવણે ધરી, એક વાર બોલો શ્રી હરિ.

મધુરં ૬—રાગ માતંગી.

ચિત્રકૂટથી પ્રભુ પરવરીયા, અત્રીને ઘેર જાય રે;
સુતીક્ષ્ણને ભાવે ભેટયા, સુંદર થઈ શોભાય રે.
કળંધ માયો વાટમાં, કયો પંચવટી વિશ્રામ રે;
અગસ્ત્યને ભાવે ભેટયા, સરીવાં સઘળાં કામ રે.
સવરી આશ્રમ પ્રભુ પધાર્યો, સુખ પામ્યા રઘુરાય રે;
જુઠાં રૂળ જુઠેશું ખાખા, થયો ભૂતલમાં મહિમાય રે.
રાવણ કેરી બેઠન કહાંએ, સુપંનખા તે નામ રે;
તેનું લક્ષ્મણે નાક કાપ્યું, આવી વરવા કામ રે.
ખર દૂષણ ને ત્રિસદા, તેડી લાવી તે કાર રે;
ચોર શસ્ત્ર ત્યાં સુલટ લાણ્યા, કણું ન લાગી વાર રે.
મરીચીને ઘેર ગવણુ આવ્યો, કયું સીતા કેરું હણું રે;
મૃગ મારવા પ્રભુ પરવર્યા, જાણે અશરણુ શરણુ રે.
હનુમાન ને સુગ્રીવ મળીયા, દાણુ ન લાગી વાર રે;
તાલ વેધી વાળી માર્યો, વત્યો જય જયકાર રે.
સૈન્ય લેઈ પ્રભુ પરવર્યા, સાગર કેરે તીર રે;
સુધ લેઈને હનુમાન આવ્યા, અતિ બળીયો ધીર રે.
અદાર પદ્મ સેનાપતિ, કવિ કેમ કરી ગાય રે;
હેલા માહે સાગર બાંધ્યો, ઉતર્યા તે રઘુરાય રે.

પ્રથમ નાચો કુલકર્ણને ગણવની ઝંન્ય થ રે,
 ઈંદ્રજીત વદવાને આપ્યો, અનિયત દેવેવાય રે
 લક્ષ્મણને તેજે ગાગ મારી તન્ન ધર્મ મૂર્તિય રે;
 મુનિરા મુન ધન્યો કળીયા નન્યાય ધ્યાન ધ્યાય રે.

વધબ,

વિભિન્નને પ્રેયો અંજની મૃત, મુખેજ મુખગી વિશ્વરી;
 દ્રોણાચલ પર હનુમંત ઈતર્યો. એક વાગ મોક્ષો
 શ્રી હરિ.

મધુર હ-ગાગ ગિરુડા.

હનુમાનને જાગી વાગ કરે ચિતા વિશ્વાધાર,
 હવે કરવો કવણ ઉપાય, લક્ષા કેમ લેઈશુ રે
 બાધવ વિના શુ યાશે એકલકા કેમ રહેવાશે,
 દિન દોહકકા કેમ જાશે. શો ઉત્તર હેઈશુ રે
 મહુ વાનર ટોળે થાય હાવે કવણ જન્વો ઉપાય,
 કુલકર્ણને તેડી લવાય મહુએ કરી વિનતી રે
 હાવે પૂછે વિશ્વાધાર, સ્વામી કુખતણો નહીં પાગ,
 એક લક્ષ્મણનો આધાર તેની ધઈ આગતી રે
 અગમત કહે માલજે રામ, પ્રભુએ મન મેહેવી હામ,
 તારા યાશે સધળા કામ, આમ ન ફીજીએ રે.
 ખૂવે હરિશ્ચંદ્ર રાજય વિશ્વામિત્ર પૂઠે થાય,
 દીધું કુખ કહ્યું ન જાય, ભાવે મુણી વીજીએ રે,

૧ કુલકર્ણી જન્મેલા અગમત સનિ

ચાલ ફેર.

ઇંદ્ર લોકમાં વસિષ્ઠ આળ્યા, હાથે હર્ષ ન મીચ રે,
 સિંહાસન ઉપર બેસાડ્યા, પ્રીતે નમીયા પાય રે.
 અર્ધ પાદ ત્યાં પૂજા કીધી, ચણે નમાળ્યું શિપ રે,
 અંદન માળા અક્ષત ચર્ચા, દેવતણા જે ઇશ રે.
 કૃપા કરીને ભલે પધાર્યા, મુને કર્યો પ્રસન્ન રે,
 ઇંદ્ર સભા મારી શોભાવી, હજારો મહુનાં મંન રે.
 તેણે સમે ત્યાં બેઠા હુડા, ગાંધી રાયના તંન રે,
 પૂજા દેખી પ્રજાઓ બહુ, દુઃખ પામ્યો મંન રે.
 ઇંદ્ર કહે છે વસિષ્ઠને, તમે ક્યાંથી લાળ્યા નાથ રે,
 અતુલિત ચંપકની માળા, તે કહોને વાત રે.
 વસિષ્ઠ કહે સર્વના ત્રટમાં, જોકે અયોદ્યા ગામ રે,
 સત્યવાદી ત્યાં રાજા મોટો, હરિશ્ચંદ્ર છે નામ રે.
 તારાલોચની રાણી તેને, રાહીદાસ કુમાર રે,
 ધર્મવંત રાજા ઠે ન મળે, પૃથ્વી તલ મોઝાર રે.
 વિદ્યાએ પૂરો મુલત શૂરો, પ્રભ કરે આનંદ રે,
 નગ્ર સર્વે હસી રહ્યું છે, સોળ કળાનો ચંદ્ર રે.
 મારી પૂજા પ્રીતે કીધી, તે મારો યજમાન રે,
 મુનિવર આવે તેને બારણે, તે સહુ પામે સન્માન રે.
 પૂર્વે શત્રુતા વસિષ્ઠ સાથે, વિશ્વામિત્ર બોલાય રે,
 ઇંદ્ર બેઠો મોટો મહીપતિ, આંહાં તે કેમ પોપાય રે.
 પ્રજાન્ય જ્યારે મોકલે તે, ત્યારે પાકે અન્ન રે,
 સર્વે રાજા રૈયત બાણે, ઇંદ્ર ખરો રાજા રે.

ખોતર ચોટડીનું રાજ્ય હોગવે, ઐરાવત ઘર માંહ રે,
 તે તોલે હરિશ્ચંદ્ર ઘાડ્યો, એ મોટો અન્યાય રે.
 સત્યવાદી તે થાંનો રાજ, ધીરજ કેમ રખાયરે,
 સત્ય ન ચુકે હરિશ્ચંદ્ર તો, તપ સહુ માફ નાય રે.
 ખટ વરસ ને ખટ માસમાં, એવું કથું ગંધાણુ રે,
 એટલામાં સત્યના ચુકાવું, તો મુનિવર ન જાણુ રે.
 વાત સાંભળી વસિષ્ઠ ખોટ્યા, સાંભળો દેવ સભાય રે,
 બ્રાહ્મણ મટીને ચૂદ્ર થાઉં, સત્ય મૂકે મારો રાય રે.

વલણુ.

બે જણે વિવાહ કીધો, દેવ વાણી ઉર ધરી
 એમાંથી શું નીપજશે, એકવાર ખોલો શ્રી હરિ.

મધુરં ૮ મું—આલ માતંગી.

વસિષ્ઠ આળ્યા અચોહામાં, ચિંતાતુર મુનિજન રે,
 શુરૂતું મુખ કરમાણું દીકું, ખોટ્યા ભૂપ વચન રે.
 દેણે તમને મેહેણું દીધું, કહો મુજને મહારાજ રે,
 તમને હું ખ લાગે તે ન સાફ, તે મુજને ઘણી લાજ રે.
 ત્યારે વસિષ્ઠ કહે વિપરીત થયું, ગયો ઇંદ્રલોકની
 માંહ રે,
 મેં તમારાં વળાણુ કીધાં, વિશ્વામિત્રે ન ખમાય રે.
 સામા સામી વાટે પડ્યા, તું સાંભળને યજમાન રે,
 વિશ્વામિત્ર કહે સત્ય ના ચુકાવું, વરસ ખટ માસ
 ખટ રે.

ને' કહ્યું જે યજ્ઞમાન મારો, સત્ય ન ચુકે રાજન રે,
 દેવ સાંભળતાં હું એમ બોલ્યો, બ્રહ્મત્વ મારું બાય રે.
 વિશ્વામિત્ર કેડે થાશે, તમને દેશે દુઃખ રે,
 તે ચિંતા મોટી છે મુજને, કરમાણું છે મુખ રે.

અવનીપતિ એમ બોલીયો, (સ્વામી) શીઠ કરો
 ચિંતાય રે,

વિધાતાએ જે લખ્યું લલાટે, જોણું અધકું ન થાય રે.
 તમ પ્રતાપે રૂઢું થાશે, રૂપા તમારી સહાય રે,
 તમ સરખા શુર મસ્તક ગાળે, નહીં આવે બીનો
 વાય રે.

એમ કહી શુર ઘેર વળાવ્યા, રાય થયો સાવધાન રે,
 મુજ દીન ઉપર દયા રાખજો, સ્વામી શ્રી ભગવાન રે.
 વિશ્વામિત્ર મન વિચારે, કરવો કવણ ઉપાય રે,
 ખટ માસ ખટ વરસ વીતશે, દિન પુઠે દિન બાય રે.
 ઉતાવળું એ કામ નીપજે તો, મુખ શાતા થાય રે.
 અયોદ્યામાં તતક્ષણ આવ્યો, ગાંધીરાયનો તન રે,
 પનઘટ ઉપર ત્યાં પ્રેમદાનાં, શ્રવણે સુણ્યાં વધન રે.
 સચી બ્રહ્માણી ને ઇંદ્રાણી, રતી સરખી નાર રે,
 કનકનાં માથે બેઠલાં લીધાં, હીંડે છે હારો હાર રે.
 એક કહે છે બીજી સખીને, સહિયર સાંભળ વાત રે,
 મહામુખ આપણુ લોગવીએ, નથી બાણુતાં દિન
 રાત રે.

હરિશ્ચંદ્ર રાજાના રાજમાંથી, નહીં રોગ તણી પીડાય રે,

નવ ગ્રહ ને સાઠ મતી ? દુઃખ કોણે ન દેવાય ?
અદ્ય મૃત્યુ નહીં કોઈને શિર, દેવ તણે નહીં ટંક રે,
હવે ઉત્સાહ છે અતિ ઘણો, તેણે પ્રકુલિત ગહે
પંડ રે.

ભાગ સત્તરમો રાજ તે છે, માગ્યા વરસે પર્જન્ય રે,
એક વાર વસુધામાં વાવે, વીશ વાર નીપજે અજ રે,
ચાર વર્ણના ધર્મ ચાર જો, પવિત્ર નર ને નાર રે,
પાપ ન મળે પા વસો, ધર્મતણા પગ ચાર રે,
બીજી કહે છે સાળાજ સજની નથી જાણતો નાય રે,
જાગ મનોહર છે ભૂપનો, નર નાય એકલો જાય રે,
કોઈ દિવસ દુર્જન દગો દેશે, કોણ કહે ભૂપને વાત રે,
અધિકારી હોય તે સભળાવે, મુબટ રાજે માથ રે.

વલણ,

સુદરીગે કીધી વારતા, વિશ્વામિત્રે ચિત્ત ધરી,
ઉપાય કરવો સત્ય ચુકવાશે, એકવાર જોલો,
શ્રીહરિ,

મધુર હ મુન્દરાગ મારે.

વિશ્વામિત્રે વિચાર્યું મન, કેમ જોળવાય આ રાજન,
પછે સુગન્ધ કાન્ધો થાય, ચેઠો ભૂપની વાડી માછ
તપધારીને જળ રહે જહુ, વૃક્ષ નાખ્યા ઉપાડી સહુ.
ચારા જોદી જરાગર કીધું, તરૂં એક રેવા ન દીધું

પછે મોહું મળસકું ધાય, બાગ માળી જોવા જાય;
 દીઠા વરાહ ને પામ્યો ત્રાસ, કે'વા ગયો બૂપની પાસ;
 દીન થઈને દેહે રે વચન, એક અરજ મુણે રાજન;
 કંડીથી કારમો વરાહ આવ્યો, તે તો રૂપ અલોકિક
 લાવ્યો;

શકે દેવ દૈત્ય કે સાર, કોઇ યક્ષતણું અવતાર;
 તેણે મહીપત વિપરીત કીધું. વૃક્ષ એકે રે'વા ન દીધું;
 ચંપા હેઠે બેઠા નિર્વાણ, ઘર્ધરાટે ધૂળે પ્રાણ;
 એવું વચન મુણીને રાય, સિંહાસનથી બેઠા થાય;
 સલા સર્વને રાયે. કહ્યું, મંત્રી કહે એ વિપરિત થયું;
 અહીં આવે દેવનો રાય, એક પુષ્પ નવ લેવાય;
 મારો બાગ ઉન્નડયો સહી, ચાલો જોઈએ સર્વે જઈ;
 નોખતે તે વાળ્યા ઘાય, સૈન્યા સર્વે તતૂળર થાય;
 હરિશ્ચંદ્ર થયા અસ્વાર, સાથે મુલત તણું નહીં પાર;
 હળ સર્વે સુપમાં ચાલી, વરાહને ધુમરે ઘાલી;
 સુમંત્રી પાસે પ્રધાન, જેને ત્રણે કાળતું જ્ઞાન;
 આપણુ બહુ એકલો વરાહ સહુ મારીએ તો સત્ય
 જાય;

જેના અન્ધ તણે નીકળે તે જઈ વધ એકલો કરે;
 એવી અડગ કરી રાજાએ, વરાહ મનમાં બહુ
 મહલાય;

હવે શામ તે માર સચું, રાય અન્ધ તણે નીમડું;

દેગ દેયો ભીતરમાં સાત, લાંહાં ડહો છે નરનાથ;
 બંધિશ્ચંદ્રનો અશ્વ છે લેહ લેની કંદર્પ^૧ સરખી ઢેહ;
 પાણી પથો દર્પે^૨ ગયો, તેની હેઠે થઈ અંચયો;
 સેન્યા ભેઈ આશ્વર્થ થાય, મંત્રી મહીપત પાસે જાય;
 તમે પણ લીધું નરપતિ, જો વરાહની અવળી ગતી;
 તમને વનમાં લેઈને જાશે, જોયાનાં કાંઈ વિપરીત
 થાશે;

હક મેહેલો જો રાજાથ, પુઠે આવીએ મહુ મેન્યાથ;
 પહેલો ધા કરો તમે જઈ, સૈન્ય વિના શોભશે નહીં;
 પ્રધાનને કહે છે રાય, પણ મેહેલું તો મત્ય જાય,
 સૈન્ય મંત્રીને સાંખ્યો તન, પછે રથે ચાલ્યો રાજન;

વસણ.

ગજ રણમાં અંચયો, વસિષ્ઠે મૂક્યો હાથ;
 સત્ય રેશે તારું નરપતિ, કૃપા કરશે વૈકુંઠનાથ;

મધુરું ૧૦ મું-રાગ સિંધુની ચાલ.

પછે રાજા રણમાં અંચયો, ગુરૂને નમીયો પાયણ;
 સર્વ સામગ્રી તમને સાંખી, કરજો જાણ પ્રજાની
 સહાયણ.

ગુરૂ કહે રાય સોચ ન કરીએ, પછેચશે મનના
 કોડણ;

નગ્ર તમારાનું રક્ષણ કરશે, સ્વામી શ્રી રણછોડજી.
વનમાં જાજો સુખીયા થાજો, હરિ રાખશે લાજજી.
વાળ ન વાંકો થાય કેથી, જેને મસ્તક શ્રી
મહારાજજી.

ગુરૂ આત્મા નગ્રની મધ્યે, ભૂપત આલ્યા બહારજી;
વરાહ કેડે અશ્વ ચલાવ્યો, કર ધરી હથીયારજી.
ધનુષ ચડાવી બાણ સાંધી, સાંગ ધરી કરમાંદજી,
શરીર શોભા તે રી કહું, કટાર છે કટી માંદજી.
ધુર્ધરાટ કરતો સામો આવે, નીકટ દૂર પલાયજી;
ધા કરે જ્યારે મહીપતિ, ત્યારે પળમાં ફીટી જાયજી.
સિંહ કેડું રૂપ ધારે, જમને બોલે દૂરજી;
એમ વિશ્વામિત્રે માયા કીધી, થયો આકળો શૂરજી.
રાત દિવસની ખગર ન પડે, એવું ગહવર વનજી;
મુનિ તણે પ્રવેશ ન લાધે, લાવ્યો ચત જોજનજી.
ભાત પાતના વૃક્ષજ દીપે, નદી નદના ઠામજી;
હરિશ્ચંદ્ર ઠાંધ ના જાણે, ક્યાં રહ્યું માફ ધામજી.
બહુ પ્રકારનાં પક્ષી 'બોલે, શબ્દ અનેરા થાયજી;
સિંગ વ્યાધ ને રીંછ તડુકે, ને લેંસા અરણાયજી.
ઠાંટા ઝાઝા કેમ નીસરે, સામા સામી જાળજી;
ખડગે ઠાપે કરે સેરડો,^૧ અંગે વ્યાપે કાળજી.
એ વરાહને નિશ્ચે માફ, મુજને લાવ્યો દુરજી;
ધનુષ્ય ચડાવી પૂઠે ધાયો, અશ્વપતિ મહા શૂરજી.
વિશ્વામિત્રે મન વિચાર્યું, રોપ બરાણો રાયજી;

હવે મારું કારણ ગ્રીષ્મ, રચીએ શો ઉપાયજી.
 સરીતાનું તટ સુંદર શોભે, ત્યાં એક શુક્રાયજી,
 મુનિ થઈ બેઠો તે માર્ગે, લેદ ન જાણે રાયજી.
 રૂપ અલોકીક લેવા સરખું, ત્યાં ન મળે વગડજી,
 હરિશ્ચંદ્રે વન તપાસ્યું, મુનિનો ઠામ લેવાયજી.
 એક અલોકીક ધામ દીસે, આસનવાળી બેઠોજી;
 નખ વધીને કોંણીએ આવ્યા, પાપણુ આવી હોઠજી.
 હાથ લેહી મહીપનિ જોડ્યો, મને યશું દર્શનજી;
 કેટલા દિવસ થયા આહાં રે'તાં, કહોને મુનિ જનજી.
 તમે ત્રિકાળદર્શી સર્વે જાણો, કહી નજરે પડ્યો
 વરાહજી;

શત જોજન કપટ કરી લાગ્યો, કદ કહ્યું નવ જાયજી.
 સ્વામી અન્ન જળની આખડી, યશું તમારું દર્શનજી;
 દુઃખમાં મુખનો દહાડો આવ્યો. પૂર્વ જન્મનું પ્રયણજી.

વલણ. ૪

હાથ લેહી ઊભો રહ્યો, જોડ્યા છે મુનિરાય;
 આ મત્ત વચન મારું માનજે, તુંને નહીં મળે
 વરાહ.

મધુર ૧૧ મું-રાગ કાફી.

કારમો વરાહ કેમ મળશે, રાજા મૂઢ અજાણજી,
 હઠ મેલીને ઘેર પરવરો, કા અકળાવો પ્રાણજી.

રાજા કહે નામ ન જાઉં, મારે રે'વું વનજી;
જે મેલું તો પાતક લાગે, હસે મિત્ર સ્વજનજી.
તુંગ બાધી હેઠા બેસો, મુઠ્ઠા જ્ઞાનની વાતજી;
અપજશ ને જશ લેવો મહીપત, સર્વ હરિને હાથજી.

દિશા ચારમાં કાય ન સૂઝે, થયો ભૂપં લયભિતજી;
સત્યવાદી તે રાજા ન સમજ્યો, માયા કેરી રીતજી.
સ્નાન કરો સરોવરના જળમા, હો હરિનું નામજી;
માત ઉદરમાં અક્ષર લખીયા, તેહજ થાયે કામજી.

અશ્વ બાંધી રાજા ગયો ન્હાવા, મગ્ન કીધું મનજી;
તાલી લાગી ત્રિકમજીશું, વદે મહા વાયક વચનજી.
વિશ્વામિત્ર ત્યા મન વિચારે, શેં સત્ય ચૂકે રાચજી;
લેહ કરીને લોખવુ તો, સર્વે કારજ થાયજી.

દર્ભતણુ એક કયું પુતણુ, પુરૂષતણો આકારજી;
પશ્ચિમ દિશા લણી તે નાખ્યુ, થયો બ્રાહ્મણનો
કુમારજી.

ઉજવળ વસ્ત્ર ઓપતા અગે, ઉપવિત સુંદર સારજી.
ફદન કરતો તે પાસે આવ્યો, તેની સોભાનો નહી
પારજી

ઉચે સ્વરે ઉચ્ચરે તે, હો હિન્દીંદ્રનું નામજી;
કન્યા તો એક મારે જોઈએ, કયા હશે અજોડા
ગામજી.

તે પ્રભુ મળે તો હોમ પહોંચે, જેની દેશ વિદેશે
ખ્યાતજી;

બહુ દુખીયો હું રહવડું છું, નથી માત ને તાતલ.
 હરિશ્ચંદ્ર કહે સ્વામી આવો, ત્રણ કરશે કામલ;
 'મુજ સંગે તમને તેહી જાઉં, બેસો આણે કામલ.
 ઋષિએ કન્યા કરી કારમી, દર્ભાતણી એક નારલ;
 રૂદન કરે ને વસ રાતાં, આવી વન મોઝારલ.
 ઉંચે સ્વરે ઉચ્ચરે તે, લે હરિશ્ચંદ્રનું નામલ;
 હું કુંવારીને પરણાવે, ક્યાં હશે અલોદ્ધા ગામલ.
 રણ વગડામાં રહવડું હું, ક્યાંથી બેઠે રાયલ;
 હરિશ્ચંદ્ર કહે બેસો જાને, સર્વે આફ્રં થાયલ.
 બે જણને સંગાતે લીધાં, બાંધાં મુનિનો કામલ;
 આ બેને સ્વામી પરણાવો, પરમારથનું કામલ.
 કન્યાદાન પ્રાદણ્ય કુંવારો, તમે પરણો જાને
 સારલ;

ત્રણ દાંકણાં લેગાં કીધાં, ત્રુકયા દેવ મોરારલ.
 ઋષિ કહે રાયના પ્રત્યે, ધર્મશાસ્ત્રની રીતલ;
 અમ સરખાનું મન હશે નહીં, કરે પરાંણે પ્રીતલ.
 હું કહું તે તારે કરવું, આપ સત્ય વચનલ,
 હરિશ્ચંદ્ર કહે ના કહેવી જે, કેહેગો મુનિ જનલ.
 વાંસ વઢાળ્યા મંઠપ ઘાલ્યો, હેડે હાઈ ન માયલ.
 વિશ્વામિત્ર સાંમા બેઠા, પરણે વર કન્યાયલ.

વસણ.

કન્યાદાન હરિશ્ચંદ્ર આપે, ગયો વરાહ વીસરી;
 શ્રોતાજનનાં પાતક દૂર થાયે, એક વાર બોલો શ્રી હરિ.

મધુર ૧૨ મુ-રાગ ધોળ.

મહીપતિ તો આપે છે, કન્યાદાન રે,
 આજ મુને ત્રુઠ્યા શ્રી લગવાન રે
 રાયને તો ઉલટ અગ ન માય રે,
 ભાગ્યે મળ્યા વનમા વરકન્યાય રે
 પ્રથમ ધોયા વગ કન્યાના પાય રે,
 વરમાળા હસ્ત મેળાપણુ થાય રે.
 સ્વસ્તિ પે'ણુ મગળ વર્ત્યું સાર રે,
 રાજાએ તો આપ્યા ધન ભહાર રે
 ખીજે મગળ ગજરથ ને ધન જાણી રે,
 વિદ્યામિત્ર મેહેજાવે છે જાણી રે
 ત્રિજે મગળ દેશ અજોદ્ધા સાર રે,
 ચોથે મગળ વસ્ત્ર સહિત તોળાવ રે
 પ્રિતે પીરસ્યો મહીપતિએ કમ્પાર રે,
 ઋષિ કહે છે માલગ ગય ઉગર રે.
 હવે મેરા પેહેરામણીની પેર રે,
 જોકે ટહુ વાત ચિત્તમા ઘેર રે
 સવા ભાર મુવણું મુજને આલો રે,
 પછે તમે મન માને તા મહાલો રે,
 ગર્વે તમે દ્વીજને આપ્યુ સહી રે,
 ડોહી એક હાથ ગવાયે નહીં રે.
 ગત ઠે' છે મુણીએ મુનિ ઉદ્ધાર રે,
 મરે જોકે મુત ને મુવર નાગ રે

તેમની પાસે રત્ન જડિત શલ્યુગાર રે,
તે ઉતારી સુવર્ણ આપું સાર રે.

સર્વે આપ્યું ભૂલ્યા એટલું રહ્યું રે,
તમારી કૃપાએ કામજ થયું રે.

સાથે આવો લખી લખી લાશું પાય રે,
એટલી મહેર કરો મુનિરાય રે.

રાજા બોલે જેમ હોય નાનું બાળ રે,
સ્વામી તમે દાસ તણા પ્રતિપાળ રે.

ઋષિ કહે સાંભળ ભૂપ અઝાણ રે,
નથી તારા બાપ તણે વેચાણ રે.

પણ વિશ્વામિત્રે વિચાર્યું મન રે,
રાજા એ તો કયાંથી લાવશે ધન રે.

અન્ધ ઉપર બેસાડ્યાં વર કન્યાય રે,
'તુરંગ દોરી મહીપત આગળ થાય રે.

વિશ્વામિત્ર સાથે સંન્યયા સહી રે,
અયોદ્યામાં જાવા દીધો નહીં રે.

વર કન્યાને પત્ર લખીને દીજે રે,
સુત નારી અહીં તેઠાવી લીજે રે.

પછે ત્યાં તો પત્ર લખે છે રાય રે,
મુજ મંત્રી ને સહુ સૈન્યાય રે.

રાજ્ય આપ્યું શ્રાદ્ધલુને અમે સહી રે,
દેખત પત્ર આવજો તમે અહીં રે.

સુત નારી મારાં મોકલી દેજો રે,
લખ્યા અક્ષર મારા બોળખી લેજો રે.

પત્ર આપ્યું દીજને ત્યાં હાથ રે,
મનથી નમીયો છે, ત્યાં નર નાથ રે.
મહીદેવ અન્નેહામાં ગયો રે,
પત્ર આપી સમાચાર સઘળો કહ્યો રે.
આવતું લીધું પત્ર મંત્રીએ હાથે
લેઈ અક્ષર મોની સુણી વાત રે.
આણુ દેરવી બધા નગની માણ રે,
વરકન્યા ત્યાં થયા રાણી રાચ રે

વસણ.

વરકન્યા રાજા થયા, વિદેશે કીર્તિ વિસ્તરી,
શ્રોતા જન શ્રવણે ધરી, એક વાર બોલો શ્રીહરિ.

મધુર ૧૩ મું—રાગ કાફી.

ચિંતાતુર થઈને બેઠો ગાધીરાયનો તન,
બેનું ઘરેણું ઉતારી લઈં તો, માને માઈં મન.
વૃદ્ધ વેશ ધરીને આવ્યો, જ્યાં તારાલોચની નાર,
ચિંતાતુર થઈ બેઠી રામા, ધરી શોળ શણગાર.
રાજા રણુમા ગયા એકલા, વરાહ સાથે વેર,
લલે રાજ્ય પ્રાપ્તિને આપ્યું, કેમ ન આવ્યા ઘેર.
એવે સમે દીજ ઘરડો બોલ્યો, નેત્રે નીરની ધાર,
મૃત પરણાવવા ધન લેઈએ છે, તારા લોચની નાર.

સવે' ધન પ્રાદાણુને આપ્યું, તમે હો શણગાર,
 ના કહું તો ભૂપત લાજે, કોપે જગદાધાર
 સર્વ સમેટી પ્રાદાણુ ચાલ્યો, જાહા ભૂપનો તન,
 નિશાળે બેઠા નૃપનદન ત્યા આબ્યો ઋષિ જન.
 સવે' જાળક પેહેલા ઉઠી જઈ નમીયો પાય,
 કોણ દેશથી સ્વામી આબ્યા, ચિતાતુર ઋષિરાય.
 જે જોઈએ તે તમને આપુ, કહોને સાચી વાત,
 પ્રાદાણુને કેમ પાછો વાળુ, લાજે મરે તાત
 ઋષિ કહે ભૂપતના જાળક મારે જોઈએ ધન,
 સર્વ ધરેણુ મુજને આપો, તો માને મુજનું મન.
 ઉતારીને સર્વસ મળ્યું, પ્રીતે નમીયો પાય,
 લઈ ધરેણુ પ્રાદાણુ ચાલ્યો, હેડે હર્ષ ન માય
 નથ જહાર અવનીમા ઢાટ્યું, કોઈ ન જાણે મમં,
 સોનું હવે કયાથી આપશે, કેમ રે'શે જોનો ધર્મ.
 કારમો પ્રાદાણુ થયો રાજા, તેણે વર્તાવી છે આણુ,
 હરિશ્ચંદ્રની નારી રાખે, તેહના કાહુ પ્રાણુ
 અનુચરને કહે કાઢી મેલો, નથ થકી નિરધર,
 બેઠા હોય તેમ તરત નીકળે, નવ કરે તે વાર
 અનુચર આવી કહ્યું રાણીને, રાય કરે હિ રીસ,
 નથ મધ્યે નહોં રે'વાય તમથી, વાકા શ્રી જગદીશ
 હુકમ નથી પાણી પીધાનો, મુતને લેઈને ચાલો,
 રાજ લોગથી મન ઉતારો, વનનો મારગ ઝાલો.
 તારાલોચનીએ તરત તેહાબ્યા, રોહીદાસ જે તન,

નિશાળેથી ઘેર પરવર્યા, ઝળકે ચંદ્ર વહન.
 અરે સુત સાલળ કહું તુજને, રાય રહ્યા છે વન,
 રાજ્ય દેશ પ્રાદાણને આપ્યું, જીવન કીધું ધન્ય.
 આપણે બેને કયા જાણું છે, સાંભળ મારી વાત,
 સુખ ને દુઃખ લલાટે લખીયું, સર્વે હરિને હાથ.
 ખાધું તે તો ખુવાર કીધું, દીધું સાથે લીધું,
 અવસર પાગ પાછાં નવ ધરે, તેનું કારણ સીધું.
 એવું કહી બે બહાર નીસર્યાં, મૂકી ધન ને ધામ,
 સત્યવાદી ને શૂરા પૂરા, તેનું રહ્યું જીગો જીગ નામ.
 અગસ્ત કહે રઘુનંદન સુણીએ, હરિશ્ચંદ્રની કથાય,
 ભાવ કરીને ગાય સાંભળે, તે સંકટથી મેહેલાય.

વલણ.

સંકટથી મેહેલાય પ્રાણી, મન વૃત્તિ જે દબ કરી,
 શ્રેતા જન શ્રવણે સુણો, એક વાર બોલો શ્રી હરિ.

મધુરં ૧૪ સુ-રાગ મેવાડા.

સુત ને નારી હો, નયથી નીસરે રે, રૈયત સર્વે
 જોવા જાય;

આખમાથી રે, આસુડા અરે, ઘડી એક ઠાણે નવ રખાય.

વહેલાં પધારજો રે, આણે દેશઠે રે.

આગળ રાજ અવનીગા થયા રે, તેના જથ શુણી
 જન ગાય;

કેા નથી થયો રે, હવે થાશે નહીં રે, જીવો હરિશ્ચંદ્ર
રાજ્ય

એક વાર આવજો રે, આણે દેશડે રે.
સુખ બહુ નીધું રે, ધહુને સાસણે રે, પાપી રહ્યો
ચિંતમા પ્રાણ;

કેાનું નવ આલે રે, હવે શું કીજીએ રે, વિધીએ
લખી વૃદ્ધ ને હાણુ-એકવાર આવજો રે.

કેાટ નગરનો રે, નારીને નમે રે, માતાને બાળક
નમે પાય;

પુર મૂકીને રે, બહાર નીકળ્યા રે, જાંડા છે ઋષિ
રાય.

એકવાર આવજો રે.

જૂપતે જાળ્યા રે, સુત ને જામિની રે, પાસે દીઠા
નહીં શણગાર;

શોકળ બચાવ્યો રે, બધા શરીરમા રે, હવે કેમ
થાશે વિશ્વાધાર

એક વાર આવજો રે

રાણીએ દીઠો રે, રાજા અનમનો રે,^૧ જઈને નમ્યો
થઈ તન,

મગ હવે રાજો રે, હુશે રાયજી રે, મર્મે જુઓ
તપાસી મન

એક વાર આવજો રે

કામજ દીધું રે, દેહ આપી નહીં રે; ત્યારે કેમ
રીઝે શ્રી રથછોડ;

કાશીમાં જઈ રે, કાયા વેચીએ રે, ઉભા રહી તણે
જોડા જોડ.

એક વાર આવજો રે.

એહવા વચન રે, સાંભળી શીતલ થયાં રે, ધન્ય
ધન્ય રાણી એ તન,

આપતની વેળાએ રે, જોઈએ સારી વીનતા રે;
તેણે સ્થિર આવે નરનું મન.

એક વાર આવજો રે.

બેહુ કર જોડી રે, ઋષિને પામે પડ્યાં રે; સ્વામી
એક કરો માફ કામ,

કાશીને મુઢી રે, સાથે આવીએ રે; કાયા વેચી દીજો
કામ

એક વાર આવજો રે.

મુનિ કેહે છે રે, સાભળ મહિપતિ રે; હું કેમ આવું
તારી સાથ;

નથી ભરસો રે, દુર્ગળ દેહનો રે, લેવું દેવું હરિને
હાથ.

એક વાર આવજો રે

તમે તણે રે, જુજવા સચરો રે, હું તો આગળ
ચાહું સાર,

વચન આલો રે, મારા હાથમાં રે; ન કરો જળતણે!
વેહેવાર.

એક વાર આવજો રે.

વલણ.

આગળ રાજા મધ્યે રાણી, પુઠે રોહીલાસ ચિત્ત દ્રઢ
કરી;
ઓતા જનનાં પાતક દૂર થાયે, એક વાર બોલો શ્રી
હાર.

મધુરં ૧૫ મુ—રાગ મારણી.

ત્રણ ત્રણ વાટે ભાય, પઠે તાપ ધામ, બહુ થાય;
અન્ન જળ તણી આખડી, વાટમાં—વિપત્ત બહુ
પડી.

હવે છાયાએ નવ બેસાય, વેરે વાટ વિરે કાંટાય;
નવ પદ્મવ આંખા સાર, તેની શોભાનો નહીં પાર.
કેસાં ભયોં માટલાં પાણી, ભાવ ભાતની વસ્તુ આણી;
દાડમ ને ખીજેસાં દ્રાખ, બાંધુકળ ને આંખા સાખ.
થઈ પડવડીઓ બેઠો ત્યાંહી, રાણી રાજા આવશે
આંહી;

પીએ પાણી ને જો કળ ખાય, સત્ય ચુકે તો
સારૂં થાય.

દીઠો રાય ને રગીયાત થયો, સામે આવીને
ઉભો રહેા;

આ સ્થળ તે પાવન કીજે, ફળ ખાઓ ને પાણી
પીજે.

શાહુકાર આપે છે દામ, મુને મેહેલ્યો છે આણે ઠામ;
ભાત ભાતના રાખું મેવા, ઠરું તમ સરખાંની
સેવા.

હરિશ્વંદ્ર તે બોલ્યા વાણી, મેં નવ પીવાય પાણી;
ફળ બાલું જો મારે હાથ, તરત ઠાપે વેકુંઠ નાથ.
જ્યારે દાન ઋષિને લીજે, અન્ન જળ વળતું લીજે;
છાંચે પગ નવ દેવાય, એવું ઠહીને ચાલ્યો રાય.
આવી પછવાડેથી રાણી, તેણું બોલ્યો પરવડીઓ
વાણી;

કેા દેશપતિની નાર, આવો બેસો આણે ઠાર.
ફળ ખાઈ રાયે પીધું પાણી, કશો દોષ નહીં
મુણો રાણી.

નારી કહે ન કરવું કામ, મુને ફઠે મુઠર શ્યામ.
બૂખ્યો પ્રાદ્યુ આગળ જાય, મેં પાણી કેમ
પીવાય;

એમ ઠહીને નારી ગઈ, રાહીદાસ આવ્યા તહીં.
આવો ભૂપતિ કેરા તન, એવું બોલ્યો મુખ વચન;
રાજા રાણી ફળને ખાય, તો તમને દોષ ન
થાય.

રાહીદાસ કહે કેમ આવુ, મુત હરિશ્વંદ્રનો
કા'વું;

મારાં લાળે માત ને તાત, ચાલે દેશ વિદેશે વાત.
એવું કહીને ચાલ્યો સહી, પગ છાંયાએ મેલ્યો
નહી.

વિશ્વામિત્રે વિચારી વાત, પછે ઘસવા લાગ્યો
હાથ.

મહીપતથી આગળ ગયો, ગંગા નઠમાં ઉભો રહ્યો.
આવી રાજા લાગ્યો પાય, નારી સુત ભેળાં થાય;
ગ્રાતા જનના પહેાને કોડ, એકવાર કહો શ્રી રણુછોડ.

મધુરં ૧૬ મું—રાગ કાફી

સુંદર ત્રઠ ગંગાનું પાવન, ઉભા રાણી રાય છે;
હરિશ્ચંદ્ર પૂછે ત્યા વારતા, કહો ગાણસ કયાં
વેચાય રે.

નથ નિવાસીએ નિહાળી ભેયું, વસ્તુ અલૌકિક
દીડી રે;

નહાઈ ગંગામાં લે તૃષ્ણના ભારા, થાય રાયની ચીઠી રે.

ત્યારે રાજા કહે સાંભળ બાળક (વેગે) રાજ
સભામા જાય રે;

ઉતાવળું ભે પત્ર લાવે તો, કામ આપણું થાય રે.

રોહીદાસ ચાલ્યા ચોપ કરીને, જ્યાં બેઠો છે
રાજન રે;

સામે આવી ઉભો રહ્યો, બોલે બાળ વચન રે.

ત્રણ જણાને વેચાવું છે, અરજ સુણીને લીજે રે,
 કાશી રાજ વાર ન કરીજે, પત્ર લખીને લીજે રે.
 રોહીદાસને જોઈ ભૂપત બોલ્યા, તમે છો કેના
 તન રે;

તમને વિપત તે કહોને કારણ, કહો માત તાત
 સ્વજન રે.

આંખુજ વર્ણી આખડી છે, શું કામતણે અવતાર રે;
 વેચાશે નહીં કહ્યુંજ માનો, આપું ધન ભંડાર રે.
 (તમે) રહો રાજ્યમા સેવા કીજે, વચને માન્યું
 મન રે;

તમ સગ્ગા પુરૂષ જ્યાં વસે, તે દેશ નગરને ધન્ય રે.
 સાચું બોલજો જુઠ ન કે શો, હું પૂછું નમીને પાચ રે;
 રોહીદાસ વળતી બોલ્યા, સાલળ સાચું રાય રે.
 અતરજભી પિતા મારો, ઝવની મારી માત રે;
 પત્ર લખાવો કરો ઉતાવળ, આપો મારે હાથ રે.
 પ્રથુરાયે પત્ર લખીને આપ્યું, મહોર વીંટીજે કીધી રે;
 રોહીદાસના કરમા આપ્યું, પ્રણામ કરીને લીધી રે.
 માત તાતની પાસે આવ્યા, તણે કરે વિચાર રે;
 એક રૂપેયો પાસે ન મળે, શાની લાવે ચાર રે.
 રાજ રાણી પડ્યા સાસામા, વાત કુવરને કહી રે;
 આટલું ઘરેણુ બ્રાહ્મણને, એક વીંટી હાથે રહી રે.
 રાજ કહે ઉતાવળ કીજે, ચોટામા વટાવો રે;
 વાર લાગશે ઋષિ ખીજશે, ઘાસના ભાર લાવો રે.

નંગ અમૂલ્ય કોણ મૂવવે, તેનું ધાનું આબુધન રે,
 હાન ઉપર હક્ષિણા જોમૂએ, સુખ પામ્યો રાજન રે
 તલતલા ત્યા લાડુ વળાવ્યા, માહે મહોગે ઘાલી રે,
 ઠગલા પામરીઓ ને બનાતો, બહુ બ્રાહ્મણને આલી રે.
 ઘડા ધૂતના શીફળ માકર, સૂખડી કરી ત્યા સારી રે,
 બ્રાહ્મણને ભોજન કરાવી, આપે નર ને નારી રે.
 મોગરીઓ મૂળા ને આડુ, બહામ ખીચડી દીધી રે,
 અલ કાર સુરશી ને સારા, તે બહુ બ્રાહ્મણને દીધી રે.
 કાસાપાત્ર વિષે બહુ તાડુલ, તેના આખ્યા હાન રે,
 બ્રાહ્મણ સહુ મસન્ન થયા, સુખ કરજો શ્રી ભગવાન રે.
 મકરસંકાત બહુ મહાત્મ્ય, સાબળજો જન સર્વ રે,
 લક્ષ્મણ પુણ્ય થાય આપતા, હરિશ્ચંદ્રને પર્વ રે.
 રાહીદાસે કહ્યું હતું જે, હામ ધણે ઉપજશે રે,
 રાજા એમ બોલી ગયા, હાન પુણ્ય તે થાશે રે.
 અગસ્ત્યપિએ કહ્યું છે, રઘુનંદન આગળ ઉચારી રે,
 શ્રોતાજન શ્રવણે સુણી, એકવાર બોલો શ્રી હરિ રે

મધુર ૧૭ મુ-રાગ સિંધુ.

ઉલટ અંગે ધરી રે, ન્હાયા તણે ગંગા માણે,
 હવે ભીને લૂગડે રે, શિર છે ઘાસ તણા ભારાય
 દુખ બાજું પડે રે, ન મળે અંગ વિષે ઉચાટ,
 પૂછે લોકને રે, કયા છે ચૈતન્ય કેરી વાટ.
 ભેવા સહુ મળે રે, આ કોઈ પુરુષ અલોકિક નાર,
 સાથે બાળકો રે, બાણે હામ તણે અવતાર.

છે કેઈ જૂપતિ રે દીસે ધર્મતણેા અવતાર;
 હુઃખ એમને પડ્યુ રે, તમને ન ઘટે જગદાધાર.
 સુખે ચાલીયા રે, આઁચા માણસ મંડી માદ્ય;
 (જે) કામ હોય જેહને રે, નિત્યે તાહાં જોવા જાય.
 રથ જોડી કરી રે, આવી શુષ્ણિકા તે કામ;
 મૂલ્ય શું એહનું રે, મારે છે નારીનું કામ.
 રાજા બોલીયા રે, ત્રીજે ભાગે જે કાંય થાય;
 નાણું આપીએ રે, વળતી સુખે તું લેઈ જાય.
 તે ભણી રહી રે, વળતી આઁચો માળી એક;
 સુતને મૂલ્યે રે, જેને અંતર ઘણું વિવેક.
 સપત્ર એક સચરોં રે, તેણે આવી લીધો રાય;
 કીધું ધન એકહું રે, ત્રણે ઋષિની પાસે જાય.
 નહાયા જૂપતિ રે, આખ્યું પ્રાણણને સહુ ધન,
 નયણે નીર ઝરે રે, બિહુ કર જોડી કહે વચન.
 જ્ઞાન આખ્યુ કીજને રે, મટયો જૂપત કૈરો ત્રાસ,
 એક વાર (શ્રી) કૃષ્ણ કહો રે, જે ચરણે આપે વાસ.

વલણ

માળી મંદિર સુત સંચરોં, શુષ્ણિકા મંદિર નાર;
 સપત્ર મંદિર જૂપત ગયા, જો જુજવો વહિવાર.

મધુર ૧૮ મું—રાગ વેરાડી.

જે શુષ્ણિકાને પૂછે નાર, મુને કામ કહો નિરધાર;
 કરું ટેહલતણેા વિચાર, કહો તે હું કરું રે.

વે'તાં ઉડીને જ્ઞાનજ કહે, પદે'રા જમ આમૂ'ગળ મરે;
 પછે ચીટામાં સંચરે, મનને લીછેલે રે
 'ગુમગીએ જમ ને કાપ. માંડા ફેલેલ મરતક માંડા;
 તેને જોઈને નર લોભાય, કામ જો આપણું રે.
 સાંભળી ગુણિકાની વાણી, લોચન બરાયાં ખાણી;
 અંભાયો પુરુષ પુરાણી, દવે દારિ ગુ પયે રે.
 તમે માંભજો એક વિનતિ, પર પુરુષ મેં લીઠો નથી;
 કેમ યાગ્રે મારી વતી, કહ્યું તે નર્સી કહે રે.
 ગુણિકા કરે કરણું કામ, અમને પ્રેમ રિ જાતું કામ;
 આખ્યો અમુર તેલો કામ, કહ્યું લો આખર રે.
 તારાલોચની બાકુજ યાય, નારી સમરે વેકુંકશાય;
 કરો સૂરજ દેવ સહાય, હિવાકર દિનમણિ રે.
 મરતકા મારી જાય, તમ કુળને લાંછન યાય;
 અબજાની બ્હારે ઠાણુ યાય, તીમીરકર તમે મુજો રે.
 ચતી હોય તેનું સત્ય જાય, ચેષ ધરા કેમ ધરાય;
 એમ વરસે ન વાયુ વાય, રીશુમાર સંચરે રે.
 અદીતી મુત થયા મસન્ન, મુળી રામાનાં હીન વચન;
 થયાં રીસે રક્ત લોચન, કાલ્યો મેલ કાનથી રે.
 હેઠો નાખ્યો મકંટ યાય, તેણે કરડ્યાં અમુર ગુણિકાય;
 પાટી ખૂમ ને નાશી જાય, પાછી એને વેચીએ રે.
 શિર ધાસનો બારો ધરી, લેઈ ચીટામાં ઉભી કરી;
 લીધી વેચાથી પ્રાણણે કરી, મયું દુઃખ નારનું રે.

ધર્મની પુત્રી છે એ મારી, નિત્યે સેવો કેવ મોરારી;
જૂદેવ ધણો ધર્મોચારી, સેવે નિત્યે શ્યામને રે.

ચિંતા ત્યાં નારીની ગઈ, હરિશ્ચંદ્રની શી ગત થઈ;
વાન કયો મશાણુમાં જઈ, લેતા તે કાંટીયાં^૧ રે.
રોહીદાસ વાડીમાં જાય, કુલ વીણીને સુખીયો થાય;
ભગી ટોપડી નગમાં જાય, સેવા હોય શ્યામની રે.

વલણુ,

ટેહલમાં તતખર થયાં, પોહોત્યા મનના કોહ;
શ્રોતા જનનાં પાતક દૂર થાય, એક વાર કહો શ્રી
રણુછોહ.

મધુર^૧ ૧૯ મુ—રાગ સોરઠી.

વિશ્વામિત્રે મન વિચાર્યું, કરવા કવણુ ઉપાય રે;
અવધ કાળ વહી જાયે, સત્ય ન સુકયો રાય રે.

કળ કરીને જળ કરીને, સાધું માફ કામ રે;
ગરોડાનું રૂપ ધરીને, ગયો સપત્ય કેરે લામ રે.

પહેલા તેને માંદો પાડ્યો, સુતા નવ ઉઠાય રે;
તિથિ પત્ર કરીને બેઠો, ઉઠી નમીયો પાય રે.

કયો દોષ કાયાને લાગ્યો, મુજને કહો મહારાજ રે;
અર્થ ખૂટણુ કહો તે કરીએ, રોગ શમાવો આજ રે.

સાડા સાતી^૧ બેડાં છે તુજને, દેખ કરીને જાય રે;
સવાસો માટલાં લાવે તુજ ચાકર, અવા પહોરમાં
નહાય રે.

તે પાણી ઉઠ્ઠું બિઠાળે, તુજ ઉપર રેડે સાર રે;
હુઃખ થકી ત્યારે મેહેલાયે, ક્ષણું ન લાગે વાર રે.
હંરિશ્ચંદ્રને તેડાવી તે ત્યાં, કહ્યો સમાચાર રે;
કાલે જળ ભરી ન્હવડાવો, ક્ષણું ના લાગે વાર રે.
મહીપત પાણી ભરવા ચાલ્યો, ખીજે નવ અડાય રે;
દશ માટલાં ચુપે આણ્યાં, વળતી ન લેવાય રે.
વિશ્વામિત્ર મધ્યે બેઠો, ઘણો થયો છે ભાર રે;
પાણી મધ્યે રાય તરફડે, કરવો કવણુ વિચાર રે.
રોહીદાસ ન્હાવાને આબ્યો, કહે સાંભળ મારા તન રે;
આ માટણું સુજ માથે મેહેલો, માનો એક વચન રે.
મુત કહે રાજા એ 'શું' બોલ્યા, કરીએ એક વિચાર રે;
હું આવીને તમને અડું તો, કોપે જગદાધાર રે.
રાજા નેત્રે આંસુ આબ્યાં, ઉત્તર કાંઈ ન દીજે રે;
જળમાંહી ડૂબકી મારીને, મસ્તક ઉપર લીજે રે.
વિશ્વામિત્રને રીસ ચઢી, ત્યારે કરવો કવણુ ઉપાય રે;
વાડીમાંહે ચપો સુંઠર, ત્યાં પુષ્પ અલૌકિક થાય રે.
કમળ સરણું સુગંધ ઝાઝી, સોના સરખો રંગ રે;
સર્વ બાળકે તેને દીહું, થયો લેવા ઉમંગ રે.
આંજળ રાજાને ભેટ કરું તો, કામ તેહનું થાય રે;
હાથ તે ઉપર નવ ઘાલે, રોહીદાસ લેવા જાય રે

પુખ્ત જઈને કરમા ઝાલ્યું, નહીં ઉતરવાનો લાગ રે;
 થડમા રૂપ ધર્યું તે વેળા, યયો મણિધર નાગ રે.
 બાળક કહે સહુ રોહીદાસને, બાળવજે તું વીર રે;
 કાલે^૧ બળ કર્યું પણ કાંઈ ન ચાલ્યું, પગે ડસ્યો
 જઈ ધીર રે.

વૃક્ષ ઉપરથી હેઠા પડતા, ગયા નીસરી પ્રાણ રે;
 બાળક સહુ રૂઢન કરે, શું કીધું પુરૂષપુરાણ રે.
 સમાચાર સર્વે સંભળાવા, આવ્યા માળી ઠેરે ધામ રે;
 તાડું માણસ સરખે કરડ્યું, વડ્યું સર્વે ઠામ રે.
 વાત સાંભળી દુખ પામ્યાં, ચિંતાતુર નર નાર રે;
 હવે પાછા કાઢાથી મળશે, કુંવર ગુણ ભડાર રે.
 થોડા દહાડા રહ્યો એ ધરમા, આપણ પામ્યા મુખ રે;
 એની માતને જઈ સંભળાવો, નીહાળે એનું મુખ રે.
 માણસ મોકલ્યું એક માળીએ, જ્યા તારલોચની
 નાર રે;

તેના ધરમા પ્રાણાણુ જમતા, કહ્યો બન્યો સમાચાર રે.
 નારીએ વાત છાની રાખી, વિપ્રને નવ કહેવાય રે;
 એક વસ્ત્ર પેહરી વેગળા બેઠા, તમને ન ધટે
 વૈકુંઠરાય રે.

વસણ.

ન ધટે વૈકુંઠરાય એવું, તારલોચની ઉચગી,
 જોતા જન શ્રવણે ધરી, એક વાર બોલો શ્રી હરિ.

મનુષ્ય ૪૦ મુ-રાગ મેવાડો.

પડી આ પાછલો દિન, કાલુ વિપ્રને તેમ વચન;
પિતા એક હતો મારે તન કર્યો માપ ને યથો પતન.
તેનો કરવો કવણ ઉપાય, કાલ અપાવો તો રૂઠું
થાય;

કયો તેલતણો ઉપાય, મુત પાસે માતા જાય
હીઠી દેહ બાળકની સાત, નેત્રે નીસરી નીરની ધાર.

ચાલ રે.

[નશાળેથી બાળ તું આવતો, સંગ તે સરખા સાથી,
ધણો શોભતો લાઠકકા તું, જેમ હાથણીઓમા હાથી.
હો બાલુડા બોલોને રે.

પ્રથમ હુ ખ અજોડા મેહેલી, બીજું હુ ખ વેચાણ
રાય;

તારુ હુ ખ જોઈ છાતી ફાટે, કોણ કર્યો મારી મહાય.
હો બાલુડા બોલોને રે.

પૂવે પૂર્ય મે કાઈ ન કીધું પાપ તણો નહીં પાર,
સો આ જન્માતર આવી વળગ્યું, મારા માણ તણા
આધાર

હો બાલુડા બોલોને રે.

પૂવે લોમ^૨ ગ્રાહણની ખાળી, સતાપ્યા નાના બાળ,
નીર વિછોડ્યા માછલા મે, દ્રોહમા^૨ ન ખાવી નળ.
હો બાલુડા બોલોને રે

ગુરૂતણી મરજતદાં ન' પાળી, કપટે ધન દ્વિજનું લીધું;
કે'નાં કુટુંબમાં કળહ ઘલાવ્યો, એકે કામ ન સીધું.
હો બાલુડા બોલોને રે.

એમ કહીને સુત ઉપાડ્યો, લેઈ સ્મશાને' જાય;
રાજાએ આવી કાંટીયું માગ્યું, વળતી બાળ બળાય.
હો બાલુડા બોલોને રે.

રાણી કહે છે સુણે રાયજી, કરડ્યો સાચે તન;
હું વચ્ચેને તે કયાંથી લાવું, જુઓ વિચારી મન.
હો બાલુડા બોલોને રે.

હરિશ્ચંદ્ર કહે મારે ન ચાલે, પર ઘેર વેચી કાય;
સ્વામી આગળ જુહું બોલું તો, કેવે વૈકુંઠ રાય.
હો બાલુડા બોલોને રે.

ચે'રવાનું વચ્ચે ફાડીને આપ્યું, તે લેઈ ચાલ્યો રાય;
ચીતા ખડકીને બાળ સુવાડ્યો, વળતી શી ગત થાય,
હો બાલુડા બોલોને રે.

અઠસ્રમાત વરસાદજ આવ્યો, જ્યારે અધ બળ્યો
યયો બાળ;
ચોકાતુર થઈ તારાલોચની, શું થાયે દીન દયાળ.
હો બાલુડા બોલોને રે.

આવ્યું નીર ને ચીતા તાણી, સુતને લીધો માય;
હહેરા પછવાડે લેઈને આવ્યાં, આંખે આંસુ જાય.
હો બાલુડા બોલોને રે.

વિશ્વામિત્રે કપટ કરીને, ચોર્યો ગયનો તન,
તે શોધે પણ કહીં ન જડે, નશ્વર થયું વિધન.
હો બાલુડા બોલોને રે.

જાના^૧ જોધી મરે તેડયા, પડિત થઈને જાય,
ચુદેલ આવી એક નશ્વર, હિયા ચોરીને ખાય.
હો બાલુડા બોલોને રે

તારા બાળકને કાલે ચોર્યો, મુજ વિના કોણ દેખાડે,
કહ્યું ન માનો જૂપતિ માડ તો, જુઓ દહેરા પછવાડે.
હો બાલુડા બોલોને રે.

રાજા કહે અનુચરને તેડી, અમાચાર લેઈ જાવો,
દહેરા પછવાડે જે હેય તેને, ચાહીં તેડી લાવો.
હો બાલુડા બોલોને રે

અનુચરે જઈ જોયું દહેરામા, કોધે બોલ્યા વાણી,
ખાત સુઢા તેડી લાવ્યા તાગવોચની ગણી
હો બાલુડા બોલોને રે

પ્રથુ રાજા કહે બાળક માર્યો, એને તે શુ દીજે,
પડિતજીને પૂછી જુઓ, દડ એહનો ઘરે જે.
હો બાલુડા બોલોને રે

પંચ ઇંટાલીર પ્રથમ કરાનો, પાડત બોલ્યા વાણી,
બધા નશ્વર લોક તેડાવી, નાજો કેશને તાણી
હો બાલુડા બોલોને રે

૧ જાણીતા પ્રસિદ્ધ ર ગુન્હેગારને જમીનમાં ખસા સુની
દાગી પછી ગામના લામ તથા મારીને મારી નાખે તેને
પંચ ઇંટાલી કહે છે

કયમે મારી નહીં મરે એ, કયેમ ઉતરશે ગેસ;
મપચના આકરની પાએ, છેદાવો ને શિપ.

હો બાહુડા બોલોને રે.

વવણ.

મનસુખો ખોટો રચ્યો, વાતાં સઘળે વિસ્તરી;
શ્રોતા જન શ્રવણે ધરી, એક વાર બોલો શ્રી હરિ.

મધુરં ૨૨ સુ—રાગ મા૩.

ઢેઢે છે તારાલોચની રાણી, વહારે ચઢતે પુરુષ
પુરાણી.

દીનખ ધુ કયા નિધિ કહાવો, વિશ્વ બર તે વારે આવો.

મુજ અખળાના આધાર, પ્રભુ પરાક્રમનો નહીં પાર.

વેદ વાળ્યા પ્રજ્ઞાના હરિ, અવતાર મચ્છનો ધરી.

મથ્યો માગર તેણી વાર, લીધો કૂર્મતણે અવતાર.

હરિષ્યાક્ષ મારી જૂમિ આણી, થયા શુક સારગપાણી.

પ્રહ્લાદની વહારે ધસ્યા. વિઠ્ઠલ વર ખલે વસ્યા.

ભકતને રાખ્યો જેમ, પ્રભુ મુજને રાખો તેમ.

ઘણી ચુક હશે પ્રભુ મારી, જેવી તેવી દાસી તમારી.

છળ્યો ખળીને વિશ્વાધાર, થયા ત્રિકમ દેવ મોરાર.

ફરશુરામ રઘુનંદન સાર, કમળાવર કૃષ્ણ મોરાર.

પ્રભુ બુદ્ધ કલકી સાર, પરાક્રમનો ન આવે પાર.

કુખ દે છે બહુ લોક મુને, સલાડું સામળીયા તુને.

ટોળે મળ્યા નગરના લોક, દેખે તેને ઉપજે શોક.

સહુ મળીને દીધું કુખ, મતી ન મચકોડે મુખ.

હરિશ્ચંદ્રને તેડું ભય, લેઈ ખ ગ ને આબ્યો ગય
 નારીને કહે છેદવું શિય, સંભારો શ્રી જગદીશ.
 પાય નમીને બોલી નાર, યયા મન્મુખ દેવ મોરાર.
 સ્વામી હાથે મૃત્યું યાય, પાપ ઠોટી જન્મનાં ભય.
 માગ આત્માના આધાર, સ્વામી હૈડાઠેરા હા.
 ખડ્ગ તાળીને ત્રુટે રાય, તાહાં આબ્યા વેકુંઠગય.
 હરિશ્ચંદ્રનો બાલ્યો હાથ, માગ્ય માગ્ય બોલ્યા
 દીનાનાથ.
 જે માગે તે આયુ' વૃજને, તે તે વેચાતો લીધો
 મુજને.

વિશ્વામિત્રે દીધું બહુ દુ ખ, તમે ન મચકોડયું મુખ.
 ત્રણ કાશીમાહાં વેચાયા, અલ્યાં જગ ને લાભ કમાયા.
 એવુ બોલ્ય ગરુડાગામી, રીઝ્યા ઠોટી પ્રહ્લાડનો
 સ્વામી.
 ગરુડે ગોવિંદ ત્યાં વિરાજે, સ્વરૂપ જોઈ મન્મથ^૧
 લાજે.

ત્રિ કુંઠળ ઝળકે કાન, તેતો રવિ શશિ ઠોટી સમાન.
 નાશિકા સુકશી બિરાજે, અલંકાર અતિ શોભા
 છાજે.

શોભે અધર બિબ ફળ આ, દત પક્ષિ હીરાની
 હાર.

ચાડે ચીખુક ચંચળતા કરતા, મોટા મુનિવરના મન
હરતા.

અંખુજ લોચન અમૃત સગ્યા, શોભે તિવક કેસરી
કરીયાં.

ધયાં મુકટ મસ્તકે દેવેશ, રાજ ખીટલીઆરા કેશ.
કંખુ કઠે હીરાના હાર, ધરી ખડગ વારી ચોભા સાર.
પદ્મ રાગ મણિ મુદર સોહે, ગજ મણિ માળા મન
મોહે.

બ્રહ્મલાલન મુદર ભાસે, ઉગ્રીવત્સ લાલન પાસે,
અંગે પુષ્પનો મુદર હાર, મધ્યે તુલસી ને મંદાર.
કટી લંકે કેસરી નળી, કીંકણીની ચોભા ઘણી.

ચરણ કમળે અટકે મન, જેનું ધ્યાન ધરે મુનિ જન.
મોળ ચિન્હ તે મુદર ધરીયા, પ્રભુ લકતો કાગે કરીયા.
જે કોઈ ધ્યાન કમળનું ધરે, મન મધુકરને વશ કરે.
તે ચિત્ત વચિત ધ્વજાય, પાપ પર્વત ઉડી નાય.

કામ ક્રોધ મદ મત્સર ત્રામે, અંકુશ જોતા સર્વે નાશે.
ચીત્તવે ચક્રને કોય, તેને ચત્રુ દમે નહીં સોય.
જે કો વળ વિષે ચિત્ત ધરે, પાપ પર્વત ખડન કરે.

અષ્ટાંગુમા સિદ્ધિ આર, નવ નિધિ વમે તે દાર
સ્વસ્તિક શોભાએ ભરીયુ, જદ ચિહ્ન ચિત્તને હરીયુ.
ઉર્વ રેખા જેને પાય રહી, તે પાલો પવાય નહીં.

ચંદ્ર રેખા શોભા માર, યાચ જથનો તે ભડાર.
ભક્તિ મુક્તિ જ્ઞાન ભગાય, માટે જારી કમળ રેખાય.
ત્રણ તાપ તે ત્રિકોણ હરે, ધરી રેખા મોથી સરે.

ભવ નીધીનું જે પાણી, જેણે ગોપદ ઉરમાં આપી.
 મનુષ્ય રેખા ખીર ધરાવે, બિંદુ જોતાં તાપ ન આવે.
 મચ્છ રેખા મંગળકારી, જાડે અંગરની, બહીકારી.
 એવાં ચિહ્ન શોભાએ ભરીયાં, હરિશ્ચંદ્રે ઉરમાં ધરીયાં.
 પીતાંબર દામણી સારી, જામો શોભે સારો જરતારી.^૧
 લીલો પટકો કસબની ઠેર, મોલી જુમખાં શોભા ભેર.
 અજાન જુજ આયુધ ચાર, શુંજ ચક્ર ગદા પદ્મ સાર.
 આવ્યા રમા સહિત રણુછાડ, પ્રભુએ પૂર્વા દાસના
 ઠાઠ.

હરિશ્ચંદ્રે કંઠવત્ કયો, અત્રે કર તે મસ્તક ધયો.
 જે ભેષ્મએ તે આપું તુજને, આજ હોંસ ધણી
 છે મુજને.

શહીદાસ સજીવન કરી, રૂપ કંઠર્પ સરખું હરિ.
 હરિશ્ચંદ્ર કહે વેદુઠરાય, તપ ઋષિતણું નવ ભય.
 યશું તમારું હશું ન, તે વિશ્વામિત્રનું પુણ્ય.
 પ્રથુ રાજા નમીયો પાપ, મારો અપરાધ કરો દમાય.
 હરિશ્ચંદ્ર વસ્યા નગ્રમાંહી, મેં મૂર્ખેં જાણ્યા નહીં.
 હવે કરવો કવણુ વિચાર, મારો અક્ષય ગયો અવતાર.
 મારે ઘેર કન્યા અભિરામ, ચંદ્રમતિ છે તેનું નામ.
 શહીદાસને પરણાવો સ્વામી હુંસ પૂરોને અંતરજામી.
 કાશી રાજાનો આણ્યો તન સાર, વિશ્વામિત્રે જાયો તે
 ઠાર.

તારા લોચની પ્રસન્ન થયા, કૃતાંજલી પ્રભુ આગળ રહ્યાં.
તાંહા મંડપ રચના થાય, તેની શોભા કયેમ કહેવાય.

વલણ.

શોભા કયેમ કહેવાય, હરિશ્ચંદ્ર સત્ય જશ વિસ્તરી;
ભક્તિ ભાવે પ્રભુ વશ કર્યાં, એકવાર ખોલો શ્રી હરિ.

મધુરં ૨૨ મુ—રાગ ચાલ દેર.

કાશી રાજા હર્ષે ઘણું, હરિ કરૂણા રે;
તેણે તેડયા નયના લોક, શ્રી હરિ કરૂણા રે.
નથ સોહાવો નેહશું, હરિ કરૂણા રે;
ફાં શેરી શોભે ચોક, શ્રી હરિ કરૂણા રે.
હાટ વાટ ને શેરીઓ, હરિ કરૂણા રે;
તોરણ કળશ ધ્વજાય, શ્રી હરિ કરૂણા રે.
મંડપ રચના બહુ બની, હરિ કરૂણા રે;
નવ ગ્રહની સુતિ સ્થપાય, શ્રી હરિ કરૂણા રે.
વરરાય વરઘોડે ચડયા, હરિ કરૂણા રે;
સાથે શોભે દેવ મોરાર, શ્રી હરિ કરૂણા રે.
હરિશ્ચંદ્ર ખેઠા હાથીએ, હરિ કરૂણા રે;
સાબેલા શોભે સાર, શ્રી હરિ કરૂણા રે.
તારાલોચની સાથે બહુ સુંદરી, હરિ કરૂણા રે;
લીધો લાંમણદીવો હાથ, શ્રી હરિ કરૂણા રે.
વાણંત વાળે અલિનવાં, હરિ કરૂણા રે;
શંખ હેર ઠાંસી સંગાત, શ્રી હરિ કરૂણા રે.

આતમખાણુ ત્રિટે ઘડી, હરિ કરુણા રે;
 નાચે પાખરીયા કેંકાણુ, શ્રી હરિ કરુણા રે.
 પાણીપંથા અરગદી, હરિ કરુણા રે;
 સંપકને બમરવાન, શ્રી હરિ કરુણા રે.

કમળી કાળા કાળશા, હરિ કરુણા રે,
 પવંત ને હીરોજ, શ્રી હરિ કરુણા રે.
 બીલોરા બંગાલી માળવી, હાર કરુણા રે;
 રૂપાવણી ગતા ચોળ, શ્રી હરિ કરુણા રે.
 જોડવાળો એકે નર્સી, હરિ કરુણા રે;
 પાચે સોનાની આંકળ, શ્રી હરિ કરુણા રે.
 હોંડે મઠ અરતા માતંગ, હરિ કરુણા રે;
 વર ગજા તોરણે બલ, શ્રી હરિ કરુણા રે.
 પીરમી કલુઓ પાંકણું, હરિ કરુણા રે;
 ત્યાં પાથરણું પથરાય, શ્રી હરિ કરુણા રે.
 સહુ બેઠા મંડપમાં જઈ, હરિ કરુણા રે;
 વરરાજા આબ્યા મંડપ માંહી, શ્રી હરિ કરુણા રે.
 પાટ પાથરણા સંગાત, હરિ કરુણા રે;
 કંન્યાને નવરાવી માયારે, હરી કરુણારે શ્રી હરિ.
 કંઠણુ ચુડી હાથ, શ્રી હરિ કરુણારે,
 મામે તે કંન્યા પધરાવીયા હરિ કરુણા રે.
 ચોસે સરખા સરખી જોડે શ્રી હરિ કરુણા રે,
 હર્ષ થયો નર નારને, હરિ કરુણા રે,
 પોહોત્યા મનના કાડે, શ્રી હરિ કરુણારે

વલણ

પો'તી મનની આશ પૂરણુ પ્રથુ રાજા રાણી
 ઉર ધરી,
 શ્રોતા જન શ્રવણે સુણો, એક વાર બોલો
 શ્રી હરિ.

મધુરં ૨૩ મુ-આલ ધોળની

એ તો રૂઢો આનંદનો વિવાહુ રે, પ્રથમ ધોયા
 વરકન્યાના પાય રે;
 વરમાળ હસ્ત મેલાપણુ થાય રે, માનિની તો
 મલ્લપતી મંગળ ગાય રે.
 માગણુ સુત બંદીજન જશ બોલે રે, નાવે કાઈ
 અવધપતિને તોલે રે,
 સ્વસ્તિ ત્યાં તો પહેલું મંગળ વર્તોય રે, હવે ત્યાં
 તો શા શા દાન અપાય રે.
 પહેલે મંગળ ગજ રથ અશ્વ સાર રે, ખીજે
 મંગળ હેમ તણા શણુગાર રે;
 ત્રીજે મંગળ મહીવી ને ગાય રે, ચોથે મંગળ
 દાસી દાસ સૈન્યાય રે.
 રૂઢી રીતે મંગળ વર્ત્યો ચાર રે, ચંદ્રલોચની
 સાસુ પ્રીત્યો કંસાર રે,
 બ્રાહ્મણોનાં દાન ચુકવી દીધારે, પરણી ઉઠી
 ધુવના દર્શન કીધાં રે.

વરરાજા જાની વાગે જાય રે, સાથે મળી પ્રભુને
 નમીયા પાય રે;
 જાતજાતનાં પ્રીત્યાં ઘેર ધાન્ય રે, રાથે રાખી
 પંદર દિવસ જાત રે,
 મંડપ માંડે કીધી પેહેરામણી રે, આપી
 વિધવિધની વસ્તુ ધણી રે;
 કન્યા તેડી રાજા અજોડા જાય રે, વિશ્વામિત્ર
 સાથે વેકુંઠરાય રે
 નથ પ્રવેશ અવધપતિનો થયો રે, બ્રાહ્મણીને
 બ્રાહ્મણ તેડી ગયો રે;
 નથે તો નિખ્યો નાથ નરેશ રે, વર કન્યા ગ્રોતે
 મુંદર વેશ રે
 ગાંધીસુત હાથ જોડીને રહ્યા રે, માગી આજ્ઞા
 તપ કરવાને ગયા રે;
 રાણી રાજા વસિષ્ઠને નમીયાં પાય રે, સત્ય રહ્યું
 તે તમારી કરૂણાય રે.
 ગુરુ કે' ધન્ય મારા યજમાન રે, ભૂતલમાંહી
 ભપ નહીં તમ સમાન રે;
 રાજા આવી પ્રભુને નમીયા પાય રે, નાથ તમે
 ઘણી કરી કરૂણાય રે.
 પ્રભુ કહે છે વિલમ કાંઈ ન કીજે રે, જે જોઈએ તે
 મુખે માગી લીજે રે;
 હરિશ્ચંદ્ર કહે આપો જ્યેષ્ઠ વચન રે, પછે હું માગું
 જગજીવન રે.

સ્વામી માફ સર્વ અજોદ્ધા ગામ રે, વીમાન
 બેસી આવે તમારે ધામ રે,
 કીડી કુંજર મનુષ્ય મહારાજ રે, પ્રસન્ન થઈને
 કરવું સહુનું કાજ રે.

વલણ.

ધવલ ધનાશ્રી જે સુણે, ન્હાય પ્રાગનો માધ,
 કથા સાલણે હરિશ્ચંદ્રની, તેનું પૂરણ મોટું લાગ્ય.

મધુર ૧૪ મું-ચાગ ધવલ ધનાશ્રી

રોહીદાસને રાજ સોંપ્યું, હરિ હરિશ્ચંદ્ર રાયણ,
 વિમાન મગાવ્યાવેકુંડનાથે, હેઠે હર્ષ ન માયણ.
 નથ મધ્યે જાણુ કીધું, આવો સહુકો જનણ,
 અભિમાન મૂકી અતરમાથી, નિર્મળ કીજે મનણ.
 રહ્યાતણુ જે ચિત્ત હોય તો, રહો રોહીદાસની
 પાસણ,

સુખ સમૃદ્ધી ભોગવો, ધરણીધર અવાસણ.
 સંજયું મધ્યે જે જન ન્હાયે, ચતુર્ભુજ તે થાયણ,
 નર નારી વિમાને બેસે, લાગ્ય કહ્યું ન જાયણ
 રોહીદાસને રાયે તેડયો, મસ્તક મેહેટયો હાયણ,
 સામ દામ દડ લેદની, સર્વે શીખવી વાતણ
 જ્ઞાન વૈરાગ્ય લકિતનો મહિમા, ચરિતણી સેવાયણ,
 સાધુ બ્રાહ્મણ ગામ પૂજેથી, સુખ પામે પ્રજાયણ

વચ્ચિઠશુક્રનું કણું માનજો, અહો માત ને તાતલું;
 જોલેવું કહી વિમાને જોડા, નરનારી સંગાતલ.
 દેવતાનું દુહુંભી વાખ્યાં, પુષ્પ વૃષ્ટિ ત્યાં ધાયલ;
 મુર નર સર્વે એમ ઉચરે, ધન્ય ધન્ય હરિશ્ચંદ્ર
 રાયલ.

સત્યવાહી રાજા કે ન મળે, રહ્યું જુગોજુગ નામલ;
 મડીપતિએ મોટો જશ લીધો, તાયું સધજી
 ગામલ.

વિમાન આખ્યાં વેગે કરી, યયું વૈકુંઠનું દર્શનલ;
 રતન કનક જગકે સુંદર, યયાં મન પ્રસન્નલ.
 હરિશ્ચંદ્રના મનમાં આખ્યું, નહીં મુજ જેવો
 રાયલ;

મુર્તિ નગરને સાથે તાયું, બહુ પામ્યો શોભાયલ.
 વળતી તો વિમાન ખખ્યાં છે, જોત્યા વૈકુંઠરાયલ;
 તમને આખ્યું આ ઠેકાણું, વૈકુંઠ ન અવાયલ.
 વૈકુંઠના જેવાસી કહીએ, તેને નહીં અભિમાનલ;
 મત વિયે તમે મોટમ આણી, રહોને આણે ઠામલ.
 હરિશ્ચંદ્ર કહે જોહું કર જોડી, સ્વામી વૈકુંઠરાયલ;
 હું તો નહીં આનો ને ત્યાનો, સાથે સર્વ પ્રણયલ.
 અવગુણ હોય બહુ બાળકકેરા, મન ધરે નહીં
 માતલ;

જુડવું ને તરવું ત્રીકમલ, સર્વ તમારે હાયલ.
 અધવચ્ચ ધામ આખ્યું અલખેલા, કયેમ જીવે
 આ જગતલ;

પતિત પાવન ખીરદ તમારું, કહે વેદ મુનિને
જનજી.

ધણું થાશે જોણું જોલશે, ભૂતલમાં જન જેહજી;
તેનો વિભાગ આંહાં આવશે, રહેશે ચહુના દેહજી.
પ્રભુએ નગ રચીને આખું, હરિશ્ચંદ્ર પુર નાથજી;
આવજો વૈકુંઠની મધ્યે, રહેવાનો આ ઠામજી.
એમ કહીને પ્રભુ પરવયા, વૈકુંઠ મધ્યે જાયજી;
અગસ્ત ઋષિએ સંભળાવી તે, રામે સુણી કથાયજી.
દ્રોણાયલ લેઈ હનુમાન આવ્યા, હુખ્યાં રાઘવ
રાયજી;

હનુમાન આવી ચણું નમીયા, સહુને ઉલટ
થાયજી.

સુપેણે જાણધીઓ લખી, લક્ષમણને અંજન
કીધુંજી;

આજસ મરડી તતક્ષણ ઉઠ્યા, સહુનું કારજ
સીધુંજી.

કપીપતિ અંગદ મુખ પામ્યા, રીંછપતિ
રણધીરજી;

ધૂમકેતુ આદે, ખીલ, હુખ્યાં સર્વે વીરજી.

દેવતાણાં દુહૃંણી વાગ્યાં, વત્યોં જયજય કારજી;

પાછો પર્વત ત્યાં મેલાવ્યો, આણ્યો તેણે કારજી.

કુંભજ કેરી પૂજા કીધી, રઘુનંદન નમીયા પાયજી;

તમ દર્શનથી જહુ સુખ પામ્યા, મુજને કહી
કથાયજી.

પર ઉપકાર અનિવર પૂરણ, પ્રેમ પૂજના પાત્રલ,
તમ સરખા દિનકરની આગળ, તાપ રાત્રી કુણ
માત્રલ

આશીર્વ દધને અનિ પરવચો, પોહોઆ
મનના કેડલ,

ગાય શીખે ને સાબળે તેને, કૃપા કરે રણુછોડલ
ન યુગવતો યુગ પામે, નિર્ધન પામે ધનલ,
ક્ષત્રી તે સૂરાપણ પામે, પ્રહ્લ તેજ પ્રાભાગુલ
હરિનાકત ભક્તિને પામે, પ્રભુતણે મદિમાયલ,
કલિમા નામ હરિનું મોટું, સુણતા પાતક જાયલ
નવ દરવાજા મધ્યે રહેવું, નગ્ર નગીનાવાદલ,
વાણીતણે વિસ્તાર કર્યો, ગુરુ સત તણે પ્રસાદલ
દશ ગગ ને ચાલ જુગી, મધુરા ચોવીશ
વખાણુંલ,

સુદગ વચના ચોપાઈકહીએ, પાથસેને પંચાણુંલ.
ખેડાનાળ જાજ મુળ મધ્યે, વિપ્ર રાજ રામલ,
ભક્તિ ભાવ વિષે મન અટકયું, તે મન
ગોવિંદરામલ

કલ્યાણુ ભકત પ્રથમ ગુરુ છે, મનગુરુ પ્રીતમ
પ્રકાશલ,

તેમના કિંકરનો હું કિંકર, ગુણ ગાયા ગોવિંદ
દાસલ

તેમનો જાણવ્યો જાણ્યો હું, કવિ ન દેગો
ખોડલ,

તુક ચીજ ઝડ ઝમક ન બાલું, ગુણ ગાયા શ્રી
રણુછોડણ.

ઠાકોર સુંદર કંજ વિહારી, રામલાલ રસ
ભરીયાણ;

નારણુદેવની કૃપા થકી, હરિશ્ચંદ્રે જશ
વિસ્તરીયાણ.

સવંત (૧૮) અરાઠ છપ્પન, (૫૬) નવરાત્રી
અપ્તમી શુક્રવારણ;

ભાવ ધરીને ગાય સાંભળે, કૃપા કરે મોરારણ.

શ્રીનાથણ સુંદર બિરાજે, તેહના જશ જે
ગાયણ;

હરિ શુક્ર સંત સેવશે, આવાગમન ન થાયણ.

વલણ

અવગુણ ન જીએ દાસના, એ સ્વામીની ટેક,
ભકત વિભીષણ મુઝીવનો, કીધો રામ વિવેક.^૧

૧ સવત ૧૮૭૮ ના પ્રથમ અશ્વિન સુદિ ૧૩ સ્થિર વાસરે
૯૬ પુસ્તકમ્ આખ્યાન હરિશ્ચંદ્રનું, ભક્ત વવવરામ ગોવિંદરામ
પરોક્ષ વાક્યેણ લખાવિત પ'નાથ પોતે ૯૬ પુસ્તક શ્રીરમ્ન શુભ
બવતુ કૃત્યાણ મસ્ત

મીરાંબાઈ.

૫૬.

ગણપતિ નમો રે નમો, જય જય ગણપતિ
 નમો રે નમો.
 સરસ્વતિ સાહ્યક ગણપતિ હાયક, મોહક લાડુ
 જમો રે જમો. જય જય.
 ત્રીન લોક કે તુમ હો હાતા, અવગુણ મારા
 ખમો રે ખમો. જય જય.
 મીરાંકે પ્રભુ ગિરધર નાગર, ભક્ત ઉદારણુ
 તમો રે તમો. જય જય.

૫૭.

જેલ કરે છે ગણપતિ, આનંદી આગળ—
 જેલ કરે છે ગણપતિ.
 પ્રદક્ષા આવે ને વિષ્ણુ આવે.
 માથે આવે છે સરસ્વતિ. આનંદી.
 હમરૂં ળળવતા શંકર આવે,
 સાથે આવે છે પાર્વતી. આનંદી.
 રામ આવે ને લક્ષ્મણ આવે,
 માથે આવે છે મીતા મી. આનંદી.
 બાઈ મીરાં કહે પ્રભુ ગિરધર નાગર,
 અંતર ના રાખો એક સ્તી. આનંદી.

૫૬.

લેગીડા તું મારે ઘેર રમતો ના,	
રમતો ના, તું જમતો ના.	લેગીડા.
ઠાનમા કુંડળ, શિરપર જટા;	
અંગે વિભૂત લગાવતો ના.	લેગીડા.
હાથમાં ધોકો, બગલમા બોળી,	
ઘેર ઘેર અલખ ^૧ જગાવતો ના	લેગીડા.
હાથમાં કુંડી ચપટી માફી ભાગ,	
ખ્યાલે ખ્યાલે મને પાતો ના.	લેગીડા.
ખાઈ મીરા કહે પ્રભુ ગિરધરના શુભ,	
ચરણ કમળ ચિત્ત હેતો ના.	લેગીડા.

૫૬.

સુનો હમારો દેશ, શ્યામ વિના સુનો હમારો દેશ.
દેક.

લખ પતીયા મેરે શ્યામકું ભેણુ,	
તણુગી તમારો દેશ.	શ્યામ વિના.
ઝરમર ઝરમર મેહુલો બરસે,	
નદી રે નવાણુ ભરેશ	શ્યામ વિના.
મીરાખાઈ કહે પ્રભુ ગિરધર નાગર,	
ચરણ કમળ ચિત્ત રે'શ	શ્યામ વિના.

૧ (અન્નહિતવક્ષન્નજર, ધ્યાન,) લક્ષ્મી ઉતરી ન શકે
ઝેવા પરિશ્રદ્ધા, પુરુષોત્તમ

ચમના કે તીર હરિ ઘેનું ચરાવે,	
મોરલી બબલે નંદલાલા.	ભજ.
વૃંદાવન હરિ રાસ રચ્યો હે,	
સહસ્ર ગોપી ઝોઝ નંદલાલા.	ભજ.
ગોકુલ છોડી હરિ મથુરા આયે,	
સંગ સખા લીજે વ્રજ ગ્વાલા.	ભજ.
કંસ રાજાકો બસન ^૨ લુટાયો,	
પહીરાયે સખ વ્રજ ગ્વાલા.	ભજ.
માર મારીને મલ્લ પછાડે,	
રંગ મહેલમે ^૩ નંદલાલા.	ભજ.
કેશ થહી હરિ કંસ પછાડયો,	
માયો નૃપતિ શીશુપાલા.	ભજ.
ઉચ્ચસેનકો રાજ્ય દિયો હે,	
ધીયો મથુરાકો બપાલા	ભજ.
બાઈ મીરા કહે પ્રભુ ગિરધરના શુભ.	
ચર્ણુ કમળ ચિત્ત જપુ માળા.	ભજ.

ગગ કૈરબો

લેગી લેગન બનાકે કીદર ગયો રે,
 બનકે સદાશિવ બાલમો. લેગી લેગન.
 હાથમે^૪ ઝોળી, બગલમે સોટા,
 ઘર ઘર અલખ જગાઈ ગયો રે બાલ સ્નેહી. લેગી.

ચુવા ચંદન ઝોર અરગત,	
કેમર ગાગર ગીરપે ધડી રે.	હોરી.
ખીંદા બનકી કુંજ ગલનમેં,	
રાધે ભેડી ભધ મગળી રે.	હોરી.
મીરાંકે પ્રભુ ગિન્ધિર નાગર,	
ચણી હુરિ પાય પડી રે.	હોરી.

૫૬ (૩)

આ અંગીયાં રંગ ડાગીયાં મોહન મોરી.	
ચુવા ચંદન ઝોર અરગત,	
કેમરકી પીચકારી રે.	મોહન.
હિરત શુભાલ લાલ ભયો બાદલ,	
સગે ભીંછ મોગી મારી રે	મોહન.
વૃંદા વનકી કુંજ ગલનમેં,	
બેલ મચ્યો રંગ ભારી રે.	મોહન.
તુમ હો લાલ નદબાબા કે,	
હુમ બ્રહ્મભાણ દ્વારી રે	મોહન.
મીરાબાઈ કહે પ્રભુ તીકારે મીલનકું,	
તુમ છને હુમ હારી રે.	મોહન.

૫૬

જળ જમનાકો પાની કોન ભરે, નદીઆકો પાની—
કોન ભરે.—ટેક

આણી તીરે ગંગા વારી પેલી તીરે જમના,
વચમા ઠાનુડા તારી ઘેન ચરે રે

ધર મેરો દુર ગાગર શીર ભારી,

નાંનાં બાલક રોઈ રોઈ મરે રે. જળ

મીરાંબાઈ કહે પ્રભુ ગિરિધર નાગર:

અર્જુ કમળમાં ચિત્ત ધરે રે. જળ

૫૬

મડી ઢળશે માઈ, મોહનરાય મડી ઢળશે માઈ.

લાખ ટકાવું માઈ માટ નંદાશે, શુરે જશે

તાઈ. મોહન.

તમે રે વનમાલી બડાલા ન કરો આડી,

અમે રે છીએ વહુવાઈ. મોહન.

ફલ પડે તેના ચોરમ શુચે, લોક જાણે

નાઈ. મોહન.

બાઈ મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિધર નાગર, ખીર જશે

તાઈ. મોહન.

૫૭

નીશદિન લાગ્યો રે તેરો ધ્યાન, ગોપાલ.

નિશદિન.

બંસીકી ધુની મુની ભઈ ગાવરી, મર્મ ત્યાગો રે

નિશદિન.

બુંદાળનકી કુંજ ગલનમેં, આનંદ લાગ્યો રે.

નિશદિન.

મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિધર નાગર, એ ભવ ભય હવે

લાગ્યો રે. તેરો.

૧ નાઈ, ખેડ "તમે મને કાંઈ નાં કાંઈ દીગ કે મું ?"

૫૬

પેલા વનમાં તે મેરલી વાગે છે,
 ઘેલી ફરું હું ગોકુળ ગામમાં;
 હરિ વિના દિલ માડું ઢાઝે છે. પેલા.
 સોલે શણુગાર સજ્જે મારી સજ્જની,
 ઘુમ ઘુમ ઘઘરા વાળે છે. પેલા.
 ઠાને કુંડળ હરિને મુદ્રા સોડીએ,
 મસ્તક મુકટ ધિરાજે છે. પેલા.
 મીરાંબાઈ કહે પ્રભુ ગિરિધર નાગર,
 પ્રભુજી મળે દુઃખ ભાગે છે. પેલા.

૫૭

કહો કયાં છે ઉદવ મારો મજવાસી.
 (તમને) મારા સમ લે મુજને ના કો'તો;
 (કહો) કેવી છે કુખળ દાસી. કહો.
 અમે હેયામા બળીએ, મનમાં ટળવળીએ,
 બાણ કરવત મેલાવું જઈ કાશી. કહો.
 બુઝાવો જ દાવન માડી રાસ રમતા,
 આખ મી'ચાવી ગયો નાશી. કહો.
 કઠણ હૃદયના કા'નજી પાંત,
 એણે પય પીતાં મારી માસી. કહો.
 મીરાંબાઈ કહે પ્રભુ ગિરિધર નાગર,
 તારા ચણું કમળની હું દાસી. કહો.

૫૬.

વિઠ્ઠલ રહ્યો રે વસી, મારે મન વિઠ્ઠલ રહ્યો રે વસી—ટેક
 ઠા'નુઠો તો કાળો નાગ છે, મને હઢે કમળમાં ડશી.
 મારે.

થિત્તડામાં ચટકાવી મુજને, સૂધ ના રહી પછી કશી.
 મારે

ભોમડીયાં પટારામાં મેલો, શાને પાળો છો ઘસી.
 મારે.

ગોપુલ ગામની ગોપીબ્જો મવે, ગોવિંદ સન્મુખ રહી
 હસી મારે.

મીરાં કહે પ્રભુ ગિરધર નાગર, મારગમા મળ્યાં રે
 ધમી. મારે.

૫૭.

ઠા'નલ વિના કેમ ચાલે, માડી મારે ઠા'નલ વિના
 કેમ ચાલે.—ટેક.

ગો હેરાવા હું રે ગઈતી, કમંદા વીણી વીણી ચાલે.
 માડી.

ઠાચાં પાઠા ને મીઠા મધુરા, વીણી વીણી મુખમાં ધાલે.
 માડી.

ગોપુલધી વૃંદાવન મીધાયો, જઈ મયુગમા મ્હાલે.
 માડી.

મીરાંનાઈ કહે પ્રભુ ગિરધર નાગર, ભોલશ હૃદમાં ચાલે.
 માડી.

દેવદાસી.

ખટ મકતુવર્ણન.

વર્ષાઋતુ (૧)

રાગ મલાર

મારા બહાલાજી રે વલ્લભ, કહું એક વિનતી રે,
મારા કર્મતણી રે કથાય, સુણો મારી આપ વીતી રે.
આવ્યો તે માસ અપાઠ, કે ઋતુ મલારની રે,
જાણ્યું કરી રે બહાલાશું વિલાસ, લેશું લહાણ અધરનીરે.
મારી જોગવાઈ હતી જોડ, સદ્ગુણ થશે આ વારની રે,
જાણ્યું આવી માયા માકો, લાજશં હાય સંસારની રે.
વર્ષાઋતુ કર્મે કાઠી વિદેશ, અવશુણ્ણ હતા અપાર રે,
હવે એણે સમે ધણી વિણ, લેગે કોણ સારને^૧ રે.
બહાલા વરસે તે મેઘ મલાર, વીજલડીના સાટકા રે,
મને બહાલાજી વિના આ ઋત, લાગે અંગ બાટકા રે.
મોરલીયા કરે રે કીગોર,^૨ સુણીને ગર્જના રે,
મારો જીવ આકુળ વાકુળ થાય, સુણી મુર કોયલનાં રે.
મૂને કેમ કરી રેણી જાય, બપોયો પિયુ પિયુ લવે રે,
સુંદરી કહે આ વાર, તેડો ચરણે હવે રે.
નિશ દિવસ દોહિલા જાય, પિયુજી વિના અંગના રે,
મારું કાળજી રે કપાય, મારા બહાલાજી વિના રે.

અચક્રે વાળે વાય ? જાછાળે વન વેલહી રે,
 હુ તો બહાલાલ વિના રે વિદેગ, ઝરૂ ધુ ઝેકવી રે.
 મારી વહેતી તે લેજો સાર, બહાલાલ હુ વિરહિણી રે,
 મારા દિવસ દોહિલા જાય, વિગેવે આ રથણી રે.
 ઈદ્રાવતી કહે અવગુણ, પિસારો અમતણા રે,
 મેં જે ઢીધારે અપાર, બહાલાલનું અતિ ધણા રે.
 હવે વાદળ મગીયા મવારુ, ગોલા લીયે વનરાજ રે,
 રચી પોતે વરને મેઘ તેડી ભીડા અગના રે.
 ધરાએ ઢીધા શણગાર હુ ગરડા નીલયા રે
 ઝેણી સુને રે આધાર, કંગે શીતન કાયા રે
 મારી વહેતી તે લેજો સાર, નહીં તો છન ચાલશે રે,
 પછે આવીને લેતે સાર, કાયા મારી પડી હુને રે
 મારા અવગુણ ધણા રે અન ત પણુ છેક કેમ નીલ્યો રે,
 એજો વચને ઈદ્રાવતી અગ, બહાલા તેડી લીલ્યો રે.

શરદનકતુ (૨)

રાગ મામેરી

શરદની સત્ત રે મોડામણી રે, ગ્ળી પ્રેમની રે,

મૃને બહાલાલ વિના કેમ જાય ?

હો બહાલયા હુ જે વિદેગચીના પિયુલ રે

મને કણ વરમો મો થાય

બહાલાલરે ડહોળા તે જળ નહી ગયા,

હવે આઠ્યાં તે નીર્મળ નીર,
પિયુષ વિના હું ઐકલી,
તે ત્યાં કેમ રાખું મન ધીર. હા.

બહાલાણ રે વન છાછું દ્રુમ વેલડી,
હવે ધણી તણી આ વાર,
હું રે વિદેશણીના પિયુષ;
મૂને ચરણે તેડા આ વાર હા.

બહાલાણ રે નીર ઝરણે રે કુપ ભર્યા,
નદી સરે ભરીયાં નવાણ,
પણ એ જળ બહાલાણ વિના,
મારા વિલસંતા સૂકે પ્રાણ હા.

બહાલાણ રે જીવ મારો મુને દહે,
અંગે તે ઉપજે દાહ
અવશુણ મારા છે અતિ ઘણા,
તમે રખે મન આણે રાજ. હા.

બહાલાણ રે આવણ માસની અઢમી,
કૃષ્ણ પક્ષની જેહ.
મૂને એ રેણી બહાલાણ વિના,
ઘણું દોહિવી ગધ તેહ હા.

બહાલાણ રે જોમ તમે મોશું કાં કરો,
મારા હો પ્રાણનાથ

આવી ઠરું તુમથું શુંજડી,
મારી વીતકની જે વાત. હો.

બહાલાણ રે આપ્તમી ભાહરવા તણી,
ઠાંધ શુકલ પક્ષની રાત,
એ રયણી રૂડીય છે,
મારા જન્મ સંગાતી માથ હો.

બહાલાણ રે મેં તો એમ ના જાણીયું,
જે મોગું થાશે એમ,
જે હૂં જાણું કરશે વિરહિણી,
તો ઠંઠ જાંહુડી ટાળું કેમ. હો.

બહાલાણ રે ભાહરવા માસની ચતુર્દશી,
ઠાંધ અતિ અજવાળી થાય,
એક સમે નવ સાયબો,
મારું તલવારે અંગ છેઠાય હો.

બહાલાણ રે એ રંણી કે મીઠાવીયા,
બહાલો પહોલ્યા તે ધામ મોઝાર,
એણે સમે મને એકલી,
તમે કાં રે કીધી નિરાધાર હો.

બહાલાણ રે તમે તો ઘણુએ જણાવીયું,
પણ મેં ના જાણ્યું હૂં અધમ,
જે હું જાણું થાશે એવડી,
તો તમને મૂકું કેમ. હો.

બહાલાજી ચતુર્દશી આસો તણી,
કાંઈ પ્રદાંડ થાપ્યો પ્રકાશ;
એ રજની મૂને એકલી,
તમે કાંચ કરી નિરાશ.

હા.

બહાલાજી રે પૂનમ રાતનો ચાંદવો,
કાંઈ વન શોભે અપાર;
રાસની રાતનો જોગ્યજીવ,
મુને કાં ના તેડી આધાર.

હા.

બહાલાજી રે અવગુણ મારા છે અતિ ઘણા,
તમે રખે મન આણો સ્વામી;
વિરહિણી કહે મૂને તમ વિના,
અમ ઉપર થઈ એ ઘણી.

હા.

બહાલાજી રે વિનતા વિરહિણી કેમ કીજીએ,
જેવડો ન કીજે રાખ;
જો જીવ હેડ મૂકી આલીયો,
તમે ત્યારે થાજો નિહાંખ !

હા.

હવે ચિત્ત આણી ચરણે તેડજો,
મેહ હવે ટાળો આધાર;
જોણે વચને ઇંદ્રાવતીને,
બહાલો તેડી લેશે તત્કાળ.

હા.

(પ્રકરણ બે, ચોપાદ ૩૨.)

હિમન્ત ઋતુ (૩)

રાગ સિંધુધ.

ઋતુ રે આવી રે બહાલા હિમની, મેઘલીયો
 પોકરો પોતાને ઘેર આપ;
 ઋતુ રે શીતલ લાગે મૂને ઢોહિલી, હવે મૂને
 કાં ન તેડા પ્રાણનાથ.

| ચાંદલીયો થયો રે બહાલા નિર્મલો, વાદલીઓ
 ગઈ પોતાને (ધર) કામ;
 હજી ન સંભારે રે બહાલા તમે વિરહિણી,
 કાં ન ભાળે રે રૂઢીયાની હામ.

દર્શન દેળે રે બહાલાજી કયા કરી, આ ઋતુ
 મેં ના ખમાય;

જૂઓને વિચારી રે બહાલેયા જીવશું,
 • કાળજૂં મારું માંહે કપાય.

નેણાં તલસે રે બહાલાજીને નિર્ખવા, અવણ
 તલમે વાણી રસાળ;

વાચા તલસે રે બહાલાજીશું વાતડી, જાણું મારું
 રૂઢીયાની આળ.

અંગુ તે તલસે રે બહાલાજીને લીડવા, જીવ
 તલસે જીવા માંહે જયોગ;

(જે) પહેલુ ના જાણ્યું મોશું થાયે જીવડી તો,
 નિધી હાથે આવી કેમ જોત.

સાથ મળી વમો છો જ્યારે સાંમટાં, ત્યારે સમ
 વિના તમને કેમ સુહાય;
મૂંને રે ંહાલેયા તમ વિના, પણ તે પ્રલે કાણ
જેવી થાય.

અવગુણ મારા રે (ંહાલાણ) અતિ ઘણા, સ્વામી
 વિના કેને કહું મહારાજ;
 ંહાલાણ વિના રે અંગે અગ્નિ બળે, હેહ માહે
 ઉપજે રે ઢાઝ.

વન રે છાહું રે ંહાલાણ દુમ વેલડી, શીતલ ધરા
 ને શીતલ વાય;
 શીતલ જળ ને શીતલ છાહિડી, પણ મારે અંગે
 ઉતાપો થાય.

હો ઢાઝને લાજે રે મારા અંગની, જેમ મૂંને
 થાય કરાર;

સુંદર સ્વામી રે સુહામણા, વિરહ ના રે ખમાય,
 (મારા જીવનના આધાર)

અણુ ને જાણે રે હુ ખ અનંત સદ્યાં, પણ જાણ્યું
 હુઃખ કેમ ખમાય;

ંહાલાણ વિના રે હવે જે ઘડી, તે તો જીવને
 કઠણ ઘણુ જાણ્ય.

વિષય વિરહે ંહાલેયા આ રત તો, તે સુખી
 થાય મળે જીવન,

હવે નેં કહોરે બહાવ્યા તેમ કહું, હવે હુઃખ
 પામે રે મન
 દીપનો મેળો^૧ રે ઉચ્છવ અતિ લલો, જિહાં
 શણગાર કરે સ્વામી મર્ સાથ;
 જોણું નેં સમેં રે બહાવણ મૂને તેડમે, જે આવી
 ને મળું મારા પ્રાણનાથ.
 સાથ નેં મુણે રે કહું જોક વાતડી, સ્વામી મૂને
 હેતા કેટલું માન;
 જો સુખ માંહેથી કાઢી કરી, કરમેં દીધી તતક્ષણ
 રાંન.
 રણવગડામાં સાથ હું જોકડી, વિલખું રાત ને
 દિન;
 જો કોઈ મનેં તો કહે ઇંદ્રાવતી, રજે કોઈ કરે
 રે કર્મ.
 આ વસ્તી વસે રે સુંદર સુહામણી, સ્વામી છંદા
 ને પ્રમથરી માંડ;
 જોક જ પુરી માંહેં અમે રહું, પણ કર્મ ન દીજો
 મેળો કયાંડ.
 અનેક વિધે રે સાથ હું વિલપતી, પણ મેળો ન
 થાય જોક ક્ષણ;
 જો અચરજ જૂજો તમેં નાથણ, કર્મ તણા જો
 છે રે શુભ.

૧ પ્રણામી પંથનો આ એક ઉચ્છવ હોય એમ લાગે છે.

વળીને વિશેષે રે વળ લેપના, મારા જોડું કરજો
માં કોય !

ઝોડુજ પુરી માહે રે અમે રેતાં, રણવગડું જીજો
કેમ હોય.

ઝોલું સવે રે વળ લેપના, દુ.ખને દીઠાં રે અનેક;
હવે ને બહાલાણ રે હયા કરો, તો ટળે મારા
વળ લેપ.

હમાને રખે તમે વિસરો, ઇંદ્રવાતી હજીવી રે ધાય;
ઝોલું રે વચને બહાલાણ તેડશે, અંગના આવીને
લાગશે પાય. (૧૬)

(પ્રકરણ ૩ જુ મોપાઈ ૫૨)

શિશિર ઋતુ (૪)

રાગ ધન્યાશ્રી.

શીત ઋત પિયુષ તમ વિના, મૂને અતિ
અળખામણી ધાય;

વાય તે ઉત્તરઠેરા વાયરા, તે તો મારે તલવારે ધાય.
હો ટાઢી ઋતુ રે બહાલાણ શીતની, ટાઢી ને ભીની

ધાય રાત,

ઝોણી ઋતે કેમ વિસર્યા, અધોંગના તમારી
પ્રાણનાથ.

શીત ઋતે જળ જોના જાગીયાં, તમે હજીએ ન
લ્યો મારી સાર !

જીવ કાયાનેં નહીં તો મૂકરચે, તે તમે ભોગોરે
નિરધાર.

દુઃખ નેં દોહિલાં ઘણું ભોગવ્યાં, પણ વિરહ દુઃખ
મેં ના ખમાય;

જીવડો રૂએ નિશદિન । પણ વિના, આંત્રુંડાં તે
અંગ ના માય.

જળ તે શીતલ નયણેં વહી ગયાં, હવે અગન
થે અતિ ભેર;

નિશ્વાસ જેમ ધમણ ધમે, વળતો જીવ કરે રેવકોર.
જોવી ટાઢી ઋતે કંતડા ખડખડે, અંગની ત્રચા તો

કરમાય;

જીવ નેં પિયુજી તમ વિના, કેં કેં અવટની થાય.
શીત ઋતે પત્ર જેમ ખેરવ્યાં, તેમ વસંત વિના

વનરાય;

રંગ નેં રૂપ ઋતે હરી લીયાં, પછે સૂકીનેં સાંખ-
રીયો થાય.

આ ઋતે અગ્નિ ભેર વળે, વાય ને અગ્નિ ટાઢી વાય;
હિમ નેં પડે રે ખળે સર્વ વનસ્પતિ, વળીને

વિશેષે દાઝું દાહ.

તંમ માશ જીવનેં તમ ।વના, આ ઋતુ જોણો પેરે
જાય;

હવે રજે રાજો કાણુ તમ વિના, હું લળી લળી
લાગું છું પાય.

આ ઋત વહાલા મૂને જોમ થઈ, હુણ દયા
તમને ન થાય;

નૂતનપુરી મેળો કેમ થશે, જ્યારે જીવ નીમરીને
જાય.

માયાનો મેળો ઘણું દુર્લભ, નહીં આવે તે ખીજવાર;
રખે જાણું માયા મેળો ન થાય, તે માટે કઈ છં
કરાર.

મો. વિરહિણીનો મેડું લાંજળો, તમે છે દયાવંત,
વલ્લવલ્લતી કઈ છં વિનતી, પછે આવશે તે મારો અંત
વેળા થશે જો જો વાતની, તો ત્યાં દુઃખ કરશે
નિરધાર;

જો જીવ કાયા મૂકી ચાલીયો, પછે કરજો કાયાની
સાર !

જીવને નીસરતાં ઘણું સોહિલું, કાંઈ દુઃખ ના
ઉપજે લગાર !

પણ વિમાત્રી જો વિચાર કઈ, માયા મેળો કેમ
છોડું આધાર.

હવે કૃપાના સાગર તમે કૃપા કરો, જેમ આવીને
લીડું અંગ;

મૂ વિરહિણી રે જુલોયા, મૂને તેડીને રમત
કરો રંગ.

જો તુમે લીઠા જીવને જીવશું, તો લાંજે મારા
અંગની દાઝ;

જીવ થાય મારો સઠોમળ, જેમ વસંતમાં રે
વનરાજ.

વસંત આવે વન વિમળ કરે, મારો જીવ મોરે
તતકાળ;

મને જેણું ક્ષણ બહાલો જી મળે, હું તેણે ક્ષણ
લેઈ રંગ લાલ.

જેમ રંગ લીલો મુખોલો(૧) મેહૂ વૂઠે તતકાળ;
તમને મળે રંગ જેમ લજી, ઇંદ્રાવતીના આધાર.
ઈંદ્રાવતી આરત કરે, મળવાને ઉત્સાહ;
જેણું વચને બહાલો જી તેડશે, જઈ કરશું બહાલો શું
વિલાસ (૧૬)

(પ્રકરણ ૪ ચોપાઈ ૭૦).

વસન્ત મંત્રુ (૫)

૧૧ . . . ગંગા વસન્ત

સુન્દરતરી આવી રે મારા બહાલો, વસન્ત મત
રણિયામણી;

તમે વિના મારા સ્વામી ધામના, લાગે
અળખામણી.

તમે પડદા પાછા કીધા પછી, વળી આવી તે આ
વસન્ત;

તે પછી તમણું રમવાની, લાગી છે ખરી મૂને
ખંત.

હવે તત્ક્ષણુ તેડો મારા બહાલા, આ ઋતુ ઝોકલાં
ન જાય;

સ્વામી વિના કામિની ઘણું કલપે, રોતાં તે બહાણું
વાય.

હિન દોડેલા જાય ઘણું મૂને, વળીને વિશેયે
વસન્ત;

તે તમે જાણો છો મારા બહાલા, જે વિધ જીવને
વહત.

ઋતુ માહે ઋતુ વસન્ત ઘણી રૂડી, જેમા મોરે
વનરાય;

વિધવિધના રંગ લીઝે રે વેલડીઝો, વન તણે કંઠે
વળાય.

ઝોણી ઋતે ઝોકલડી મૂને, કેમ મૂકેા છો
પ્રાણનાથ,

જીવ સંકોમળ કુંપળ મેળે, રમવા ર્યામળીયાની
સાથ.

અમૃત વા વાય રે વસન્તનો, લેહેરો લીયે વનરાયિ;

ઝો ઋતુ દેખી જીવન વિના, તે મારે જીવ ન
ખમાય.

હવે કમ વિધ કડું રે મારા બહાલા, તમે કાં થયા
મોશું ઝોમ;

મૂને મેહેલી ઝોકલડી, તમે વસથો કરારે કેમ.
અનેક અવગુણુ હોય જો મારા, તોયે તમે લેશો
સાર;

અમેં કલપતા તમેં દુખારો, તે નિશ્ચે જાણે
નિરધાર.

મેં મારા કર્મ ભોગવતા, દીઠા તે દુખ અતિ
ધણા

પણ મારૂં દુખ દેખી તમેં દુખાણા, મૂને તે
દુખ સાથે તમતણા

સાથ માહે આવી મારા બહાલા, અતરાય કીધી
મોશું જોડ,

આકાર તમારો અમ સમો, દુખ સુખ જેમે જેડ
અતરગત આવી મારા બહાલા, જેઠા છો આકાર
માઘ,

આકાર જેડ ધરે માયાનો, તે માટે જેણે ના
જોળખાય

એ આકાર સ્વામી માયા માહે, જેઠા છો
અતરીખ,

પણ કેમ છાના રહો તમે અમથી, અમે તમારા
સરીખ

કુવે મે તમને દીઠા જુગ્તે, જોળખીયા આધાર
નાટે તમેં તેડજો તત્કણ, મળ તો થાય કરાર

તાશનીનો ઉચ્છવ અતિ રૂડો, આવી રમૂ
અળીલ શુલાલ

કુઆ અઢન અને અરગળ, હૂં છાટી કડ
બહાલાજીને લાલ

સુંદર સાથ મળીને રમીએ, બહાલાજીશું રંગ
અપાર;

લોપી લાજ રમં હૂં તમશું, ઈદ્રાવતીના આધાર.
હવે વહીને તેડા રે મારા બહાલા, રમવા હજી
ના માય;

સુંદર વર મારા રે તમને, આવીને જીતું તેણે
તાય;

ઈદ્રાવતી અર્ધાંગના તમારી, કલપે વિના
સ્વામી ધામ;

એણે વચને તત્ક્ષણ મુને તેડશે, મળીને ભાંજીશ
મારી હામ. (૧૮).

(પ્રકરણ ૫ ચોપાઈ ૮૮).

ગ્રીષ્મ ઋતુ (૧).

ગગન મારી, ધુમાર

બહાલાજી વિના ઋતુ ગ્રીષ્મ હો,
ઋતુ ગ્રીષ્મ બહાલાજી વિના રે,
ઘણી દોહિલી મૂને જાય,
પિયુજ વિના હું એકલડી,
ક્ષણ વરમે સો યાય.

ગ્રીષ્મની ઋતુ આવી રે બહાલા, વેલડીઓ સોડે
વનરાય;

ફલ ફળ દીશે રે ઉત્તમ, એણી ઋતે વન મોહાય.

ઘોડી ધાયડી સોહે વનની, ફૂલડે રંગ પરિમલ
અપાર,
એણી ઋતે મારા બહાલેયા, મૂને તોડીને રમજો
આધાર.

રમવાને જીવ તલમે માગે, રૂડી રમવાની આ
ઋત,
ખાત ખરી મળવાની તમજુ, લાગી રહી છે
મારા ચિત્ત.

ઠોચવડી કરે રે ટડુકા, મુડવા કરે રે કટલોલ,
એણી ઋતેજુ એકલડી, રાઈ ને છાકડ ગંગ ચોળ
વાદર મોર કીડે વનમા. આનંદે દેખી વનરાય,
એણે સમે બહાલાજી વિના, મેહજુ કાળજડુ
કપાય

લમરા મહામાતા કરેજી બરવ, લેઈ ફૂલડે મેહેકાર,
એણી ઋતે સ્વામી ધામમા રે'ના, ઘડી એક તે
દેમ રે'વાય,

એણી ઋતે અમને નવ તોડા તો, જીવ ધણો
હુ ખી થાય.

દિન દોહિલા ધણુ એ નિગમૂ, રેણી તે કેમે ન
જાય,

*કહણાઈ એવી કા કરો બહાલા, હજી દયા નવ
થાય.

ખીલતું દુઃખ અનેક ખમૂં પણ સ્વામીનો મેહ ના
ખમાય.

કળકળે જીવ ને કાંપે કાયા, કરે નિશાસા નિશદિન;
નયણે જળ આવે નીરઝરણું, કાંઈ અખટ થાય
ઉત્પન્ન.

એક નિશાસે જીવ નીસરે પણ, દુઃખ ખમૂં છું
તે જીવો વિચાર;

તે વિનતી કરું રે બહાલા, સુંબો ઈંદ્રાવતીના
આધાર.

દેખે જીવ દુઃખ ઘણું દુર્લભ, મેલ્યો સ્વામીનો
અવાસ;

શ્રી ધામ મધ્યે મેલીશ દીવો, પણ દુર્લભ મેળો
તસીર.

નૂતનપુરીમાં સ્વામી મળવાને, જીવ ન મૂકે કાયા
સ્વામીના વિછોડા ધરે કણ નહીં, વિછોડા મેળો
માંહે માયા.

આ મેળો દુર્લભ તે માટે, નહીં આવે ખીજ વાર;
તે માટે જીવ કલપે મારો, નૂતનપુરી મળવા
આધાર.

હવે ન થાય મેળો શ્રી દેવચંદણશું, ને કીજે
અનેક ઉપાય.

ઘર મેળો અલંગ છે પણ, નૂતનપુરીએ ન થાય.
સુંદર શ્રીમુખ વચન માલરે, ત્યારે જીવને કલેજે
લાગે ઘાય

એણું વચને ધંદ્રાવતી એ, બહાલો કીધા
 છે નરમ
 હવે તત્ક્ષણ સ્વામી તેડવા આવશે, બહાલે
 સાલળીયા સમાચાર;
 એ વચન સુણીને ધંદ્રાવતીને, બહાલો રૂઢીયાશું
 ભીડશે આધાર. (૨૪)

૪૬

(પ્રકરણ ૭ ॥ ચોપાઈ ૧૧૨ ॥)

અધિક માસ.

રાગ ધનાશ્રી

સુણોને બહાલેયા, કહુ મારી વીતક વાત,
 આવડાં તે હુ ખ તમે કા દીધા રે નિધાત.
 ઋત સઘળી રે ઘણુ એ હું કલપી, પણ બહાલેયે
 ન લીધી સાર;
 ના જાણું જીવ મારો કેમ કરી રાખ્યો, નહીં તો
 ના રહે નિરધાર.
 રોનેહુ બહાલાજનો સાભરતા એક નિશાસે
 જીવ જાય,
 પણ ના જાણું તમે કેમ વિધ કરીને, જીવ
 રાખ્યો કાયા માલ્ય!
 જ્યારે જીવ હુતો રે નિદ્રામાહે, તેનો તે જુઓ
 વિચાર;

હવે કરોને પૂરા કરોટીએ, તમે પારખું લેશો
મારું નેટ.

હું અંગ રાખું બહાલાણીશું મળવા, નહીં તો
તત્ક્ષણ દેઉં નવેર;
વળી મેળો ન આવે નૂતનપુરી, તે માટે કરું
હું જેર.

વલલતણેા મેહ મેં ન ખમાયે, વળી ને વિશેષે
હુમણા;

પ્રજોધપુરી માહે પ્રજોધ કીધો, હવે મનોરથ
છે અતિ ઘણા.

તે માટે હું મેહ સહું છું, જીવ રાખું સમજાવી મન;
નૂતનપુરીમાં તમશું મેળો કરી, મારે સાંભળવાં
છે કીમુખ વચન.

જેણી જાતે મૂને કીધી પરદેશણ, વળી તે આવ્યે
અધાડ,

હજી વિછોડો ના જાંતે રે બહાલેયા, જીવને થે
વળી વાઢ.

વાઢ વિશેષે થે રે જોરાવર, તે ઉપર કીધું વળી
લણ;

અવગુણ મારા તમે આપ્યા ચિત્તશું, હવે ખજાર
લેશે મારી કૂણ.

મૂં વિલસંતાં તમેં દયા ના કીધી, હવે શું વાંક
કાઢું તમારે;

દિન ઘણા હું રહી તમ સાડુ, હવે જો જો તમે
જોર અમારો.

આ પહોરો છે કઠણુ ઝોલો, તમે થૈં જોડા અળગા
અવલ,

કલકથ્યાનું ઇંહાં કામ નહીં, છતીએ પોતાને
બળ

✓ કૃદ બાધીને જ્યારે કીરે ઉપાયો, ત્યારે તમે
થાઓ નરમ,

✓ આપોપં જ્યારે નાખીએ આખ મીંચી, ત્યારે
તમને આવે શરમ

ઈંદ્રાવતી કહે વળી મનોરથ પૂરજો, જો તમે
રાખો પોતાની લાજ;

તત્કણુ આવીને તેડી બળો, જેમ કાઢું મારા
રૂદીયાની કાઝ (૧૬)

(પ્રકરણ ૭ મું ચોપાઈ ૧૩૧).

અદ્ નકતુનો કળાર.

રાગ બિલાવડ.

વચન બહાવાણનાં બહાવેરાં રે લાગે, સંભળાવે
અચાં મીઠી વાણ

વચન જે તારતમ્ય વણાં, હવે નહીં પૂંમૂકું
નિરવાણ.

સુણીયાં જે મુંઢરતાણાં, ના મૂકીયે એહ વચન;
આટલા દિવસ મેં વિચાર ન કીધો, નવ લીધું
વચનનું ધન,
ઘણા રે દિવસ મેં નવ જાણ્યા રે બહાલા, વચન
તણી જે નીધ;
જીવનાં નેત્ર ઉઘાડી કરીને, તમે દયા કરીને
મૂને દીધ.

ચર્ચા જે શ્રીમુખ તણી, મુંઢરવાન વચન;
એનો વિચાર મોશું કરારે બહાલા, મોકળું
મેલીને મન.

પેરે પેરેની પ્રીછવણી કરી, વિધવિધનાં કહો
દ્રષ્ટાંત;

જન રાસ ને ઘરતણી, મૂને કહો વિવેક વૃતાંત
અડી કાજે તમે કીધાં મારા બહાલા, સાથ
મળવાને જેહ;

તેહતણે વિચાર કરીને રે, મૂને જીવે પ્રીછવે
વળી એહ

તારતમ્ય તણે વિચાર કરે રે, પહેલો ફેરે થયો
કેઈ પેર;

કેણી પેરે મનોરથ કીધા, જાગ્યા કેઈ પેરે ઘેર.

આંણે ફેરે અમે કેમ કરી આબ્યાં, તમે આબ્યા
છા કેમ

તમે કાંણ ને તમ માહે કાણ, મૂને કહી પ્રીછવે
વળી એમ

પોતે પ્રગટ પધાર્યા છે, આઠા દેઓ છે નજને
રાસ,

ઈદ્રાવતીશુ' અંતર કાં કીધું; તમે દીઓ મૂને
તેનો જવાબ.

આપોપ' જોળખાવી મારા બહાલા, કર્પણ દાઓ
છો પ્રાણનાથ,

કર્પણનું શું કામ પડે જ્યારે, પહેરે તે કંઠણ
હાથ.

મૂને અમલ માયામાં જોર હુતું; તમે તે માટે
કીધું અંતર,

હવે તમે પડદા ટાંજ્યારે બહાલા, આપ છપશે
કંઈ ચેર.

આપોપ' જોળખાવી કરી રે, મૂને દીધો વિદેશ;
અવશુણ જે મેં કીધાં મારા બહાલા, તેની તમે

હજી ન મૂકો રીસ
મૂને માયા અમલ હતો જોશવર, તે માટે કીધા

અવશુણ,
અધ યે જ્યારે પડે કુવામા. ત્યારે કહો વાંક

તેડ તો
તમે કહેગો જ્યારે તારનમ્ય માંમલ્યો. ત્યારે

અધ કહેવાયે કેમ,
તેડ તો પડ ઉત્તર દેડ; તમે ન બળે દડ કરી

વચન સુણ્યાં તે ગ્રહ્યાં મન માંડી, જીવને પુરી
મોહ જળ લહેર;

તે દુઃખ તમને દેવતાં, જીવને ન આવ્યો વહેર.
વળી કહેશે ને નિર્દોષ થાય છે, પણ નથી થાતી
નિર્દોષ હંચ;

સ્વામી સાંમી બેસી આ મોહ જળમાં, લેખું કંઈ
વિધ કરૂંય.

હવે ને કહૂં તે સાંભળો, હું વિનતા બહાલા
 તમારી;

અવગુણ બે અનેક હોય મારા, તોએ તમે
 સ્યોને મુધારી.

ને મેં તમથું કીધા ર અવગુણ, તેની તમે
 વાળો રીસ;

આપોપૂં જાળખાવી કરીને, તમે કીધા મુને
 વિદેશ.

એક પુરીમાં આપણ બેઠાં, મૂને કીધા પરદેશ
 વિરહતણી ને વાતો મારા બહાલા, હું તમને
 આવી કહેશ.

ને વિરહ તમે કીધારે બહાલા, તે શિર ઉપર મેં
 સહ્યો;

અવગુણ સાટે તમે જી દુ.ખ કીધાં, હવે પાડ
 કેનો નવ રહો.

હવે હું આવી તમ પાસે, તું જાંઘશ નાઠો કયાંડી;

તેં છેતગી ઘણા દિન મૂને આયે, તે વહાગ લુડી
ત્યાંડી.

અંગ ઉમંગ ન માય રે બહાલા, હવે તો શું કરું
કેહી પેર;

પહેલું અંગ લીડીનેં દાઝ લાજી, પછે તેડી જાઉં
મારે મહિર.

જ્યાહુ લગે પાડ હુતો મારે માયે, તિહાલગે
હુતી જોશીઆવી,
હવે મારીપર જોજ્યો રે બહાલા, હું ન ટળું
તોથી ટાળી.

હવે મેં જીત્યો તુને ચોપે કરી, મેં જાળખીયો
આધાર,
અનેક વાર જીત્યો રે આર્ય, વગી ન વિશેયે આ
વાર

કેહી પેરેં વાઠ કરીશ તું મોગું, તૂ છે મારો
જાગ્યો,

ગિહા જોખી પેરેં કરીશ રે બહાલા, તિહાં
- આવશે મારો જાગ્યો.

જો જોક પગભર રાખું તુને, તો હું ઇદ્રાવતી
નાર,

દિન ધણા તું જીત્યો મોગું, હવે નદીં છપીશ
હું નિધોર.

હવે જેમ નયનૂં તેમ નાચો રે બહાલા, આવ્યા
ઈદ્રાવતીને હાથ;

તે વશીકરણની દોરીએળે ણાંધૂં, જેમ દેખે સઘળો
સાથ.

જોઈએ કાંઈ અકાવે રે જોરાવર, તે કાંઈ દેખાશે
નાર;

મારે મંદિરથી કાંઈ મૂકાવશે, વશમાં રે આવ્યા
આધાર.

જો કાંઈ સુંદરી હોય રે જોરાવર, તેને શીખણું
વશીકરણ વાત;

વિધવિધની તેને દિશા દેખાડું, જેણું વશ
થાય પ્રાણનો નાથ.

હેતાં શિક્ષા કોઈ જોર ન દાખે, તો સખી જળ
કરી મૂકાવશે કેમ;

ઈદ્રાવતીને વશ પડ્યા છો હવે, જેમ જાણશે
કરશે તેમ.

જેવી કંઠમાળા ઘાલું તેહ સખધની, પોપટ
કરું નિલડે પાંખ;

પ્રેમતણા પિંજરા મોઢે ઘાલી, હું થાઉં સાકર
નેં દ્રાખ.

હવે હું કહીશ તેમ તું કરીશ, મને મેહ દીધો
અતિ જોર;

તોજો તેં મારી ખજાર ન લીધી, મેં કીધો ઘણો
ખઠોર.

ખાર હોય તે હું વાળું રે બહાલા, ઘણા દિન
હુતી રૂઢે જવાળ;
જ્યારે મેં તમને લીડયા રે અંગણ, ત્યારે રૂઢે
ઠથું તત્કાળ.

જીવ સકોમળ કુપલ કાઢી, ક્ષણ ન લાગે વાર;
કુલે રંગ કુલ કુલી રે તત્ક્ષણ, રંગ રંગ્યો વિનતા
આધાર.

ઈદ્રાવતીને એકાંત હાંથ આબ્યા, હવે જોજ્યો
અમારું ખળ;
તે વશીકરણ હું કહું રે તમને, જેણે અળગા ના
થાઓ નિશ્ચળ.

હવે અધક્ષણ હું અળગા ન કહું, આત્માએ
લીધી આત્માનું બાંધ;
જીત્યો મેં તૂને જોર કરીને, દેખતાં સર્વ સાથ.

તેજશું તેજ હું કહું રે મિલાવા, જ્યોતિને
જ્યોત છે લેળાં;

અંગ સદૈવ છે રે એકઠાં, પર આત્માને મેજ્યાં,
અનેક વાસનાએ તમને જોળખીયા, પણ મેં
જોળખ્યા ધાંમ સ્વામી;

તે મોશ ટાળા ઘણા રે કીધા, પણ મેં જીત્યો
વિધ ઘણી.

ફૂં ઘણી બહાવી ધામ ધણીની, મેં જીત્યો
અનેક વાર

હવે ચણે લાગી અંગ લીડી ઇંદ્રાવતી, મૂને
મારે સ્વાગીએ કીધી સનાથ;

મનના મનોરથ પૂરણ કરી, બહાલે લીધી પોતાની
પાસ.

સાથ હોતો જે ઇંદ્રાવતી સાથે, બહાલે પૂરી તેની
આશ;

સકળ મનોરથ પૂરણ થયા, ફૂલી તે રાસ પ્રકાશ
(૪૬)

(પ્રકરણ ૮૥ એપાઠ ૧૭૬ ના શ્રી ખદ્ ગદ્ય સંપૂર્ણ.)

રતનખાઇ.

રેંગીયાનું પદ. ૧

ખાઇ રે, અમને રેંટિયો બહાલો, રેંટિયો ઘરનું
મંડાણ ને;

પરણી ત્રિયા છોડીને ચાલ્યો, ગયો પરદેશે
કંથ કમાણ ને

બારે વરસે પરણ્યો આવ્યો, દોઢ ત્રાંખિયું
આણ્યું રે;

ગંગા માહે નાવા પેઠે, દોઢ ત્રાંખિયું પાડ્યું રે.
માત તાત ને સમરે માસુઝે, અમને કીધાં
અળગાં રે;

હુખ નિવારણ રંટિયો ધાર્યો, તેને જઘને
વળગ્યાં રે.

દેણું ઉતાર્યું સઘળું પિયુરું, વ્યાજે રૂપેયો
વાધ્યો રે,

સુખને કારણ રૂપેયો રૂડો, પુણ્યે કંતજે લાધ્યો રે.
દેરાણી જેઠાણી આવી, જોલે મીઠી વાણી રે;
રંટિયાના પસાયથી તો, ખીજી આણે પાણી રે.
રંટિયાના પમાયથી તો, કોટી કામ મેં કીધાં રે;
દાન દીધાં મેં અતિ ઘણું ને, મહિયલમાં યશ
લીધાં રે.

તું આણુ તીરથથી ઉપન્યો, રૂડી તારી જાત રે;
દિવસે રાત્રે રંટિયો કાંતું, ચડીયો મારે હાથ રે.
રંટિયાથી આખણુ લારે, પેઢિયાં ચીર ને સાણુ રે;
મેંધા મશરૂની કાચળી પેરી, લોજન કીધાં
વારૂં રે.

સાસરીયાં પિયરીયાં આવે, બાઈઘરે તમે આવો રે;
છોકરડાને ટાઢ વાય છે, ગલડીયો શીવડાવો રે.
શત્રુંજયની યાત્રા કીધી, સાથે માસરીયાં
પિયરીયાં રે;

ગોત્ર કુટુંબ સહુ નર ને નારી, સંઘવી નામ તે
ધરીયાં રે.

ત્રણસેં જોડાવન માફાની વેલો, ગાડાં ચારસેં
પંચાશી રે,

બસેં ઉપર પંચાણું ઘોડા, ઉટ ત્રણસેં વળી
છયાશી રે.

હીરવિજય સૂરિ પાત્રિશ ઉપાધ્યાય, પંચાસ
ગોતમ જેવા રે,

તેરસેં પાંત્રીશ તપગચ્છના સાધુ, શીલે અલિભદ્ર
જેવા રે.

પાવીતાણે સંઘવણુ ઉતરીયા, યાત્રા નવાણું
કીધી રે,

કેસર ચઢને ઝપલણ પૂજ્યા, રૈવતે જઈ લાલ
લીધા રે.

સમેતશિખર ને આળુ ગોડી, સંજેશ્વરો શ્રી
પાસ રે,

નાના મોટા તીરથ લેટયા, મનની ફળી સર્વ
આશ રે.

શિખર ભાવનનું ચૈત્યજ કીધું, જિન પ્રતિમા
ઉદાર રે,

પચ પાપાણુ ને ત્રીશ ધાતુની, રૂપેયા અડઅ
ચાર રે.

ચિહ્નું બારે રૂડી વાવ કરાવી, છમે ને રૂપ્યા
છયાશી રે,

કુવા તળાવ વળિયાસું ચંગી, નવસેં ઉપર
 છયાશી રે.
 હીરવિજય સૂરિ પાત્રીશ ઉપાધ્યાય, ઠાણું ત્રણસેં
 ઝાશી રે;
 નવ અંગ પૂજી પારણાં કરાવ્યા, શુરભક્તિ કરા
 ખારે માસે રે.
 આખેલ' જોળી પાત્રમ જોકાદશી, તપ સઘળાં
 મેં કીધાં રે;
 છવણી આખખી સિદ્ધાંત લખાવી, સાધુ સાધવીને
 કીધાં રે.
 ઉજમણાં ઘર હાટ કરાવ્યાં, સાસુ સસરાનો ખપ
 કીધો રે;
 દીકરા દીકરી ભત્રીજ પરણાવ્યા, રતન રેંટીએ
 જશ લીધો રે.
 ઘેખર જલેખીએ ગોરણી કીધી, હાણી થાળીની
 કીધી રે;
 સવા શેર ખાડ ને જોક જોક રૂપેયો, ચોરાશી
 નાતે કીધી રે.
 ખાપ ભાઇ ને સસરા પ્રીતમ, ઠામે સગપણુ તેહ રે,
 રતન રેંટીયો જીવુ ત્યા લગી, કદીએ ન આવે
 છેહ રે.
 ધરી તરાક ને માળ ચમરખા, તેલ લોટ વળી
 પૂણી રે.

અહપ માગે ને ઘણું દિયે રેંટીયો, નારીએ
 કરી બહુ પૂંછે.
 માયર ને વનરપતિ ડુંગર. ધ્રુવ તારા સૂરજ
 ચઢે રે.
 કોટિયુગ લગી રહે રેંટીયો, શ્રી ઘર સદા
 આનંદો રે.
 સોળ પાંચીસે ખેડતા નગરે, સુદિ તેરશ
 માહ માસ રે;
 રતનબાઈએ રેંટીયો ગાયો, સદ્ગુણ યદ્ય મન
 આશ રે.

કવિ મોતિરામ.

(સામરીયાંની પ્રશંસા)

ગરબી

મહી મોરી રે, ચાંદ્રીયો ઉગ્યો રે મધ્ય મધ્ય
 રાતનો,
 સહી મોરી રે, જોવો ને ઉગ્યો રે તેવો આથમ્યો.
 સહી મોરી રે, પ્રભુજી પધાર્યો ઢાળે ડુંગરે,
 સહી મોરી રે, પ્રીતમજી પૂરણ ગ્રહ મારો પ્રાણ છે,
 મહી મોરી રે, સુખડાંના સોહાગી લાલ સુવર્ણ છે.
 મહી મોરી રે, આસરીયાંનાં સુખ છે મારે મીઠડાં,
 સહી મોરી રે, પ્રમ કરી પીયરીયા નજરે દીઠડાં.
 સહી મોરી રે, સાસુઠી મોરી એ સુખનું ઝાડ છે,
 સહી મોરી રે, નણદુલી નાનીનો મારે પાડ છે.

સહી મોરી રે, સસરાળને સાન કરી છે પ્રેમની,
 સહી મોરી રે, જોઠાણી વાતો કહે કુશળ ખેમની.
 સહી મોરી રે, સાચી છે સાખો તે દીયર જોઠની,
 સહી મોરી રે, આપે તો આપે છે સમજણ ઠેઠની.
 સહી મોરી રે, જોકલડી ગોભે છે સુખને સાથરે,
 સહી મોરી રે, પ્રેમ ખીછાના પિયુળ મારા પાથરે.
 સહી મોરી રે, હું મારે હરજલજલ ઉર પર ધરે,
 સહી મોરી રે, તેમા તે દેરાણી આડા કા ફરે
 સહી મોરી રે, સાસરીયામા સુખની વાતો થાય છે,
 સહી મોરી રે, મનડાના મોતી તે મો ભરાય છે.

(ગાન તથા ભક્તિ પ્રકાશ.)

ગરબી

(જાય છે જાય છે જાય છે રે, આ વખત ભણ્યાનો
 વહી જાય છે એ રાગ)

રંગ છે રંગ છે રંગ છે રે, હરિ ભજન કરે તેને
 રંગ છે.

તત્ત્વમા સત્ત્વંગ છે રે, હરિ ભજન કરે તેને રંગ
 છે — ટેક

અતે સાચુ હરિ નામ હરિનુ, ખીબા બાવળી-
 ચાના વન છે રે હરિ.

મારું મારું મન મો કો બોલે, અતે કાયાનો ભંગ
 છે રે હરિ.

અચેતને મોહુ માયા રે બદાલી, ચેતન વાળાને
 હુશ્મન છે રે. હરિ
 મોતિરામ તો રંધ હરિનો, તેને ભજન કર્યા પર
 મન છે રે. હરિ.

ગગળી

ભય છે ભય છે ભય છે રે, હરિભજન કર્યાની
 વેળા ભય છે. ટેક
 ચેત અચેત નર કહું હું પોકારી, શું અજ્ઞાનમાં
 અથડાય છે રે. હરિ.
 અચેત થઈ કયેમ ભેગી રહ્યા છે, તને કામ ક્રોધ
 હુટી ખાય છે રે. હરિ.
 અમૃતનો પ્યાલો રે મેલી, વિષ ઉપર શું ધાય
 છે રે. હરિ.
 મોતિરામ તો કહે કર ભેડી, તને હરિભજતાં
 શું થાય છે રે. હરિ.

મરળા.

કામ છે કામ છે કામ છે રે, હરિ ભજન કર્યોનું
 મારે કામ છે. ટેક
 ઝાડો મોના ઘર સંભાળો, કયા રહ્યાનો કામ
 છે રે. હરિ.

આપ આપડા અંતરમાં ^{સી-}ચિંતારો, શું એ
કરવાનું નેમિછે રે હરિ.

આ કાયા તો કાચી રે બાણી, એમા બાળખો
તો ધામ છે રે હરિ.

જેને મન ગમે તે આવો, હેયાં તપાશે આમ
છે રે હરિ.

મોતિરામ તો કહે કર જોડી, સાચા સંહર રચામ
છે રે હરિ.

ગરબી.

એમ છે એમ છે એમ છે રે, હરિ ભજન કરે
તેને એમ છે—ટેક

જન્મ ધરીને હરિ નવ બાણી, તેને તો તેમનું
તેમ છે રે હરિ.

કાચ તો નીક ને કાચ તો વહે, જેને તે જોયો
પ્રેમ છે રે હરિ.

આપ આપડા અંતરમાં રે બાળખો, તેને સદાય
કુશળ ખેમ છે રે હરિ.

મોતિરામ તો કહે કર જોડી, પ્રેમ ત્યા શાનો
નેમ છે રે હરિ.

ગરબી.

એક છે એક છે એક છે રે, જુઓ પૂરણ પ્રજા તો
 એક છે ટેક
 જેને હરિનો મર્મ ન જાણ્યો, તેને જુદા જુદા
 ટેક છે રે, જુઓ
 કેવું છે મ્હારું ને કેવું છે ત્હારું, જો તો માયા
 તણું વિવેક છે રે, જુઓ,
 જેણે જેલી નર ખ્યાલમા રે જેલે, તેને આજો
 સસાર એક છે રે, જુઓ,
 મોતિ કહે હરિ મર્મ ન જાણ્યો, તેના કર્મની
 રેખ છે રે જુઓ

ગરબી.

પ્રેમના પ્રેમના પ્રેમના રે, આ શબ્દ કહ્યા છે
 પ્રેમના ટેક
 જેણે જગતનો ખ્યાલ રચ્યો છે, આ બાળક
 કેવાય છે એમના રે, આ
 વિદ્યાર્થીને જો હાથ દેયાના, તે હાજર બાળક
 નિત્ય તેમના રે, આ
 બાળ કરીને જે હાગે બાળ્યો, જો તો દાગ કેવાગો
 તેમના રે, આ
 મોતિરામ તો રહ હાગે, નદિયા કહે કુશળ
 એમના રે આ.

ગરબી,

લીજીએ લીજીએ લીજીએ રે, સદા નામ હરિનું
લીજીએ ટેક
પૂરણ પ્રેમ કરી આવે આનંદમા, અંતરમાંથી
રીઝીએ રે સદા.
છેલ છખીલાનું રમણ કરતા, કોઈ થકી ના
ખી'જીએ રે સદા.
શબ્દ ને સાર સુરતાને સંભારી, જોર ઝગડો ના
ફીજીએ રે સદા.
શમજ મોતિ મનમોહન વરીને, અમૃત રસ
ઘાળી પીજીએ રે સદા.

ગરબી

મન લહેરી જીવ, જેણે હરિ લખ્યા તે સાચે તથા
એમ જાણજે
શુ વિચાર કરે, જઈ સ્થાનક જોડો માણીગર
મહાન જે--ટેક
પહેલા કામ કોષને દહન કરી, મન દઢ રાખી
કરો લકિત ખરી,
જે પૂર્વ જન્મની પ્રીત ઘણી, રે મન લહેરી જીવ.
મમતા માયાનો ત્યાગ કરી, વિસરે નહિ હરિનું
નામ ઘડી,
પછી તારે શાની મન ભીતી રહી, રે મન લહેરી
જીવ.

હવડા તું જો મનમાં બાગી, મંઘારની છે જુડી
 જાણ,
 તું શીદને મરે છે કુટાઈ, રે મન લહેરી હવ
 કહે મોતિરામ મન જો ન્યાગી, બકિતનો ગેદ
 તો બહુ ભારી,
 જો જો જો મનમાં વિચારી. રે મન લહેરી હવ

ગરબી.

સત્ય જ્ઞાન કહું, મમજી લો મજાન મહા શુભ
 વાણી.
 દિલમાં ધરજો, સાર શબ્દ અંતર લાવ પૂરણ
 આણી. ટેક
 મન અંચળ ચોકસ સ્થિર રહે, કરી જ્ઞાન પોતે
 પોતાનું લહે,
 તે સંસાર ઠેરા શબ્દ સહે. સત્ય જ્ઞાન કહું.
 પૂરણ ઇચ્છા પદમા પાવે, મન અહુર્નિશ હરિને
 ચહાવે,
 તે જનના પ્રભુ નિત્ય શુણ ગાવે. સત્ય જ્ઞાન કહું.
 સાર સંસારનો સમજ સહેજે, થઈ નિર્મળ
 આસન પર રહે,
 તે જન પરને શિક્ષા દેશે. સત્ય.
 મન મોતિરામ મનમાં હર્ષે, હરિ બાણે ચોક
 સઘજે સરજે
 તેને પૂરણ બ્રહ્મ નિત્યે નિરજે. સત્ય.

નરભેરામ

૫૬

હો હો હો હો કરી તે' હરિ ના લજ્યા,
આવો રૂઠો મનજો પામી સતગુરુ તજ્યા,
મરતકે બાંધીને બેઠો પાપની ધજા.

હો હો હો હો.

જન્મ જન્મ જન્મ પાસે રહી, લાલ તે' તજ્યા
દામધેનુ છોડીને ઘેર બાંધી તે' અજા.

હો હો હો હો.

પૂર્વે તે' તે ચોરાસીની જોઈ છે મજા
બેવી તે તું પાથરી બેઠો કુલની સજા.

હો હો હો હો.

આવો રૂઠો મનજો પામી સતગુરુને તજ્યા,
નરભેરામ પોકારે જીને મારગમાં મજા.

હો હો હો હો.

૫૬

નાના નકાર તારા મુખમાં વસે.
મુખમાં વસેરે તારા મુખમાં વસે. નાના.
આવે અતિથિ અભ્યાગતને મારવા ધસે
હડકાયો જેમ શ્વાન થઈ સહુને લસે. નાના.

સર્વ સાથે રાડ કરવા કમર બહુ કમે
 ભણતો નથી જે પછી નાગ થઈ કમે નાના
 ખાય નહીં પીયે નહીં રાખવા ધમે,
 આત્મા દુષ્યાનું કૃણ એ નર્કમા જશે. નાના
 નગ્નેગમ કહે ભજન વિના મારું કેમ થશે. નોના.

કવિ ભોળે ભક્ત

ગદિના ૧

(સખી આવીયો કાર્તિક માસ ૧, કથા સીધાવીયા
 સીતાજીના મહિનાને રામે)

હવે કાતકે કરી લે વિચાર કે, કથા થકી આવીયો,
 મહાજીએ મળ્યો મનુષ્યા દેહ, શારે પુણ્યે પામીયો
 એવો દેહ ધર્યાનું પ્રમાણ કે, કાઈક પુણ્ય કીલ્યે,
 કથા, કીર્તન, રમણ થાય, ત્યારે કાન દીલ્યે.
 હવે માગશું મનમહી રે, તારો મોહ બહુ થયો,
 ધન, દારા, કુટુંબ પરિવાર, દેખીને શુ રે હર્ષિયા
 તે તો શોભા છે દિન ચાર રે, તેમા શુ વળગી રહ્યો,
 કરી લે તરવાનો ઉપાય, નહીં તો નિશ્ચે ગયો.
 હવે પાપે પકડ્યે કાળ રે, ત્યારે કોણ તાહર,

૧ આ મહિના એક સ્ત્રીના મોટેથી સાબળાને ઉતાર્યા છે
 લખેલી પ્રત મળી નથી

માટે ભલે લેને ભગવાન, મેલીને મનથી માહરૂં.
રાખ, છાપ તિલકને માળા રે, બહાનું સીતારામનું,
તેથી મળશે નંદ નંદન, અતે તેહ કામનું.

હવે મહા મહિને મન મોહું રે, માનિની કેરા
લોગમાં,

બૂલથી રહ્યો છું રે લોહાઈ, વિષય કેગ રાગમાં,
તેથી મન, ચિત્ત, બુદ્ધિ, ને અહ કાર રે, ઇર્ષ્યા
અભિમાનને.

તેની તૃષ્ણામાં ગયો રે તણાઈ, સમજ્યો ન
શુરૂનીસાનને;

હવે કાગણે રહ્યો રે કુલાઈ, જર, માયા કેરા
જોરમાં.

તારા શિર પરફરે રે સેતાન, લેશે પળ પહોરમાં;
તારા ધર્મ રાજા લેશે જવાબ રે, અગ્નિમાં ઉત્તો
રાખશે,

મસ્તક મારશે મોગરીઓના માર, જીધે શિર
ટાગશે.

હવે ચેતરે ચિત્ત રાખ રે, સદ્શુરૂ કેરા ચરણમાં,
તારા ટળશે ત્રિવિધી તાપ, હોળાશે અંત કરણના,
સદા સદ્શુરૂ મુખના દાતાર રે, કર્મ બધા કાપશે
ટળશે જનમ મળણ જાળ, અભય પદ આપશે.

હવે વૈશાખે દિન બાય રે, દિનમ તારા વાટમાં,
તું તો રાત દિવસ રહ્યો રે લોલાઈ, માયાનારે
ધાટમાં,

પામખરનારીશુ પ્રીતીરે, નીતિ દરિના નામની,
 પારે પહોર ને ઘડી ખત્રીશ, કષ્ટના તારે કામની
 જીવ જેઠ જીવ્યામા ધિછાર રે, જીવ્યા નહી
 જહુનાથને,
 કહરી કરચી ના વાપયુ ' કાઈ, કાપ્યા જોઈયે દાથને,
 તારા અવણુ થયા સૂન્ય કાર રે, શુદ્ધ નહી
 પારાયણને,
 મસ્તક ચઢયો રે મોટાઈનો ભાર, નમ્યો નહી
 નારાયણને.
 જીવ અખાદે અખ હ પ્રજ્ઞાહનો, કર્તાર વમે તારા
 ઉરમા,
 તે તો જાણ્યા નહી જગદીશ, માયા કેરા પુરમા,
 મીઠ્યા સુખમા મોઘો મતિ મહરે, પ્રભુને નથી
 દેખતો,
 તારી કુટી ગઈ અહુ ચાર, તેણે નથી રેખતો
આવણે શીખ્યો જોઈ વિધાય, સમજ્યા વિના શુ
 કહે,
 સાકર કહેતા ન આવે સ્વાહ, પ્રીછે તો પાતે તરે
 લાગ્યા ચતુરપણના સતાપ રે, દાઝ્યો ત્રિવિધ
 તાપમા,
 ના દહ્યો મનતણા રે વિકાર, અમુઝાઈ રહ્યો
 આપમા.
 જીવ ભાદરવે લગન વિનારે, લીતર સૂના
 લકતના,

ખીજા કરો મન અનેક ઉપાય, માર્ગ ન જડે
મુકિતનો.

સેવો સફથર રીઝે સીતારામ રે, ઝોકો મટે
જીવનો;

હાસ ભોળો કહે લવોલવ, ચાકર રાજા રામનો.

જીવ આસો રે કરવું ઉદાશ રે, વૈરાગ્ય રૂપી
વંનમાં;

તું તો કરી લેને તત્ત્વ વિચાર, પ્રેમે પ્રકટે તંનમાં
તેં તો જાણ્યા નહીં જગદાધાર રે, અભિમાન
નથી મુકતો;

કહું સત્ય તને સુણનાર, રખે હરિને મુકતો.^૧

૧ આપણા પ્રાતમા ભોળ નામના બે કવિ થઈ ગયા છે. ચાલખાવાળો કાઠિયાવાડી ભોળે (ભોજલ) ભક્ત, અને આ સુરતી ભોળે ભક્ત. આ સુરતી ભોળા ભક્તે ચંદ્રહાસાખ્યાન રચ્યું છે જે હજુ સુધી છપાયું જણાયું નથી. વડાદરામાં જેમ કવિ પ્રેમાનંદના નામથી કવિની પોજ (કવિની ખાડકી) પ્રસિદ્ધ છે તેમ સુરતમાં આ કવિના નામથી ભોળશેરી જાણીતી છે. તે વિના નવસારીમાં આ ભોળા ભક્તની એક દહેરી છે. ઉપરના મહિતાની બાપા જ્ઞેતા તેનો કર્તા સુરતી ભોળે ભક્ત જણાય છે.

જદુરામ.

રામ વિરહ.

૨૧

કડવું ૧ છંદ.

(મા, મુજને કેમ દીધી રે, ડ્રી કંથને. એ રાગે ગવાયો.)

રામ વિના કેમ રહીએ અનોદા ધામમાં,
 ધર્મ તણને મારો બહાલો ગયા વનવામ ને,
 કામ ના સૂએ ચિત્ત ના ચોટે ધામમાં,
 રામ વિજેગે લોક ફરે ઉદામ ને. રામ
 કોઈ કહે એ કંકેથીએ કાગું કયું !
 વચન માગીને રાજની કરી ધાત ને,
 શીખામણુ તો કોઈની કાને નવ ધરી,
 રાજકુંવર વન આ'યા વિપરીત વાત ને. રામ
 નિમ પ્રેમ તો દશરથનો રે સાચો કહું,
 કૌશ'યા ધણું રૂએ કર્મનો વાક ને,
 બેરણુ વિધાતાએ અમૃતમાં વિખ ઘોડીયું,
 પાપણી રાણીએ વાજ્યો છેઆડો આક ને ! રામ
 જન આભણુ તન આભણુ ઉતારીયા,
 વનકુલ ચેરીને આલ્યા મહા વન ને,
 નગર લોક મહુ તરવરતું માથે ગયું,
 ધર્મ ધુરંધર કંઠણુ કરીયા મન ને. રામ
 દર્શન વિના કાણુ એકે નવ આવતું,
 ચોદ વરમ કેમ જાશે મેહની જવાળ ને,

અગમ પંથ ને તાપ ને ટાઢ વાચે ઘણી,
 કેમ સહી શકશે કુંવર સુર્તિ ખાળ ને. રામ
 હાટ વાટ ને ચૌટાં સહુ ઝાંખાં થયાં,
 તેજ રહિત છે ભૂપતનો દરબાર ને;
 કમળ તો કરમાયાં સર્થ નીરનાં,
 વેળા વળશે જ્યારે મળશે પ્રાણાધાર ને. રામ
 ચારે ના ચરે મેનાં પોપટ પાંજરે,
 હસ્તી ઘોડા ઝુરે તે જોયું કેમ જાય ને;
 દુર્ખળ થઇ ગયાં નેત્રમાં નીર આવીયાં,
 રામ વિલેગે ઘાસ અન્ન ન ખાય ને. રામ
 ઉંઘ ના આવે અન્ન ના ભાવે હે સખી,
 મશાણુ જેવાં મંદિર ખાવા ધાય ને,
 જહુરામ દાસના સ્વામી વે'લા પધારને.
 ભેટો કયાંથી અંતર દાઝ હોલાય ને. રામ

કેકલું ર જી.

દોશ્યાના કુંવર ક્યારે આવશે,
 વીકળ થઈને માત જીએ છે વાટ ને;
 સંદેશો કોઈ સાથે કા'વ્યો નહીં,
 વલખાં કરતાં વરસ ગયાં છે સાત ને. દોશ્યા
 ભરત સરખા ભાઈ આ ભવમાં નહીં,
 ચિત્રકૂટે ચાહ્યા છે લઈ સાથ ને;

અડવાળા હીઠે રે વાહુન સો ત્યાગીને,
 મનમાં જોવું કે ક્યારેઆવે રઘુનાય જો કૌશલ્યા
 નીગ ધરીને અગે વનકુલ ચે'રીયાં,
 શીષ જટા બાંધીને માથે જોગ જો,
 કંઈ મૂળ ફળ આહાર ભૂમિ પર ગાયકો.
 રામને માટે તજ્યા ઇંદ્ર વંશોગ જો કૌશલ્યા
 વચન વસિષ્ઠ જનકના માથે ચઢાવીયાં,
 ચૌદ વગસ જો ગંધુ ગદ્યા વનવાસ જો,
 માત પિતા ને લક્ષ્મણ લઈ જાવું મહી,
 માતા કર્મની ત્યારે મટશે ઉદામ જો કૌશલ્યા.
 સહુના મનના મનમુખા તો મનમા રહ્યા,
 રામ રાજા તો મટી કોઈથી જાય જો ?
 પાવડી લેઈને પરવશ થઈ પાછા વળ્યા,
 ધા ધાઈએ પણ કર્મ કરે તેમ થાય જો કૌશલ્યા.
 દિન દિન પ્રતિ દેહ થઈ ગઈ દુબળી,
 મુખડું જોતા તેજતણે અંબાર જો,
 ચૌદ ભુવનમા ભરત તણી લક્ષ્મિ ખરી,
 પ્રાપ્ત રાખ્યા છે અવધતણે આધાર જો કૌશલ્યા.
 જીલ રટે છે રઘુવર લક્ષ્મણ જનકી,
 ચિત્ત ધર્યાં છે ઇંદ્રદેવના ગળુ જો
 જુહારામદાસના સ્વામી વે'લા પધાર જો.
 લેટો ક્યોથી અંતર દાઝ હોવાય જો કૌશલ્યા.

કંઠવું ૩ જી.

સ્વામીનો સદેગો સાલણ હે સખી,
 મધરાતે રે એક આજે આવ્યો તો વીર જો,
 તેણે સર્વે કથા મલજાવી ભરતની, ।
 ભરતજીએ કા'વ્યા જો સમાચાર જો સ્વામીનો.
 કૌશલ્યાની દાસી લક્ષ્મીતા પ્રાતરકાળમાં, ।
 શુદ્ધપત્નિને કેતીતી જો વાત જો,
 તે રે સાલણી આવીને કહુ છું તને,
 તે ઉદાસી ઉપર ધરી છે ઘાત જો સ્વામીનો.
 જન્મતણું કેવું તો સાચું રે પડ્યું,
 ઘરથકી વન ગયા વનમાં લાગી આગ જો,
 વીપત પડી બહાલાને વાટે અતિ ઘણી,
 કંઠણ મન કર્યા એવા આપણા અભાગ્ય જો સ્વામી.
 કપટી મૃગલો સહેજ પ્રભુજો ત્યા હુણ્યો,
 કુદ દશાનન લેઈ ગયો સીતા નાર જો,
 રાજકુવર બ્યાકુલ થઈ વન ફરતા ફરે,
 સવરી ગીધને તાયાં અધમ ઉદ્ધારજો । સ્વામી.
 રાવણની જોહેની તે સુપ્રાનખા ત્યા ગઈ,
 લક્ષ્મણે જોના છેદ્યા નાક ને કાન જો,
 ખર દુષણ ને ત્રિશર રામે મારીયા,
 રાવણ આવ્યો સાલણી જોમની હાક જો સ્વામી.
 મહા જુદ મચીયા લકાગદને ગોદરે,
 ઇંદ્રજીતે લક્ષ્મણને કરી મૂર્છાય જો,

અમર દીવો લેવા ગયા રે હનુમાનજી,
 કે'તા ગયા કે'પણ ભુગ પાછી ન લાય જો સ્વામી,
 વાલી માયો મુશીવ તાયો ત્યાં સખી,
 સૈન્યા ઉતારી સાયર જાંધી પાળ જો,
 જડુરામદાસના સ્વામી વે'લા પધારજો,
 લોટો ક્યોધી અંતર દાઝ હોલાય જો સ્વામી.

કડવું ૪ થું.

રાવણુ મારીને રામ અજોડ આવીયા,
 સીતા લક્ષ્મણ સહિત જોડા વીમાન જો;
 અંગદ મુશીવ હનુમાન વિમીષણુ ત્યાં વળી,
 નલ નીલ ને કપી રીંછ જાણુવાન જો રાવણુ.
 વિજેગની વેદનાઓ સર્વે ટળી ગઈ,
 પ્રેમતાળાં ત્યાં વરસ્યાં નેત્રમાં નીર જો;
 આકાશ માર્ગે એક ઘડીમાં જિતયો,
 નંદી આમમાં જોટયા ભરત ત્યાં વીરજો રાવણુ.
 માતા કૌશલ્યાને કોઈ કહે આ તક જઈ,
 આબ્યાં તમારે સીતા લક્ષ્મણુ રઘુવીર જો,
 એવું સાંભળી આનંદ ઝોચવ અતિ થયો,
 વધામણીમાં આપ્યાં છે બહુ ગામ જો રાવણુ.
 સન્યા લેઈ શત્રુધન સામા પરવર્યા,
 હુસ્તી ઘોઠા પાયદત્રનો નહીં પાર જો;
 ગજ અંખાડી રામ સીતા પધરાવીયાં,
 છત્ર ચમર ઢાળે છે લક્ષ્મણુ હનુમાન જો રાવણુ.

તિલક પુષ્પ લેઈ સચીવ મહાજન આવીયા,
 છત્ર ચમર ઢાળે લક્ષ્મણ ને હનુમાન જો;
 પે'ણ તિલક વસિષ્ઠ ગુરૂએ છાપીયું,
 આમિષ દે છે ગ્રાહણ વેદ પ્રમાણ જો. રાવણ.
 ધન પતાકા જરી પતાકા છાયા ધરી,
 છત્રીસ વાજાં લેર ભુગળ નિશાન જો,
 અસ્વારીની ભીડ થઈ રાજ મારગે,
 ગોખ અગાસી ચઢીયાં લોક સજાણ જો. રાવણ.
 સ્નાન કરીને વસ્ત્ર આલપણ પે'રીયા,
 ઘેર ઘેર તોરણ મુકતા બાધી માળ જો,
 સર્થ જળ નિર્મળ કમળ ખીલ્યા બહુ
 કૃપા કરીને પો'આ રાજ દરબાર જો. રાવણ.
 તેલ કુલેલ અ ગે અત્તર બે'ઠીયા,
 રાજ સભામાં બિરાજ્યા બધુ જોડ જો,
 સોનાને [સ ગામન રઘુવર જાનકી'
 બેઠા જઈને પો'આ મનના કોડ જો. રાવણ.
 માત કોશાચાએ પ્રેમશું કરી આરતી,
 દુખ ગયા ને આનંદ ઉર ન શમાય જો.
 પુષ્પ વરમતા દેવ અખગ નાચતી,
 ગાધર્વ ગુણીજન મધુર સુરે ગાય જો^૧ રાવણ

૧ મહુમ ડા બચુનર સાહેબ સાથે મસ્કૃતમા લાખા
 વખત સુધી સભાપણ કરનાર લૂણવાગના પ્રખ્યાત શબ્દરામ
 શાસ્ત્રીની દામી રૂઢમણિ બહેનના મોટેથી આ કડના ઉતારી
 લીધા છે તેમને આગળના ભાગ માદ નહીં આવવાથી છેલ્લું
 કડવું થોડું રહી ગયું છે

કાવ જીવણદાસ.^૧

શીખામણની ગરબી.

(સામગ્રીને તુ સજની મોરી, રજની કયા રમી આનીજ
એ રહે ચાલશે,)

શ્રી વિજયનાથ કહે મુપુ હેલ નારી, શીખામણ
હઈ મારીજ,

વચન સર્વે નીણી લઈએ, કારજ તેના થાય
શાણુ થઈએજ

નીશા અંધારી ને જોઈલકાં, કોને ઘેર ના
જઈએજ,

ગાન તોન વાણંત વાળે, તે જોવા ના રહીએ
શાણુ થઈએજ.

ગરબો ગાવા ને પાંડિતવા, ખર કળીએ ના
જઈએજ

૧ આ નામના એ કવિએ થઈ ગયા છે પહેલા ત્યારે
જીવણદાસ પામેની મહી નીના હદિય તદ કિપર આવેવા
સીમતીવા મામના વનની ને રાતે વણિક હતા ત્યારે આ બીજે
પ્રવેશની (પા. ૧૩) ની ઠીક આવેલા મ જગનો
રહેણી હતો આ પિંડેની વધારે માહિતી માટે રાવજીદાસ
દરગેવિદાસ દરકાસે સહિત્યના અંકમાં આપેનો સેખ,
અને પા. ૫૭ આ લેખકે સહિત્યમાં આપેનો સેખ લેખ.

કેઇ એક માથે આળ ચડાવે, જીવડું શાને
કરીએ. શાણું.

જાત્રા જાત્રણુ ને વિવાહે, માતા પાસે રહીએ,
સાસરીઆંમાં જળ ભરવાને, સાસુ સાથે જઇએ.
શાણું.

આઠ પહોર ઘરમાં રહીએ, બહાર પગલું ના
હઇએ,

કુળવંતીને એ શીખામણુ, વ્યસન કાંઇ ના
કરીએ. શાણું.

સહીયરો ને સાસરીયાંમાં, કેઇને વાત ના કરીએ,
પૂછે તેના ઉત્તર હઇએ, નહીં તો એસી રહીએ.
શાણું.

સાસુ કેરાં વચન સહીએ, તેણે બારપણુ આવે,
પર પુરૂષશું સ્નેહ ના કીએ, ત્યારે કંઈ તણે મન
લાવે. શાણું.

એણું સગપણુ ને એકલડાં, કેને ઘેર ના જઇએ
કેઇક માથે આળ ચડાવે, ઘરમાં એસી રહીએ.
શાણું.

અમળા જાળને બાકલડા, કેને ઘેર ના જઇએ,
બુદ્ધિવંત તણું મન બગડે, એ ના કરે તે
સ્વાગી. શાણું.

નણુક ને જોડણી આગળ, દુઃખની વાત ના
કરીએ,

સસરા જોઈની લાજ કરીને, મોં આગળ ના
કરીએ. શાણું.

ઝોઝલડાં ઝોકાંતે ના રહીએ, કરી વાત કોને ના
કહીએ,

રસની વાત કોઇ કરે ત્યારે, ત્યાંથી અળગાં
ખસીએ. શાણાં.

ચોકામાં ચતુરાઇએ રહીએ, રંધાતા ના રમીએ,

સર્વ કોઇને પ્રસાદ કરાવી, પછવાડેથી જમીએ.
શાણાં.

ભોગી તપત્રી ને અન્યાસી, તેશું વાત ન કરીએ,

માં ફેરવી કોઇને ના ભેઇએ, કોઇને દોષ ના
દઇએ. શાણાં.

સ્તન ઉઘાડે છુટે કેયે, આંગણીએ ના ફરીએ,

કોઇ કરી બાળક ના મારીએ, દુઃખ તેને નવ
કરીએ. શાણાં.

કંઈ સાથે કોઇ કરીને, રીસાઇ નવ ફરીએ,

વચન કાંઈ એક પાછું નવ કહીએ, એ દુઃખ
સુખ દે તે સહીએ. શાણાં.

સહીયર ફેરી ચોરી સમજ (પછે) કોને સંગ
નવ કહીએ,

વિચારીને વાટે જઇએ, આયો પગ ના દઇએ.
શાણાં.

સંપત્ત હોય તો સ્વામી સંગાતે એસી પૂજન
કરીએ,

અભાગ્યા મંદિરમાં પેસી, કાંઈ લેવા ના જઇએ.
શાણાં.

આબ્રણ પેરી અંગ સમારી, દર્પણ હાથમાં ન
લઇએ,

પિયુ પરદેશ ગયા હોય ત્યારે, કાજળ રેખ ના
 કરીએ. શાંણાં.
 એકાંત રહીને પછવાડથી, કોઈને કાંઈ ના
 દઈએજી,
 જીવણજી જીકિત કરી કે' છે, ભવસાગરમાં
 તરીએ. શાંણાં.
 વેનવતી ઉપક ઠેરહે છે, મચ્છ નગરમાં વાસજી,
 શીખામણ સડુકોને હે છે, જીવણ હરિનો દાસ.
 શાંણાં.

૫૬—શાગ સામેરી

શરદની રેણી રે, સુંદર સોહામણી રે,
 મોરલી વગાડી નંદ કુમાર;
 ઝળકીને જાગી રે, સુંદર સેજમા રે,
 ચાલો સખી, વૃદાવન મોઝાર શરદની
 અવળા ને સવળા રે, આશ્રણ અ ગે ધર્યા રે,
 અવળા તે પે'ચા' અ ગે ચીર,
 મોહિની તે લાગી રે, મોહન લાલશુ રે,
 ચાલો સખી ત્રટ જમનાને તીર શરદની
 મળની તે વીનતા રે, સર્વે ટોળે મળી રે,
 સડુકોને, થયો મન આનંદ
 સ્વામી જીવણના રે, ભાવે ભેટીયા રે
 આતે અમને મળીયા પૂર્ણાનંદ શરદની

૫૬—રામ સામેરી.

શુભવંત ગોપી રે, ગોપુજ ગામની રે,
 બહાલે વશ કીધા રે નંદ કુમાર,
 રનેહે બધાણું રે, બાધ જોને આંગણે રે,
 ચતુર ગિરોમણિ મજની નાર. શુભવંત.
 હાંસીલા વગન રે, હાંરીલી ગમળો રે,
 છળીકે છેક વાળી, રમની રેલ,
 સ્વામી જીવાણુના રે, ભામિનીએ ભાળવ્યા રે;
 ગોપીએ કીધી પ્રેમની પહેલ. શુભવંત.

૫૭—ગગ સામેરી

બહાલાને વળાવી રે, વાનતા ઘેર વળ્યા રે,
 આખડીએ ચાલી આમુ ડાની ધાર,
 મૂડીને જાતા રે, રાધાજી રૂઢન કરે રે,
 ચર્ણ ન ચાલે ઢળી ઢળી જાય. બહાલાને.
 જોણી જોણી વાટે રે, બહાલાજી તો ગયા રે,
 જા'ની જો, વાટડી ખાવા ધાય,
 જોણીને વાટે રે, રથ બહાવે રાખીયો રે,
 આપણને જાલારી લીધી પાસ. બહાલાને
 રનેહની વાતો રે, સામળીયાજી કહી ગયા રે,

મારગડામાં ઉભા રે, આપણા દાસ;
જુલાલાનો વિજેગ રે, હુવે કેમ વેઠીએ રે,
રાખી નથી રહેતી ધારણુ ધીર,
જીવણુના સ્વામી રે, કહેને એટલું રે,
અળખાએ મૂક્યાં અન્ન ને નીર. જુલાલાને

પદ-રાગ સામેરી.

કાચી કાયાનો રે, શો કરવો ગારવો કે,
કેણે જાણ્યું કયા જઈ પડશે કાય,
દૃષ્ટિએ જે આવે રે, તે તો ભાઈ સ્થિર નહીં રે,
માટે ભળે તમે ત્રિભુવનરાય. કાચી કાયાનો રે,
કાયા ને માયા રે, એ તો ભાઈ કારમું રે,
એને જાતા કણુ ન લાગે વાર,
ધન અને જોગન રે, રાખ્યું કેનું નવ રહે રે,
કારણુ આખર જય નિરધાર કાચી કાયાનો રે,
ઘાટમા જે આવે રે, તે તો ભાઈ પ્રલે થશે રે,
અઘાટ રહે તે અખંડ,
આત્મા માહે રે, પરમાત્મા જોગખ્યા નહીં રે,
જેણે આ રચીયો પિંડ પ્રલ્યાદ.

કાચી કાયાનોરે.

સંકુશ્ત અઠયાસી રે, ઋણેશ્વર થઈ ગયા રે,
થઈ ગયા કંઈ યુગ અવતાર;

પવન ને પાણી રે, ચંદ્ર સૂરજ જશે રે,
 રંગે એક આપ અલખ કર્તાર. કાચી કાયાનોરે;
 ચૌદ ભુવન રે, કો કાળે ભાગશે રે,
 એકઠા પ્રેમ જ્યોત પ્રકાશ;
 દામ જીવણુ કે' છે રે, આતમા જોલખો રે,
 હવે આવા ફરી જન્મની શી આશ. કાચી કાયા.

પદ-રાગ સામેરી.

સુખુદ્ધિ મન હોય રે, તેને કોઈનો ડર નહીં રે;
 કામી કોમી ખાય ઘણો રે માર, '
 હંભ ને પાખડે રે, હરિ રાજ નહીં રે;
 સાચે ઘણું રાચે દેવ મોરાર. સુખુદ્ધિ
 કપટ કુડ તણને રે, આવો તો આવજો રે;
 લંબટ હોય તે રેજો ફર;
 (મારા) સદ્ગુરુ ઘેરે રે, એવી રીત છે નહીં રે;
 સાચે રાચે જે હોય શૂર. સુખુદ્ધિ
 ભેદ ને પ્રપંચ રે, અંગથી પરહરો રે,
 ઇચ્છો ચણુ કમળની આશ;
 ખારણા તે રાજો રે, ધરણીધર તણી રે;
 સદ્ગુરુ ઉપર રાજો વિશ્વાસ. સુખુદ્ધિ

કુડ કુટીલતા રે, પિંડતણી પરકરો રે,
 ઇંદ્રિ ઐકાદશ કરો, ન પરવશ;
 ઠલંક તે ગયાં રે, હવે નિસ્કલ ॥ થયા રે;
 ગુણ ગાય જીવણુદાસ. સુખુદિ.

કવિ દયારામભાઈ.

પદ—રાગ આશાવરી

સખી શામળીયા સાથે મારો રનેહ
 લાગ્યો હો. સખી.
 સાંભરી આવે મુને પ્રીત પુરાણી,
 તે અનુભવ આજ લાગ્યો હો. સખી.
 મનનો માન્યો ઇચ્છ્યો વર મળીયો,
 મુને મુખે માગ્યો હો. સખી.
 દયા પ્રીતમની સગે નિત્ય રમતા,
 લવનો લય આજ લાગ્યો હો. સખી.

પદ—રાગ ગરબી.

નિશ્ચે [સદ્ગત સર્વનું] સત્ય છે જ રે. નિશ્ચે -ટેક
 ધન્ય લાયગ તેનું [ત્રણુવનમા,
 જેને હરિ સગે મુરંગ છે જ રે. નિશ્ચે.

નીજ મળા તે કરે મળતા જેમ,
 નીચની મગ મળ્યા ગંગ છે જ રે. નિશ્ચે
 એમા મર્વ જપ તપ તીરથ,
 ધર્મ નીમા યોગ અણગ છે જ રે. નિશ્ચે
 મહા પતિત થાય મર્વ થકી ઉત્તમ,
 એવો જેનો મમથા પ્રસંગ છે જ રે. નિશ્ચે
 ગોખર કીટને સુધાડે પછી પરિમલ,
 એટલો પ્રતાપ તુચ્છ જંગ છે જ રે. નિશ્ચે
 વણુશ્યુ કામ કલકલુ પલકમા સુધારે,
 એવી જેની બુદ્ધિ ઉત્તમ છે જ રે. નિશ્ચે
 અવળાનું સવળું કરી આપે,
 ભાજે અધ દુ ખ જે અતંગ છે જ રે. નિશ્ચે
 રાત દિવસ સત્સંગમા રમે દુયો
 તે બેઠા શ્રી હરિ ઉચ્છગ છે જ રે. નિશ્ચે

૫૬

પાછો પ્રેમરસ પ્રાણુલવન રે,
 દીન થઈ જાયુ રે.
 રીકે રાખ થકી ગરીબ લોકો રે,
 ભોગી નવ ભાવે રે,
 અમે રાજના ખાસ ખવાસ રે,
 મુક્તિ તે મન નાવે રે

નિત્ય નિખીઝે નટવર રૂપ રે,
 હોંસેં મનમાંથી રે;
 મન માંન્યું મળે સહુ સુખ રે,
 જોડતામાં કાંહાંથી રે
 દુષ્ટ જીવને કહે છે બ્રહ્મ રે,
 બ્રહ્મ જીવ લેજો રે;
 છતે સ્વામીજી સોહાગનું સુખ રે,
 સ્વપ્ને નાં દેખે માગ્યું રે
 આપ સ્વામી સદા હું ઠાસ રે,
 નાતુ જી નીલાવો રે;
 રૂઢે આપને કરો તેવી ટેવ રે;
 અન્ય રજો આવો રે
 વિના લાલચનો લાભ મુને બહાલો રે,
 અચલિત આપો રે,
 વિષય વાસના પ્રપંચની પ્રીત રે,
 કષ્ટ મારૂં કાપો રે
 દિવ્ય રૂપ છે સદા માકાર રે,
 આનંદ મન રાશી રે,
 જોળે અનુચિતે માર્થિક મુગ્ધ રે,
 નર્ક નીવામી રે
 અનન્ય સેવા અખંડ મ્હસંગ રે,
 મનોહર માણ રે,
 દયા પ્રીતમણ આપજો જોડુ રે,
 પાયે લગી લાગું રે

પદ—રાગ ગગ્ગી

મન નિશ્ચ કરી, એક ભરૂંમો શી હરિનેા ધારો,
તેની ઇચ્છા વિના, પત્ર ના હાથે સત્ય એ વાત
વિચારો ટેક

હરિ ત્યમ કરે જેમ ચિત્ત ચા'શે,
ત્યમ થયું યાય છે ને થાશે;
જીવતુ ડહાપણ જોળે જાશે. મન.

ઇચ્છાએ અવળું સવળું યાય,
ઇચ્છાએ મુલદુ ઉલટી જાય,
જત્ર જેમ વાળે જત્રી ત્યમ વાય. મન.

જીજ્ઞા પ્રાણી માત્રને મુખ ગમે,
તેની આશે કોટીક વિધિ કરતા ભમે,
દુ ખ વણ માગ્યુ જીજ્ઞા કયમ હમે. મન.

અઠ હરિના લખ્યા કોઈના નાં દળે,
મુખ દુ ખ તે પ્રમાણે વણ માગ્યુ મળે;
ઋતુ વિના ફળ આગ્રહથી ના રે ફળે. મન.

હરિતું ધાર્યું કોઈથી ના ફરે,
કર્તવ્ય નહીં તેને કો ના ફરે,
અજ્ઞાની દુ પણ માની મરે. મન.

લખ્યુ મુખ દુ ખ મીથ્યા નવ જાય,
તેનુ મિલ કાઈ એક પેદા થાય;
તેને સ્મરી મૂરખ પસ્તાય. મન.

હોય હોતબ્ય વાત તે હૃદયે વએ,
 તે સમે સુધી મહુ દર ખસે;
 તે તત્કાળ તેવી મતિ અંતર ધસે. મન
 તુને કર્તોપણું દુખતું દાતા,
 છે કામના કલેશકર વિખ્યાતા;
 સતોષ વડે થાય સુખ શાતા મન
 જીવ તું આધીન છે શ્રી હરિને,
 નહીં સ્વતંત્ર તું શું શકે કરીને,
 મીઠ્યા હુંપદ તણ દયા બેસ કરીને. મન.

પદ—(ગગ્ગ માલકોશ.)

શ્યામ મેલીએ રે, ગોવિંદ ગાઇએ રે,
 કેરી કથની કરેથી શું થાય શ્યામ. ટેક
 વિખતણું વખાણુ કરે કોઈ, કહે નાં મરાય,
 તેલ છોટું ધૂત મોટું કહેથી, પેટ પુષ્ટી
 ના થાય. શ્યામ
 ત્યાહાં લગી લાલ શો મીઠી, મોટી વસ્તુ સુખ ગાય,
 ગુણ સ્વાદ તો ત્યારે પામે, ન્યારે ખણશે
 ખાય શ્યામ
 મહુકોને શીખામણુ દેને, આપ ચાલે અન્યાય,
 શિષ્યને સ્ત્રીનો દોષ બતાવે, પોતે લાગે પાય.
 શ્યામ

લખી અંગારા દાડમાં ચાપે, કેમે નાં લાગે લાય;
 કે'ણી તેવી દયા રે'ણી મળે નહીં, કેમ રીઝે મજ
 રાય. સ્યામ

૫૬

હો લાડકડા મનવા, હા રે તું તો હરિ ભજતાં
 વિલમ ના કરેશ. હો. ટેક
 આ રે મરકડાં કેરી વાડી, હાં રે તુતો સમજ
 પાય ધરેશ. હો. લાડકડા
 સંસાર રૂપી ભવ સાગરમા, હા રે તું તો પરનિંદા
 પરનાર તજેશ. હો લાડકડા
 લખપતિ છત્રપતિ ગાવે, બેઠે પલગપર ચમર
 ઢળાવે, હારે તુતો કાળચક્રચક્રી હરેશ
 હો લાડકડા.
 ગૃહ દારા ધન દીપક અજવાળું, હારે તુતો
 પરની દા પરનાર લજેશ. હો લાડકડા
 દયાળુ પ્રભુ મારા પ્રાણ સનેહી, તારા ચિત્તમા
 ચિતામણિ ધરેશ. હો લાડકડા

પ્રસ્તાવિક જૂની કવિતા

દુહા. *

વેસ્યા મીની^૧ જગલડી, એતાં^૨ એક સભાઉ,^૩
 છપતાં ભરે' પગલ ડાં, પર સંમૂખે વાઉ,^૪
 છોડૂ ગોડૂ^૫ મંગણાં,^૬ એતાં એક સભાઉ,
 જેતી દેખે ભોંચડી, એતાં ઉપરે ધાઉ^૭
 આભા^૮ ડંમર^૯ વાદલે, વડ ડંમર પાંને,
 રાજા ડંમર આઉતે,^{૧૦} ધેણી^{૧૧} ડંમર નેણે.

૧ બિલાડી. ૨ એટવા. ૩ અભાવ. ૪ ચોથા શબ્દનો અર્થ
 બેડો નથી. પાડાતર જણાય છે. ૫ સ્ત્રી. ૬ માંગણ. ૭ ધાપ,
 દોડે. ૮ આકાશ. ૯ ગોભા, સુંદરતા ૧૦ આવક, આપપત.
 ૧૧ સ્ત્રી.

* આરંભના આ સાત દુહા એક બારોટના લખેલા પુસ્તક
 ક્રમાંથી લીધા છે. મૂળ પ્રતમાં 'ડ' ના નીચેના ડાબા તરફના
 ભાગમાં મીંડું છે. ને તે લખવાનો રિવાજ બહુ વરસ પૂર હતો.
 'ડ' ના ઉચ્ચાર બે રીતે થતા હતા. પહેલો, અને સાકડો. તેમાં
 આ ટપકા વાળા 'ડ' નો ઉચ્ચાર પહેલો જણાય છે.

અગાઉ માત્રા પછુ બે જાતની લખાતી. પહેલી પહેળા
 ઉચ્ચારની, ને બીજી સાકડા ઉચ્ચારની. આવી (-) માત્રા
 પહેળા ઉચ્ચારની જણાય છે.

આ વિષે વધારે ખુલાસો, મુંબઈની બીજી ગુજરાતી સાહિત્ય
 પરિષદના અગ્રેવાચમાં આપેલા આ લેખકના 'ગુજરાતી સ્પર્શરોતુ'
 રૂપાતર' વાળા લેખમાંથી મળશે.

પાતલ^૧ પેરણુ લલ ચ ડણુ^૨ લોમો અસી લલ,^૪
લાલચ કરે ન લલો, આલજ્યા^૫ લાભે^૬ લલ.^૭

દદ કરો મન આપણે, ચિતા તજ લજ ગમ,
ખેનન માગો દખ દીઝો, ફેર સુખ દેગો શ્યામ.^૮
રાજ વાજ વાદરા, ખેતા જોક સભાઉ,

નીચા નીચા પરહરે, ઉચા ઉપરે ધાઉ^૯

મો^{૧૦} મન લગ્ગો તો મના, તો^{૧૧} મો મન લગ્ગ
લણુ વલગ્યો પાણીજો, પાતલણુકા ? નગ્ગ

સંગત સાધતણી લવી, કંઈ કરી જાણે તાય,
હળવેશુ ભાલાવીજો, (તો) માણુક આપી જાય.

પ્રીત લક્ષી પારેવડા, રૂપે રૂડા મોર,

પ્રીત કરીને પરહરે, (તે) માણુસ નહીં પણ ઢોર

સજજન તો^{૧૨} લગ^{૧૩} જોક હે. જ્યા લગ નયણુ હજુર,
લલા લલેરા વીસરે, નયણુ ગીયા જળ દુર.

દુક દુકડા^{૧૪} ગામ લખ^{૧૫}, લખ આવે લખ જાય,

સજજન ન મે યો મદેમડો, માફ કાળજ કટકા થાય.

જુલાવાશુ વડીધ નહીં, તટક^{૧૬} ન દીજે ગાળ,

થોડે થોડે છડધ^{૧૭}, જિમ જળ છડે પાળ

૧ પત્રાવી, જમણુ ૨ સારા ધોડા પર ચડતુ ૩ ભમિ ૪
સારી રાં ૫ આનેખાયા ૬ મગે ૭ લનાદ, નશીખ. ૮ આખી
લીટીનો અર્થ ખેરો નથી ૯ ધાય દોરે. ૧૦ મહાર ૧૧ તહાર
૧૨ ત્યા ૧૩ લગણુ ૧૪ નજીક પામે ૧૫ નાખ ૧૬ ઝટ
૧૭ છડે, મકે

જલે તિ^{૧૮} જલે નહીં, વસે તિ ઉજ્જડ થાય,
 નારી પેહેરે ચુડલો, આશ વળુ^{૧૯}ધ્યો જાય.
 ખાટ પડયો ઉઠે નહીં, કુપે નીર ન ઝરંત,
 જોતો ન જાણે જ્યોતસી^{૨૦}, દીપ^{૨૦} લપ્ કાઉ^{૨૧}ભમંત.
 એક ગુણુ તુમ્હારકે, સંભાડું જિણુ^{૨૨} વાર,
 મન દાઝે તન ટળવળે, નયણુ ન ખચે ધાર.
 સજ્જન સેજે દુખળા, લોક જાણે ઘેર ભૂખ,
 હુમ્ડા અંતર દવ બળે, મેડુ જેવડો દૂખ.
 દીઠે દિન કેતા ગયા, મળીયા કહીંક માસ,
 નયણુ અંતર પડ બીયા, જીવ તુમારે પાસ.
 સજ્જન શેરી સામા મિથ્યા, ટાલો દધ ટલ્યા,
 લોક જાણે રૂઝણા, મન જાણે મથ્યા.
 નયણુ પદારથ નયણુ રસ, નયણે નયણુ મિલંત,
 અણુભવ્યા શું પ્રીતડી, પહેલા નયણુ કરંત.*
 સજ્જન વોલાવી હું વળી, આડા દીધા વંન,
 રાતિ નાવે નીદડી, દીઝે ન ભાવે અંન.

૧૮ તે. ૧૯ જેથી ૨૦ દીપણુ ૨૧ આ મારે ૨૨ જે.

* આ દુહો સાહિત્ય માસિકમા આપેલી માધવાનળની કથામા નીચે પ્રમાણે છે (પુ બીજી અક ૧૦ પૃષ્ઠ ૪૦૩ ગાથા ૨૦૨)

નયણુ પદારથ નયણુ ધણુ, નયણે નયણુ મિલતિ,
 અણુભવ્યા સિદ્ધિ પ્રીતડી, પહેલુ નયણુ કરતિ.

કાગલ થોડો હેત ઘણો, મોપે લખ્યો ન જાય,
 સાગરમાં પાણી ઘણો, (સો) ગાગરમે ન સમાય.
 કાગલ શું લખવા ઘણા, કાગલ લોકાંચાર,
 જે દિન તુમને દેખસ્યું, તે દિન જગમાં સાર.
 સજ્જન મ જાણેશ પ્રીત ગઈ, જે લાગી લઘુવેશ,
 ભાવે સજ્જન ઘર રહ્યો, ભાવે જાણો વિદેશ.
 સજ્જન મ જાણેશ પ્રીત ગઈ, જાસ્યે પ્રીત મુવાં,
 મુતારાં ઘેર લોકડાં, વેહેરે થાય જુવાં.
 નયણ કરતો નેહુ કર, નહીં તર નેહુ નિવાર,
 મુજ સરીખા માનવી, ઘોષે જાણુ મ માર.
 પર્વત ઠેરા વાઝલા, વેસ્યા તણો સનેહ,
 વહેતાં વહે ઉતાવળા, છટક દેખાડે છેહ.
 લોચન તોરી અલખ ગત, લખી કિણુડી ન જાય,
 લાખ લોકમાં ભેદકે, સ સનેહી સમજાય.
 રખે વીસારો ચિત્તમું, ધરજો મોહુ અપાર,
 વહિલા મલ્લવા આવજો, લેખ લિખૂ વારંવાર.
 સજ્જન જોસા કીજઈ, જેસ્યા દૂધ ને નીર,
 આવટપણું પોતે સહે, દાઝણુ ન દીઈ ખીર.
 કાજલ તજે ન સ્યામતા, મુકતા તજે ન સ્વેત,
 દુર્જન તજે ન કુટિલતા, સજ્જન તજે ન હેત.
 મીડાં જોડ્યાં માંનવી, કદી ન પતી જાય,
 મોર કંઠ મધુરા લવે, આપ સપુછા જાય.

સનેહે સહુકો મરે, સગપણ મરે ન કોય,
 માં જીવે સુમણ^૩ મરે, પ્રીતિ પટંતર જોય.
 નેહુ ન કીજે નીચથુ^૪, વર^૫ મોટાચુ^૬ આળ,
 ઘોડેકી પાદુ લલી, ગદ્દે ચઢેકો ગાળ.
 કમલિની જળમાં વસે, ચંદા વસ્યે આકાશ,
 જે જિહાંકે મન વસે, તે તાહીકે પાસ.
 સજજન જોસા કીજીએ, જેમાં લખણુ બત્રીશ,
 કાંમ પડે વરચે નહીં, ખરચે અપણુ શીસ.
 જોકે અળગા છંદ હુકડા, જોકે નિહા^૭ તે રાંન,
 ચ્યાર આંગળને આંતરે, આંખિ ન દેજે કાંન.

સોરઠાના રાએ વંચાશે

મુંદર નથણે નેહુ, કરી કરી હું રહી,
 લોકે નાખ્યા મજ, સો મુંદર સહી રહી.
 સહી સમાણી માંડી, હૈં રમવા હું ગઈ,
 વહાલે વાહો હાથ, હૈં સાંસી હું રહી.
 તટકી^૮ દેચુ^૯ ગાળ, તો વહાલો ખીજચૈ,
 (કુની હારે) મલસૈ ચેરી માંડી, ઉલંભા^{૧૦} દીજસૈ.
 જિણુ ગામ નહી મોટીયાર,^૮ નહી તોરીય^૯ હીસતા,
 જિહાં નહીં વાડી વાવ, નહી દીઉત^{૧૦} દીપતા.

૩ મીણુ ૪ સારી ૫ પાસે.

૬ ઝટ દેખતે. ૭ કપડે ૮ છોકરો. ૯ છુરી-ચોગ્ર. ૧૦ દેવળ, દહેર.

જિંહાં નહીં સુંદર નારિ, સઘૂણે લોચણે,
 (કુંની હાં સો) ગામડું સૂનું મેળ, ચઢરાસી નેયણે^૧
 શામલડી પાંણીહાર, જગો જગિ મોહીની,
 તોરી ગલિ ઐકાવલિ હાર, નગણે સોહીની.
 બાધાર ઉપર બાણ, નાંખી નીગમીધ નહીં,
 સરઠ નાખૂ સ તામ, લજગણુ લોપે નહીં.
 પાંણી પાંપણ હેઠ, આબ્યાનો અચરત કિસો,
 તોહુ જાણત નેહ, જો નયણે આવત લોચણા.
 ચોવનીયું દિન ચાર, ફેમાંડી માણીધ,
 જે માંગધ મયમત, ન ઉત્તર આણીધ.
 મુગ્ધ મરી નધ જાય, કે માટી થાય સહી,
 (કુંની હાંહાં) જાણે નહીં ગમાર, ફે ચોવન જાયસિ.

ગુલો.^૪

હુલો.

પાણી પીતી હુખળી, તરસી માતી હોય,
 કરણ હરીયાળી મોકલે, (રાજ) ભોજ (વચારી) નેય.
 ઐક નારી મુખ કલજલ વરણી, હીડે પરગટ બોલે
 છતી,
 પર ઠારણ આપ મુખ છેદાવે, મૂરજ સરસી ગોઠ ન
 બાવે.

૧ નેજન. ૨ ગાંધ જેવો. ૩ બાણ.

૪ ગૂદાર્ય.

આદિ અખર વિણ જગ સહુ મીઠો, મધ્ય અખર વિણ
 ન ગમે મીઠો;
 અંત અખર વિણ પંખી મેલો, સો સંજન મુઝ
 મુકે વહેલો. ૪૯

લેર વાગે ભુંગળ વાગે, ઉપર વાગે તૂરી;
 જહની આગળ ચૈતન્ય નાચે, । જો ફજેતી પૂરી.

કલમ (લેખણ) વિષે દાહરા.

માથા ગ્રંથી^૧ મતર હુરે, ળીચ ગ્રંથી જીવ જાય;
 દુંકી લેખન (થી) જે લખે, તેનું જહામળથી જાય.

અફીણી વિષે.

મીઠી મીઠી વાસ નહીં, મીઠી જાકી ચહાય,
 અમલી^૨ મીસરી^૩ છાલકે, આકું^૪ ખાય સજાય.

નર્કની નિશાનીઓ.

લુખા લોજન, નાણુ ઘણુ, ઘેર કુલખણી નાર,
 ચોયા મેલા લૂગડા, જો નર્ક નિશાની ચાર

સ્વર્ગનાં ચિહ્ન

પાન પુરાણ^૫ ધી નવાજ, ઘેર કુળવંતી નાર,
 ચોથી પીઠ તુરંગકી,^૬ જો સ્વર્ગ નિશાની ચાર.

૧ ગાદ ૨ મતિ, જીદ ૩ અમની, અરીણ, ખાનારો
 અરીણી. ૪ સાકર ૫ અફીણ ૬ જીના, - પાકા ૭ મોડાની

પ્રભુ કોને મળે.

મત્ય ખચન જોર દીનતા, પર સ્ત્રી માત મમાન;
 ઇતનેકુ પ્રભુ ના મીલે, (તો) તુલસીદાસ જમાન.
 મજનન તળ લગ મરસ હે, જળ લગ પર્યો ન કામ;
 હેમ હુતાશને^૧ પરખીએ, પિત્તળ નીકસે સ્યામ.
 કખીર નાણા માચકા, કીરતા નવખંડ માંકી;
 જેમેકુ જોંસા કહે, ઇસ્મે નિંદા નાંકી.
 કોણ પાપસે^૨ અવતરે, ઘડે ણાપકે પૂત;
 માગણ માગે પામરી, ઘરમાં ન મીલે સુતર.
 સજનન બાત વિવેકકી, કર અપને કુળકી રીત,
 બરોબરીસે^૩ દીણ્યે, બિવાહ વેર જોર મીત.
 બહુ બોલા, બેટી ઘણી, દો નારી ભર્તાર;
 ઇતનેકુ કયા મારના, માર રહ્યો કર્તાર.
 રાગ, લાગ્ય, ને ચાતુરી, વાણી, ચાલ, વિવેક;
 અક્ષર મીલે ના જોકશા^૪, દેખો મુલક અનેક.
 (ધન ચહો તો ધર્મ કરો, દેહાર ચહો તો તપ કરો)
 ચિંતાથી ચતુરાઈ ઘટે, દુઃખસે ઘટે શરીર,
 પાપ થકી લક્ષ્મી ઘટે, કહ ગયે દાસ કખીર.
 ચિંતા બિન ચતુરાઈ નહીં, દુઃખ બિન નહીં શરીર,
 પાપ બિન લક્ષ્મી નહીં, કહ ગયે દાસ કખીર.
 કેળુ, કેરી, કામિની, પિયુ, મિત્ર, પ્રધાન;
 જો સર્વે પાકાં બલાં, કાચાં ન આવે કામ.

બિહસણ પંચાશિકા.

પૂર્તિ.

- ૧ મકરે વજ—કામદેવ ઝેના ધ્વજમા મત્સનું ચિહ્ન છે તેથી. આવી પ્રથા અતિ પ્રાચીન છે સરખાવો, કપિધ્વજ, ગરુડાવજ, વૃષભધ્વજ, વગેરે. અલિનવું—અનુપમ, ઉત્કૃષ્ટ, કુંજરિ—હાથી ઉપર. ધૃપ્રત્યય છે કુન્ડર=હાથી. જાસ—સં ચત્ત્ય પહિંનું એક વચન જેના. પ્રયાણી—પ્રયાણ સમયે, ઘડહુડધ—ખાખાળી રહે છે.
- ૨ કોહંડ—ધનુષ, ટંકાર—અનાજ. પલુછને આગળી વડે અણકાવવાથી અવાજ થાય છે તે જેમ પીંજરાની પીંજણીની તાત વાગે છે તેમ આસિ—અમરા, ઝંકારિ—ગણ ગણે છે. ગુજારન કરે છે પાખાલિ—સં પાર્શ્વ પાસે કોઠલિ—મેયય સ કોકિલ
- ૩ મનમથ—મનને મથન કરનાર, કામદેવ, સ મન્મથ, મત્સરિ સ મ-સર ગર્વ, અભિમાન
- ૪ માધવ મામ—વસન્ત ઋતુ સ મધુ-નધા જાસ—સ. ચત્ત્ય જેનો. જલ નિધિસુત—ચદ્ર. મિત—સ મિત્ર, દોસ્ત, મખા. મલયાનિલ—દક્ષિણાનિન આની પ્રશસા અપૂર્વ છે રીત, સુગન્ધી, મદ, એમ ત્રિગુણ દોવાથી કામી જનેને અત્યન્ત પ્રિય, તેમજ વિરહીને ત્રાસ આપનાર દોવાથી તેનો દૂત ગણ્યો છે
- ૫ તાસ—સ તત્ત્ય, તેના પય—પગ, માર્ગ. અણસરી—અણસરીને, એમને પગમે પગલે ચાલીને મામિણી—સ સ્વામિની માલિક, બુજ્ય, કંદર્પ—કામદેવ, પ્રેમ દેવતા

ગાઠકૃ—મ ગુપ્ત મોટા, ભાગે, અત્યુત્તમ અભિરામ-
મનને આનન્દ આપનાર આદ્યાદ્યમગ્ન

૧ વર્ણવિષ્ણુ—વિવિધવર્ણો, ઉચ્ચનીચ જનના, શાહુકાર
અને લોખ્યણું

૭ પાખલિ—મ પાર્શ્વ પસે, આશુમાશુ ચેમ્બેર માલધ
—સાતે છે, ખુચે છે ઉતંગપણું તા ઉત્તુગ ઉચો
તેવાથી ઠીવીખદ—ઝોળખધ, હાગદાર સ આવલિ

૮ જિસી—મ ચાદગી જેવી તિસી—મ તાદગી તેવી

૯ બીહિ—બીડે છે ધૂજતા—ધૂજતા ધીરુ—ધીરુ
પુરો પર્ક—પડે છે નધ—ને, દિગ્વીયાનોએક વચનનો
પ્રત્યય નધ—નડે છે, ગ્રાસ આપે છે, દુખ ઉત્પન્ન
કરે છે

૧૦ વિભામ—બાન બહેના સ વિઘાટ અકળ વિકળ થઈ
ગયેના મતિનષ્ટ

૧૧ નયર—શહેર, નગર મંદાણુ—મગરેતુ, સ્થાપિત
ઠાણુ—સ સ્થાન ઠેકણુ, સ્થાન

૧૨ તમ—તે તસ્ય તેની ધખી એક વચન પુલિડું સવિહુ-
સર્વ, સધગુપ કીજધ—કરે તાજી—સ તસ્ય સીલિડું
ધખી એક વચન તેની

૧૩ લહધ—મણે લહે આગાધા—આગળ પ્રત્યક્ષ
વિસેખા—વિગેા માનપૂર્વક, ખસુસ, ખાસ પસારુંતિ
—મણી હની શીખતી હતી

૧૪ જોતિક—જ્યોતિ (શાસ્ત્ર) જોશ જોવા

૧૫ લેહિહિ—જોખની લેખણુ વર્ણુ—અક્ષરક્રમકૃત્તુલ્ય
—ક્રમશાસ્ત્ર અનગરંગ ક્રેશાસ્ત્ર અંકુળી—અકનુ
સાન

૧૬ લલમલ—તનમનાટ.

૧૭ ઉતાપ—ઉત્તાપ, સંતાપ, દુઃખ, ગ્રાહ. છેલ્લું—કલંક, આળ.

૧૮ આકંડી—પ્રાકુલ વ્યાકુલ અધીરી હૃદયાર્થ—ખોવાવ્યા હુકત નરવર—રાગ.

૧૯ નિરસ—તેવું સં. ચાલત તિસધ—સ. તાદગ. તેવું. હંસિંગ દેશ—ઉત્તરમાં દેશ. વિગેષ છે. ન ઉકરિ—નોકીના

૨૦ જલહર—જલચર, મેધ, વાદળ,

૨૧ પહુ—પ્રસુ, સ્વામિ, માલિક, ગમ, જંપિ—ગપ્—ખોલો, કરી ખતાવો, વણવો.

૨૨ નાદ—સ્વરશાસ્ત્ર જંત્ર—યંત્ર. વિવિધ પ્રકારનાં યંત્ર.

૨૩ ભરહુભાવ—નાટ્ય શાસ્ત્ર. પ્રસ્તાર—વિસ્તાર, શાસ્ત્રનો વિસ્તાર. શાલિહોત્ર—અથ વિદ્યા. વૈશેષિક—પદ્ધ અસ્તિક દર્શનમાંનું ન્યાયને લગતું દર્શન. વિશેષ. એનો આવ આચાર્ય કહ્યા છે, અને એનો મુખ્ય અન્ય વૈશેષિક સૂત્રો છે.

૨૪ ખટ દર્શન—સાંખ્ય, યોગ, ન્યાય, વૈશેષિક, પૂર્વોત્તર મીમાંસા, મળી કુલ ૭ છે. જીતા—જીત્યા, વશ કર્યા. ગાત્ર—અંગ, એમના અંગથી ગર્વ ઉતાર્યો, એમનાં ગાત્ર સિધિલ કર્યાં. મૂસૂ—મારી સાથે, મહી—પૃથિવ.

૨૫ ખંભણ—લાહણ, ખંભ પચુ છે. મજા—મારું, મુજ.

૨૬ મોકલતઉ—મોકલ્યો. ભાટ—બદ, ભાટ ચારણ.

૨૭ નેસાલ—જેલશાસ્ત્ર, નિસાળ.

ગરુડે—સ. ગુરુક મોરો, બાગે, અત્યુત્તમ અભિરામ-
મનને આનન્દ આપનાર આદ્યાદકારક

૬ વર્ણાવણી—વિવિધવર્ણો, હિચનીય જનતા, શાહુકર
અને લોકવર્ણ

૭ પાખલિ—સ પાશં પાસે, આગુમાગુ, ચોમેર માલિઈ
—માને છે, ખુચે છે ઉતંગપણુઈ તા ઉતુગ ઉચો
લેવાથી ઊડીજાઈ—આજ્યમધ, દારોહાર સ આવડિ

૮ જિસી—પ ચાહી જેવી તિચી—મ. તાહી તેવી

૯ ખીહિ—ખીહે છે ધૂજંતા—ધૂજતા ધીરક—ધી
પુરો પડઈ—પડે છે નધ—ને, દ્વિતીયાનો એક વચનો
પ્રત્યય નધ—નડે છે, તાસ આપે છે, દુખ ઉત્પન્ન
કરે છે

૧૦ વિભામ—ભાન ભૂલેના સ વિદ્યાન્ત અકળ વિકળ ધઈ
ગયેના મતિનહ

૧૧ નચર—શહેર, નગર મંદાણુ—મચોડુ, સ્થાપિત
હાણુ—સ સ્વાન ઠેકાણુ, સ્થાન

૧૨ તસ—વેં તસ્ય તેની વળી એક વચન, પુલિજેં અવિહુ—
સર્વ, સધગુપ, કીજઈ—કરે તાણુ—સ તસ્યા બીલિજેં
વળી એક વચન, તેની

૧૩ લહઈ—મણે, લહે આગલા—આગળ, પ્રત્યક્ષ
વિસેખન—વિગે, માનપૂર્વક, ખસુસ, ખાસ પસારૂંતિ
—મણી દતી, શીખતી દતી

૧૪ મેતિક—બોલિ (શાઅ) બેશ બેવા

૧૫ લેહિહિ—બેખની લેખણુ, વર્ણ—અક્ષર કમકૃતલસ
—કામશાસ્ત્ર, અનગરંગ કામશાસ્ત્ર અકુળા—અકુ
ત્તાન

૧ જેણે પોતાના નેત્રવડે આકાશમાનો નિર્મલ ચંદ્ર
 જોયો નથી તે કમનના છાંડને દોષ લાગ્યો છે
 તેનો જન્મારો ઘણો વ્યર્થજ ગયો છે ૨ જે
 ચંદ્રમાએ પૃથ્વીપટ પર વિકાશ પામતી કમલિની
 જોઈ નથી, તે સસારમા ઉગે છે તો પણ
 ખરેખર નિષ્ફળ છે.

૩૮ લખી—નાખે, સુરતમા હજુયે ‘ન’ની જગાએ ‘લ’
 ખોવાય છે. ‘મારી લાખ્યા’ આંદુણી—જાતે, આપે.
 રિધિ—અતરમા, હૃદયે રણુહણી—ઝળકી, ચટપટી લાગી

૩૯ પરીઆથિ—પડે, જવનિકા જામ—જેવો તામ—તેવી
 જિસિઉ—જેવો કિસિઉ—મેં રીતે, શી રીતે

૪૦ અવલોધ—જુએ છે ખંચધ—ખસેડે, આધા કરે

૪૧ લછમછ—તનમનાટ.

૪૨ લમહિ—મમથી, હાવ ખાવથી લાવિ—પ્રેમપૂર્વક, બાવ
 પૂર્વક ઉલાલધ—ઉલાળે છે, હલાવે છે લમી—ખમર.
 દસણિ—દસન, દાતથી અહરસ—અધર, ગ્રાહ,
 હમધ—કરડે છે દચ્ કસધ—કળાવે છે, કસે છે

૪૩ કંદૂરધ—કદૂરન, ખસે છે મોહધ—મરડે છે, આગસથી
 અગ મચમેડે છે જંલ—જૂમ્મા, ખગામ

૪૪ ગાંધવ લગનધ—ગાધર્વ લગનથી

૪૫ કુતૂહલિ—કૂડથી, નવા નવા કુતૂહનથી

૪૬ વાસર જામિની—વાર, રાત દહાડો જાણતા નહિ

૪૮ વહિલ્યા—વીલ્યા રા—રામ, રાજ તિસધ—તેવીજ.
 માંહિલું—માણુ, અદરખાનેથી, રુખ તહિ—તવ,
 ત્યારે, તત્કાલ

- ૨૮ તા--નો, પણ પરીધિ-પટ્ટી, પટ-તરે પાંચૂં
વિઠ બણાવો, શીખનાડો અધાનન-(અધનઆનન =
મુખ) આધળાનુ મો તુહિ-નહિ
- ૨૯ કુઠી-કેટલાવો, દેહીજો કુઠ
- ૩૦ વધિ-વધુ-ગરીરનો, આતરો-આતરો, આડ
- ૩૧ અગોચર--નજરથી ન, અદૃષ્ટ પટસાલ-નિશાળ,
પોસાળ પરી-કરી, વહિલિઉ-નયો, ચલિત વળને
હહાડે દાડે પાણી વળ્યા કેડે વિકટ-કઠિન, ફેટ વર્તિ-
વચમા બણતા બણતા વાલી-વાર-વાર નવિ-નવ,
નહિ ધૂલધ-બણે કુષ્
- ૩૩ નયણુ-નયન, નેન, આખો તઉ-તેમ, તારે તો
ધહહધ-ધમમે તાડુમે કરી ઉગી, તાડુકી ઉઠી, ગળના
કરી ઉગી કેઠી-મેઠીયો લાથડધ-લથડે છે
- ૩૪ વમુખાપતિ-પૃથ્વીપતિ રાજા, તૃપાલ અરઉ-ખરો,
ખરેખર, અવશ્ય
- ૩૫ જવનિકા-પાદો આતરો અતર પટ લોડો-પડ,
ગાડો થાગ-અત ઉડાણ મર્મ ફૂલો-દોહરો દોગધક
- ૩૬ અબુજિ--(૧) કમળ (૨) નેત્રવડે અબર-
આકાશ ચિકઉ-થીં કમલિણી-મનનો હાડ,
કલિમાલિ-કલિમાવાળુ, મળાસ ગધવાળુ જ વારઉ-
જ મારો ઘટ્ટ-નમમો વ્યર્થ
- ૩૭ મય કિ-મ મુગાંઢ ચદ્ર મહીયાલિ-પૃથ્વ પટ, મહીતલ
વિકસત-વિકાસ પામતી, ખીનતી નલિણી-કમળનો
હાડ હોમપણુ-હોમે છે તો પણ ઉગવા છતા પણ
- ૩૮ ને ૩૭ મા દોહરાનો અર્થ -

- ૬૦ મામરૂ —ચિત્ર વિચિત્ર, સુંદર, દર્શનીય. હેજઈ —હેનથી, પ્રેમપૂર્વક. ઉમળકાથી.
- ૬૧ ચંદ્રવયણી —ચંદ્રવદની, ચંદ્રમુખી. વપ —વપુ, શરીર. દેહડી, મહીયલિ પૃથ્વીમાં મહીતલ.
- ૬૨ લીલિ —આલિંગન આપીને. છાતી સાથે દુબાવીને. અવલ —અપૂર્વ.
- ૬૩ માલિમ —મધ્યમ, મધ્ય રાતે, અર્ધ રાતે. મૂ કુત —મારી છોક આવી, મને છોક આવી. પ્રાણિ —પરાણે, હકપૂર્વક, બળાતકારે.
- ૬૪ પ્રેમ હલહ —સી પુરુષ ઉમય પ્રેમના આવેશમાં કણપો કરે, રીસામણું મનામણું કરે તે. જ'પઈ —શાન્ત થાય, ઠંડી પડે, જ'પ વલે. ઠવઈ —સ્થાપે, પહેરે.
- ૬૫ ઠવી —ચોંટેલી, ધર કરી રહેલી. મચણ શરઈ —મદન-કામદેવનાં બાણ (શર) થી. અલિલવી —હરાવેલી, છતેલી. બમિમ —પરાજય કરવો.
- ૬૬ અલિમલ —અલિ, ભમરા. ક્ષિતિપતિ —પૃથ્વીપતિ. રાજા, નૃપાળ.
- ૬૭ કુટિલ કેશ —વાંકડીયા વાળ. ચંચળાં વાળી લટે વાળા કેશ. વિકચ્ચ —વિકાસ પામેલાં, વિકસેના, ખીલેલાં, પ્રકુલ્લ.
- ૬૮ પયોહર —વયોધર સ્તન, યાન. ઉરુંગ —ઉંચા, પ્રોહ, ભરાઉ, ધ્યાડો —ધ્યાન ધરે છું. અરે છું.
- ૬૯ વિકસિત કુંદ —ખિલેલાં જુષ (કુંદ) નાં ફૂલ અવલોહ —અવલોકે, જુએ છે. મચણિ —મદન કામદેવ.
- ૭૦ હરિણાંખી —હરિણાક્ષી હરિણનાં નેત્ર જેવાં વિશાળ નેત્રા છે જેનાં, એવી સુંદર આંખો વાળી સી.

૪૯ કંધિ—સ્વન્ય, હાસી ચલવો ઠવે—સ્થા, સ્થાપે શક્તી
રોપાવે, માંડે.

૫૦ કાહાલીઈ—સાદ પાડનાર, પડો વગાડનારે કાહાલી—
સાદ, પડો ગહિલૂ—ધેતુ

૫૧ ધસમસ ધસ—ઉતાવળા, ધસમસતા

૫૨ હાકતઉ—હાકને હાકતે હુદ્દમેણિ—હારની હાર
દુકાનની હાર

ચૂપઈ

૫૪ વિકલ—વિકૃતતાથી, તૂટત ફલ્લા—ફલ્મ, દુપ્રાપ્ય

૫૫ ચીતૂ—સ્મર છુ, યાદ કર છુ સોમન ચ પકવની—
સુર્ગ અને ચપાના જેવા રંગવાળી તપ્ત સુવર્ણ
રંગી. કામ—માળા

૫૬ આવઈ—તેવાય નહિ, આવે નહિ આતી—મત,
મદમર મયણિ—મદનથી મમતે લીધે તિમ—તેમ તેમ

૫૭ વચણી—ચદ—ચદન ચદ્ર જેવા મુખવાળી મોરોચન—
ગાયના કપાળમાથી પીગચટો ચીમ્હો. મુગધીદાર પદાર્થ
નીકળે તે તિલક કરવામા વપરાય છે

૫૮ ધૂરન—ધૂર્ણાચમાન મદથી વેરા ધૂલઈ—ધોળાય છે
ફરખી રહ્યા છે ધુમે છે આનન—મુખ વદન
પૂરવિદસ્તિ—પૂર્વદત્ત ગત જન્મના પુણ્ય ગેગે પૂર્વદત્તા
ન ચાલિયા

૫૯ ધાઠા—ગાદ બરાઉ, પુટ ધાટિલા સુરત સંલોગિ—
મમ ક્રીડામા, સ્ત્રી પુરુષના સંલોગમા લોગિ—પ્રસંગે
(તેના) મેગથી, તેના લીધે

- ૮૧ લીલા રસિ લોચન મેલતી—લીલા પૂર્વક કટાક્ષ કરતી હતી. આંખને વિવિધ રીતે ફેરવતી, પ્રેમ ઉપજાવતી હતી. મદ ભીંલતી—મદથી ભરપૂર, મદથી સ્ફુરતીમાન. સુરતા વસાનિ—કામદીગના અંતમાં, સંભોગ પછી.
- ૮૨ પરિશ્રમ—શ્રમથી. યાદને લીધે. મોતિયા મૌક્તિક પર-
સેવાનાં દીપાં કામરૂ—રમ્ય, સુંદર. ચિત્રવિચિત્ર,
શોભાવાળું.
- ૮૩ આવરી—પૂર્ણ, પ્રેમથી ભરેલી. નિસર્ધ—ચાદણી, જેવી
તિસર્ધ—તાદણી, તેવી.
- ૮૪ અવગણી—ઉપેક્ષા કરી. અવગણના કરી. ગલસર્ધ—
ગળું બંધાઇ ગયું.
- ૮૫ અવસ—ઉત્કૃષ્ટ, અપૂર્વ, અસાધારણ, લોકાતર.
નિશિવાસર—રાત દિવસ. ઠાણિ—ઠેકણે, સ્થાન.
- ૮૬ પહોંતી—પરોળી, વસ્ત્ર, સાડી, પટકુચ.
- ૮૭ કૃતિગ—કૌતુક. નિરાસાથી, કૌતુકથી. અરીસઉ—
બાદર્શ અરીસો, દર્પણ. જામ—જે વખતે, તામ—
તે વખતે, તેવીજ.
- ૮૮ આકંપી—કાંપી ઉઠી, થથરી ઉઠી, ગભરાઇ ઉઠી.
વિલોધઉં—વિલોક્તિમ્. જોયું, અવગ્રોહ્યું.
- ૮૯ મુખ મારત—મ્હોનો મુખથી પતન, શ્વાસ. વિલુધા-
વળગ્યા, ચોંટ્યા ચાલવડ—ચાલે, ફરે, ભગે. રૂધી—રુદ્ધ
રૂધાયેલી.
- ૯૦ ભમર—અમર, ભમરા ભામિની—છી.

૭૧ અસ લમ—સૌન્દર્યી પૂર્ણ. મરકલધ—મરકતડા,
• ઉલ્લસજ—ઉત્તરે છે કુચે છે.

૭૨ વિહરયા—વિકસિત ખીલેનાં આનન—મો, મુખ.
ઠવતી—સ્થિર કરતી, (મારા પર) ફેરવી નીરખી રહેતી

૭૩ લમહિ—ભર કામ કેંદ્રક—કામદેવનું ધનુષ દસજી
• —દશન દાત ઉપંત—ઓપતા, ચળકતા, પ્રકાશિત
કાખરા આહુર—ચિત્રિત અંધર દાતમાથી નીકળતા—
ચિત્રવિચિત્ર રંગનાળા ઓઠ સ વધર

૭૪ પુલક—રવાગી, આલો જાળાલિ—ખીજ ખટપટમા

૭૫ નાદ—સ્વર, ટેવ, વિભ્રમ અપલિ—અપગતાથી

૭૬ ખહા—ખબા સ્વપ્ન પાણિ—દાય

—૭૭ કંધધ—સ્વપ્ન ખબો, હથ—વાગ, પ્રેશ. રોચિત—ગમે
તેની પસદ પડે તેના સૌન્દર્યવાળી શોભીતી રંભ—રખા
જેની મુન્દર સી મુન્દરી.

૭૮ માણ—માન, અભિમાન, ગર્વ લગ્ગ—લગ્ન—સ્ન, લાગ્યો
અદવયર્જાનધ—અદ્રુષ્ટી વિલગ્ગ—વિગ્ન—વળગ્યો
ઓડ્યો, બાઝ્યો અવગા લી—ઉદ્દેશ કરી, આખ આડા
મન ઝીને અવલખીઉ—પ્રેમ, મધુ, સાધુ

૭૯ છર્ધસપણ્ધ—નરમે કગિને અરકંતી—મડગ તી,
ગોનતી.

૮૦ નિત બ—લગ્ન, ક્યા, કલિકૃત—પ્રાતઃકાલ દેડપ દલચાલ
જેની ચાન (ગતિ) દન (ગમ્ય મનોદર) છે જેમ કે
વલમાવિળી હમવહ—કમળનું દળગીનો નેક વચનનો
પ્રત્યય છે માન—દાગે બાહુ—બાહુ દગ

- ૧૦૨ ચિત્તિ—ચિત્તમાં, સ્મરણે.
- ૧૦૩ ધવલ—શુભ, સફેદ, ધોળું. અંતર—દેર, અસમાનતા.
મયંક—મૃગાંક, ચંદ્ર.
- ૧૦૪ યામિની—ગત્રી. કંકકંદલી—ગળામાં. ઠવી—સ્થાપીતે,
ભીડાવી. ઘોરંતી—ઉંઘતી. ધણુ—ધણું, ગાદ. સુહવી—
ગોમતી, મનોહર.
- ૧૦૫ ઉપાકાલિ—આજ મુદ્દતમાં, પ્રમાણે. આકલી—આકુલ
વ્યાકુલ, ગમરાટમાં. એક મનકિ—એક વૃત્તિથી, એકાકાર
વૃત્તિથી, એક ચિત્ત યદન. સીઝઝ—સિદ્ધ પૂરાં થાય,
સિદ્ધ થાય.
- ૧૦૬ વિપરીત—ઉપર સ્ત્રી અને નીચે પુરુષ એવી વિપરીત
રતી ક્રીડા. વેણી—માથાનો ચોટલો, કેશપાશ, કચ, કલાપ.
- ૧૦૭ તાપિ—તાપથી, ગરમીથી. સયરિ—સેરથી, પરસેવાના
રેલાથી.
- ૧૦૮ હૂતકિ—હતો.
- ૧૦૯ અંતકાલિ—મૃત્યુ સમયે, અવસાન વખતે, મરતાં
મરતા થે.
- ૧૧૦ અવાસ—મહેલ, ઘર, રહેઠાણ. જાવાસ.
મજારિ—મજ્જ, માં, અંદર. હેનિ—હેતથી, ઉમળકા
પૂર્વક
- ૧૧૧ રોમંચી—રોમાંચ થવાથી, રૂંવા ઉભા થવાથી. ઉછલી
ઉભી થઈમઈ, એકદમ જાણી ઉઠી. વિલગી—વળગી, બાઝી
પડી. અવ્યંતરિ—અંતરમાં, જેના અંતઃકરણમાં, જેના
હૃદયમાં. છોડું—છોડે, તળે. છહ—દગો.

- ૬૧ આવતઉ—આવતો. વાહિ—લેઈને, ભણીને. નવિ—
નહિ, નવ. ૧
- ૬૨ વિકસિત—ખીલેલાં, આનન—મુખ, મો. ઉપમાન—
સરખામણી.
- ૬૩ નિરીક્ષણ—નજર, જોવું. કંકપ જવર—કામદેવનો
તાપ, હરધ—હરે, કહાડી નાખે, નાશ કરે.
- ૬૪ લીલાં—લીલાઓ, લીલા પૂર્વક, હાવમાવથી.
- ૬૫ અન્વિત—વાળું. રોલ—રોળેવું, બરેલું, રંગદોળેલું,
ચોળેલું. પીયલિ—પીયળ, આડ્ય, તિયકની અર્થાં
ઉપંતિ—આપતી, શોભતી, મનગમતી.
- ૬૬ ગદસસ્થલ—ગાલ, કપોલ ગરુણી—પ્રેલ, બરેલું
લય—લગની.
- ૬૭ મધ—મેં. વહી—પકડીને. વડી—ખૂબ સૂસૂકાર—
સુસવાદ, સીતકાર.
- ૬૮ હારું—હાસ્ય, હાસ્ય જંપઈ—મૂવ જોવે. ઠાણિ—સ્થાન,
ઠામે—વખને.
- ૬૯ ઝાલિ ઝંબકાર—ઝાલ નામનું ધરેણું ઝળકવું હવું.
કનક મેખલા—મુનહુનો કંદોરો. ખલકંતી—ખખાતી
હતી, રણકાર કરતી. હલકંતી—અણઅણાટ કરતી.
- ૧૦૦ પયોહર—પયોષર, સ્તન, ગર્હિ—મગ્ગ, ગાડી, ભીડી.
માતી—મત્ત મદો-મત્ત, રસભસ. મયલિ—મદન,
કામને લીધે
- ૧૦૧ તિરછડ—તિરજિતૂ આડા, વાકાં. વાલિધ—વાળતી હતી.
ફરવતી વચણ—વદન, મુખ. કરપદસવ—પસલવ જેવા,
કામળ હાથ. શાખા—કાળી.

- ૧૦૨ ચિત્તિ—ચિત્તમા, સ્મરણે
- ૧૦૩ ધવન—શુભ, મદદ ધોડું અંતર—રૂ, અસમાનતા
મય—મૃગારુ, ચંદ્ર
- ૧૦૪ યામિની—ગત્રી. કંઠ-હૃદી—ગળામા. ઠવી—આપીને,
ભીડાવી ધોગંતી—ઉધતી ધણ-ધણ, માટ મુહવી—
ગોમતી, મનોહર.
- ૧૦૫ ઉષાકાલિ—આશ મુક્તમા, પ્રમાણે આપ્તી—આકુમ
આકુમ, ગમરાટમા અક મનકિ—એક વૃત્તિથી, એકાકાર
વૃત્તિથી, એક ચિત્ત યદન સીઝઝ—સિદ્ધ પૂરા થાય,
સિદ્ધ થાય.
- ૧૦૬ વિપરીત—ઉપર સી અને નીચે પુરુષ એવી વિપરીત
રતી કીડા વેણી—માયાનો ચોટનો, કેશપાશ, કચ, ક્યાપ.
- ૧૦૭ તાપિ—તાપથી, ગરમીથી સપરિ—સેરથી, પરસેવાના
રેનાથી
- ૧૦૮ હૂતકિ—હતો
- ૧૦૯ અતકાલિ—મૃત્યુ સમયે, અવસાન વખતે, મરતા
મરતા થે
- ૧૧૦ અવાસ—મહેન, ધર, રહેઠાણ અવાસ,
મઝારિ—મજ્જ, મા, અદર હેજિ—હેતથી, ઉમળક
પૂર્વક
- ૧૧૧ રોમંચી—રોમાય યવાથી, રવા ઉમા યવાથી ઉછડી
ઉમી યમમધ, એકદમ અબજી ઉડી વિલગી—વળગી, બાઝી
પડી અમુક્યતરિ—અતરમા, જેના અત કરણમા, જેના
હૃદયમા છેડું—છોડે, તજે છેડું—દો

૧૧૨ ટાકિ—અનેક પ્રકારની, કરોડો પ્રકારની કોટિ ઊંચાસા-
રુદ્ધાંત પંકજ પત્ર—કમળનું પાન અખ—ચક્ર
આખ્ય ઝરઈ—ઝરે છે આખ્યમાથી આસુ નીગળે છે

૧૧૩ જખન—નિતબ, દગરા, કુચા. ફાલી—વસ્ત્ર, બાડી તે
ઉપરથી ફાલીયું ખૂતક—ખંતથી, ખાસ કરીને, પ્રયત્ન
પૂર્વક સંકેડી—સંકુચિત કરીને, સમકાલ-તેજ
વખતે, તત્કાલ

૧૧૪ હંકહંક—ખડખડ.

૧૧૫ મનિ—મનમા ચીંતુ—ચિંતવું છું. સમારું છું, યાદ
કરું છું. ભેલતી—ભેળવતી, પરાવતી, જોડતી, મીલાવતી

૧૧૬ ઉપા—બ્રાહ્મ મુદૂર્નમા, રવ.કાલ નિદ્રાલસિ-ઉંપની
આળસને લીધે આમેડધ—મોડાઈ, મચ્છેડતી, મગાઈ-
બગાસા આવડી—ચપલી વગાડી

૧૧૭ મુખપરિમાલ—મોના સુગંધી પવનથી, સુગંધીવાળા
આસથી ધણુ—ધણા, અનેક આવધ—આવે છે
અપલપણુ—ચપળતામા, ચપળતામા માતી—મત,
મહો-મત મયણિ—મદન, કામદેવને લીધે

૧૧૮ ધૂરમ—ધૂર્ણાવમાન અચળ, ફરતા અકળ વિકળ થતા
પોલવઈ—ફરવે છે, હનાવે છે અલ્પવંદી—મૂળમા
અજ્ઞવલ્લિ—અગ મરોડે છે

૧૧૯ ગૂખ—ગવણ—ગોખ, ગોખના આલોચ—અલોચ-
નજર, જુઓ છે

૧૨૦ મરકના—મરકના, હાસ્ય, રિમન હરિણખી—હરિણાક્ષી.
હરિણના લોચન જેવા સુંદર નેત્ર વાળી

- ૧૨૧ મધ—મે દુહવી-દુભવી ઉપરાહી-મેં દુવી નાખ્યું
 છે ગેવી. ચાહુઆં—મિટ, ચાટ, મધુર.
- ૧૨૨ રંગી—આનંદમાં.
- ૧૨૩ અવલોકન—જુએ, નજર કરે. બ્રહ્મ-બ્રહ્મણ.
- ૧૨૪ રોમાંચી—રવાં ઉમાં થવાથી. =
- ૧૨૫ સુરતિ—કામ કીડમાં, પ્રથમ સંભોગ વખતે. પટહીલી-
 પટાશી, સાડી, પટકુચ. ચાંપતી—હાથીરાખતી. ચઠાહાર-
 ગોળ, ચારે તરફ, અકળ વિકળ. ચાલવઈ—નચાવતી,
 ફેરવતી.
- ૧૨૬ વિમલ—સ્વચ્છ. મલરહિત. કર્ણકમલિ—કનકા આભૂષણ
 દાખમ ધારણ કરેલા કમળથી છંપઈ-ઓળવે.
- ૧૨૭ રાજહંસિ—રાજહંસની. વેણઈ-વેળાથી, અંબોડેથી.
 વાહિઉં-હરાઓ, મેર-મયૂર, મલ-મહોમલ, ગર્વિષ્ઠ.
- ૧૨૮ મહનમંદિરધજ—જન કામદેવના મંદિરપરના
 ધ્યજ જેવી.
- ૧૨૯ કંઈપંકીહા—કંઈવ. કામદેવની રમત. કામહીડા, સંભોગ.
- ૧૩૦ ઉતુંગ—ઝાહ, ગાહ, ભરાવદાર, ઉદરિ—પેટ. કૃશિ-
 દુખળી, પાતળું પેટ. ત્રિવલી—પેટ પરની ત્રણ પાટલીઓ,
 વાટા નવરંગ-અનુષ્ઠાન, અપૂર્વ. રોમ-રોમ રાજ.
 અલિકુલમઃ—ભગવાની કાળાશ અને તેમની સુન્દરતાના
 ગર્વને હુરઈ—હરે, જીતે, હરાવે, નરમ કરી નાખે.
- ૧૩૧ નિરીખઈ—નિરીક્ષ. જુએ, અવલોકે, અવ્યંતરિ—
 અતઃકરણમાં, અંદર, મા

૧૩૨ માતી—મત્તા. મદો-મત, મસ્ત. મધશ્વિ-મદન. કામદેવ
ને લીધે, લોલાવધ—લોલ કરે, હલાવે, મૂલાવે. બાંહડી
—માહુ, હાથ, કંકણનાદ—કાંના રવ, ચૂડીનો ખણખણાટ.
ખંચઈ—અટકે, બંધ થાય.

૧૩૩ કંડૂરઘ—ખણે, ખોતરે. અંગુલી—આંગળાથી આશાધઈ
—આરાધ, ઉપાસે, ભક્તિ કરે.

૧૩૪ વામપાણિ—ડાબો હાથ. કટિ—કેડ, પથ—પદ. પગ.
અંગૂઠ—અંગુઠો. મંગુઠ. ધરણિ—પૃથ્વી, જમીન.
શંભિ—સ્તિમ્મ અટકી અટકીને. વિલંબી—વાર કરીને.
કંધર—ગળે.

૧૩૫ એણુ—ણાણી હરિણીની આંખ જેવી સુંદર આંખ
વાળી. કંઈપણવર—કામદેવનો તાપ. મેલંતિ—નાખતી,
ચોટાડતી; ફેરવતી.

૧૩૬ આનનિ—સુખમાં, વહનમાં. મૃગમહવાસ—મૃગનો
(મહ) કસ્ટુરીનો સુગંધ. નિમીલિત—મીંચેલાં, બીડેલાં.
ગરુઆ—ગુઠક મોટાં. જાસ—વસ્યા: જેનાં. નિશાકર—
રજની પતિ, ચંદ્ર, સથી. અંબુજ નયની—કમળ જેવાં
લોચનવાળી. ઉક્લેસી—ઉત્લાસથી. આહવાદ પૂર્વક.
આનંદથી, ઉમંગાથી.

૧૩૭ વિષધર—નાગ. ગૌરી હરતારિ—પાર્વતીના પતિ
મહાદેવ. મૃતૂ કૂર્મ—કચળે, આ સ્થળે ભગવાન વિધાનના
દ્વિતીય કૂર્માવતારનો ઉલ્લેખ છે. ધલા—પૃથ્વી, ઉદાધિ—
સમુદ્ર, સાગર વાસ—રહેણાં, નિવાસ. વડવાનલ—
સમુદ્રના પેદામાં રહેનો, અને ખણી વડે પોષાનો અગ્નિ.
વિશેષ.

૧૩૮ જિમ - જેમ. જે રીતે. આદરી - આદરપૂર્વક, માનભેર.
મધ - મેં. ગરુધ - ગરવી, ઉત્કૃષ્ટ. પાલક - પાળે, સત્કર.
વૃષ્ટોલ - તરણા જેવા, કિંમત રહિત.

૧૩૯ ગાહઉ - પુષ્કળ, અનેક. નહિઉ - નહીં, અગ્યથ કરતા
હતા. પ્રિ - પ્રિયે, નજરે.

૧૪૦ સા - સા. તેણી. આંચી - રાણી, પકડી, અટકાવી.
વાજિઉં - વાગ્યા. ઘણુ - ઘણા, અનેક. ધાઉ - ધા.

૧૪૧ રમણિ - રમીશ. રતિ - પ્રેમપૂર્વક, રતી જેવી.

૧૪૨ સવિ - સર્વ, સધળાં, બધાં.

(ટાંપ ૧૪૨ ને ૧૪૩ વચ્ચેના ચબ્દો).

યામિની - રાત્રી. પ્રેમકલહ - પ્રેમનો ટરો. સ્નેહમાં
પતાં રીસામણાં મનામણાં. જંપક - ખોલે. જપ્, ઉચરે
કુસુંભ - કુસુંબાના સમ વણુનું, લાલચોળ. સૂત્રકંકણ
- હાથે સોભાવના ચિહ્ન તરીકે બાંધેલું કંકણ
નાડા છડીનો દોરો.

૧૪૩ અંતકાલિ - અવસાન સમયે.

૧૪૪ અંજન નયની - દીવાળી ઘોડા^૧ પક્ષીના જેવાં ચપળ
નયનરાગી નિરુપમ - અપૂર્વ. સરખામણી રહિત.

૧ અક્ષીની જાતનું આ પક્ષી રાજ્યપીપળા સંસ્થાનના
જંગલોમાં, વિન્ધાચળ પર્વતમાં, અને તેની તલેટીના જંગલોમાં
થાય છે. તે આખા વરસમાં ફક્ત દીવાળીના દહાડામાં
જ ગામ નજીક આવે છે. તે વખતે તેનાં દર્શન થયે, તે કપી
દિશામાં દર્શન થયા તે જોઈ, જોનાર માણસનું આખું વરસ
કેનું આવશે તે જાણવામાં આવે છે. આ વિધેનો એક શ્લોક છે
પણ છે તે આ વખતે માફ નથી આપ્યો.

- ૧૪૫ માટણ-માટે, રીંધે, વાસ્તે, માર કિમ્બુ-કમ્બુએ, કમ્બ પશુ
નીગમિઆં—આખ્યા, અગા કર્યા, વધેયા વિવિહાર
—વ્યવહાર, રીત.
- ૧૪૬ તઉ—તન, ત્યારે વાલી—વળતી, પુનઃ ફરીથી.
સહગમન—મતી, પતિ સાથે બગી મરણ.
- ૧૪૭ પાટણનઉ—પાટણનો
- ૧૪૮ પાસઈ—પાપે પાસેથી, અડોઅડ બેટેલો નગ નાહ—
નાય—નરપતિ, રાજા, પ્રજાપાલક, નરેશ
- ૧૪૯ અવની—પૃથ્વી, જગત
- ૧૫૦ ઉર—ઉરમા, અતરમા, મનમા
- ૧૫૧ વાર—વરમ સુન્દર, અપૂર્વ બિહા—બને, ધણુઉ—ધણુ
- ૧૫૨ લણિમઇ—ભણે છે, બોરે છે, કહે છે રસિ—રસમા

શશિકલા—પંચાશિકા

પૂર્તિ.

- ૧ બઈઠી—બેઠી સ્થવિર, નિર્મલા—સ્પષ્ટ, સ્વચ્છ, સરળ,
પુષ્કારક
- ૨ જિમ,—જેમ, જે રીતે પરકાર્યુ—પ્રકટ્યુ, બનાવ્યુ તિમ
તેમ તેજ પ્રમાણે નેહ—સ્નેહ, પ્રેમ
- ૩ વર—પ્રિયતમ, સ્વામિ કદર્પ—કર્ણ, કામરૂવ, રતિપતિ,
અખ-ચક્ર, આખ્ય મોઝણ—મુર્ચ્છા સોનુ, હેમ સરસિજ
—કમળ, સરોવરમા ઉત્પન્ન થનાર ફૂલ—સુગમ, જોડકુ

૪ નલિકા—નાળ ચિત્તિ—હરમા, મનમા, ચિત્તમા
 ૫ ઝલકિ—નેજ મારી, તેજની ઝળક—ચળકના, તેજની.
 હીરલા—હીરા, રત્ન વિદુમ—પ્રવાળા શશિકલા—
 ચંદ્રની કલા ગીવાત્રિવલિ—ગળાપરની ત્રણ રેખા
 કંધ—સ્કંધ, ખભા, ગંદુ—સાદના જેવી ગરદન કમલનાલ
 —કમળના હાડા જેવા મેમળ અને સરળ સુજઠંડ—
 કમળ દડ જેવા હાથ

૬ આઠ વ્યાકરણના નામ—દ્વન્દ્વચન્દ્ર કાશકૃત્સ્નાવિ શાલી
 રા કટાચનઃ । પાશિન્ધ્યમરજેનેન્દ્રા જયન્તયટાદિ શાવ્દિકા
 (ખોખડેવ) ગંભીર—ઉડો, અગાધ, પૂર્ણ જેની
 વિદ્વાતાનો પાર ન પામી શકાય તેવો આઠાર પુરાણના
 નામ—(૧) અઢાપુરાણ (૨) પદ્મપુરાણ (૩) વૈષ્ણવ
 મહાપુરાણ (૪) શિવપુરાણ (૫) શ્રીમદ્ ભાગવત પુરાણ.
 (૬) નારાયણપુરાણ (૭) માર્કંડેયપુરાણ (૮) અગ્નિપુરાણ
 (૯) ભવિષ્યપુરાણ (૧૦) અક્ષવૈનર્ત પુરાણ (૧૧) નિમ
 પુરાણ (૧૨) વારાહ પુરાણ (૧૩) સ્કાન્દ પુરાણ.
 (૧૪) વામન પુરાણ (૧૫) કૃર્મ પુરાણ (૧૬) માત્સ્ય
 પુરાણ (૧૭) ગરુડ પુરાણ (૧૮) અઘ્યાણ પુરાણ

૭ દહુ—દશ

૮ છતા—છત્યા પરાજિત કર્યા, હરાખ્યા વાદી—વાદ
 કરનાર, પૂર્વપક્ષી વિદ્વાનો, પ્રતિસ્પર્ધિ વિદ્વાનો

૯ જાવ—જન્મ, જનન, અવગાદ્યાં—સ્નાન કર્યા, ગત
 જન્મિ—પૂર્વ જન્મમા સંતોષ્યા દર્શન સહુ—અર્થા દેવ
 દર્શન કરી ખુશી કર્યા

૧૦ અમયદાન—શરણાગતનું રક્ષણ કર્યું મહિ—પણ
 પુન વળી

- ૧૧ આલિંગી—આલિંગન આપીને, બેગીને, ઉદય માથે
બીડીને. નિદ્રાંતરિ—ગ્રીષ્મા. ઉધરકી—અપકી, બાન
બુદી આંગિ—શરીરનું, અંગનું.
- ૧૨ ધરિ—ધરે, રાખી
- ૧૩ નિશિ—નિશાયે, રાતે કોય—હજ બને, ઉભય મનહેલિ—
મનનું હેત, હેતપૂર્વક—અતરના ઉભગપ્રાપી. જ્યેસી
ચાદણો જેવી, જે.
- ૧૪ મજારિ—મન્ય મા પૂજિતો—પૂજ્યો
- ૧૫ કુચ—સ્તન, ઉરોજ લીડિલિ—બીડયો, દબાવ્યો તણિ—
તેણે મધ—મેં આવ—હવે, હમણા, હાવ અવલોધ્યું—
જોયું, નીહાળ્યું
- ૧૬ ખૂતા—ખંચ્યા, વચ્યા (અણીદાર ગાદ હોવાથી)
બોકાયા સસરા—આરખાર, બેઠીને, સાસરા
- ૧૭ તિહુવાર—તે વારે, તલ્હાણુ દૂલવી—દુભવેલી. દુ ખ
લાગતા કાલ—સમયે
- ૧૮ ખંચી—જેચી, તાણી ફાલ'—સાડી નિશિ—રાતે
જામ—જેવી, જે કાણે તામ—તેવીજ, તેજ કણે મૈલિ
—માથાનું મોળાયું, યુકટ, જ્યોતિ—પ્રકાશ, તેજ
- ૨૦ કૃતિક—વિવિધ લીલા, કોતુક અનૂચુ—અનોખો, અપૂર્વ.
પાહિ—પાખે, કરતા.
- ૨૧ હિહુવાસિ—આનન્દમા, શાન્તિમા, હર્ષમા, ચ દ—ચ દ્ર
વરિ—મા
- ગૂઝ—ગુણ, શુદ્ધ વાત

૨૩ પંથિ—માર્ગે, પરદેશને રસ્તે, ગામગામતરે, જગ્યાના
માર્ગે. પલિહિ—પલ્લુ ચાલ્યો. નિરચોર્. જામ—જ્યારે,
જેવો. છહુહિ—હોકે, આંચળ. ચિલગી વિહંગા વગી,
ખાગી. તામ—તદા, ત્યારે, તેરીજ. ચખિ—ચપું. આંખ્યથી,
નેત્રથી. ખિરધ—ખરે, વહે, સિર ગહગહકંઠ—આંધુથી
પુરા બોધ ન નીકળે એવો કંઠ.

૨૪ ઉવરિ—ઝપી. ઉપર. વહહિ—દૂર. વડો, ખૂબ, માલ.
જ'પૂં—જિપ્. બોધું, વહું.

૨૫ મેર—મેરુ પર્વત, જે સુવર્ણ રચિત છે, અને જ્યાં
દેવતાનો વાસ છે. એની આસપાસ સૂર્ય વગેરે મહો ભમે
છે. સૂર-સૂર્ય. લાછન—ચિત્ર. સાયર-સાગર. ખારહિ—
ક્ષાર. ખારો.

૨૬ મીઠવિયુ—અગ્નિચક્ર, રપશ કર્પો. હહહહ—ખડખડ,
મોટેથી. ધસી—દેસી. એવી.

૨૭ વાલંભ—વ્રજ પતિ, વહાલો. ચિત્તિ-ચિત્તમાં, મનમાં,
હૃદયમાં, અંતરે.

૨૮ માધિમ—મધ્યમ મધ્યરાત્રે, બરનિશામાં, માઝમ રાત્રે
હાસુ—હાસ્ય વિનોદ. હા મસ્કરી, નર્મ કથા. છહુહુ—
છેલખટાઉ છપી-છૂપો, ગુપ્ત, અપ્રકટ. હહહ-દહ ખાળે.

૨૯ નવિ—નવ, નહિ. તામ—તવ, તેવોજ.

૩૦ રમતિ—રમત ક્રીડા. વાલંભ—વ્રજ, પતિ, વહાલો.
ટકોલ—મસ્કરી, હા.

૩૧ ધરધ—ધરે, દશવિ